ISSN 2227-2844

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

№ 13 (248) ЛИПЕНЬ

2012

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

№13 (248) липень 2012

Засновано у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 14441-3412 ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку наукових
фахових виданьУкраїни
(філологічні науки)
Постанова президії ВАК України від 18.11.09 р. № 1-05/5

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 27 квітня 2012 р.)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**
Заступник головного редактора –
доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**
Випускаючі редактори –
доктор історичних наук, професор **Бур’ян М. С.,**
доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**
доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**
доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**
доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**
доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**
доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**
Редакційна колегія серії “Філологічні науки”:
доктор філологічних наук, професор **Єрмоленко С. Я.,**
доктор філологічних наук, професор **Загнітко А. П.,**
доктор філологічних наук, професор **Коваль В. І.,**
доктор філологічних наук, професор **Лисиченко Л. А.,**
доктор філологічних наук, професор **Мокієнко В. М.,**
доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**
доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**
кандидат філологічних наук, доцент **Лєснова В. В.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ
до технічного оформлення статей

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*doc, *rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, праве й ліве) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***), 2011.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова «Список використанної літератури» у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім’я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю заключають 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім’я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім’я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

© ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012

ЗМІСТ

МОВА І КОМУНІКАЦІЯ

1. **Бледнова О. Г., Голубятникова Н. В.** Становлення німецької антропоніміки у сучасному ономастичному просторі..... 6
2. **Bokun I. A.** Construal operations of judgement / comparison and perspective..... 11
3. **Borysenko N. S., Borysenko P. A.** Gestures as means of communication across cultures..... 19
4. **Галич О. Б.** Вербалізация поняттєвої категорії «містичне» в англійських ранньоготичних текстах..... 24
5. **Гнаповская Л. В.** Что в имени твоем? (поэтика антропонимического композита)..... 31
6. **Гонта І. А.** Лексико-семантична класифікація англійських абревіатур в авіаційній галузі..... 41
7. **Зайцева І. П., Дуднікова А. Є.,** Невербальна інтерференція як важливий складовий компонент міжкультурної комунікації..... 47
8. **Зайцева І. П., Сиром'ятников В. І.** Використання основних форм аргументації у політичному дискурсі США, України та Японії на початку XXI століття..... 52
9. **Козяревич Л. В.** Фасцинативна мовна особистість..... 60
10. **Lepyoshkina N. I.** Les particularités lexico-sémantiques du langage des rapreurs Francais..... 66
11. **Маріна О. С.** Концептуальний простір парадоксальності американської поезії модернізму..... 74
12. **Новікова Г. А., Хренкова Н. А.** Біблійний інтертекст у романі Дж. Стейнбека «На схід від Едему»..... 83
13. **Сітко А. В.** Проблеми відтворення окремих прагматичних функцій англійських інтерогативів..... 88
14. **Соколова І. В.** Конститутивні характеристики текстів-анонсів (на матеріалі англійської мови)..... 94
15. **Чернишенко Н. М., Фортуна Н. В.** Зіставний аналіз прирощених смислів багатозначних орнітонімів у англійській і німецькій мовах..... 102
16. **Шавва Т. Ю.** К вопросу о трудностях усвоения французской орфографии..... 109

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

17. **Дорда С. В.** Фактор адресата в англомовному судовому дискурсі..... 119
18. **Недайнова І. В.** Об'єктивації концепту «Антиглобалізм» у сучасному англомовному дискурсі..... 127
19. **Харченко О. В.**Мінітропи американського відеовербального дискурсу комічного..... 136

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

20. **Lozhnikova M. S.** Teaching physically disabled students..... 142
21. **Martemjanowa G. M.** Entwicklung des kognitiven Bestandteils der Lesekompetenz im Deutschunterricht..... 147
22. **Осадчая Т. Ю.** Оценивание межкультурной компетенции на занятиях по иностранному языку и культуре как важный фактор мотивации студентов: зарубежный опыт…… 153
23. **Шевченко О. О.** Робота з аудіофільмом як метод організації аудіювання на занятті з німецької мови у вищому навчальному закладі..... 161

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

24. **Бузовский А. В., Дікель В. І.** Особливості перекладу сленгу та арго за матеріалами роману Маріо П'юзо «Хрещений батько»..... 168
25. **Гудманян А. Г., Єнчева Г. Г.** Авіаційні епонімні назви: походження та переклад..... 173
26. **Зайцева І. П., Свиридова О. А.** Національний колорит поеми М. В. Гоголя «Мертві душі» у перекладі англійською та українською мовами..... 181
27. **Крисало О. В., Громова З. В.** Стратегії перекладу назв кінофільмів..... 190
28. **Крисало О. В., Коновалова А. С.** Особливості перекладу збірки англомовного дитячого фольклору «Nursery Rhymes» українською та російською мовами..... 194
29. **Михайленко О. О.** Прийом перекладу як один з основних елементів техніки перекладу…….. 201
30. **Михайленко О. О., Гребеник І. А.** Лінгвокультурологічні особливості художнього перекладу («на матеріалі роману Ернеста Хемінгуея «За річкою, в затінку дерев» та його українського перекладу»)..... 208

31. **Михайленко О. О., Ламаш М. Ю.** Особливості перекладу ідіоматичних одиниць (на матеріалі твору Ш. Бронте «Джейн Ейр»)..... 213
32. **Сидоренко С. І.** Внутрішньомовний переклад: види та функції..... 221
33. **Трофименко А. В., Калиниченко Л. О.** Лінгвістичні особливості перекладу назв англомовних художніх фільмів..... 231

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

34. **Будурацька С. А., Бородуля М. В.** Взаємодія гендеру та рефлексійної функції літературного твору у критичному аналізі культури спогадів німецького народу на прикладі твору Б. Шлінка «Читець»..... 237
35. **Руденко А. С.** Образы дороги и сна в раскрытии тем ностальгии и внутреннего поиска истины в поэзии А. Мачадо..... 244
36. **Шестакова О. Я.** История одной семьи и всего общества в современной испанской литературе на материале романа Бланки Бускетс «Свитер»..... 251
Відомості про авторів..... 257

МОВА І КОМУНІКАЦІЯ

УДК 811.112.2'373.2

О. Г. Бледнова, Н. В. Голубятникова

СТАНОВЛЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ АНТРОПОНІМІКИ У СУЧАСНОМУ ОНОМАСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

«Имя человека – самый сладостный
и самый важный для него звук на любом языке».
Дейл Карнеги
«Der Name ist ein Stück des Seins und der Seele».
Thomas Mann

Кожне ім’я у будь-якій культурі становить важливу для народу частину, яка стосується не тільки культури, а також є тією ланкою, «що зв’язує нас з нашим родом і нашим народом, із рідною землею, культурою, мовою» [3, с. 6].

З імені людини можна дізнатися багато інформації. І ця інформація буде не тільки про національність людини, а й про етнічний осередок, де вона (чи навіть її батьки) народилася.

У сучасних умовах поліетнічного соціуму, у якому контактують люди різних народностей, культур, віросповідань, «одна антропонімійна система змушена пристосовуватися до іншої. Отже, необхідний компроміс, який забезпечив би максимальне збереження структурної цілісності антропоніміконів, що взаємодіють» [1, с. 60]. Тобто виникає новий тип іменника.

Саме такі проблеми ономастики вивчають лінгвісти. Сучасні лінгвісти звертають свою увагу на деякі питання ономастики. Ці питання вони намагаються докладніше описати в своїх статтях («Revue internationale d’onomastuque» у Франції, «Namm och bygd» у Швеції). У різних країнах існують навіть комітети, що присвячують свою роботу ономастиці.

Але ми у своїй роботі детальніше розглянемо окремий розділ ономастики, що має назву – антропоніміка. Антропоніміка займається дослідженням власних імен. А сукупність усіх власних імен становить антропонімію.

Метою даної статті є розгляда сучасного стану німецького антропонімікону, а саме – власних імен. Об'єктом виступають власні імена у німецькомовному просторі. Ціль статті – виявити, від чого залежить утворення власних імен у сучасному світі, а також простежити зв'язок із історією німецького народу антропонімікона.

Завдання німецької антропоніміки вивчали такі вітчизняні вчені як Л. Алімбекова, Р. Агєєва та німецькі лінгвісти А. Бах, А. Фік, Р. Фішер, В. Фляйшер, М. Готшальд, Х. Кауфман [2, 4, 5, 12, 13, 6, 8, 9].

Тема, що розглядається, є досить актуальною, бо ще й досі у вчених немає всіх відомостей щодо виникнення, розвитку та розповсюдження того чи іншого чоловічого або жіночого імені. Власні імена зустрічаються із проблемами мови і мовлення, які є дуже суттєвими. Бо категорію власного імені не можна віднести ні до мови, ні до мовлення.

Зупинимося детальніше на особових іменах німецької мови. Німецький антропонімікон має двочленну систему. І це помітно не тільки в протиставленні ім'я – прізвище. Поглянемо на німецьку антропоніміку збоку суто імені. Маємо протиставлення чоловічі – жіночі імена, а також суто німецькі імена та імена іноземного походження. До того ж, чоловічі імена становлять протиставлення всередині своєї категорії: повні та короткі імена. Не варто також забувати, що особові імена поділяються на прізвиська та так звані календарні імена.

Протягом років вчені прийшли висновків, що імена відносяться до лінгвістичної категорії іменників та не міняються за родами. Що ж стосовно синтаксису особових імен, то вони використовуються як підмети (імена) та присудки (прізвища).

Німецькі лінгвісти приділяли і приділяють досі багато уваги особовим іменам у антропоніміці. Найвидатнішою вважається праця Ернста Ферстеманна. Бібліотекар за професією, але філолог за покликанням Е. Ферстеманн погодився прийняти участь у створенні словника ономастичної лексики як видання разом з Якобом Грімом. Пізніше цей словник було відзначено премією Берлінської Академії Наук. Перший том спільної праці «Altdeutsches Namenbuch» під назвою «Personnennamen» був опублікований у 1856 році. А вже в 1863 році виходить другий том «Die deutschen Orstnamen» [7].

Саме ці два томи є найважливішим (на той час) зібранням німецької антропонімічної лексики. Німецькі оніматологи додають до цього, що праця Е. Ферстеманна є досить таки неповною і має недоліки (наприклад, необґрунтоване тлумачення власного імені, тобто необґрунтоване науковими фактами) [11].

Спостереження не тільки Е. Ферстеманна, але й відомого німецького германіста О. Бехагеля цікавлять лінгвістів. Він приділяє ономастиці та її ставленню як науковій лінгвістичній одиниці велике значення. Продовжували розвивати його думку Е. Шредер, Е. Шварц та М. Готтшальд.

Але незважаючи на значну кількість вищезазначених вчених, що займалися ономастикою та антропонімами у німецькій мові, справжнім засновником систематичної німецької ономастики як окремої дисципліни у рамках германського мовознавства вважають А. Баха.

І все це завдяки його фундаментальній праці «Deutsche Namenkunde», яка складається з п'яти томів та має дві частини. Надруковано її було протягом десятиріччя (1943-1953).

«Deutsche Personnennamen» – перша частина, яка складається з двох томів. Друга частина – «Deutsche Ortsnamen», має таку ж кількість. А ось п'ятий том, що є заключним, містить у собі покажчик власних імен, які розглядав А. Бах. Пізніше цей том доопрацював Д. Бергер. Варто також згадати монографію стосовно німецького антропонімікону В. Фляйшера [6].

Вже наприкінці 60-х років на замовлення Академії наук НДР було розроблено двотомну енциклопедію німецької мови. У другому томі цієї енциклопедії цілий розділ було присвячено власним іменам. Висвітлювалася не тільки проблематика ономастики як наукової лінгвістичної дисципліни та антропоніміки як частини цієї системи, але й приділялася увага оцінці тенденції розвитку ономастичної лексики.

Цікавим є той факт, що деякий час науково-популярний журнал Sprachpflege у НДР мав рубрику, присвячену іменам. Вона мала назву «Unsere Namenecke» та мала неабияку популярність. У рубриці пояснювалося етимологічне значення особового імені, публікувалися статистичні дані про популярність того чи іншого імені серед хлопчиків та дівчат.

Що ж стосується сучасних популярних імен у Німеччині, то серед дівчаток це Марі та Софі, а серед хлопчиків Леон і Максиміліан.

Такі дані зі статистики були оприлюднені у лютому 2007 року Товариством з питань німецької мови (у місті Вісбаден). Трохи відстають по популярності такі жіночі імена як: Марія, Анна, Леоні, Лена, Йоганна, Шарлотте, Ганна, Софія. Серед чоловічих: Александер, Пауль, Лука, Лукас, Фелікс, Еліас, Давид, Йонас. Ім'я «Марі» вже дев'ять років поспіль є найпопулярнішим у Німеччині. Воно грецького походження (але є французьким варіантом у даному випадку) і має значення «плодовитість» чи «дар божий». А чоловічі – «Леон» та «Максиміліан», міняються місцями із року в рік. «Леон» також із грецької означає «сильний, як лев» (у Німеччині набуло широкого розповсюдження на початку дев'яностих років), а ось ім'я «Максиміліан» є латинського походження (корінь «maximus» означає «найбільший»). Частіш за все, німці називають своїх дітей (хлопчиків) на честь батька чи діда.

Згадаємо, що німецькі (суто німецькі) імена були поетичними та пристрасними, такі якості як гідність та благородність були основними творцями давніх імен. Ось декілька прикладів:

Gotschalk – божий слуга,

Sigibert – прославлений перемогою,

Vilmar – широковідомий,
Dietrich – сильний, як народ,
Volkwin – друг народу,
Churnrat (Konrad) – сміливий у пораді.

В історичному розумінні важливими є корені таких слів як: *Hild, Gund, Bad, Wig* (вони мають значення «війна», «боротьба», «битва» у перекладі).

Ось приклад того, як частка «hild» вплинула на розвиток німецьких чоловічих імен: *Hildibald – Hildibern – Hildiberht – Hildibodo – Hildibrand – Hildidag – Hildifrid, Hildifuns – Hildigang, Hildigar, Hiltigast, Hildegaud, hildegern, Hildigis, Hildigrim – Hildehoc – Hildelaic, Hiltilant, Hiltileip, Hiltilouc – Hildiman, Hildimar, Hildimod, Hiltimund – Hildinand – Hildirad, Hiltiram, Hildiric, Hildiroch – Hiltiscalh, Hiltistain – Hildulf – Hildowald, Hildiwar, Hildiward, Hildiwerc, Hiltiwic, Hildiwin. А також – жіночих: Hildigunda – Hildiburg.*

Тож антропоніми німецької мови формують собою спільне коло (іменник, що іменує тільки людину), яке містить у собі історію культури, ті чи інші особливості традицій, психологічні ознаки людини.

Власні імена розвиваються разом із мовою. Але можуть бути запозичені з іншої мови. Вони відіграють головну роль в історичному розвитку мови.

В будь-якій мові ономастикон (іменний фонд мови) становить духовну культуру нації, розвиток цієї культури. Тож можна зробити висновок, що антропонімікон німецької мови не може розглядатися окремо на кожній стадії його розвитку, тому що він має тісний зв'язок із історією німецького народу.

Список використаної літератури

1. Азнабаева А. Ф. Современное состояние и тенденции имянаречения в полиэтническом социуме (на материале рус., башкир., татар. и нем. яз.): дис. канд. филол. наук / А. Ф. Азнабаева. – Уфа, 2006. – 190 с. **2. Алимбекова Л. В.** Динамико-статистические параметры усечения немецких личных имен. – в кн.: Языковая личность: проблемы семантики и грамматики / Л. В. Алимбекова / Сб. науч. трудов. – Волгоград: РИО, 1997. – с. 53-73. **3. Коваль А. П.** Життя і пригоди імен давніх і нових, славетних і скромних, відомих і забутих / А. П. Коваль. – К.: Вища школа, 1988. – 238 с. **4. Агеева Р. А.**, Подольская Н. В. Ономастика. Проблемы и методы. (Материалы к XIII международному ономастическому конгрессу) / Н. В. Подольская, Р. А. Агеева. – М., 1978. – 244 с. **5. Bach A.** Deutsche Namenkunde / A. Bach. – Heidelberg, 1952. – 231 s. **6. Fleischer W.** Die deutschen Personnennamen. Geschichte, Bildung und Bedeutung / W. Fleischer. – Berlin, 1961. – 287s. **7. Förstemann E.** Altdeutsches Namenbuch. Band I. Personennamen. 1. Auflage-Nordhausen, 1856; 2. Auflage-1900; Nachdruck, 1966.

8. Gottschald M. Die deutschen Personnennamen / M. Gottschald**. –** Berlin, 1955. – 219 s. **9. Kaufmann H.** Grundfragen der Namenkunde / H**.** Kaufmann – Bd: Heidelberg. Bd I, 1959. – 179 s. **10. Seibike W.** Die Personennamen im Deutschland / W. Seibike. – Berlin-New-York, 1982. – 269 s. **11. Walther H.** Zur Geschichte der Namenforschung / H. Walther // Namenforschung heute. Von einem Autorenkollektiv. – Berlin: Akademie-Verlag, 1971, S. 38-42. **12. Fick A.**, Bechtel F. Die grichischen Personennamen nach ihrer Siedung erklärt und systematisch geordnet / F. Bechtel, A. Fick. – Göttingen, 1894. – 198 s. **13. Fischer R. E.** u. Walther H. Namenforschung heute. Ihre Ergebnisse u. Aufgaben in der DDR / R. E. Fischer u. H.Walther. – Berlin: Akad.-Verl., 1971. – 231 s.

Бледнова О. Г., Голубятникова Н. В. Становлення німецької антропоніміки у сучасному ономастичному просторі

Темою статті є ономастичний простір німецької мови. Більш детально розглядається проблема антропоніміки у німецькомовному просторі. Автори статті зосереджує свою увагу на основних питаннях та досягненнях лінгвістів у дослідженні чоловічих та жіночих імен німецької мови. Намагається якомога ширше розкрити питання утворення чоловічих та жіночих імен у німецькомовних країнах. А також виявляє зв'язок між антропоніміконом та історією.

Ключові слова: антропонімікон, ономастика, власне ім’я, ономастична лексика.

Бледнова О. Г., Голубятникова Н. В. Становление немецкой антропонимики в современном ономастическом пространстве

Темой статьи является ономастическое пространство немецкого языка. Более детально рассматривается проблема антропонимики в немецкоязычном пространстве. Авторы сосредотачивают свое внимание на важных вопросах и достижениях лингвистов в изучении мужских и женских имен немецкого языка. А также ставят перед собой цель как можно глубже раскрыть вопрос об образовании мужских и женских имен в немецкоговорящих странах, устанавливает связь между историей и антропонимиконом.

Ключевые слова: антропонимикон, ономастика, имя собственное, ономастическая лексика.

Blednowa O. G., Golubijatnikowa N. V. Formation of German anthroponymic in the modern onomastics space

The main topic of the article is the onomastics space of the German language. The authors give a detailed analyses of antroponymic problems in German-speaking space. The authors aim at the main questions and achievements of linguists who were studyied male and female names in the

German language. The authors study the issues of this names formation and to discover the connection between history and antroponymy.

Key words: anthroponymic, onomastics, proper name, vocabulary of onomastics.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111

I. A. Bokun

CONSTRUAL OPERATIONS OF JUDGEMENT/COMPARISON AND PERSPECTIVE

In the new view of cognitive linguistics meaning is not to be identified with conceptual content alone; it is constituted by conceptual content, as well as the construal of that content [4, p. 246]. In many cases, the construal aspect of meaning plays a more important function in discourse than conceptual content. That is why construal operations are of primary focus now [5,4,3,8].

Construal operations have been discussed by a number of cognitive linguists. The four who proposed a classification, or taxonomy, of such mental operations are Ronald Langacker [5], Leonard Talmy [8], and William Croft and Alan Cruse [3]. Here I follow Croft and Cruse's classification in its general outline because theirs seems to be the most comprehensive one and takes into account the results of the other two authors.

Croft and Cruse [3, p. 113] provide a four-way classification of construal operations, namely construal operations that have to do with attention, judgement/comparison, perspective, and overall structure.

In my previous article [1] I have already made a detailed analysis of construal operations having to do with attention. The task of this article is to focus on construal operations having to do with judgement/comparison and perspective. Let us start with judgement/comparison.

Croft and Cruse [3, p. 121] argue that judgement and comparison are general cognitive operations that we constantly employ as we conceptualize the situations we are involved in. When we judge a situation in any way, we make use of comparison. What are the more specific cognitive operations that are based on comparison?

Croft and Cruse mention categorization, metaphor, and figure-ground alignment [3, p. 123]. Let me analyze each of them in detail.

When we categorize an object, event, or situation, we compare it to prior experience. Most of the time, the prior experiences with any of these form categories and the categories will have a name. When I compare this animal that I notice on the street, I may have no difficulty assigning it to the category of CATS. The unconscious process of comparing this particular animal to the others I have seen and have a category and name for will result in my placing the animal in the category of CATS**.** But often the comparison will produce a much more dubious result. For example, some cats look very much like rats. We may have a dilemma as to what to call the thing. Prototypes as represented by idealized cognitive models, or frames, can be helpful in taking care of such difficulties.

Another cognitive operation that involves comparison is metaphor. When we have a target domain and ask what it is like, we are asking what source domain would serve our purposes best in a given situation. Since most target domains can be comprehended in terms of multiple source domains, metaphor is a cognitive operation that can easily provide alternative construal of the same situation. Take the following examples, used to talk about the exact same situation:

(1) *What's happening?*

(2) *What's baking?*

When we use the first question we are conceptualizing events/happenings as moving objects, and when we use the second we are conceptualizing an event/happening as the process of baking. This is trivial, but it is easy to imagine much more dramatic differences in viewing a particular target situation. Just think of a student who believes that school is a store of knowledge and another who believes that it is a burden. Or think of a couple, where one member thinks of marriage or love as a great opportunity to enjoy life and the other thinks that it is a prison.

In the preceding examples, people have alternative conceptual metaphors for a given target, but often alternative construal emerges within the same source domain. Take the following examples:

(3) *I spent most of the day gambling.*

(4) *I wasted most of the day gambling.*

Both conceptualizations are based on the TIME IS MONEY conceptual metaphor, but the choice of words (*spent* vs. *wasted)* portrays the situation as very differently conceived. The verb *spent* suggests that I did something valuable, whereas *wasted* conveys the opposite.

Now let me move on to figure-ground alignment. Figure-ground relations have been studied mostly by cognitive psychologists. What is called «figure-ground» alignment here is important if we want to account for how we talk about spatial relations in language. Language about spatial relations is pervasive in communication. We talk about how one entity is positioned with respect to another entity, how an entity moves in relation to another entity, and so on. For example, when we say that the «taxi is coming»,we have a figure, the taxi, that is presented by the sentence as moving in relation

to the ground, the speaker. The first cognitive linguist who studied this area of the interface between language and cognition in detail was Len Talmy [7; 9; 10].

To begin, we should first note that figure-ground alignment is an asymmetrical relation. Let us assume that we have *bike* as figure and *house* as ground in the following sentences [9]. Whereas one can naturally say:

(5) *The bike is near the house, it is much less natural to say:*

(6) **The house is near the bike.*

This is because the figure should come first in the sentence, followed by the ground. The reversal of figure-ground alignment in the second sentence makes the sentence sound odd.

The same applies to the following pair of sentences:

(7) *a. The fly is on the ceiling.*

*b.*The ceiling is above the fly.*

Why are *the bike* and *the fly* the figure and *the house* and *the ceiling* the ground? Talmy [9, p. 167] characterizes figure and ground in the following way:

Figure:	Ground:
smaller	larger
more mobile	more stationary
structurally simpler	structurally more complex
more salient	more backgrounded
more recently in awareness	earlier on scene/in memory
location less known	location more known

These characteristics do not all have to be present in particular cases and we often decide on what the figure and ground will be on the basis on just one or two situationally important features. In the preceding examples, it is clear that the bike and the fly are smaller and more mobile than the house and the ceiling, respectively. This makes them good figures in the given context. In other contexts, however, they may become grounds.

We may ask what figure-ground alignment has to do with judgment/comparison. The simple answer is that in every situation we unconsciously decide which element of the situation is the figure and which one is the ground. We compare the elements in light of the characteristics suggested earlier. As a result of the comparison and judgment, we conceptualize the situation in a particular way (with the proper figure-ground alignment) and express it linguistically in accordance with this conceptualization.

The two examples we have seen so far involve static relations between two entities (bike-near-house and fly-on-ceiling). However, as our characterization of spatial relations earlier suggests, spatial relations also involve motion events, in which one entity moves in relation to another. This is exemplified by the sentence:

(8) *She went into the room.*

In this case, we have a motion event, where *she* is the figure and *room* is the ground. The figure *(she)* moves in relation to the ground *(room).*

In addition to its application to static and dynamic spatial relations, figure-ground alignment can be seen at work in grammar as well. Complex sentences can be construed in terms of figure-ground alignment; the main clause corresponds to the figure, while the subordinate clause corresponds to the ground. Let us take the following sentences from Croft and Cruse [3, p. 57]:

(9) *I read while she sewed.*

(10) *I read and she sewed.*

The main clause *I read* is the figure and the subordinate clause *while she sewed* is the ground. The relation between the two events is construed asymmetrically in the first sentence but symmetrically in the second. This means that the reading event is viewed as occurring against the background of the sewing event. However, given the second sentence, no such relation is construed between the two events, which are seen as occurring independently of each other. This latter construal results in a coordinated syntactic construction (the two clauses connected by *and).*

In other cases, the two events can only be construed as an asymmetrical figure-ground relation. Since dreaming is contingent on sleeping, but sleeping is not contingent on dreaming [9, p. 325], we can have

(11) *He dreamed while he slept*, but not

(12) **He slept while he dreamed*.

While it is common in both cognitive science and linguistics to talk about «figure» and «ground,» some cognitive linguists like Langacker prefer to use alternative terminology: They use *trajector* for figure and *landmark* for ground.

Now let me move on to perspective. We conceptualize situations from our particular perspective. Although perspective is mostly spatial, it can also be extended to other domains, such as the knowledge we have and we assume others to have about situations. I now will consider several ways in which the notion of «perspective» plays a role; specifically: viewpoint, deixis, and subjectivity/objectivity.

Let me start with viewpoint. Consider first how an observer interprets and talks about a particular scene, or situation, in which there is, say, a toy and a chair and the toy is between the observer and the chair. In this situation, the observer might use the following sentence to describe the scene:

(13) *The toy is in front of the chair*.

If, however, the observer goes to the other side of the chair and observes the situation from this new viewpoint, he or she would describe the scene with the sentence:

(14) *The toy is behind the chair*.

Notice that there is no change in the scene to be conceptualized and described: The toy and the chair do not move. The only change that occurs is

in the viewpoint of the observer. As a result of that change, both the construal and the description change.

Now let me focus on deixis. Deixis can be viewed as alternative construal defined by the speech situation. The most basic elements of the speech situation include the time when the speech event takes place, the place where the speech event takes place, and the person who speaks. Accordingly, it is customary to distinguish three basic types of deixis: time, place, and person deixis. There are many linguistic items that are primarily used to signal the elements of the speech situation. What follows is a selection of them:

Time: now, then
Place: here, there
Person: I, you, he, she, we, they

Thus, for example, the pronoun *I* indicates the person who is speaking, *here* indicates where the speaker is located, and *now* indicates the time at which something is said. Every time these and other «deictic» words are used, the reference of the words changes. In one case it will be *Sam* and in another it will be *Sarah (I);* in one case it will be *Sam's home* and in another it will be *Sam's school (here);* and in one case time reference will be to *January 5* and in another it will be to *January 6 (now).*

It is not only particular words that can function deictically. What are known as the «tenses» also function as deictic elements. Thus when I say, *«I'm listening to you,»* the hearer will know that I am listening to him or her at the time of speaking. And when I say that *«I listened to you,»* the hearer will know that I listened to her sometime before the time of speaking. In other words, the present continuous tense and the past tense both mean what they mean relative to the time of the speech event; that is, they are deictic elements.

It is generally the case that the speech act situation (the time and place of speaking) functions as the «deictic center,» that is, the time and place with respect to which we understand the time and place references of the speech event (the now and here). However, in some special cases a time or place other than the one defined by the speech act situation can become the deictic center. This displaced deictic center is suggested by the sentences taken from Croft and Cruse [3]:

(15) *He was coming up the steps. There was a broad smile on his face.*

We have a displaced deictic center here that is defined by the time and place of the narrative of which the sentences are a part. The meaning of *come* is relative to a place in the narrative, and not the place of the narration itself; and the meaning of the past continuous tense is relative to a speech event time in the narrative, and not to the speech event of the narration. In sum, the deictic center provided by the time and place of the narration is displaced, and it is replaced by certain time and place coordinates in the narrative.

Particular construals of a situation depend not only on who says something when and where but also on how much knowledge we assume the hearer to have about a situation [2]. Take the two sentences from [3]:

(16) *Did you see a hedgehog?*

(17) *Did you see the hedgehog?*

The difference between the two sentences is in the use of the indefinite article *a* versus the definite article *the.* They reflect different construals of the situation. Given the first sentence, the speaker construes the situation in the following way: Speaker assumes that the hearer does not share some information with him or her; namely, that the hearer does not know about the hedgehog. Given the second sentence, the speaker assumes that the hearer does know about the hedgehog. In other words, in such cases particular construals of situations (and their linguistic coding) may depend on the common ground that the speaker and hearer share.

Now let me turn to subjectivity/objectivity. We can have either an objective or a subjective construal of a situation [5]. This has to do with how we present ourselves in the speech situation. The subjectivity of construal may take various forms.

In one, the speaker defines himself or herself by means of a deictic pronoun as part of the speech act situation. Contrast the following two sentences, in which a mother is talking to a child [5, p. 131]:

(18) *Don't lie to me!*

(19) *Don't lie to your mother!*

The first sentence represents subjective construal (the mother being part of the speech act situation), while the second represents an objective one, in which the speaker defines herself objectively independent of the speech act situation.

An entity that is not the speaker can also be presented in a subjective way. For example, when we look a photograph, we can say the following [5, p. 132]:

(20) *That's me in the top row.*

The first-person deictic pronoun is used here, but it is not the speaker. By using the word *me,* we turn an element of the situation we're understanding into an element of the speech event. This is another form of «subjectification».

Finally, we can have cases in which the construal of a situation depends on whether an element of the speech event (subjective construal) or an objective element (objective construal) is utilized in describing a scene. Take, for example, the following sentences [6, p. 326, 328]:

(21) *Vanessa is sitting across the table from Veronica.*

(22) *Vanessa is sitting across the table from me.*

(23) *Vanessa is sitting across the table.*

The first sentence is a case of objective construal, in which an element (Veronica) of the external situation (and not that of the speech event) is utilized for spatially relating Vanessa in the scene. However, the second

sentence does this by means of subjective construal: Vanessa is spatially located with respect to an element of the speech event (me). The third sentence does the same, except that here subjectivity is unexpressed – only implied.

To sum up, construal operation are cognitive processes whereby we understand particular situations. Such cognitive processes include categorization, metaphor, force dynamics, figure-ground alignment blending, and several others. We can use several distinct construal operations to conceptualize the «same» situation. In this article I have covered comparison/judgement and perspective. Our further research will be focused on overall structure.

References

1. Bokun I. Construal operations having to do with attention / I.Bokun // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки), 2011. – №9 (220). – С. 26-32. **2. Clark H.** Using language / H. Clark. – Cambridge: Cambridge University press, 1996. – 286 p. **3. Croft W.,** Cruse A. Cognitive Linguistics / W. Croft, A. Cruse. – Cambridge: Cambridge University press, 2004. – 356 p. **4. Kövesces Z.** Language, Mind, and Culture / Z. Kövesces. – Oxford: Oxford University press, 2006. – 397 p. **5. Langacker R.W.** Foundations of Cognitive Grammar / R.W. Langacker. – Stanford, CA: Stanford University press, 1987. – 515 p. **6. Langacker R.** Concept, Image, and Symbol / R. Langacker. – Berlin: Mouton de Gruyfer, 1991. – 345 p. **7. Talmy L.** How language structures space / L. Talmy // Spatial Orientation: Theory, Research and Application / Ed. L.Herbert, J. Pick and Linda P. Acredolo. – New York: Plenum Press, 1983. – P. 225-282. **8. Talmy L.** The relation of grammar to cognition / L. Talmy // Topics in Cognitive Linguistics / Ed. Brygida Rudzka-Ostyn. – Amsterdam: John Benjamins, 1988. – P.165-205. **9. Talmy L.** Toward a Cognitive Semantics / L. Talmy. – Vol. I: Concept Structuring Systems. – Cambridge, MA: MIT Press, 2000. – 389 p. **10. Talmy L.** Toward a Cognitive Semantics / L. Talmy. – Vol. II: Typology and Process in Concept Structuring. – Cambridge, MA: MIT Press, 2000. – 368 p.

Бокун І. А. Інтерпретативні операції, пов’язані з судженням/порівнянням та перспективою

Стаття аналізує когнітивні операції, які включають судження/порівняння та перспективу. Судження/порівняння розглядається у рамках категорій/фреймування, метафори і позиціювання об’єкту . Перспектива розглядається у рамках точки зору, дейксису і об’єктивності/суб’єктивності. Особливу увагу приділено думці про те, що альтернативні інтерпретації додають нові характеристики до розуміння «значення». Значення складається з

концептуального змісту і його інтерпретації, яка може бути важливішою за концептуальний зміст.

Ключові слова: когнітивні операції, категорії, фреймування, метафора, перспектива, точка зору.

Бокун И. А. Операции интерпретации, связанные с суждением/сравнением и перспективой

Статья анализирует когнитивные операции, затрагивающие суждение/ сравнение и перспективу. Суждение/ сравнение рассматривается в рамках категорий/фрейминга, метафоры и позиционирование объекта. Перспектива рассматривается в рамках точки зрения, дейксиса и объективности/субъективности. Особое внимание уделяется идее о том, что альтернативные интерпретации добавляют новые характеристики к нашему пониманию «значения». Значение – это концептуальное содержание и интерпретация этого содержания. Толкование концептуального содержания может быть гораздо важнее самого концептуального содержания.

Ключевые слова: когнитивные операции, категории, фрейминг, метафора, перспектива, точка зрения.

Bokun I. A. Construal operations of judgement/comparison and perspective

The article analyzes cognitive operations having to do with judgement/comparison and perspective. Judgement/comparison is considered in terms of categorization / framing, metaphor, and figure-ground alignment. Perspective is considered in terms of viewpoint, deixis, and subjectivity/objectivity. A greater emphasis is laid on the idea that alternative construals add a new dimension to our conception of “meaning”. Meaning is conceptual content and construal of that content. The way we construe some conceptual content may be more important than the conceptual content itself.

Key words: cognitive operations, categorization, framing, metaphor, perspective, viewpoint.

Стаття надійшла до редакції 1.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 378:811.111(075.8)

N. S. Borysenko, P. A. Borysenko

GESTURES AS MEANS OF COMMUNICATION ACROSS CULTURES

Although sci-tech progress has opened the gates to easier communication with people throughout the world, it does not mean we communicate effectively. Communicating across cultures begins with the basic understanding that one size does not fit all. Simply because we practice certain cultural habits or patterns does not mean the rest of the world does.

With the globalization of the world society, intercultural communication becomes the issue of the day. All communication is cultural as it draws on ways we have learned to speak and give nonverbal messages. We do not always communicate the same way from day to day, since factors like context, individual personality, and mood interact with the variety of cultural influences we have internalized that influence our choices.

We have been studying verbal languages for centuries. However, nonverbal language drew scholars' attention just several decades ago. One of the integral components of nonverbal language is body language, by which modern scholars mean all body motions, which a person uses. The necessity of studying the relationship between nonlinguistic body motions and communication gave birth to *kinesics* – the scientific study, pioneered by the anthropologist Ray L. Birdwhistell.

Scholars have proved that both body language and verbal language are systems of communicative units, which culture by culture are, by certain rules for coding, combined in a virtually infinite number of ordered combinations that rule the communicative aspects of human behavior. Taking into consideration the mentioned above, verbal language, digital, and body languages are termed analogous.

According to Edward Hall, the language of the body is defined to be agreeable with everything we do, so it must be understood in its cultural context. As there are no universal words or sound complexes in verbal language that carry the same meaning universally because the symbols of verbal language are totally optional, so there are no body motions, facial expressions, or gestures that have identical meaning across cultures [1].

Multiple researches have shown that every person both consciously and unconscientiously send certain messages by their body movements. Thus, we can greatly learn and understand someone's attitudes and feelings through his or her body language. Various physical gestures can express a great deal about our emotions and state of mind. As many movements are carried out at a

subconscious or at least a low-awareness level, body language movements carry a significant risk of being misinterpreted in an intercultural surrounding.

To motions, produced by a person's body, modern scholars refer postures and locomotion, touches, and gestures. Gestures, being an object of our study in this article, are the forms of nonverbal communication in which motions of the limb(s) and/or body are used to express or help express thought or to emphasize speech or back up the speaker's attitude or intention. Gestures are usually used in oral discourse. We imply a great amount of meanings by using gestures. The language of gesture allows us to express a variety of feelings and thoughts, from contempt and hostility to approval and affection.

Edward Sapir admits that we respond to gestures according to an elaborate and secret code: written nowhere, known by none and understood by all. Even though people can often identify a certain type of communication behavior when they see it, they may not be able to describe the behavior when asked [2, p. 556].

Let alone symbols of the sign language used for deaf people, we, people, make at least 3,000 different gestures [3]. According to some scholars, gestures do not only speak, they also help us think. When we speak even on the telephone, we do gesture. So, gestures are made not only for the companion but also for ourselves. Undoubtedly, more emotional people gesture more than restrained ones [4, p. 83].

Modern scholars distinguish two types of gestures: emblems or quotable gestures and speech accompanying gestures.

Emblems or quotable gestures are culture specific and used to replace words. We can call an *emblem* a hand signal such as waving good-bye, the «V» for victory sign or the «high five» signaling victory.

Speech accompanying gestures are closely connected with speech and thought processes [5].

It is impossible to catalog all gestures. Besides, we should be aware of their incredible possibility and variety and, for sure, different meanings from culture to culture. For example, Americans point with index finger, Germans – with little finger, Japanese – with entire hand. Most Asians consider pointing with index finger to be rude.

The use of the zero shape made by the fingers does not mean the same thing in different cultures. In the USA, Great Britain, and much of Europe, it means *OK, everything is fine*. In France, Germany, and Latin America, people use the zero shape made by the fingers to denote that someone who they are talking about is a zero that should not be taken seriously. One can make the zero shape in France if he or she would like to express a failure, although he or she should never forget that it is an obscene accusation in certain Mediterranean countries. Japanese are used to make the zero shape by the fingers when they ask to give change or coins.

Lack of knowledge of culture specific gestures may lead not only to misinterpretation, but also to a serious conflict. The event, which happened in

Russia in November 14, 2011, is a demonstrative example of how a gesture can cause a conflict even on the level of states.

On Thursday, November 17, a Russian TV network informed the public at large that it had sacked Tatiana Limanova, an award-winning news anchor who stunned viewers by raising her middle finger after reading U.S. President Barack Obama's name on the air. The bizarre episode happened during the November 14 afternoon news program hosted by REN TV channel. When reaching the Asia-Pacific Economic Cooperation forum being hosted that weekend by American President in Hawaii, the anchor read that Russian President had become chairman of the Asia-Pacific Economic Cooperation organization that day. She added that U.S. President Barack Obama had previously held the mentioned post quickly raising her left arm from the table and showing her middle finger to the TV camera [6].

It should be mentioned that the raised middle finger is a very obscene hand gesture in most cultures, which has rude sexual connotations. A source at the station assured its audience that the blunder had no subtext and was not linked with the news that Limanova had been reading at that moment. The station added that the anchor was in fact gesturing to her camera crew and had no idea at the time that she was still live on air. Nevertheless, in order to prevent an international scandal Limanova was sacked on the day of the blunder for a gross violation of on-air discipline and unprofessionalism [7].

Although a gesture of showing the middle finger is considered obscene in most countries and the anchor knew perfectly well about the rude connotation of it, the mentioned incident did happen. Therefore, it is very easy to use failure gestures if they are culture specific ones and we are not aware of them.

Early April's visit of the new United States President Barack Obama and his spouse – the American First Lady – to Great Britain drew the attention of the majority of the world's mass media. Undoubtedly, it was a politically remarkable event, especially taking into consideration the fact the couple had been invited and received by the Queen – the symbol of power and culture of the United Kingdom. However, it was not the visit itself or any summit agreements that the paparazzi focused on, but instead, the intercultural blunder made by the U.S. First Lady. When greeting the Queen, Michelle Obama wrapped her arm around the monarch's shoulder and back, shocking the British nationals and foreigners aware of the British royal protocol stating those who meet the Queen should not touch her except when she offers her hand [8].

Obviously, the new American First Lady was not familiar with the rules of conduct with the members of the royal family. By means of her tender touching the American First Lady was eager to show her affection to Her Majesty, as it is acceptable in the United States. Following this U.S. custom, Michelle Obama forgot the very old but famous proverb, «When in Rome do as the Romans do», the advice given to St. Augustine by St. Ambrose regarding his journey to Rome, circa 390. Although there are many variations

of this wise proverb, all of them intended for the listener to care when meeting with foreign or even strange cultures – to follow local customs and courtesies in order to get harmonized within the surrounding. And this was admitted more than XVI centuries ago!

Some gestures are taboos in certain cultures and it is strongly recommended to learn them before entering the corresponding cultural surrounding. The crown of the head is the residence of the soul in Buddhism and Hinduism. Thus, a person's head is taboo because it is believed that somewhere here resides the spirit or the soul of the person, and it plays out in many different ways. A gesture of placing a hand on the head of an Asian, even that of a young child, may offend or even frighten away the soul, which is a life-threatening situation.

In all Muslim and most Asian cultures, it is very rude to present or receive an object with the left hand. In Islamic culture, the right hand is used for taking food. The left hand is used for hygiene and toileting and is considered inherently filthy. This is a reason why the right hands of thieves and other criminals are punitively amputated. Not only does this present a major inconvenience to the miscreant, but also he or she is thereby virtually excluded from any social interactions.

Although the explanation is not exactly the same in Asia, the right hand is considered more polite because it is usually more skillful and dominant. However, when presenting or receiving a very important gift or document (a business card or guest gift), both hands are used to register one's careful appreciation of the object. Even those who are left-handed should use the right hand, anyway. In these cultures, children are strongly encouraged to develop skill with the right hand regardless of natural tendencies.

The sole of the foot is considered «dirty» in most cultures. To expose the sole of one's shoe to a person sitting across from him or her is tantamount to «mooning» the person, which is very disrespectful. This may require crossing the legs in a manner that keeps the sole of the shoe pointed toward the floor, rather than the typical leg crossing of most Western men that rests the ankle or calf of the crossing leg on the thigh of the other leg.

Trust, truth, and the willingness to believe the integrity of another also affect how we read gestures of a person from another culture, indeed every other individual. We should learn to recognize and properly perceive differences in the use of nonverbal signs to avoid misinterpreting gestures, especially of those from different cultural backgrounds, as the wrong reasoning may lead to undesirable and even dangerous consequences.

References

1. Hall E.T. The Silent Language [Text] / Edward T. Hall. – Westport, CT: Greenwood Press, 1980. – 217 p. **2. Sapir E.** The Collected Works of Edward Sapir: Culture (Collected Works of Edward Sapir, No 3) [Text] / Edward Sapir. – Berlin: Mouton De Gruyter, 1999. – 1057 p **3. Morris D.** Bodytalk: A

World Guide to Gestures [Text] / Desmond Morris. – London, UK: Jonathan Cape Ltd, 1994. – 240 p. **4. Fontes L.A.** Interviewing Clients across Cultures: A Practitioner's Guide [Text] / Lisa Aronson Fontes. – New York, NY: The Guilford Press, 2008. – 334 p. **5. Goldin-Meadow S.** Hearing Gesture: How Our Hands Help Us Think [Text] / Susan Goldin-Meadow. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005. – 304 p. **6. TV** Anchor sacked over rude gesture [Electronic Resource]. – World News Australia. – Mode of access: http://www.sbs.com.au/news/article/1608003/tv-anchor-sacked-over-rude-gesture − Title from the screen. **7. Satherley J.** Firing Me Was a Sense of Humour Failure: Newsreader Sacked for Giving Obama the «Finger» Says She Was Only Making Signal to Autocue [Electronic Resource] / Jessica Satherley. – Mail Online. – November 30, 2011. – Mode of access: http://www.dailymail.co.uk/news/article-2067138/Russian-newsreader-Tatyana - Limanova-says-firing-sense-humour-failure.html − Title from the screen. **8. Thornton M.** One's New Best Friend: The Queen, Michelle and the New Touchy-feely Protocol [Electronic Resource] / Michael Thornton. – Mail Online. – April 3, 2009. – Mode of access: http://www.dailymail.co.uk/femail/article-1166490/Ones-new-best-friend-The-Queen-Michelle-new-touchy-feely-protocol.html

Borysenko N. S., Borysenko P. A. Gestures as Means of Communication across Cultures

The article is devoted to gestures as an element of nonverbal communication. The variety in interpretation of gestures by representatives of different cultures is shown based on interesting true-to-life examples. The differences in the use of nonverbal signs to avoid misinterpreting gestures from different cultural backgrounds are in the focus of this analysis. The author emphasizes the necessity of studying meanings of culture specific gestures in order to improve intercultural communication.

Key words: nonverbal communication, culture, gesture.

Борисенко Н. С., Борисенко П. А. Жести як засіб спілкування між представниками різних культур

Стаття присвячена жестам як одному з елементів невербального спілкування. Різнобарв'я в інтерпретації жестів представниками різних культур продемонстровано на цікавих життєвих прикладах. Різниця використання невербальних знаків у різних культурах виступає фокусом данного аналізу. Автор наголошує на потребі вивчення значень жестів, притаманних певній культурі заради удосконалення міжкультурної комунікації.

Ключові слова: невербальне спілкування, культура, жест.

Борисенко Н. С., Борисенко П. А. Жесты как способ невербального общения представителей разных культур

Статья посвящена жестам как одному из элементов невербального общения. Вариативность в интерпретации жестов представителями разных культур продемонстрирована с помощью интересных жизненных примеров. Отличие использования невербальных знаков в разных культурах выступает фокусом данного анализа. Автор акцентирует внимание на необходимости изучения значения жестов, свойственных определенной культуре для совершенствования межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: невербальное общение, культура, жест.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'364"17"

О. Б. Галич

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЄВОЇ КАТЕГОРІЇ «МІСТИЧНЕ» В АНГЛІЙСЬКИХ РАННЬОГОТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Статтю присвячено дослідженню вербалізованих репрезентацій *містичного* в англійській готичній прозі XVIII століття, розглянутих із погляду їхньої функціональної спрямованості та структурно-семантичної організації.

Вивчення природи *містичного* неодноразово здійснювалося вітчизняними та зарубіжними літературознавчими студіями (О. В. Матвієнко, С. Монк, Е. Мюррей, Н. Т. Пахсарьян, М. Уер). Поняття *містики* і *містицизму* були предметом аналізу у філософії (Л. І. Василенко, Р. Кавендіш, Т. І. Любасок, Ю. О. Шабанова) й культурології (Л. Леві-Брюль, Б. Маліновський, Р. Отто, О. М. Фрейденберг), питання змістової структури містичного досвіду частково розроблялися в працях із психології (К. Ізард, А. Кемпінські, Н. Фріжда) та естетики (Е. Берк). Водночас сучасні мовознавчі студії не приділяють достатньої уваги дослідженню *містичного* в усьому розмаїтті його конкретних семантичних виявів у мові художньої прози. Звернення

до аналізу мовних репрезентацій *містичного* сприяє глибшому розумінню особливостей його реалізації в площині текстової семантики.

Значення одиниці, яка реалізує свої функціональні можливості в мові, слугує для відтворення змісту понять. Цей зміст завжди виступає в тій чи іншій інтерпретації як такий, що пройшов крізь призму системи і структури певної мови [2, с. 7].

У семантичній структурі слова різні значення можуть містити спільний змістовий компонент. Їхній зв'язок часто ґрунтується на певних асоціативних смислових ознаках і є прозорим у художніх текстах.

Семантика мовних одиниць, що позначають *містичне*, утворює поняттєві сфери, компоненти яких характеризуються спільністю значення та об'єднані певним змістовим стрижнем незалежно від того, належать вони до однієї чи до різних частин мови. З огляду на матеріал (мова готичного роману), диференційні ознаки поняттєвої категорії «містичне» в англійській готичній прозі (феноменалізм, ірраціональність, неагентивність, емоційність, символічність та сакральність) та внутрішню форму одиниць, що актуалізують семантику досліджуваної категорії, ми виокремлюємо дві субкатегоріальні ознаки: «таємниче» і «страх».

Трактування семантики лексичної одиниці спирається на концепцію розщеплення цілісного категоріального значення на дрібніші значущі компоненти [4, с. 109]. Спостереження над лінгвістичним матеріалом виявило той факт, що субкатегоріальна ознака «таємниче (mysterious)» містить чотири, а субкатегоріальна ознака «страх (fear)» – три семантичні компоненти змісту поняттєвої категорії «містичне»:

«Таємниче (mysterious)»:

1) «примарне (obscure)»;
2) «надприродне (supernatural)»;
3) «сакральне (sacred)»;
4) «символічне (symbolic)»

«Страх (fear)»:

1) «нагнітання страху (fear aggravation)»;
2) «стан страху (state of fear)»;
3) «переживання страху (fear experience)».

Національна мова у свій неповторний спосіб інтерпретує різні явища, спосіб життя, кодує досвід суспільства у певну епоху. Національна картина світу формується поколіннями впродовж століть і знаходить своє відображення у семантиці мовних одиниць різних рівнів.

Таємнича, загадково-моторошна атмосфера готичного роману – одна з художніх знахідок представників цього жанру, яку розглядають в контексті нової епохи романтизму. Науковці досліджують літературу таємниць і жахів як характерне явище перехідного періоду від Просвітництва до Романтизму. Чим більше епоха прагнула до раціоналізму, тим сильнішим був потяг до «таємничого».

В основі готичних романів XVIII ст. лежить опозиція «звичайне – надприродне, уявне – власне нереальне» (the opposition of natural and supernatural, imitative and purely imaginary) [12, с. 109].

У цьому контексті звернімо увагу на розуміння «таємничого» у праці Ц. Тодорова, який пропонує розмежовувати «дивне, таємне» (*the uncanny*), «надзвичайне» (*the marvelous*) і «фантастичне» (*the fantastic*) у готичній прозі. В його інтерпретації «дивним» є те, що потім знаходить собі пояснення; «надзвичайним» – те, що можна пояснити втручанням надприродного, а «фантастичне» – феномен, природа якого залишається незрозумілою. Якщо «таємне» і «надзвичайне» є самодостатніми поняттями, то «фантастичне», на погляд Ц. Тодорова, розміщене у зоні їх перехрещення [15, с. 15-18]. Схематично це можна представити так:

uncanny / fantastic-uncanny / fantastic-marvelous / marvelous

Згідно з цією схемою в англійському готичному романі наявні дві яскраво виражені тенденції:

1) «the supernatural explained» – «пояснене надприродне», іншими словами, «дивне», «таємне» (*the uncanny*), що є характерною рисою романів К. Рів та А. Радкліф;

2) «the supernatural accepted» – «реальне надприродне», тобто «надзвичайне» (*the marvelous*), що найчастіше маємо змогу простежити у творах Г. Уолпола та М. Грегорі Льюїса.

«Фантастичне» (*the fantastic*) – частина обох модифікацій жанру готичного роману, оскільки «фантастичне» є актуальним до того часу, доки існує сумнів (*hesitation*). Воно може зникнути в будь-який момент, як тільки читач вирішить, чи релевантним є співвіднесення відчуття, що його охоплює, з реальністю.

З метою вивчення специфіки мови готичного роману Т. Касл, наприклад, уводить поняття *примарність* (*the Spectralization*) і вважає його одним з центральних у готиці [11, с. 231-253].

У готичному романі таємниче органічно вписане в реальність. Відтворення дивних і загадкових явищ реалізовано через факти буденної дійсності. Цей прийом уперше був застосований А. Радкліф – найвизначнішою представницею жанру. У своїх творах вона вдало застосовує метод сугестії, зберігаючи тим самим атмосферу тривожного напруження. Так, Д. Варма справедливо назвав цю письменницю «a mistress of hints, associations, silence, and emptiness» – «королевою натяків, асоціацій, замовчування та невизначеності» [16, с. 58]. Наведемо декілька прикладів реалізації «жахливого у звичайному» (The Horrid in Natural) з творчого доробку романістки:

(1) *Another gate delivered them into the ſecond Court, graſs-grown, and more wild, than the firſt where, as ſhe ſurveyed through the twilight its deſolation – <u>its loſty walls, overtopt</u> with <u>brion, moſs and night-ſhade, and the embattled towers that roſe above,</u> – long ſuffering, and murder came to her thoughts. One of thoſe inſtantaneous and unaccountable convictions, which*

sometimes conquer even ſtrong minds, impreſſ her with its horror. The ſentiment was not diminiſhed, when ſhe entered an extenſive gothic hall, obſcured by the gloom of evening, which a light glimmering at a diſtance through a long perſpective of arches, only rendered more ſtriking (23: 173–174, 6);

(2) *His cowl too, as it threw a ſhade over the livid paleneſs of his face, encreaſed its ſevere character, and gave an effect to his large melancholy eyes, which approached to horror* (22: 80, 13);

(3) *Immediately thick clouds obscured the sky: the winds bowled around us, the lightning flashed and the thunder roared tremendously. <…> Terrified by the jar of contending elements, the horses seemed every moment to increase their speed* (21: 212, 20).

У ранньоготичних романах готичні споруди (1), старовинні замки з їх загадково-моторошною атмосферою, описані настільки детально, що читач мимоволі опиняється на межі з «таємничим» і готовий повірити в існування ірреальних явищ, припустити втручання надприродних сил. Той самий прийом застосований при створенні образу монаха Скедоні (2), коли, незважаючи на детальний і реалістичний опис героя, загадковість його характеру створює навколо нього ореол таємничості, примушує уявити його як істоту з іншого світу, здійснюючи тим самим непомітний перехід від таємничого до *містичного*. Відтворюючи морок ночі та вражаючі природні явища (3) і застосовуючи метод сугестії, автор намагається «викликати образи, не називаючи їх» [9, с. 241], впливати на відчуття, «втілюючи ідею небезпеки за асоціацією» [1, с. 157].

Отже, у готичному романі домінує мотив таємниці, який структурує його композицію. Як зазначає Б. Г. Реізов, техніка таємниці була розроблена власне у готичному романі [8, с. 198-199]. Матеріал доводить, що *таємниче* як «таке, що не можна збагнути; загадкове, невивчене; сповнене таємниці» [18, с. 1227] є інтертекстуальним в англійській готиці. Основна функція мовних засобів реалізації відповідної субкатегоріальної ознаки – створення атмосфери загадковості, невизначеності, примарності. Внаслідок об'єднання лексичних одиниць навколо цієї узагальненої ознаки, утворюються чотири семантичні сфери – «примарне (obscure)»; «надприродне (supernatural)»; «сакральне (sacred)»; «символічне (symbolic)».

На початку XIX ст. В. фон Гумбольдт писав, що мова як діяльність людини пронизана почуттями [3, с. 78]. Релевантною є також теза К. Ізарда, згідно з якою все в людині кероване емоціями, які становлять мотиваційну основу її діяльності [13, с. 37] і не можуть не відображатися у мові.

Людиною накопичений величезний емоційний досвід. У зв'язку з цим психологи дискутують про універсальність емоцій, перелік яких доводить здатність людини до усвідомлення нею її психічної діяльності. Деякі окремі емоції є універсальними, загальнокультурними феноменами. І кодування, і декодування низки емоційних виразів

однакові для людей усього світу, незалежно від їх культури, мови чи рівня освіченості [14, с. 95].

Мова – не дзеркальне відображення світу, тому очевидним є той факт, що світ емоцій та інвентар мовних засобів, що їх відтворюють, не можуть повністю збігатися. Відтак, враховуючи існування групи базових універсальних емоцій (за К. Ізардом: цікавість, хвилювання, радість, здивування, горе-страждання, гнів, відраза, сором, провина, страх) у досвіді людства, робимо припущення щодо існування універсальних емотивних смислів у лексичній семантиці, оскільки людський досвід пізнання емоцій закріплений в одиницях мови.

Страх – базова людська емоція [5, с. 63-64]. Дослідження польського психолога А. Кемпінські доводять, що єдиний страх, який в одну мить може перетворитися на жах невідомої сили – це страх містичний, що виникає з невідомої причини. Проте, він може бути пов'язаний з благонадійними, піднесеними почуттями або ж із певною внутрішньою забороною, невідомим відчуттям незрозумілої небезпеки. Цей страх має здатність посилюватися, оскільки людина відчуває свою мізерність перед ним і, як правило, не знає способів з ним боротися [7, с. 123–128].

Саме таке почуття охоплює персонажів англійської готичної прози після зустрічі з невідомим, таємничим. Наведемо приклад із роману М. Г. Льюїса «The Monk», котрий належить до творів френетичної готики, де чільне місце відведено маніфестації панічного жаху перед ірреальною силою:

(4) *«For the horror with which this object inspired me I cannot account, but I never felt its equal. My senses left me for some moments: a mysterious dread overcame my courage»* (21: 234, 22).

Еволюція змісту поняття *страх* як субкатегоріальної ознаки поняттєвої категорії «містичне» визначають його концептуальні характеристики. Так, у давньоанглійській мові домінувальні ознаки страху представлені як конкретний предмет, міфологічна істота, набір певних дій, а не емоція. У середньоанглійський період ці ознаки продовжують усвідомлюватися як дещо конкретне, однак, пов'язане з Божою карою чи, навпаки, винагородою. Лише в ранньоновоанглійській мові вони набувають більш абстрактного характеру, оскільки страх починає усвідомлюватися як емоція [10, с. 8].

Отже, насамперед, має сенс виокремити ключові іменні лексеми на позначення «страху» у досліджуваних англійських ранньоготичних романах, об'єднавши їх у синонімічний ряд. Такий вибір зумовлений функцією іменників, оскільки, на думку Х. Касареса, з логічної точки зору субстантиви мають ширшу семантику, ніж інші частини мови [6, с. 16], а у мовленні повністю співвідносяться з дійсністю. Прикметники корелюють з конкретними явищами лише через «означувану іменну лексичну одиницю». Окрім того, в іменниках чіткіше виражені етимологічні, стилістичні й термінологічні особливості.

Аналіз досліджуваного матеріалу показав, що найуживанішими іменними лексемами на позначення «страху» в англійському готичному романі XVIII століття є: *fear, affright, alarm, anxiety, apprehension, awe, care, consternation, dread, dismay, fright, horror, reverence, scare, suspense, terror, worry*. Зауважимо, що лише п'ять з них (*affright, fright, fear, dread, awe*) – лексеми германського походження, а решта запозичені з французької мови або латини [17, с. 175-178; 19; 20, с. 177-178].

Матеріал доводить, що абсолютною домінантою виступає лексема *fear*, навколо якої об'єднуються інші лексичні одиниці на підставі спільного інваріантного значення, утворюючи у такий спосіб три семантичні сфери – «нагнітання страху (fear aggravation)»; «стан страху (state of fear)»; «переживання страху (fear experience)». Дослідження семантики лексеми «страх» передбачає врахування наявних контекстів її вживання, що дозволить встановити весь спектр її значень. Етимологічні розвідки лише доповнюють цей аналіз.

Вихід сучасної лінгвістики на аксіологічну проблематику, її тісні контакти з культурологією, психологією, естетикою, філософією, літературознавством чи іншими гуманітарними, ціннісно-орієнтованими науками не знижує значущості системного підходу при побудові лінгвістичних теорій. Тому перспективним убачається діахронне дослідження *містичного* в різних літературних жанрах та порівняння особливостей функціонування його мовних реалізацій в межах германської групи мов як з позицій теорії функціоналізму, так і лінгвокультурології.

Список використаної літератури

1. Берк Э. Философское исследование о происхождении наших идей возвышенного и прекрасного / Э. Берк. – М.: Искусство, 1979. – 240 с. **2. Бондарко А. В.** Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии / А. В. Бондарко. – Спб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1996. – 220 с. **3. Гумбольдт В. фон.** Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт // Языковеды мира. – М.: Прогресс, 2000. – 400 с. **4. Зеленецкий А. Л.** Сравнительная типология основных европейских языков / А. Л. Зеленецкий. – М.: Академия, 2004. – 248 с. **5. Изард К.** Психология эмоций / К. Изард // Мастера психологии. – СПб.: Питер, 2009. – 464 с. **6. Касарес Х.** Введение в современную лексикографию / Х. Касарес. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1958. – 354 с. **7. Кемпински А.** ёкзистенциальная психиатрия / А. Кемпински. – М. : Совершенство, 1997. – 320 с. **8. Реизов Б. Г.** Историко-литературные исследования / Б. Г. Реизов. – СПб.: Изд-во СПб. гос. ун-та, 1991. – 248 с. **9. Томашевский Б. В**. Теория литературы. Поэтика / Б. В. Томашевский. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 334 с. **10. Яшкина Е. А.** Динамика концепта «страх» в британской лингвокультуре : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 // Яшкина Елена Александровна. – Хабаровск, 2005. – 170 с. **11. Castle T.**

«The Spectralization» of the Other in the Mysteries of Udolpho in the New 18th Century / T. Castle. – N.Y.: Methuen, 1987. – 320 p. **12. Clery E.** «The Supernatural Explained». The Rise of Supernatural Fiction, 1762-1800 / E. Clery. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 222 p. **13. Izard C.** The Structure and Functions of Emotions: Implications of Cognition, Motivation and Personality / C. Izard // The G. Stanley Hall Lecture Series. Washington D. C.: American Psycological Association. – 1989. – Vol. 9. – P. 35-73. **14. Otto R.** Mysticism East and West: A Comparative Analysis of the Nature of Mysticism / **R. Otto.** Whitefish, MT. : Kessinger Publishing, 2003. – 284 p. **15. Todorov Tz.** The Fantastic: a Structural Approach to a Literary Genre / Tz. Todorov. – N.Y.: Cornel University Press, 1975. – 180 p. **16. Varma D.** The Gothic Flame / D. Varma. – N. Y.: Russel & Russel, 1981. – 264 p. **17. Англо-русский** синонимический словарь / А. И. Розенман, Ю. Д. Апресян. – М.: Русский язык, 2000. – 544 с. **18. Великий** тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Р. Бусел]. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. **19. Indo-European** Etymological Dictionary – Indogermanisches Etymologisches Woerterbuch (J. Pokorny) [Електронний ресурс] – Access mode: http://www.dnghu.org/indoeuropean.html **20. Soule R.** A Dictionaty of English Synonyms and Synonymous Expressions / [ed. by A. D. Sheffield]. – Toronto, N. Y., L., Sydney: Soule Press, 2008. – 636 p. **21. Lewis M. G.** The Monk / M. G. Lewis. – Paris: Theophilus Barrois, 1807. – V. 1. – 262 p. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=xGhWM9w4c48C **22. Radcliffe A**. The Italian, or, The Confessional of the Black Penitents. / A. Radcliffe. – L.: T. Cadell Jun. and W. Davies, 1797. – V. 1. – 336 p. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/books?id=UxkGAAAAQAAJ **23. Radcliffe A.** The Mysteries of Udolpho, a Romance; Interspersed with Some Pieces of Poetry / A. Radcliffe. – L.: G. G. and J. Robinson, 1794. – V. 2. – 425 p. – Режим доступу: http://books.google.com.ua/books?id=DS4JAAAAQAAJ

Галич О. Б. Вербалізація поняттєвої категорії «містичне» в англійських ранньоготичних текстах

Статтю присвячено дослідженню вербалізованих репрезентацій *містичного* в англійському готичному романі XVIII століття з погляду новітніх підходів у функціональній лінгвістиці. У статті виокремлено й проаналізовано засоби конкретно-мовної семантичної інтерпретації поняттєвої категорії «містичне» із застосуванням синхронного підходу. Для повноти охоплення досліджуваного явища додано відомості етимологічного й культурологічного характеру.

Ключові слова: поняттєва категорія, готичний роман, субкатегоріальне значення, містичне, ранньоготичний текст.

Галич О. Б. Вербализация понятийной категории «мистическое» в английских раннеготических текстах

Статья посвящена исследованию вербализированных репрезентаций *мистического* в английском готическом романе XVIII века с точки зрения новейших подходов в функциональной лингвистике. В статье выделены и проанализированы средства конкретно-языковой семантической интерпретации понятийной категории «мистическое» с использованием синхронного подхода. Для полноты охвата исследуемого явления добавлены сведения этимологического и культурологического характера, мистическое, раннеготический текст.

Ключевые слова: понятийная категория, готический роман, субкатегориальное значение.

Halych O. B. Verbalization of the conceptual category «mystic» in the texts of Early English Gothic

The article is dedicated to the research of verbalized representations of *the mystic* in the English Gothic novel of the 18th century within the framework of the newest approaches in functional linguistics. Taking a synchronic approach, the article singles out linguistic means of semantic interpretation pertaining to the conceptual category of the *mystic.* Etymological and cultural data are incorporated into the analysis to achieve completeness of the research.

Key words: conceptual category, Gothic novel, subcategorical meaning, mystic, early Gottic text.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 801.313.1+802.0

Л. В. Гнаповская

ЧТО В ИМЕНИ ТВОЕМ? (ПОЭТИКА АНТРОПОНИМИЧЕСКОГО КОМПОЗИТА)

Как самостоятельный класс языковых единиц, имена собственные (далее – ИС) были выделены еще стоиками. С тех пор продолжается дискуссия о природе их качественной определённости, в ходе которой было высказано множество как однозначных, так и

достаточно противоречивых суждений. В современной ономастической теории ключевым остается вопрос о том, «понятийны» ли онимы. При этом предлагаемые пути решения проблемы их смысловой структуры варьируют в широком диапазоне – от вывода об узкой, бедной семантике ИС, вплоть до их полной асемантичности, до утверждения о том, что семантическая структура онима шире и богаче значения имени нарицательного.

Признание того факта, что собственные имена приобретают референцию только благодаря участию в процессе именования *мыслящих* существ – носителей языка, высветило новый ракурс в изучении онтологической природы онимов – необходимость исследования того, с какими структурами знания они соотносятся и какие ментальные процессы положены в основу ономастической номинации. Осознание неизбежности выхода из замкнутой системы языка при анализе семантической структуры языкового знака и признание того факта, что языковое значение является мысленно кодируемой информационной структурой, придало актуальность поиску и установлению тех характеристик ИС, которые позволяют рассматривать его как некое когнитивное образование, «вплетенное» в контекст общественного сознания индивидов, составляющих определенный социум на конкретном временном и социальном срезе. Предлагаемая статья есть попыткой проиллюстрировать лингвокультурный потенциал ономастической лексики на конкретном языковом материале – системе современных английских личных имен (далее – ЛИ) германского происхождения, наглядно показав, каким образом на основании антропонимических данных можно реконструировать фрагменты ономасиологической модели мира этноса, в данном случае – англосаксонской культурно-исторической традиции.

В рамках предлагаемого исследования антропонимы как одна из подсистем ономастического пространства языка рассматриваются в качестве свёрнутых *национально-культурных текстов* (далее – НКТ), т.е. единиц более высокого по сравнению с именем-*словом* уровня организации [1]. Такой подход вписывается в общие концептуальные рамки наметившейся в современных лингвистических исследованиях трактовки текста как сложного имени особого рода [3, с. 42].

В ЛИ как свёрнутом НКТ мы выделяем два слоя его плана выражения, которые определяем как *холистический и текстономический*. На уровне ***холистического слоя*** антропоним идентифицируется как целостная структура, являющаяся одновременно анализируемой, поскольку состоит из частей, связанных внутренними отношениями. Последние проявляются в ***текстономическом слое***, где эксплицируются различного рода соотношения и связи между отдельными компонентами антропонима-текста.

При анализе характера текстономических связей между элементами композитных ЛИ, представляющих группу *ранних*

антропонимов германского происхождения, примечательным является то, что описание внутренних отношений между элементами антропонимического двучлена выявляет его *поэтическую природу*. А поскольку элементарный поэтический образ создается, считает Т.В. Топорова, *двумя* компонентами, то каждое двусоставное ЛИ следует интерпретировать как ономастический *микротекст*, минимальное поэтическое сочетание, в организации которого принимают участие оба его элемента [4, с. 137].

Исследуя поэтический характер древнегерманских двучленных ИС в синхронии и диахронии, Г. Шрамм утверждает, что двухкомпонентные онимы возникают из элементов эпоса, поскольку подобные модели восходят к сложным обозначениям мужа-воина в героической поэзии. В синхронии, по его мнению, «апеллятивным фоном» двучленных ИС являются поэтические обозначения правителей и воинов, в силу чего образование подобных имен можно рассматривать как результат игровых вариаций поэтического словосложения [4, с. 135-136]. В этой связи Т.В. Топорова, детально рассматривая особенности взаимодействия компонентов древнегерманских композитных ИС на фонетическом уровне, также приходит к выводу о том, что именам собственным как ономастической микросистеме свойственна специфическая организация, проявляющаяся в определенных поэтических связях между членами онима (в частности, звуковые повторы, аллитерация и т.п.).

Проведенный нами анализ текстономических связей между элементами апеллятивных основ английских ЛИ, представляющих группу ранних антропонимов германского происхождения, позволяет утверждать, что ***поэтическая природа*** рассматриваемых антропонимических композитов проявляется и на лексико-семантическом уровне, доказательством чего служат рассматриваемые ниже явления.

1. Лексемы-компоненты композитных имен образуют *поэтические фигуры* – сравнения и метафоры, в результате чего имя в целом кодирует определенный героический или мифологический сюжет. Кластерное значение антропонима в данном случае можно осмыслить тропеически на основе анализа семантики входящих в его состав апеллятивов даже в случае, когда с точки зрения формальной логики общее значение сложного слова невозможно вывести из суммы значений его компонентов. К примеру, некоторые элементы фауны, вошедшие в состав ЛИ рассматриваемого типа, отражают не просто реальный животный мир древнегерманской эпохи, но и его восприятие в мифологии и героической поэзии. Так, элемент «волк» (др.-англ wulf) несет определенную мифологическую нагрузку: в германской мифологии волк символизировал «принесшего победу»: на нем ездил верховный бог Один-Вотан. Поэтому в таких именах как *Adolph* («благородный» + «волк»), *Biddulph* («бой, битва (поэт.)» + «волк»: букв. «воин»), *Randolf*

(«щит» + «волк»: букв. «воин со щитом») элемент «волк» замещает понятие «мужа, воина → победителя». Несомненное влияние героического восприятия мира и героической поэзии обусловило также продуктивность элемента «кабан» (др.-англ. eber, eofor), поскольку именно это животное символизировало воинские доблести — мощь и силу (см. имя *Everard* – «кабан» + «сильный»: букв. «сильный, как кабан»). Аналогичную функцию среди птиц выполнял орел, что подтверждает анализ мужского антропонима *Arnold* («орел» + «править, управлять») с метафорически осмысленным этимологическим значением «сильный, как орёл».

2. Некоторые имена содержат *семантический интенсификатор*, в роли которого выступает лексема «весь, все, всё» – см., например, жен. имя *Elvira*, предположительно происходящее от готского Alwara, в котором объединены элементы «весь» (гот. alls) и «защита» (wards): т.о., *Elvira* – это «та, которая всех оберегает, защищает, всё сохраняет»; муж. имя *Alaric* – «все, всё» + «богатый → могущественный», т.е «всемогущественный». Функцию семантического интенсификатора могут выполнять также лексемы, употребляющиеся только в первой позиции и выполняющие поэтическую, орнаментальную функцию (напр, «народ», «счастье, богатство», «слава», «честь» и др.).

3. Семантически близкими к проанализированным выше именам являются антропонимы, *оба элемента ко*торых обозначают *положительную оценку*. В результате такие композитные имена как муж./жен. *Albert(a) (Ethelbert(a))* – «благородный» + «знаменитый»; жен. *Elma* – «благородная» + «знаменитая»; муж. *Archibald* – «настоящий, благородный» + «смелый», *Aldrich (Eldridge)* – «старый, мудрый» + «богатый», *Richard* – «богатый» + «смелый», в которых подчеркиваются позитивные моменты, представляют собой компрессию основных доблестей героической по своей сути англосаксонской модели мира.

4. Типологическим аналогом данных имён являются т.н. *«тавтологические имена»*, в которых комбинируются синонимичные компоненты, – например, жен. имя *Hedwig* < двн hadu («бой, битва») + др.-англ. wīg («бой, битва»); муж. антропонимы *Cuthbert* < др.-англ. cūth («знаменитый») + др. англ. beorht («знаменитый») и *Edric* < др.-англ. ēad («богатство, имущество») + др.-англ. rīce («богатый») и др.

5. Существование в английском антропонимиконе тавтологических имён тесно связано с функционированием еще одного явления, служащего бесспорным доказательством поэтической природы рассматриваемых ЛИ – наличием многочисленных синонимичных имён, в которых сильно развитая *синонимия* составляющих их лексем-компонентов возникает как результат релевантности и социальной значимости обозначаемых ими понятий и выражается в плюралистичности вербальной реализации однородных или тождественных понятий. При этом, по мнению Д.О. Добровольского, «концепт небезразличен к своей языковой манифестации», и

существование в языке ряда слов, по-разному выражающих одно и то же понятие, дает основание считать, что «каждый раз мы имеем дело с разными концептуальными вариантами и, соответственно, с разными семантическими структурами» [2, с. 71]. Проверим достоверность этого утверждения на материале рассматриваемых антропонимов.

Так, признавая, что единое понятие «известный, знаменитый», релевантное в контексте типичного для англосаксонского общества героического восприятия мира, обозначается пятью различными лексемами (др.-англ. beorht / двн beraht, др.-англ. scīnan, др.-англ cūth, др.-англ. mære, двн hlūt), мы не можем не отметить, что в каждом из пяти случаев рассматриваемое понятие восходит к онтологически нетождественным концептам. Др.-англ. beorht (см. имена *Berthold* – «яркий, знаменитый» + «править»: букв. «тот, кто правит в великолепии»; *Hubert* – «душа, дух» + «знаменитый»; *Wilbert* – «воля, желание» + «блестящий, знаменитый»; *Robert* – «слава» + «знаменитый» и др.) – это метафорическое переосмысление понятия «блестящий, яркий», а др.-англ. scīnan (см. *Sherwin* – «сияющий, знаменитый» + «друг» и др.) – понятия «сияющий». Данные лексемы отсылают к *зрительному восприятию* объекта, к визуальному воплощению понятия «известный»: «яркий, блестящий» → «известный». Двн слово hlūt отражает понятие, сформировавшееся в результате *слухового восприятия*: «громкий» – соответственно, «известный» (см. муж. имена *Ludwig/ Ludowic* – «знаменитый, громкий» + «бой, сражение»; *Luther* – «знаменитый, громкий» + «армия, войско»). Другая др.-англ лексема – mære, входящая в состав таких муж. имён как *Marvin* — «известный» + «друг», *Aylmer* – «благородный» + «знаменитый», *Osmer* – «бог» + «знаменитый» и др., концептуально близка понятию «слава»: «славный» → «известный, знаменитый». А концептуальные основания вхождения др.-англ. лексемы cūth в состав мужского имени *Cuthbert* («родной, знаменитый» + «яркий, знаменитый») следует искать в особенностях формирования этносознания древних англосаксов, у которых, по утверждению Е.А. Шервуд, смысл корня cūth входил в понятие «cuththu», означавшее состояние «родства» и отождествлявшееся часто с тем, что мы сегодня называем «родиной, страной». В подтверждение исследователь приводит следующий пример. Во втором законе короля Кнута говорится: «Бьющие насмерть и клятвопреступники, нарушители звания духовного сословия и супружеской верности должны покоряться и каяться или со своими грехами с родины (of cuththe) изгоняться» [5, с. 84-85]. Позднее cūth как обозначение чего-то «родного, известного» дало начало таким англосаксонским словам как «объявлять» или «извещать при свидетелях», т.е. «делать известным». Таким образом, cūth, в составе антропонимов – это «родной, известный» → «знаменитый».

Понятие «люди, народ» также вербализуется в апеллятивных основах антропонимов рассматриваемой группы плюралистично – с

помощью трех различных лексем: др.-англ. folc / двн folk, др.-англ. tēod / двн theuda и др.-англ. lēod / двн liut. Наличие трёх разных вариантов вербального воплощения понятия «народ» в апеллятивных основах рассматриваемых имен отсылает исследователя к рассмотрению различных оснований его появления, что подтверждается конкретными историческими и этнографическими данными.

В целом, зафиксированные в составе апеллятивов рассматриваеиых имен древнеанглийские основы folc (двн folk), tēod (двн theuda) и lēod (двн liut), равно как и этноним Englisc («англичане»), отражают все основные этапы формирования этнического самосознания англосаксов и процесс их постепенного приближения к формированию англичан как народности, давшей жизнь английской нации. На примере анализа сигнификатов указанных лексем-этнонимов можно проследить процесс перерастания родовой организации у англосаксов в территориальную и, соответственно, племенного сознания – в территориальное. Так, первоначально переселившиеся в V в. н.э. на Британские острова германские племена не имели единого наименования, и в каждой местности население, связанное кровнородственными отношениями, жило по своим законам. Общие для всех англосаксов обычаи возникли значительно позже, когда они столкнулись с обычаями других этнических общностей, не признать которых не могли. Уже в VII в. были разрешены смешанные браки как между самими германцами из различных племён, так и между германским и коренным населением (в основном бриттами), что привело к ассимиляции иноэтничного населения и к признанию его роли в деле образования новой этнической общности. К VIII в. бритты стали одной из признанных этнических частей англосаксонской Англии, и возникла настоятельная потребность языкового оформления единого для всего населения англосаксонских королевств сознания общности территории.

С отмиранием гентильных представлений (противопоставления связанных узами кровного родства «Мы» инородным «Они») происходило первоначальное осознание единства лицами, проживающими на отдельно взятых территориях, а затем осознание единства этих территорий, что наряду с осознанием единства лицами, говорившими на одном языке («Englisceon»), позволило выделить общий для всех англосаксов этноним «Englisc» (см. современное жен. имя *Inglis*). Функционирование его упрочилось к X-XI в.в. в результате скандинавского завоевания, когда англосаксонские короли опирались в период общей опасности на более активную этническую общность – англов, первыми столкнувшихся с набегами датчан.

Весь народ, объединенный системой *родственных связей*, охватывался понятием «folc» (см. имя *Fulcher* – «народ» + «армия», т.е. «армия всего народа»). Слияние нескольких «folces» осознавалось как «Englisc», а территория их проживания – как «Englaland». Лексема «folc», т.о., обозначала понятие, отражавшее гентильную целостность

племенных объединений англосаксонского общества, и постепенно (в X-XI в.в.) данный этноним, коренившийся в прошедшем этапе формирования этносознания англосаксов, остановился в своем развитии и устарел. Историческая необходимость выдвинула осознание островными германскими племенами принадлежности к определенному государству, к определенной этнической общности, проживающей на территории, на которой распространялась возникающая государственная власть. Данный период в формировании этносознания англосаксов отражен в лексемах lēod (см. имя *Leopold* – «народ» + «смелый») и tēod (см. имена *Theobald* – «народ» + «смелый», *Theodoric* – «народ» + «богатый, могущественный»).

Развитие понятия «народ», выражаемого лексемой «teutho» («theuda», «teod»), отражает несколько важных этапов развития этнического самосознания англосаксов. Вначале оно охватывало всех германцев, т.к. германская основа «theuda» – древний термин, который выражал не только общность происхождения всех германцев, но и противопоставление своей культуры чужой, что было релевантно, как отмечалось выше, в контексте общего «гентильного» этнического сознания. Так, у германцев встречаются такие древние наименования королей как teoden (др.-англ.), tiodann (древнесеверн.), tiodans (гот.), отражающие значение короля как общего представителя всего племени [5, с. 72-74]. Как видим, германское «teutho» соответствовало самоопределению племени (рода) и несло этнический оттенок, равняясь по своему значению греческому слову «этнос» и латинскому «gens».

Позднее у англосаксов данное понятие включало как «Мы» (германцев), так и «Они» (бриттов, подвергшихся ассимиляции датчан и др.), проживавших на одной территории с «Мы». Таким образом, в tēod входили все слои населения независимо от их этнической и социальной принадлежности. Рассматриваемый этноним охватывал всё население англосаксонской Англии и являлся синонимом слов «англосаксы» и «англичане». Данное понятие способствовало осознанию англосаксонским обществом единства территории и государства. Впоследствии оно должно было означать территориальную общность. Но данную функцию выполнило понятие, выражаемое словом «pople», принесенным из Нормандии Вильгельмом Завоевателем. Факт вытеснения старофранцузской лексемой «pople» исконного слова «tēod» указывает, считает Е.А. Шервуд, на незавершенность процесса развития у англосаксов этнического самосознания. Связано это с тем, что ещё не были созданы социально-экономические предпосылки, которые поддерживали бы политическое объединение англосаксов и развитие у них государственности [5, с. 231].

Говоря об эволюции понятия, обозначаемого лексемой *lēod*, отметим, что первоначальное значение этого слова «люди, тесно связанные какими-нибудь признаками (родство, подчинение или общий церковный приход)» к X в. изменилось до наименования ведущей в

процессе объединения англосаксонских королевств группы – представителей высшего слоя социальной иерархии как одной из ячеек этносоциальной структуры общества.

6. Проанализированные ниже примеры демонстрируют ситуацию, когда апеллятивы антропонимов могут обозначать практически *тождественные понятия*. Так, понятие «бой, битва» вербализуется в составе германских ЛИ с помощью четырёх синонимичных лексем: др.-англ. wīg (*Wigram* – «битва» + «ворон»; *Ludwig* – «знаменитый» + «битва»; *Wystan* – «битва» + «камень»); др.-англ. guth/ двн gunt (*Gunther* – «битва» + «армия»), двн hitja (*Hildebrand* – «битва» + «меч») и двн hadu (*Hedwig* – «бой, битва» + «битва, сражение»). Концепт «храбрый, смелый, отважный» также находит свое материальное воплощение в трех синонимичных апеллятивах: др.-англ. b(e)ald / двн bald (имена *Baldwin* – «храбрый» + «друг»; *Archibald* – «благородный» + «смелый»; *Leopold* – «народ» + «смелый»); др.-англ. cēne (*Kennard* – «смелый» + «страж»; *Kenelm* – «смелый» + «шлем») и двн kuoni (*Konrad / Conrad* – «смелый» + «совет»).

Результатом развития синонимических отношений в среде элементов, выступающих в качестве антропонимических апеллятивных основ, является существование *синонимии на уровне личных имен в целом*. На наш взгляд, синонимами можно считать двухкомпонентные имена, в составе которых комбинируются основы, обозначающие тождественные или близко родственные понятия и воплощенные при этом в материальную форму различных языковых знаков. К примеру, синонимичными являются имена *William* («воля» + «шлем → защита»), *Willard* («воля» + «страж → защита») и *Wilbur* («воля» + «проживание в замке → защита») на том основании, что компонент «воля» (др.-англ. willa) сочетается в них с различными лексемами, обозначающими единый концепт «защита, охрана».

Подобным образом можно проинтерпретировать имена *Wilbert* («воля» + «яркий → знаменитый») и *Wilmer* («воля» + «известный → знаменитый»), сформированные в результате слияния в их составе лексемы «воля» (др.-англ. willa) и двух различных формально лексем – др.-англ. beorht / двн beraht и др.-англ. mære, обозначающих единое понятие «известный, знаменитый».

Сходная ситуация наблюдается и в синонимической паре *Aylmer (Elmer)* – «благородный» + «знаменитый» и *Albert* – «благородный» + «знаменитый», где обозначающие семантически ядерное понятие «известный, знаменитый» основы beorht/ beraht и mære модифицируются лексемой æthele/ adal со значением «благородный», которая в данном случае усиливает значение аксиологически ценного атрибута англосаксонского общества – понятия «известный, знаменитый». Таким образом, и *Aylmer (Elmer,* и *Albert* – это букв. «тот, кто известен-знаменит своим благородством, знатностью происхождения».

Анализ связей элементов в составе имен *Theobald* («народ» + «храбрый, смелый») и *Leopold* («люди, народ» + «храбрый, смелый») показывает, что данные антропонимы также можно считать синонимами, поскольку объединенными в составе их апеллятивных основ оказываются лексема b(e)ald («храбрый, смелый») и две различные лексемы, отражающие единое понятие «люди, народ» – theuda и liut.

Говоря о синонимии ЛИ, проиллюстрированной с помощью рассморенных примеров, мы должны оговорить тот важный момент, что рассматривать данные имена как своеобразные синонимичные «формулы-тексты», кодирующие определенный сходный или тождественный сюжет, можно только при анализе их в системе языка, в сфере их виртуального, потенциального существования. Вопрос о синонимии имён снимается, когда мы имеем в виду актуальное функционирование антропонима, т.е. когда мы говорим об экспликации его собственно референтной семантики – того значения, которое имя приобретает, будучи «паспортно приписанным» к одному из его конкретных (реальных) адресатов-носителей. В этом смысле некорректно было бы утверждать, что два различных человека, носящих имена, скажем, *Wilbert* и *Wilmer* или *Theobald* и *Leopold*, тождественны.

Приведенные выше данные являются достаточно убедительным доказательством того, что множественность языкового воплощения сходных концептов свидетельствует о релевантности и социальной значимости этих концептов в контексте мировосприятия англосаксонской культурно-исторической традиции, об их ключевом положении в модели мира, которую исследователь реконструирует на основе интерпретации общего корпуса апеллятивов исследуемых ЛИ. Таким образом, выявление структурно-семантических закономерностей конституирования германских антропонимов является мощным гносеологическим толчком для рассмотрения того, какие сферы общественно обусловленного опыта жизнедеятельности средневековых англосаксов получили свое вербальное воплощение в материальной форме их личных имён как языковых знаков.

Список використаної літератури

1. Гнаповская Л.В. Лингвокогнитивные и лингвокультурологические характеристики английских антропонимов германского происхождения : дис. … канд. Филол. Наук : 10.02.04 / Гнаповская Людмила Вадимовна. – К., 1999. – 205 с. **2. Добровольский Д.О.** Образная составляющая в семантике идиом / Д.О. Добровольский // Вопр. языкознания. – 1996. – №1. – С. 71-93. **3. Сватко Ю.И.** Мир имени: явленность смысла (Ещё одна попытка осмысления философии имени) // Д.И. Руденко, Ю.И. Сватко. Философия имени: в поисках новых пространств. – Харьков: Око, 1993. – С. 3-68. **4. Топорова** Т.В. Культура в «зеркале языка»: Древнегерманские двучленные имена собственные /

Татьяна Владимировна Топорова – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 253 с. **5. Шервуд Е.А.** От англосаксов к англичанам (к проблеме формирования английского народа) / Евгения Андреевна Шервуд. – М.: Наука, 1988. – 237 с.

Гнаповська Л. В. Що в імені твоєму? (Поетика антропонічного композиту)

У статті лінгвістичний статус власної назви обґрунтовується у термінах понять когнітивної науки та лінгвокультурології. На основі інтерпретації семантичної структури апелятивів сучасних англійських імен германського походження доводиться думка про текстову природу оніма. Антропонім як згорнутий національно-культурний текст аналізується на рівні текстономічних зв'язків між його компонентами, пов'язаними внутрішніми відносинами в межах холистичного утворення. Детально розглядаються ознаки поетичної природи антропонімічних композитів.

Ключові слова: ономастика, антропонім, згорнутий національно-культурний текст, антропонімічний композит, поетична природа.

Гнаповская Л. В. Что в имени твоем? (Поэтика антропонимического композита)

В статье лингвистический статус имени собственного обосновывается в терминах понятий когнитивной науки и лингвокультурологии. На основе интерпретации семантической структуры апеллятивов современных английсих имен германского происхождения доказывается мысль о текстовой природе онима. Антропоним как свернутый национально-культурный текст анализируется на уровне текстономических связей между его компонентами, объединенными внутренними отношениями в рамках холистического образования. Детально рассматриваются черты поэтической природы антропонимических композитов.

Ключевые слова: ономастика, антропоним, свернутый национально-культурный текст, антропонимический композит, поэтическая природа.

Hnapovska L. V. What's in a Name? (Poetic Nature of a Compound Anthroponym)

The article focuses on the problem of ontological status of a proper name, the latter treated in terms of the basic concepts of cognitive science and culture studies. The basis for considering onyms as condensed ethnic-cultural texts is illustrated by means of interpreting linguistic and cultural potential encoded in semantic structure of the appellatives of modern English personal names of Germanic origin. The paper states that compound two-element

anthroponyms as holistic structures reveal features of poetic nature through specific textonomic relationships existing between their components.

Key words: onomastics, anthroponym, condensed etnic-cultural text, compound anthroponym, poetic nature.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 003.083 = 111(045)

І. А. Гонта

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ АНГЛІЙСЬКИХ АБРЕВІАТУР В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ

Абревіатури в англійській мові є поширеним способом економії мовних та мовленнєвих зусиль та зручним способом передачі ємної інформації, особливо в професійних галузях. Авіаційна професійна сфера, що характеризується специфічною термінологією є плідним грунтом для утворення великої кількості абревіатур.

Проблемою абревіації в англійській мові займались багато науковців: [1; 3; 4; 6; 9; 10] і т.д. Найбільш точне визначення абревіатури, на наш погляд, дає у своїй праці Л.Л. Нелюбін: «Абревіація є процесом створення одиниць вторинної номінації, суть якого полягає в скороченні лінійної довжини вихідного найменування, що призводить в результаті використання ряду формальних операцій до створення скороченого структурного варіанту цього найменування» [11, с. 39]. Проблемою абревіацій в професійних сферах також займались ряд вчених [2; 5; 10].

Мета нашої роботи полягає у складанні лексико-семантичної класифікації абревіатур саме авіаційної професійної сфери.

Багато дослідників вважають, що складання типологічних класифікацій абревіатур дуже ускладнене незвичайністю структури і можливістю використовувати різноманітні способи абревіації у різних комбінаціях [5; 8, с. 34]. У той же час вчені зазначають на недостатню увагу, що приділяється створенню типологічних класифікацій абревіатур.

Авіаційна галузь має величезну кількість абревіатур: вибірка із словника авіаційних термінів, а саме «Англо-український словник авіаційних термінів» Р.О. Гільченка дала змогу проаналізувати 500 абревіатур за їх лексико-семантичними полями.

Лексико-семантичне поле – це сукупність парадигматично пов‘язаних лексичних одиниць, які об‘єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну й функціональну подібність позначуваних явищ.

С.П. Денисова вважає, що у сучасній лінгвістиці лексико-семантичне поле – це семантикопарадигматичне утворення, що має певну автономність і специфічні ознаки організації: спільну нетривіальну частину у тлумаченні, ядерно-периферійну структуру, існування зон семантичного переходу [7, с. 78].

В результаті дослідження можемо надати наступну класифікацію лексико-семантичних полів термінів-абревіатур авіаційної галузі з її кількісними параметрами:

1. Назви установ і організацій – 69 абревіатур (13,8% від вибірки). Наприклад: *AFCAC (African Civil Aviation Commission) – Африканська комісія цивільної авіації; AIRC (Airworthiness Committee) – комітет із льотної придатності; EASA (European Aviation Safety Authority) – Європейське управління з авіаційної безпеки; ESRO (European Space Research Organization) – Європейська космічна агенція; HAI (Helicopter Association International) – Міжнародна вертолітна асоціація; FAA (Federal Aviation Administartion) – Федеральне управління цивільної авіації (США); NASA (National Aeronautics and Space Administration) – НАСА, Національний комітет з аеронавтики та дослідження космічного простору* [13].

2. Назви та види літальних апаратів – 14 абревіатур (2,8% від вибірки). Наприклад: *A (Airbus) – літак фірми Аеробус, B (Boeing) – літак фірми Боїнг; PISTON (piston aircraft) – повітряне судно із поршневим двигуном; SC (spacecraft) – КА (космічний апарат); RPV (remotely piloted vehicle) – дистанційно керований ЛА; SSBJ (supersonic business jet) – надзвукове реактивне ПС для ділових польотів; SST (supersonic transport) – надзвуковий транспортний літак; STOVL (short take-off and vertical landing) – ЛА короткого зльоту і вертикального сідання; t (trainer) – навчальний літак; Z (Zeppelin) – цепелін* [13].

3. Назви систем та приладів літальних апаратів – 79 абревіатур (15,8% від вибірки). Наприклад: *ET (external tank) – зовнішній паливний бак; GPLS (glide path landing system) – глісадна система сідання; HLD (high lift devices) – засоби механізації крила, механізація; NGV (nozzle guide vane) – сопловий напрямний апарат; NLG (nose landing gear) – передня опора шасі; propfan (propeller fan) – турбовентиляторний двигун; PSU (power supply unit) – блок живлення; TPJDE (turboprop jet dual – profile engine) – турбореактивний двоконтурний двигун; TJEA (turboprop jet engine with afterburner) – турбореактивний двигун з форсажною камерою; U/C (undercarriage) – шасі* [13].

4. Бортове обладнання літальних апаратів – 57 абревіатур (11,4% від вибірки). Наприклад: *CLC (course-line computer) – обчислювач курсу; CDTI (cockpit display of traffic information) – кабінний індикатор*

інформації про повітряний рух; CVR (cockpit voice recorder) – мовний самопис у кабіні екіпажу; CU (control unit) – пристрій керування, блок керування; HFDF (high frequency direction finder) – радіопеленгатор короткохвильового діапазону; NAVAID (aid to air navigation) – аеронавігаційні засоби; FDI (flight director indicator) – покажчик пілотажного командного приладу; SIF (selective identification feature) – пристрій селективного розпізнавання «свій-чужий» [13].

5. Наземне авіаційне обладнання – 61 абревіатура (12,2% від вибірки). Наприклад: *COMLO (compass locator) – провідна радіостанція; DABS (discrete address beacon system) – система маяків дискретного адресування; DB (directional radio beacon) – спрямований радіомаяк; IBN (identification beacon) – розпізнавальний маяк; IM (inner marker) – ближній маркерний радіомаяк; OM (outer marker) – дальній маркерний радіомаяк; SSR (secondary surveillance radar) – ВОРЛ (вторинний оглядовий радіолокатор)* [13].

6. Обладнання та служби аеродрому – 46 абревіатур (9,2% від вибірки). Наприклад: *LS (landing strip) – посадкова смуга; RAPCON (radar approach control) – центр радіолокаційного керування заходження на посадку; tarmac (tar macadam) – бетонований майданчик (перед ангаром); TWR (aerodromic control tower) – АДП (аеродромний диспетчерський пункт); RWY (runway) – злітно-посадкова смуга, ЗПС*; *TWY (taxiway) – рульова доріжка – РД* [13].

7. Авіаційна документація – 8 абревіатур (1,4% від вибірки). Наприклад: *CPL (commercial pilot license) – свідоцтво пілота комерційної авіації; PANS (Procedures for Air Navigation Services) – Правила аеронавігаційного обслуговування; PEL (personal licensing) – видавання свідоцтв особовому складу; PPL (private pilot license) – свідоцтво пілота-аматора; SARPS (Standards and Recommended Practice) – стандарти і рекомендована практика (ІКАО)* [13].

8. Авіаційні професії та види діяльності – 19 абревіатур (3,8% від вибірки). Наприклад: *CTO (crew training officer) – інструктор; GMC (ground movement controller) – диспетчер наземного руху; F/E (flight engineer) – бортінженер; F/N (flight navigator) – штурман, JP (jet pilot) – пілот реактивного ПС; P1 (captain) – командир екіпажу, перший пілот, P2 (co-pilot) – другий пілот; pil (pilot) – пілот, льотчик; PROPL (professional pilot) – пілот-професіонал* [13].

9. Метеорологічні поняття – 22 абревіатури (тобто 4,4% від вибірки). Наприклад: *Cs (cirrostratus) – перисто-шаруваті хмари, Cu (cumulus) – купчасті хмари, DUC (dense upper cloud) – щільний верхній шар хмар, FC (funnel cloud) – воронкоподібна хмара; HIWAS (hazardous in-flight weather advisory service) – служба сповіщення про небезпечні метеоумови у польоті; ISA (international standard atmosphere) – міжнародна стандартна атмосфера; IWC (instrument weather conditions) – приладні метеорологічні умови, ПМУ; METAR (Meteorological Aerodrome report) – METAP, регулярне авіаційне зведення*

погоди; SKC (sky clear) – безхмарно, ясне небо; TAFOR (terminal aerodrome in full form) – детальний прогноз (погоди) по аеродрому [13].

10. Внутрішньогалузеві терміни (терміни, значення яких є зрозумілими виключно для спеціалістів авіаційної галузі) – 88 абревіатур, тобто 17,6% від вибірки. Наприклад: *A/F (air freight) – авіаційний вантаж; DDA (downdraught drift angle) – кут знесення нижче глісади; EAP (effective air path) – діюча повітряна траса; EAPT (unified air passenger tariff) – єдина авіаційна пасажирська тарифна ставка; ETF (estimated time of flight) – розрахунковий час польоту; EET (estimated elapsed time) – розрахунковий час польоту до заданої точки; HTOHL (horizontal take-off and horizontal landing) – горизонтальні зліт і сідання; NOTAM (notice for airmen) – код НОТАМ (інструкції для пілотів про зміни в аеронавігаційному обладнанні); OEI (one engine inoperative) – з одним непрацюючим двигуном; OTOW (operational take-off weight) – злітна маса спорядженого ПС; RTO (rejected take-off) – перерваний зліт; SIWL (single isolated wheel load) – навантаження (на ЗПС), що створюється одним колесом; SID (standard instrument departure) – стандартна схема вильоту за приладами* [13].

11. Міжгалузеві загальні терміни (терміни, що можуть бути зрозумілими не лише фахівцям авіаційної галузі) – 37 абревіатур (7,4%). Наприклад: *AZM (azimuth) – азимут; BKDN (breakdown) – поломка; C – 1. (call) – виклик; 2. (cargo) – вантажний; 3. (Celsius) – градуси Цельсія; 4. (cirrus) – перисті хмари; 5. (compass) – компас; 6. (coulomb) – кулон; 7. (Council) – Рада; c.&f. (cost and freight) – вартість і фрахт; DK (deck) – палуба; E – 1. (earth) – земля, заземлення, 2. (east) – схід, 3. (eastern longitude) – східна довгота, 4. (efficiency) – коефіцієнт корисної дії, КПД, 5. (energy) – енергія, 6. (engine) – двигун, мотор, 7. (engineer) – інженер, механік; OC (operating characteristic) – робоча характеристика; ON (octane number) – октанове число* [13].

В результаті проведеного дослідження було виділено 11 лексико-семантичних полів термінів-абревіатур авіаційної галузі. Як бачимо з проаналізованих прикладів, авіаційні терміни-абревіатури є чисельними та досить різноманітними за своїми лексико-семантичними особливостями лексичними одиницями. Найчисельнішими лексико-семантичними полями є ЛСП «Назви систем та приладів літальних апаратів» (79, 15,8%), «Назви установ і організацій» (69, 14%), «Наземне авіаційне обладнання» (61, 12,2%), «Бортове обладнання літальних апаратів» (57, 11,4%), Найменш чисельним ЛСП є «Авіаційна документація» (8 прикладів; 1,4%).

Список використаної літератури

1. Бойченко Л. М. Структурно-семантичні типи абревіатур і діапазон їх дериваційної активності в сучасній українській мові / Л.М. Бойченко // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 75-80. **2. Борисов В.В.** Аббревиция и акронимия. Военные и научно-технические сокращения в иностранных языках / В.В. Борисов / Под ред. А.Д. Швейцера. – М.: Воениздат, 2004. – 320 с. **3. Варфоломеева И.В.** Аббревиатуры современного английского языка: когнитивно-дискурсный аспект : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / И.В. Варфоломеева. – М., 2007. – 167 с. **4. Волошин Е.П.** Аббревиатуры в лексической системе английского языка: Дис. … канд. фил. наук: 15.04.01 / Е.П. Волошин. – М., 2005. – 279 с. **5. Горохова Т.Б.** Пути образования аббревиатур в авиационной терминологии [Електронний ресурс] / Т.Б. Горохова – Режим доступу: http://www.slavica.org/russian/printout5785.html. **6**. **Гусак І.П.** Структура та прагматика фрагментованих лексичних одиниць у сучасній англійській мові (на матеріалі мови мас-медіа): Дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / І.П. Гусак. – Л., 2005. – 217 с. **7. Денисова С.П.** Типологія категорій лексичної семантики / С.П. Денисова. – К.: Вид-во Київського держ. лінгв. ун-ту, 1996. – 294 с. **8. Ельцов К.А.** Стратегия перевода аббревиатур : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / К.А. Ельцов. – М. : 2005. – 299 с. **9. Костерина О.Н.** Лексические сокращения в современном английском языке: структурный и прагматический аспекты: Дис. ... канд. филол. наук 10.02.04 / О.Н. Костерина. – Спб., 2005. – 170 с. **10. Кочарян Ю.Г.** Аббревиация английской военной лексики: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ю.Г. Кочарян. – М.: 2007. – 256 с. **11. Нелюбин Л.Л.** Перевод и прикладная лингвистика / Л.Л. Нелюбин. – М. : Высш. шк. – 1983. – 207 с. **12. Сердюк М. Г.** Абревіатури і співвідносні з ними слова та словосполучення / М.Г. Сердюк // Українське мовознавство. – К.: Вища шк., 1981. – Вип. 9. – С. 43-47. **13. Англо**-український словник авіаційних термінів / ред. Р.О. Гільченка. – Фастів : ТОВ «Видавничий дім «КуПол», 2005. – 220 с.

Гонта І. А. Лексико-семантична класифікація англійських абревіатур в авіаційній галузі

Стаття Гонти Ігоря Анатолійовича «Лексико-семантична класифікація англійських абревіатур в авіаційній галузі» присвячена проблемам класифікації термінів-абревіатур авіаційної галузі за лексико-семантичними полями та їх кількісній характеристиці. Виділено одинадцять лексико-семантичних полів, серед яких найчисельнішими є «Назви систем та приладів літальних апаратів», «Назви установ і організацій», «Наземне авіаційне обладнання», кількість абревіатур в яких перевищує десять відсотків дослідженого корпусу мовних одиниць.

Ключові слова: абревіатура, термін, лексико-семантичне поле, ядерно-периферійна структура, авіаційна галузь.

Гонта И. А. Лексико-семантическая классификация английских аббревиатур в авиационной сфере

Статья Гонты Игоря Анатольевича «Лексико-семантическая классификация английских аббревиатур в авиационной сфере» посвящена проблемам классификации терминов-аббревиатур авиационной сферы по лексико-семантическим полям, а также их количественным характеристикам. Выделяется одиннадцать ЛСП, среди которых самыми многочисленными являются «Названия систем и приборов летательных аппаратов», «Названия учреждений и организаций», «Наземное авиационное оборудование», в которых количество аббревиатур превышает десять процентов исследованного корпуса.

Ключевые слова: аббревиатура, термин, лексико-семантическое поле, ядерно-перефирийная структура, авиационная отрасль.

Honta I. A. Lexico-semantic fields of English abbreviations in aviation sphere

The article «Lexico-semantic fields of English abbreviations in aviation sphere» by Ihor. A. Honta is dedicated to the problem of classifying abbreviated terms of the aviation sphere according to their lexico-semantic fields, as well as their quantitative chracteristics. Eleven lexico-semantic fields have been identified, the most numerous of which are: «Names of systems and aircraft», «Names of institutions and organizations», «Ground-based avionic equipment», the number of abbreviations exceeds 10 percent of the investigated body.

Key words: abbreviation, term, lexico-semantic field, core and periphery structure, aviation sphere.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111’ 253

І. П. Зайцева, А. Є. Дуднікова

НЕВЕРБАЛЬНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДОВИЙ КОМПОНЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Проблеми двомовності, багатомовності та мовного впливу привернули до себе увагу лінгвістів з усього світу. Протягом усієї історії люди мали військові, економічні, політичні, культурні та інші відносини, долаючи всілякі бар'єри і, насамперед, мовний бар'єр. Мовні бар'єри можна подолати за допомогою міжкультурної комунікації та перекладу, які постійно ускладнюється втручанням інтерференції, у тому числі й невербальної.

Необхідність подолання наслідків невербальної інтерференції призводить до більш глибокого вивчення взаємозв'язку культури, менталітету, традицій, цінностей та світогляду різних народів. Таким чином, з'являється ряд нових міждисциплінарних областей досліджень, таких як лінгвістична культурологія, етнолінгвістика та інші, які розглядають вже відоме явище з іншої теоретичної точки зору.

Актуальність нашої роботи пояснюється особливим місцем, яке займає невербальна інтерференція як перекладознавча проблема в міжкультурній комунікації представників сучасної культури Сполучених Штатів, Мексики, Балі та України. Сьогодні, коли у світі стираються кордони й активізується процес глобалізації, люди різних національностей та культур починають більше подорожувати й спілкуватися між собою, що неминуче призводить до мовної інтерференції в їх спілкуванні. Відбувається змішання культур, традицій, смаків, у чому велику роль відіграють національні вподобання, тобто жести, ідеологія, звички в одязі, етикеті, невербальний аспект культури. Знати це важливо, бо інакше можна потрапити у неприємну ситуацію і залишити по собі погане враження, що стане серйозною перешкодою у подальшому спілкуванні.

Головною метою розвідки є виявлення джерел невербального втручання, що впливають на успіх процесу міжкультурної комунікації, спираючись на сучасні англійську, мексиканську, українську та балійську культури. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

1) дослідити роль культурних конотацій в адекватному сприйнятті інформації іноземною мовою у процесі міжкультурної комунікації;

2) розглянути шляхи спрощення процесу міжкультурної невербальної комунікації.

Теоретичну та методологічну базу дослідження складають роботи таких авторів як Р. Берко, С. Бестужева-Лада, Е. Хауген, М. Кнаппа, С. Кузьнецов, Дж. Сігал, У. Вайнрайх, Ж.. Баган, В. Карасик, Т. Ларіна, В. Маслова, Н. Серебрянська, М. Смирнова, В. Телія та інші.

Коли мова йде про невербальну інтерференцію, у першу чергу згадується мова жестів, бо саме вони складають найбільш значну частину нашого безслівного спілкування. Важливо пам'ятати, що жести мають дуже яскраве національне забарвлення, і потребують особливої уваги при перекладі розмови людей, які належать до різних культур, бо неправильне розуміння того чи іншого жесту може викликати серйозні проблеми у порозумінні між співрозмовниками.

Проаналізуємо стрічку «Іж. Молися. Кохай» американського режисера Райана Мерфі. Головна героїня Джулії Робертс Елізабет Гілберт зустрічається на Балі з цілителем Кетутом Лієром, де легке здивування у неї викликав його низький уклін, хочу він вдвічі старший за неї. Для американської культури така ситуація є нестандартною, і поклони там взагалі не прийняті, а от для культури Балі це – норма: гостя потрібно вітати поклоном – намасте (Намасте (санскр. namaste) – індійське і непальське вітання, походить від слів «намах» – уклін, «ті» – тобі. Намасте як жест є з'єднанням двох долонь перед собою. У широкому сенсі означає: «Божественне в мені вітає і з'єднується з божественним в тобі» – тобто шанобливе преклоніння й прославляння Всевишнього, божественної сутності світобудови, частинкою якого є людина, визнання єдності і вічної духовності всього сущого, згідно з наявними традиціям [2, с. 27].

Далі Кетут спокійно бере її, незнайому людину, за руку, та веде за собою. І знову, така ситуація здалася трохи дивною для Елізабет, бо вона не звикла до подібної поведінки. Тут треба додати, що однією зі звичок балійців є торкатися співрозмовника під час розмови. Вони дуже емоційні у спілкуванні, можуть взяти вас за руку, що вважається проявом особливої ввічливості [3, с. 46].

Згідно з американською культурою, найбільша цінність, яка дійсно заслуговує уваги, – це індивідуальна свобода. Американці дуже високо ставлять недоторканність своєї особистості [1, с. 65]. Тому для них трохи дивакуватим буде, якщо хтось доволі безцеремонно візьме за руку та потягне кудись при першому знайомстві. Саме тому так помітно було здивування в очах Елізабет Гілберт, коли Кетут вів її за собою.

Повертаючись додому після сцени з пророцтвом Кетута, героїня розуміє, що воно починає збуватися. Але зрозумівши, що це, напевно, її короткий шлюб, вона в першу чергу шкодує не про загублені почуття, як зробила б будь-яка середньостатистична українська жінка, а про будинок, який вони купили всього рік тому. «Хіба не цього я хотіла?» – запитує себе вона. Це найяскравіший контраст між двома суспільствами.

Коли йдеться про Сполучені Штати, ніколи не можна забувати про так звану «американську мрію». Людина, яка непомірною працею, хоч і не завжди праведною, нажила собі багатомільйонні статки або зробила приголомшливу кар'єру, – ось об'єкт мрій практично всіх американців. І саме тому образ нового будинку, своєрідної мрії, яка тепер була викинута на узбіччя, найболючіше вколола Елізабет.

Вона не показує свого болю нікому, крім кращої подруги, у якої тимчасово живе. Це неприйнятно в американській культурі. Етикет США говорить: треба посміхатися кожному в будь-якій ситуації. Це й робить Елізабет, відома письменниця, яка намагається переконати всіх, що в її житті все добре. Загальновідомо, що культура США – це культура успішних людей, а посмішка вважається сигналом благополуччя людини. Якщо американець посміхається, значить, у нього все «Ok» в особистому житті, у кар'єрі, у фінансовій сфері і т.д. Культура США ставить успіх на перше місце в рейтингу життєвих цінностей [6, с. 108].

Але це майже відсутнє в нашій культурі, де в першу чергу важлива душевність, щирість. Люди відверто діляться своїми емоціями і переживаннями, навіть з малознайомими людьми і не надто намагаються приховати своє розчарування, смуток чи інші життєві проблеми. А.Н. Толстой писав: «У нашої людини проста, чесна і широка душа, своїм тілом, не вагаючись, вона затулить друга від ворожої кулі» [5, с. 76]. Саме ця «душевність» і допомагає нам протистояти всім життєвим труднощам, жити не «тому, що», а «всупереч». І там, де іноземці давно зламалися б, українці, росіяни чи будь-які жителі пострадянського простору не тільки виживають, але й почуваються впевненими та щасливими. Тому для нашого глядача трохи дивно бачити цю успішну бізнес-леді, якій немає з ким поділитися своїми життєвими негараздами, таку невиразно самотню у пошуках підтримки.

Іншою особливістю культури сучасних Сполучених Штатів є вільне звертання до суду з будь-яких питань. У повсякденному житті люди поводяться навіть занадто обережно, боячись того, що на них можуть потім подати в суд. Дуже гарним прикладом цього є сцена з іншої англомовної стрічки «Іспанська англійська» («Spanglish») Джеймса Л. Брукса. Перша близька зустріч мексиканської іммігрантки Флор Морено з американською культурою, якої вона панічно боялася, починається з того, що іі кузина Моніка врізається лобом в ідеально чисті скляні двері . Налякана господарка дому Дебора одразу ж пропонує їй гроші, бо знає, що будь-який конфлікт краще одразу ж попередити, ніж потім ходити по судах та доводити, що це трапилося випадково, і що вона невинна. Для обох мексиканок цей вчинок був дуже незрозумілим. Вони звикли працювати довгі години заради кількох доларів і навіть уявити собі не могли, що можна судитися з кимось через такі дрібниці. Проте американське правосуддя дозволяє позиватися до будь-кого. Нещодавно була опублікована шокуюча новина про те, як американка Гаяне Зокхрабов подала в суд на померлого юнака Хіроюкі Джохо через

те, що її зашибла його відірвана нога в той час, як нещасного збив потяг [4, с. 6]. Цей факт тільки підтверджує, що американці завжди готові до всього і залюбки нададуть вам компенсацію, аби тільки ви не забажали судитися з ними через якийсь дрібний випадок.

Таку саму реакцію подібний жест викликав би і в українців. Ми, як і вони, зовсім не звикли до судів, і навпаки, завжди робимо все можливе, аби уникнути їх. У нашу культуру звичай звертатися до суду потрапив відносно нещодавно – офіційний суд з'явився в Англії у XIV столітті, був введений у Північній Америці у XVII столітті, у Франції – в кінці XVIII століття. У Російській імперії перший офіційний суд з'явилися у 1864 році підчас ліберальних реформ Олександра II, а саме реформи судової системи. Проте інститут не діяв у деяких частинах величезної Російської імперії, а у 1889 був скасований. Світова юстиція була відтворена в царській Росії лише в 1912 році. Ці дані дуже добре показують, як далеко ми відійшли від інших розвинутих країн, коли мова йде про судову систему. Наслідки цього помітні й зараз, бо наше суспільство все ще не готове користуватися й сприймати суд на тому ж рівні, що й інші європейські держави та Сполучені Штати.

Отже, аналізуючи зібрані матеріали, можна зробити висновок про те, що невербальна інтерференція – це проникнення елементів однієї культури в іншу під час мовного контакту, і її результат може бути як негативним, як показують наведені вище приклади, так і позитивним, коли вона допомагає адекватному перекладу та розумінню. Таким чином, для досягнення успіху у перекладі та просто для плідного спілкування і співпраці з представниками інших мовних культур необхідно мати уявлення не тільки про їхню мову, але й про культуру в цілому, бо культурні особливості мають величезне значення у розумінні того, що сказано за допомогою слів.

Слід пам'ятати, що наше спілкування відбувається не тільки за допомогою слів, тому що основний вплив на співрозмовника створюють не самі слова, а інтонація, з якою вони були сказані, атмосфера, в якій це сталося. Ось чому необхідно засвоїти міжнародну культуру невербального спілкування і використовувати ці навички у процесі комунікації з представниками інших культур.

Знання норм і правил невербального спілкування в різних країнах та використання цих знань на практиці допоможе уникнути помилок у сприйнятті, залишити позитивне враження і створити довгострокові партнерські відносини.

Список використаної літератури

1. Бестужева-Лада С.І. Енциклопедія етикету / С.І. Бестужева-Лада. – М.: ЕКСМО, 2001. – 39 с. **2. Іващенцов Г.А**. Індія. Коротко про все / Г.А. Іващенцов. – М.: «Наталіс», 1998. – 224 с. **3. Кузнецова С.С.** Біля витоків індонезійської культури: Яванська культурна традиція 17 – 20 вв. / С.С. Кузнецова. – М.: «Наука», 1989. – 198 с. **4. Погляд. Ділова газета** [головний редактор – А.Г. Шаравський].: «ВЗГЛЯД.РУ», 2011. – № 23. – С. 6. **5. Телія В.Н.** Російська фразеологія: семантичний, прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти / В.Н. Телія. – М.: 1996. – 75 с. **6. Falk R**. Spotlight on the U.S.A. / R. Falk. – Paperback Oxford University Press, 1993. – 34 p.

Зайцева І. П., Дуднікова А. Є. Невербальна інтерференція як важливий складовий компонент міжкультурної комунікації

У статті поставлено завдання описати головні чинники та наслідки впливу невербальної культури різних країн на успіх міжкультурної комунікації на прикладі поведінкових ситуацій, взятих з декількох англомовних фільмів сьогодення. У ході дослідження було проведено зіставлення невербальної мовленнєвої культури Америки, Мексики, Балі та України з метою виявлення наявних подібностей і відмінностей, які можуть як позитивно, так і негативно позначитися на адекватному сприйнятті співрозмовника його партнером, що належить до іншого культурного середовища.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, інтерференція, невербальні аспекти культури.

Зайцева И. П., Дудникова А. Е. Невербальная интерференция как важная составляющая межкультурной коммуникации

В статье поставлена задача описать основные причины и следствия влияния невербальной культуры разных стран на успех межкультурного общения на примере поведенческих ситуаций, взятых из нескольких англоязычных фильмов. В ходе исследования, было проведено сопоставление невербальной речевой культуры Америки, Мексики, Бали и Украины с целью выявления имеющихся сходств и различий, которые могут как позитивно, так и негативно отразиться на адекватном восприятии собеседника его партнером, принадлежащим к другой культурной среде.

Ключевые слова: межкультурное общение, интерференция, невербальные аспекты культуры.

Zaytseva I. P., Dudnikova A. E. Non-verbal Interference as a Vital Component of Intercultural Communication

The article is aimed at depicting the main reasons and consequences of influence of non-verbal culture of different countries at the success of intercultural communication on the example of behavioral situations, taken from several English-language movies. During the research a comparison of non-verbal speech culture of the USA, Mexico, Bali and Ukraine was made in order to identify existing similarities and differences which can both positively and negatively affect the adequate understanding of the interlocutor by his partner, belonging to the different cultural surrounding.

Key words: intercultural communication, interference, non-verbal aspects of culture.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 327(73:477:520)«200»

І. П. Зайцева, В. І. Сиром'ятников

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ АРГУМЕНТАЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ США, УКРАЇНИ ТА ЯПОНІЇ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Суспільне призначення політичного дискурсу полягає у тому, щоб вселити адресатам (громадянам) – необхідність політично правильних дій або оцінок. Мова політика оперує певними символами (демократія, закон тощо), а його успіх зумовлюється тим, наскільки ці символи співзвучні масовій свідомості: політик повинен уміти торкнутися потрібної струни в цій свідомості; вислови політика повинні викликати підтримку адресатів, споживачів політичного дискурсу [1], для чого наводяться аргументи і факти, використовуються різні форми аргументації.

Івін А. А. визначає аргументацію як мовленнєву дію, що включає систему тверджень, призначених для переконання аудиторії у правильності якоїсь думки. Вона звернена насамперед до розуму людини, яка здатна, подумавши, прийняти або спростувати цю думку. Визначення, запропоноване Івіним А. А., підтверджує думку вчених, які займаються вивченням риторики та лінгвістики (Ван-Дейк Т. А., Сковородніков А. П., Гойхман О. Я. та ін.), про те, що аргументація є однією з мовленнєвих (комунікаційних) стратегій. [**2**: 371]. Також

проблемами аргументації та засобами переконання займалися Анісімова Т. В., Бєлова А. Д. та Курачек О. Ф.

Аргументація – це система продуманих поетапних мовленнєвих дій, яка враховує комунікативну ситуацію в цілому і направлена на досягнення в процесі спілкування кінцевої комунікативної мети – переконати аудиторію прийняти якусь думку [**3**: 9].

Безпосередньо з початку виступу доповідач повинен встановити контакт з аудиторією. Щоб його мова стала свідоцтвом взаєморозуміння і підтримки, йому перш за все потрібно завоювати справжню довіру і пошану публіки, які потім підтримуються впродовж всього виступу [**4**: 126]. Саме в процесі аргументації промовець реалізує себе як мовна особистість, демонструючи свою екстралінгвістичну, лінгвістичну і комунікативну компетенцію. Задіяними виявляються його знання, уявлення, його емоційний стан, а також його соціальний статус і його соціальні ролі [**5**: 154].

У процесі виступу політики повинні не тільки інформувати аудиторію про який-небудь аспект суспільного життя, але, що важливіше, добитися прихильності аудиторії, переконати слухачів прийняти ту або іншу позицію, а також заручитися підтримкою громадян. Вислови політика повинні викликати підтримку аудиторії. Для цього вони наводять аргументи і факти, вдаються до різних форм аргументації. Тож, уміння аргументувати свої дії має велике значення для кожного політика, адже це позначається на його популярності серед населення. За допомогою аргументації політики впливають на формування та зміну думки виборців й пересічних громадян. Саме тому дослідження особливостей форм аргументації в політичному дискурсі є актуальним.

Мета даної статті – дослідити використання різних форм аргументації в політичному дискурсі США, України та Японії на початку XXI століття.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

1) визначити основні форми аргументації;
2) виділити раціональні та емоційні аргументи;
3) проаналізувати форми аргументації на прикладах з промов політиків.

Матеріалом дослідження є тексти політичних промов з прес-конференцій, публічних дебатів та виступів політичних діячів США: Барака Обами, Джо Бідена та Джона МакКейна; України: Віктора Януковича та Юлії Тимошенко; а також Японії: Джунічіро Коідзумі та Наото Кана.

Наукова новизна одержаних результатів та висновків полягає у простеженні особливостей використання форм аргументації в політичному дискурсі США, України та Японії, тобто країн, які мають різну історію, культуру, політичний режим та державний устрій; дослідженні вживання раціональних та емоційних аргументів, що

підвищують силу аргументації в процесі комунікації. Отримані результати дослідження дозволяють прогнозувати подальші дії і наміри політика та встановити найбільш ефективні засоби впливу на слухачів.

Тільки створивши в адресата відчуття добровільного сприйняття чужої думки, зацікавленості, актуальності, істинності і задоволеності, оратор досягне підтримки аудиторії [1].

Для посилення впливу на аудиторію політики використовують раціональні (логічні) – факти з досвіду, статистику, визначення та емоційні (психологічні) аргументи, що складають основу переконливої промови. Вони засновані на цінностях і перевагах конкретній аудиторії [**6**: 9].

Коли адресатові пред'являють більш ніж один аргумент на користь однієї й тієї ж тези, виправданість або невиправданість очікувань при першому аргументі впливає на ухвалення другого аргументу. Тому, якщо перший аргумент спровокує позитивні мовні очікування, цей аргумент стає значним, але зміна відношення до вихідної позиції відбувається тільки після пред'явлення подальших аргументів, що підтримують ту ж позицію, направлену проти установки, що склалася [1].

Для досягнення поставленої мети використовують різні форми аргументації. Т.В.Анісимова виділяє такі основні форми: ***доказ, навіювання і переконання.***

Доказ – поняття переважно логічне. Це сукупність логічних прийомів обґрунтування істинності якої-небудь думки за допомогою інших істинних і пов’язаних з нею думок. Завдання доказу – знищення сумнівів в правильності висунутої тези: *“You see, you see, we Democrats have a very different measure of what constitutes progress in this country. We measure progress by how many people can find a job that pays the mortgage, whether you can put a little extra money away at the end of each month so you can someday watch your child receive her college diploma. We measure progress in the 23 million new jobs that were created when Bill Clinton was president... when the average American family saw its income go up $7,500 instead of go down $2,000, like it has under George Bush. We measure the strength of our economy not by the number of billionaires we have or the profits of the Fortune 500…”* (Б.Обама) [**7**]. Спочатку промовець висловлює думку про те, що демократи по-іншому визначають рівень прогресу у розвитку країни (*we Democrats have a very different measure of what constitutes progress in this country*), а потім подає низку логічних доказів, у тому числі й статистичні дані (*23 million new jobs, income go up $7,500 instead* etc.).

Під час аналізу виступу В. Януковича у 2009 році ми бачимо, що він звинувачує політику партії-переможця, наводячи факти, тим самим працюючи на “чужу” аудиторію. Лідер опозиційної партії регіонів Віктор Янукович націлює свій виступ на змішану аудиторію: *“Цю зиму треба пережити мільйонам сімей, в яких батьки втратили роботу, пенсіонерам, яким затримують пенсії, студентам, які не отримують*

стипендій, напівголодним солдатам в армії, інвалідам, яким влада визначила такий прожитковий мінімум, на який жити неможливо, можна лише протриматися... А куди зникли 25 мільярдів гривень з тих, що люди заплатили за спожитий газ? Адже заплатили громадяни понад 50 мільярдів. 25 з них було віддано Росії як плату за газ. Де решта? Відповіді нема. Як і нема відповіді на те, чому, коли ми мали угоду про ціну на 2008 рік по 179,5$ і продавали по 1200 гривень за тисячу кубів газу, а чому наприкінці року вже по 1800 гривень?..." [**8**].

З цього звернення ми бачимо, що його перша частина орієнтована швидше на прихильників, а друга – на супротивників Партії регіонів, тому що Віктор Янукович використовує як засоби емоційної напруженості "мільйони сімей", "напівголодним солдатам", "влада кинула", так і точні дані: цифри, факти. У той період, коли більшість електорату на стороні промовця, основним адресатом промови є прихильники його політики. Коли ж політик втрачає підтримку виборців, він, намагаючись її повернути, демонструє свою обізнаність, свій досвід, апелює до фактів, цифр, доказів, "націлює" свій виступ на негативно налаштованого реципієнта.

На прес-конференції від 6 травня 2011 року прем'єр-міністр Японії Наото Кан оголошує про своє рішення припинити роботу реакторів на атомній електростанції Хамаока та наводить аргументи, з огляду на які він прийняв це непросте рішення у той час, коли перед Японією постала проблема енергоресурсів:

"...これから30年以内にマグニチュード８程度の想定東海地震が発生する可能性は87％と極めて切迫をしております。こうした浜岡原子力発電所の置かれた特別な状況を考慮するならば、想定される東海地震に十分耐えられるよう、防潮堤の設置など、中長期の対策を確実に実施することが必要です。国民の安全と安心を守るためには..."·

[**9**], а саме – 87% вірогідності землетрусу у регіоні Токай, необхідність прийняття довгострокових заходів задля забезпечення безпеки та добробуту людей, а також будівництво хвилерізів для запобігання нищівних наслідків цунамі.

Навіювання – поняття переважно психологічне. Це нав'язування готової думки адресатові шляхом дії на підсвідомість. Завдання навіювання – створити у адресата відчуття добровільності сприйняття чужої думки, його актуальності, привабливості: "*In recent days, we've once again seen the consequences of this neglect with Russia's challenge to the free and democratic country of Georgia. Barack Obama and I will end this neglect. We will hold Russia accountable for its actions, and we'll help the people of Georgia rebuild. I've been on the ground in Georgia, Iraq, Pakistan and Afghanistan, and I can tell you in no uncertain terms: this Administration's policy has been an abject failure. America cannot afford four more years of this.*" (Дж.Біден) [**10**]. Промовець шляхом психологічного тиску нав'язує виборцям думку про те, що політика діючого уряду шкодить країні (*this Administration's policy has been an abject failure*), а виборці уже самі приходять до висновку – політику необхідно змінити.

Для звернення до своїх прихильників не потрібно використовувати фактичні дані, адже достатньо просто дати зрозуміти, що позиція, з якою виступає мовець, полягає в інтересах адресата впливати на емоції, відігравати на почутті відповідальності, на інших моральних установках.

Юлія Тимошенко після призначення її прем'єр-міністром у зверненні до українського народу 20 грудня 2007 року адресує: "*Якщо вони витрачали мільйони доларів на те, щоб не допустити створення демократичної коаліції та формування нового Уряду, то зараз вони кинуть мільярди для того, щоб зупинити наш Уряд і зруйнувати демократичну коаліцію. Адже вони навіть не планують ані очищатися, ані жити чесно*" [**11**].

Як ми бачимо, у цьому уривку тексту прем'єрка використовує емоційне напруження, як то: "*вони витрачали мільйони доларів на те, щоб не допустити створення демократичної коаліції*"; "*не планують ані очищатися, ані жити чесно*", яке націлене саме на "свого" виборця, адже він не потребує доказів. Він цілком підтримує свою обраницю.

20 червня 2006 року на запитання щодо глобальної ролі Японії у альянсі з США під час війни у Іраку, Джунічіро Коідзумі у своїй відповіді наголосив:

"私は国連の決議に基づいて、このイラクに対して行った様々な措置、正しかったと思っています.
また、国際社会は今、開戦時の意見の違いを克服して、イラク支援に、それぞれの国にふさわしい支援を行うべきだということでは、既に一致しており、各国が開戦時において対応は違ったとしても、支援、協力活動を展開しております.
今後、日米同盟の重要性を認識して、国際協調を図っていく、これは今までも、現在も、これからも変わらない日本の大事な方針だと思っております..."

[**12**], де стверджується, що, не дивлячись військовий конфлікт у Іраку, Японія не може бути осторонь, адже вона підтримує світове співтовариство та разом з США прагне встановлення миру у цьому регіоні. Дотримання міжнародних положень та угод залишається одним із головних напрямків зовнішньої політики Японії. Таким чином, Джунічіро Коідзумі підштовхує спільноту до роздумів про місце Японії на світовій арені та її важливу роль у забезпеченні миру та стабільності.

Переконання складається з елементів як доказу, так і навіювання. Це означає, що промовець пред'являє як раціональні аргументи, так і емоційні, звертається до розуму, але впливає і на почуття аудиторії, апелює як до істини, так і до думки слухачів, показує всі можливості, вигоди і переваги свого варіанту вирішення проблеми, прагне, щоб аудиторія повірила сказаному і сприйняла його як керівництво до дії [**6**: 18]: *Education is the civil rights issue of this century. Equal access to public education has been gained. But what is the value of access to a failing school? We need to shake up failed school bureaucracies with competition, empower parents with choice, remove barriers to qualified instructors, attract and reward good teachers, and help*

bad teachers find another line of work (Дж.МакКейн) [13]. У даному випадку промовець констатує факт про те, що право на освіту мають усі (*Education is the civil rights issue of this century. Equal access to public education has been gained.*), але знову ж таки шляхом емоційного тиску переконує аудиторію у тому, що необхідно реорганізувати систему освіти (*We need to shake up failed school...*).

Наступний уривок з виступу Юлії Тимошенко на судових дебатах у процесі "газової справи", де вона яскраво намагається переконати присутніх у тому, що рішення, які вона приймала під час свого прем'єрства, були економічно обґрунтованими: "*На переговорах між двома президентами… багаторазово вирішувалось питання, що треба переходити на ринкові… Україні теж треба це робити, і бути достойною і гідною державою, а не стояти на колінах і не вимолювати пільговий газ, нижчий в два рази по вартості, ніж ринковий. … Я не допустила підняття ні тарифів на газ, ні тарифів на тепло, ні тарифів на гарячу воду, нічого іншого. Чого я цього не зробила? Нам що, зайві гроші не були потрібні? Тому що я твердо знала, що в кризу жодна родина в Україні не здатна викласти підвищену ціну на газ, на тепло…*" [14].

Юлія Тимошенко вказує на реалії економічної ситуації в Україні, наводить факти (*на переговорах між двома президентами…, …не допустила підняття ні тарифів на газ, ні тарифів на тепло, ні тарифів на гарячу воду…*), використовує риторичні питання (*Чого я цього не зробила? Нам що, зайві гроші не були потрібні?)* та емоційні аргументи (*…бути достойною і гідною державою, а не стояти на колінах і не вимолювати пільговий газ…, …жодна родина в Україні не здатна викласти підвищену ціну…*).

На прес-конференції 20 червня 2006 року Джунічіро Коідзумі коментує свою ініціативу щодо прискореного виводу миротворчих сил з території Іраку до кінця строку свого перебування на посаді прем'єр-міністра:

"それは、私はできるだけ早くイラク人自身によるイラク人の政府をつくるべきだと。
日本が撤退しても、もうイラク人自身でできるから大丈夫だと。
…イラクでのかしてはなっていない。
私の任期中に撤退したいとか、しなければならないということではなくて、イラクがイラク人自身の努力によって自らの国を立ち上げる、そういうときに日本は国際社会の責任ある一員として、日本の国力にふさわしい支援をしていかなければならないということで、今日のイラク支援活動を続けてきたわけでありますが…
私がいつまで任期があるかというようなことをあらかじめ決めて今やってきたわけではありませんし、決められた月日または唯一無二の職責を務めていかなければならないと思って、今日まで努力を尽くしてきたわけであります。[12].

Джунічіро Коідзумі переконує, що в Іраку якнайшвидше має бути створений іракській уряд (できるだけ早くイラク人自身によるイラク人の政府をつくるべき), щоб іракці самостійно керували власною країною

(イラクがイラク人自身の努力によって自らの国を立ち上げる), а японські війська самооборони, що мають право брати участь у миротворчих місіях, мають залишити країну. Саме тому Японія, відповідальний член світової спільноти, має підтримати діяльність Іраку спрямовану на оновлення країни, а Джунічіро Коідзумі усвідомлює свою відповідальність на посаді прем'єр-міністра і буде й надалі до складання своїх повноважень у вересні робити все від нього залежне.

У даній розвідці ми визначили, що аргументація – це мовленнєва дія, що включає систему тверджень, призначених для переконання аудиторії у правильності якоїсь думки. Вона звернена насамперед до розуму людини, яка здатна, подумавши, прийняти або спростувати цю думку. Проявляючись у трьох основних формах (доказ, навіювання і переконання), аргументація постає потужним інструментом впливу змісту політичного дискурсу на великі маси людей. Аналізовані форми аргументації є універсальними для усіх мов. Маючи різне мовне оформлення, вони мають однакову мету – вплив на свідомість людей завдяки використанню психологічних та логічних ходів.

Список використаної літератури

1. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/1720/1/43.pdf **2. Ивин А. А.** Логика [Текст]: учебник для гуманитарных факультетов. / А. А. Ивин. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 457с. **3. Сковородников А. П**. О необходимости разграничения понятий «риторический прием», «стилистическая фигура», «речевая тактика», «речевой жанр» в практике терминологической лексикографии [Текст] / А. П. Сковородников // Риторика. Лингвистика: сб. статей. – Смоленск: СГПУ, 2004. – С. 5-11. **4. Курачек О. Ф.** Логические и экстралогические средства убеждения на материале английского языка [Текст] / О. Ф. Курачек // Коммуникативные стратегии: материалы докладов Междунар. науч. конф., Минск, 28-29 мая 2003 г.: в 2 ч. / Минский гос. лингвист. ун-т; редкол.: Поплавская Т. В. (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2003. – С. 124-130 **5. Каліщук Д. М.** Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу [Електронний ресурс] / Д. М. Каліщук. – Режим доступу: http: // visnyk. sumdu.edu.ua / arhiv /2006/ 11(95) 1/29_ Kalishuk.pdf **6. Анисимова Т.В.** Типология жанров деловой речи (риторический аспект) [Текст]: автореф. дис. … д-ра филол. наук: 10.02.19 / Т.В. Анисимова. – Краснодар: Кубанский гос. ун-т, 2000. – 46 с. **7. Obama speech excerpt:** «The American Promise» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.politicswest.com/29442/obama_speech_excerpts_american_promise **8. Коментар В. Януковича** на сайті Gazeta.ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/post/277453 ***9***. **Прес-конференція**

прем'єр-міністра Японії Наото Кана від 6 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kantei.go.jp/jp/kan/statement/201105/06kaiken.html **10. Joe Biden Speech** in which he accepts the Vice Presidential nomination [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.barack-obama-timeline.com/2008_DNC_Joe_Biden_Speech **11. Урядовий портал.** Виступ Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко на телеканалі "Інтер" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=10116932
12. Прес-конференція прем'єр-міністра Японії Джунічіро Коідзумі від 20 червня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kantei.go.jp/jp/koizumispeech/2006/06/20kaiken.html
13. John McCain Acceptance Speech - RNC - 4 September 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uspolitics.about.com/od/speeches/a/mccain_accept_3.htm
14. Повний текст виступу Тимошенко на судових дебатах 30.09.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lb.ua/news/2011/09/30/117294_povniy_tekst_vistupu_timoshenko_n.html

Зайцева І. П., Сиром'ятников В. І. Використання основних форм аргументації у політичному дискурсі США, України та Японії на початку XXI століття

Вивчення способів впливу на цільову аудиторію за допомогою засобів аргументації є надзвичайно важливим у сфері політичного дискурсу. Аргументація, як мовленнєва дія, звернена насамперед до розуму людини, яка здатна, подумавши, прийняти або спростувати думку, у правильності якої її намагаються переконати. Стаття присвячена аналізу різних форм аргументації, що є універсальними для усіх мов, та їх використанню американськими, українськими та японськими політиками з метою впливу на аудиторію та отримання її підтримки.
Ключові слова: політичний дискурс, аргументація, доказ, навіювання, переконання.

Зайцева И. П., Сыромятников В. И. Использование основных форм аргументации в политическом дискурсе США, Украины и Японии начала XXI века

Изучение способов влияния на целевую аудиторию с помощью средств аргументации является чрезвычайно плодотворным в сфере политического дискурса. Аргументация, как речевое действие, направлена, прежде всего, на ум человека, который способен, подумав, принять или отвергнуть мысль, в правильности которой его пытаются убедить. Статья посвящена анализу разных форм аргументации, которые являются универсальными для всех языков, и их использованию

американскими, украинскими и японскими политиками с целью влияния на аудиторию и получения ее поддержки.

Ключевые слова: политический дискурс, аргументация, доказательство, внушение, убеждение.

Zaytseva I. P., Syromiatnikov V. I. Using basic forms of argumentation in political discourse of the USA, Ukraine and Japan in the beginning of the 21st century

The investigation of how to influence the target audience by the means of argumentation is very important in the field of political discourse. Argumentation as a speech act above all is aimed at influencing the mind of a human being, who is able to think over the idea presented by politicians as a true one, accept or reject it. The article deals with analysis of different forms of argumentation that are universal for each language and their political usage in the USA, Ukraine and Japan to influence the audience and to gain its support.

Key words: political discourse, argumentation, argument, suggestion, persuasion.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.11’ 42:159

Л. В. Козяревич

ФАСЦИНАТИВНА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ

Поняття мовної особистості широке й об'ємне. Питання аналізу мовних особистостей знайшли відображення в роботах Караулова Ю.М., Красних В.В., В.І. Карасик, К.Ф. Сєдов та ін. Фокус сучасних наукових розвідок мовної особистості зосереджується не тільки в межах її вербальної реалізації. Мовна особистість досліджується як «семіотична мовна особистість» [5, с. 22], аналіз якої скерований на виявлення модусів її вербального та невербального існування, як особистості, існуючої у відкритому комунікативному епізоді [6, с. 7-8], як лінгвокультурний типаж [6, 10], який розуміється як узагальнене уявлення про людину на основі релевантних об'єктивних соціально значущих етно- та соціоспецифічних характеристик поведінки людини [7, с. 218]. Наводиться уся сукупність «особистісних» феноменів мовної особистості: «людина-мовець», тобто людина в аспекті її мовленнєвої

діяльності; «мовна особистість», реалізація особистості в мовленнєвій діяльності в сукупності її знань та уявлень; «мовленнєва особистість», як реалізація особистості в її комунікативній діяльності та виборі певних стратегій та тактик; «комунікативна особистість», як конкретний учасник конкретного комунікативного акту, такий, який реально діє в реальній комунікації [8, с. 151].

Проблема особистість і спілкування складна і багатогранна, потребує спеціальних лінгвістичних досліджень. Будь-яка зміна особистості не може не змінити сферу міжособистісних стосунків [9].

Об'єктом нашого аналізу є поняття «фасцинативна мовна особистість». Фасцинація визначається як спеціально організований вербальний вплив при передачі інформації, спрямований на підвищення якості сприймання інформації шляхом впливу на емоційний стан і поведінку реципієнта [10, с. 11]. Цілеспрямоване перенесення інформації від одного учасника взаємодії до іншого може здійснюватися безпосередньо у вигляді імпульсу або опосередковано – у вигляді комплексу сигналів, що несуть повідомлення про що-небудь і орієнтують сприймаючу систему щодо сенсу й значення цих сигналів. Дослідники розглядають фасцинацію «в якості сигналу, який не залишає людину байдужою, пробиває будь які фільтри її психологічної захищеності і захоплює мозок, нервову і гормональну системи, народжує раптову реакцію (позитивну чи негативну), паніку, обминаючи свідомість, загострює критичність.

Знаки і символи фасцинації спираються на найсильніші емоції і почуття: захоплення, лякливість, шокі т.п. Вони викликають задоволення і насолоду або попереджають про загрозу [10, с.13]. Логічне визначення фасцинації: «здатність демонстраційного комунікативного сигналу чи навіть природного явища (захід чи схід сонця, чудернацькі форми скель т.п.) приковують увагу, викликають підвищений інтерес, здивування, радість, захоплення, екстаз, симпатію, зачарування, шок, сполох, переляк, обминаючи чи відключаючи будь-яке логіко-вербальне пояснення, інтелектуальну аргументацію, а тим більше критику» [10, с. 50].

Фасцинація є ні чим іншим, як візуально доступною інформацією для сприйняття. Фасцинація у комунікації передбачає перш за все, привабливий зовнішній вигляд, дружній тон, необхідність підкреслення інтересів партнерів по спілкуваню, що спонукає слухати, довіряти.

Складовою фасцинативної мовної особистості є компетенція управляти враженням. Перше враження – це складний психологічний феномен, який включає в себе чуттєвий, логічний та емоційний компоненти. Перше враження утримує більш чи менш усвідомлювані, узагальнювано оціночні судження про співрозмовника, у ньому завжди присутній елемент емоційного ставлення до тієї людини, яка виступає суб'єктом сприйняття і оцінки. На основі манери мовлення і поведінки співрозмовника, його реакції на висловлення і енергетики, яка від нього

відходить, складається враження про особистість співрозмовника [11, с. 6]. Перше враження на людину справляють, по-перше, жести, міміка та зовнішній вигляд (55%), по-друге, те, як ми вимовляємо слова (38%), по-третє, слова, які ми використовуємо у розмові (7%) [12, с. 9]. Інформативними є зовнішній вигляд (фізичні якості та оформлення зовнішності) і поведінка (дії та експресивні реакції) [13, с. 3]. Фасцинація є невід'ємною складовою іміджа, магічний талант або здібність впливати на оточення.

Під фасцинативною мовною особистістю ми розуміємо сукупність таких характерних рис особистості, що виявляються в її комунікативній поведінці та одночасно забезпечують особистість комунікативною індивідуальністю:

- уміння налагоджувати контакти, викликати симпатію та довіру, легко та невимушено розпочинати розмову з іншими;
- уміння управляти розмовою (уміння правильно запитувати; уміння зрозуміти сутьність розмови та коротко резюмувати сказане та згортати / розгортати діалог; уміння коректно завершувати неконструктивний діалог;
- уміння впливати та переконувати;
- уміння регулювати емоційну напругу в розмові (уміння покращувати настрій іншим).

Фасцинативна мовна особистість – експресивна. Фасцинативна мовна особистість особливо проявляється у дискурсі міжособистісних стосунків, у політичному дискурсі, педагогічному, релігійному.

У дискурсі міжособистісних стосунків ми виокремлюємо такі типи фасцинативних мовних особистостей: кокетливий, джентльменський, дон-жуанський, піжонський. Кокетка (*coquette, flirt vamp, minx, jilt*) – це жінка, яка намагається за допомогою різних технік подобатися чоловікам. Жінка-кокетка бажає завоювати чоловіка лише з метою насолодитися самим фактом завоювання. Для кокетливого типу властива інтригуюча манера висловлення. Кокетлива жінка «штурмує» чоловіка привітною посмішкою, різними відтінками сміху (смішок, хихикання, заливистий сміх), стрілянням очима, лагідним поглядом, витонченою граційною ходою. *She was playing coquette. Knees clenched together and ankles spread apart, she leaned elbows on knees and turned her head to show a clear line down to the shadow of her cleavage. She brought only her eyes up and let her mouth betray a smile. The stray flirt hit its mark. «So? Wouldn't you?» Catherine carefully insisted on accompanying her.* (Sisman, p. 308).

Джентльменський тип охоплює такі риси як увічливий (*polite, courteous, well-mannered, chivalrous – treats women nicely* (гарно поводиться з жінками)); чесний, порядний (*honest, decent*), турботливий (*mindful, considerate,listens well, attentive, caring, gentle – willing to be the second, put others before himself*), стриманий (*reserved*); поважає жінок (*respects women around him*). Джентльмен елегантно спокушує жінку:

opens/holds the door – відкриває/притримує двері, *allows to go first* – пропускає вперед, допомагає одягти пальто – *holds the coat.* Усі ці характеристики джентльмена відтворюються у приємній формі комунікації.

У піжонського типу «амплуа» героя – коханець (шляхетний ловелас, бабій) із солідним досвідом спокутування, впевнений у своїй перемозі: *womaniser, lothario, lady-killer, lecher, wife-swapper, satyr, goat, amorist, wooer, skirt-chaser, cicibeo, inamorato, soupirant, rake, poodle-faker,* франт: *buck, beau, smoothie dude, fop.* Театральність дозволяє типажній мовній особистості використовувати засоби самопрезентації з метою сподобатись, сформувати позитивне враження про себе. Межі театрального амплуа піжона зводяться до таких принципів: «Не дивуватися»; «Зберігати безпристрасність», «Вражати неочікуваністю»; «Зникати, як тільки враження досягнуто».

У дискурсі міжособистісних стосунків між чоловіком і жінкою присутня театральна гра з використанням техніки володіння певною маскою: «денді», «дон жуан», «мачо», які є прототиповими для піжона, вони уособлюють культ сексуальності чоловіка. Театральність дозволяє реалізувати потребу у створенні максимально комфортної для себе комунікативної атмосфери шляхом вибору амплуа. Піжонський типаж немов «дегустує» жінку, самомилується, демонструє впевненість у перевазі чоловічої статі над жіночою.

У політичному дискурсі від фасцинації політиків багато в чому залежить їх успіх або провал. *«Wasn't Michelle Obama terrific last night?» Mrs. Clinton said to applause. «I know a little bit about how the White House works, and if the president is not exactly on our side, call the first lady - and Michelle Obama will answer that phone». «It's not just about politics», she said, referring to the distinctive struggles women face as candidates. Her tone broke from its determined cadence and became, for a second, slower and almost hushed. «It's really personal,» she said* («Мішель Обама була чудовою минулого вечора, чи не так? – заявила пані Клінтон під аплодисменти. Я дещо знаю про процес роботи Білого дому, і знаю, коли Президента немає на місці, зателефонуйте Першій леді і вона відповість на усі Ваші запитання. І це стосується не лише політики, – продовжила вона з ноткою рішучості та готовності до боротьба, яка характерна жінкам-політикам. Гучність її голосу поступово затихала і вона перейшла майже на шепіт).

Mr. Clinton became teary at several points during his wife's speech, and even Mrs. Clinton, who has been so steady this week, seemed to grow misty a couple of times as she thanked her supporters profusely and recalled some of the Americans she met along the trail. Some parts of the speech devoted to Mr. Obama and Mr. McCain, in turn, had a bit of a workmanlike quality, but on the whole her speech echoed with the emotional lyricism that she showed in June when she dropped out of the race and told supporters, «It would break my heart if, in falling short of my goal, I in any way discouraged

any of you from pursuing yours».(На очах пана Клінтона з'явилися сльози, коли він слухав промову пані Клінтон, яка, після напруженого тижня, також проявила кілька ноток меланхолії та висловила слова подяки своїм прихильникам. Слова промови, присвячені Бараку Обамі та МакКейну, відрізнилися певною майстерністю, проте в цілому її промова нагадала ліричні слова, вимовлені в червні: «Моє серце не витримає, якщо мета не буде досягнута, і я у будь-якому разі відмовляю вас від того, щоб ви переслідували свою мету».

Для феномену фасцинативної мовної особистості у політичному дискурсі важливий такий вираз обличчя, що свідчить про відсутність загрозливої поведінки, здатність володіти ситуацією, бажання надати підтримку іншим людям, тепла посмішка, доброзичливий нахил голови, правильно встановлений візуальний контакт з аудиторією. Спокійні, відкриті жести рук, звернені до співбесідників, демонструють готовність до зваженого діалогу. Портрет фасцинативного політика. що відображає відчуття «господаря становища»: положення голови – пряме, підборіддя – паралельне підлозі, рухи головою в горизонтальній площині; спина пряма, плечі розпрямлені; хода пряма вільна, злегка розслаблена. Фасцинація є визначальною у політичному дискурсі: фасцинативному політичному лідерові симпатизують, він викликає довіру.

Список використаної літератури

1. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М., 2004. – 264 с. **2. Красных В.В.** Основы психолингвистики и теории коммуникации: [курс лекций] / В.В. Красных. – М.: ИТДГК «Тнозис», 2001. – 270 с. **3. Карасик В.И.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с. **4**. **Карасик В.И.** Лингвокультурный типаж «английский чудак» / В. И. Карасик, Е. А. Ярмахова. – М.: Гнозис, 2006. – 239 с. **5. Седов К. Ф**. О жанровой природе дискурсивного явления языковой личности // Жанры речи. – Вып. 2. – Саратов: Колледж, 1999. – С. 13-26. **5. Макаров М.Л.** Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с. **7. Нечипорович Е.А.** Кооперативная языковая личность в открытом коммуникативном эпизоде: Дис... канд. филол. наук / Е.А. Ничипорович. – М., 1999. – 224 с. **8. Пушкин А.А.** Прагмалингвистические характеристики дискурса личности / А.А. Пушкин // Личностные аспекты языкового общения: Межвуз. сб. науч. тр. – Калинин: Изд-во Калинин, гос. ун-та, 1989. – С. 45-54. **9. Сорокин Ю.А.** Человек говорящий в его модусах и отношениях / Ю.А. Сорокин // Массовая культура на рубеже XX-XXI веков: Человек и его дискурс: Сб. науч. тр. – М.: Азбуковник, 2003. – С. 7-23. **10. Соковнин. В.** Что такое фасцинация. / В. Соковнин.: Изд-во авторской Академии фасцинологии (АФА), 2009. – 66 с. **11. Солощук Л.В.** Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі: [монографія] / Л. В. Солощук.

Харків: Константа, 2006. – 300 с. **12. Штангль А.** Язык тела. Познание людей в профессиональной и обыденной жизни: Пер. с нем. / Антон Штангль. – М., 1988. **13. Потемкина О.Ф.** Имидж политического лидера. / Ольга Федоровна Потемкина. – М., 2006. – 98 с.

Козяревич Л. В. Фасцинативна мовна особистість

В статті поставлено завдання представити фасцинативну мовну особистість, надати визначення фасцинативної мовної особистості, встановити її складові, типи мовних особистостей в дискурсі міжособистісних стосунків з погляду сучасної гендерної лінгвістики, описати фасцинативну мовну особистість у політичному дискурсі на матеріалі сучасної англійської мови. У роботі об'єктом дослідження постає фасцинативна мовна особистість. Така особистість виражається через експресивні мовні засоби. Інформативними знаками фасцинативної мовної особистості постають невербальні компоненти комунікації.

Ключові слова: фасцинація, фасцинативна мовна особистість, враження, дискурс міжособистісних стосунків.

Козяревич Л. В. Фасцинативная языковая личность

В статье поставлена задача представить фасцинативную языковую личность, дать определение фасцинативной языковой личности, установить ее составляющие, типы языковых личностей в дискурсе межличностных отношений с точки зрения современной гендерной лингвистики, описать фасцинативную языковую личность в политическом дискурсе на материале современного английского языка. В работе объектом исследования является фасцинативная языковая личность. Такая личность выражается через экспрессивные языковые средства. Информативными знаками фасцинативной языковой личности выступают невербальные компоненты коммуникации.

Ключевые слова: фасцинация, фасцинативная языковая личность, впечатление, дискурс межличностных отношений.

Koziarevich L. V. Fascinative language personality

The article is aimed at representing fascinative language personality, giving definition of fascinative language personality, establishing its components, types of fascinative language personalities in the discourse of interpersonal relations from the point of view of contemporary gender linguistics, describing fascinative language personality in the political discourse on the material of contemporary English language. The subject of the research is fascinative language personality. This personality is realized through expressive language means. The informative signs of fascinative

language personality are nonverbal components of communication.

Key words: fascination, fascinative language personality, impression, discourse of interpersonal relations.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.133.1'276.2'37

N. I. Lepyoshkina

LES PARTICULARITÉS LEXICO-SÉMANTIQUES DU LANGAGE DES RAPPEURS FRANCAIS

Pour tout étranger apprenant la langue française, il est très difficile de réaliser à quel point la différence est grande entre le français appris à l'école et le français entendu dans la rue. Certains, ne reconnaissant que quelques mots seulement seraient tentés de penser qu'il ne s'agit pas du même langage.

C'est pourquoi, dans l'étude d'une langue vivante, il est très important, surtout pour des spécialistes, d'en connaître tous les aspects. Les mots grossiers ou les insultes, même s'ils ne sont pas «standard», corrects en bonne société, sont cependant employés par une majorité de français et méritent en cela d'être étudiés.

L'objectif de ces notes sera donc d'aborder deux aspects du français actuel, l'argot et le verlan. Pour illustrer notre sujet, nous utiliserons des textes des chansons de rap qui regorge d'exemples concrets d'argot et de verlan. Nous essaierons d'expliquer comment ils sont utilisés et quels sont les sources de leurs formation. Nous avons analysé les textes de tels rappeurs: Afrojazz, Alliance Etnik, Assassin, Daara J, FABE, IAM, K Libre 420, La Fouine, Lunatic, Rainmen, Stomy Bugsy, Suprême NTM, Tout Simplement Noir, Zoxea [6-12].

Dans la musique, il y a des combats, entre générations, entre différentes couches sociales. Il y a des combats géographiques, aussi. Pour le rap, entre Paris et Marseille. Entre Paris et province, ça fait 100 ans que la musique est un combat, une bataille, une guerre jamais déclarée comme telle. Aujourd’hui, le rap a prouvé sa force démocratisante. Il y a des opinions qu’à cause de sa faiblesse, c’est qu’il ne peut pas et ne pourra jamais positionner la musique venue de France au niveau mondial. Là, les rappeurs français, zéro. Ils

n'arrivent à rien du tout. Grâce à l'Amérique, sur les modèles américains, le rap français truste le commerce intérieur. Au niveau mondial, le rap français est extrêmement provincial. Le genre ne va pas se renouveler en France.

Nous essayons d'envisager ce genre musical du point de vue d'un phénomène social et linguistique de grande empleur – l'argot français contemporain. Les particularités lexico-sémantiques du langage des rappeurs sont aussi au centre de notre attention. Beaucoup de savants français étudiaient les problèmes d'enrichissement de la langue, de renouvellement du vocabulaire, d'utilisation de l'argot. Ce sont : A. Dauzat, A. Décaux, F. Geiger, F. Gadet, P. Guiraud, Y. Jouvenot, P. Merle, M. Sourdot, B. Turpin.

Certains, à l'instar du linguiste Alain Bentolila, soulignent que l'argot est un facteur d'exclusion des jeunes des banlieues. Il estime que la proportion des jeunes ne parlant que cette langue serait de 10% à 15% en France. Il ne s'en prend pas à l'argot contemporain en tant que tel, mais les locuteurs de l'argot contemporain auraient un vocabulaire moins riche que les francophones en général, ce qui favoriserait un repli communautaire. Selon Bentolila, la promotion de l'argot contemporain, notamment au travers des textes de rap, constitue un discours démagogique visant à masquer une inégalité linguistique se nourrissant de l'exclusion et l'alimentant à son tour [1].

Le sociologue Bernard Lahire s'oppose à Bentolila, celui-ci en prenant l'illettrisme comme une des causes principales de l'exclusion sociale inverserait l'ordre de causalité. Ce sont des facteurs socio-économiques (chômage de masse, échec scolaire) qui entraînent l'exclusion et la constitution d'une langue identitaire est une réponse à cette exclusion. La fracture linguistique répond à la fracture sociale. Pour Lahire, c'est parce que ces jeunes se sentent rejetés par la société française qu'ils en rejettent la langue légitime.

Bernard Lahire pourfend de manière plus générale le discours qui subrepticement passe de l'association illettrisme-exclusion sociale à l'association illettrisme-inhumanité. D'après lui, Bentolila serait un intellectuel jugeant, à l'aune de son propre capital intellectuel, qui est digne d'être socialisé, et qui ne l'est pas. Il ferait preuve d'un ethnocentrisme terrifiant en plaçant la maitrise de l'écrit comme condition d'humanité et en avançant que les personnes ne maitrisant pas la langue académique ont des capacités intellectuelles moindres. Bentolila s'est défendu de telles accusations de purisme et de mépris de classe en déclarant que sa principale préoccupation est de «savoir comment distribuer de façon équitable le pouvoir linguistique afin que certains ne soient pas exclus de la communauté de parole de lecture et d'écriture» [1].

La jungle urbaine a engendré la musique rap, l'un des aspects de la culture hip-hop, qui est un code de reconnaissance transmis par le corps, par la musique, par le langage, par l'image. Au cours des années 1980, en région parisienne et dans les grandes villes de province, se multiplient des groupes de musique rap qui, au travers des sonorités afro-américaines, développent des tournures de phrases façonnées sur la langue française. Le «mouv» hip-hop et rap évolue au rythme de la société sous forme de « dozens », des vannes

structurées sur des contenus interdits et des grossièretés: il faut connaître des formules que l'on fait rythmer et que l'on improvise. Ces «idozensi» fournissent des renseignements sur les banlieues, sur les conditions sociales de leurs habitants, sur le moule culturel dans lequel les rappeurs naissent et grandissent [2, c. 49].

«Je rappe sur ce que je vois et sur ce que j'ai vécu. Cela implique que je rappe sur tout ce qui m'entoure […]. Le rap vient de la rue, donc je m'adresse aux gens de la rue. Mais un type du 16ième arrondissement écoutera mes morceaux comme des reportages car il n'aura pas vécu ce que je raconte» (Interview au chanteur Rocca du groupe La Cliqua).

Les groupes qui se forment sont interethniques et c'est par le rap, le hip-hop et les musiques associées qu'ils créent des réseaux relationnels: «Le rap j'ai que ça» . Ainsi expriment-ils leur quotidien, leurs revendications et leurs inquiétudes, face à l'indifférence et aux fléaux qui les guettent, tels le racisme, le sida, le chômage, l'exclusion, la drogue, la prison. Tout en n'offrant pas «de structure groupale proprement dite, c'est un «modèle musical pour l'expression du groupe d'appartenance». Au point de vue musical, le rap est assez limité, «une base rythmique, un texte psalmodié, un phrasé imité des noirs américains. Les textes sont parfois drôles, souvent assez plats et rarement élaborés» [3, c. 289-290].

Le rythme de la musique et des mots s'entrechoque, les mots sont hurlés, répétés, découpés, dilatés par des prolongements sonores, accompagnés du vacarme des bagarres et de bruissements vocaux: ces sons très épais créent une atmosphère de chaos, impriment un sentiment de révolte et de rage sur l'auditeur, creusent la place pour certains signifiants liés physiquement à ces réalités sociales. Pour cela, en ce qui concerne leur langue les rappeurs:

a) utilisent largement des consonnes k, r, d, f, s qui soutiennent le rythme de la chanson:

Par exemple :

Sors d'ta carapace, amène ta carcasse ou j'explose ta calebasse (Rainmen, « Ah, la vache!»)

Le système me pousse à l'extrême/ Je m'adresse à la jeunesse, celle qui se dresse, sans cesse / Sans peur ni crainte, face aux dictateurs / Dont l'empreinte reste une offense, pour ce monde qui avance.

(Suprême NTM, « L'argent pourrit les gens, Blanc et Noir »)

b) Ils ont recours aux procédés de création et de déformation lexicale selon la tradition argotique, mais surtout ils poursuivent le but de subversion de la norme, et soulignent que l'instrument communicatif oral n'est réservé qu'aux gens du milieu, que le maniement et le cryptage permettent de construire des solidarités et de constituer des références identitaires.

Par exemple :

taff (métier, job, travail), clique (groupe d'amis), raclo (garçon), zonzon (prison), mitard (cachot, cellule), bon (cannabis), dégonflé (poltron).

c) Ils insèrent un langage figuré fait de métaphores, de synecdoques, d'emprunts à des langues étrangères, à de nombreux jargons. Souvent les

rappeurs ont recours aux acronymes, au système de sigles très prolifique dans le lexique français.

Par ex., les métaphores :

«La tête dans le cul», «Sortir de ce putain de pétrin», «Mon corps est un chant de bataille»

(Stomy Bugsy «Le calibre qu'il te faut»).

Les abréviations:

tox (toxicomane, drogué), neg (noir, nègre), mic (micro), fanas (fantastique), mic (microphone), prod (production), biz (business), net (internet), d'acc (d'accord).

Voici des exemples des troncations: pliqué (expliqué), ricain (Américain), vail (travail), leur (controleur), blème (problème).

c) On utilise le verlan et le 'Veuf, sorte de néo-verlan s'appliquant de préférence sur des monosyllabes ou des disyllabes. Voici des exemples que nous avons trouvés dans les textes des chansons des rappeurs :

pecho (choper, attraper), teci (cité), cheum (moche, dommage), sse-lai (laisse), sere-mi (misère), tard-mi (mitard, prison), ouf (fou), stocko (costauds, forts), chichon (haschich), reunoi (noir, copain noir du quartier).

Il y a même des néologismes :

Beubeu, teuteu, zoula, zelta (cannabis, herbe - verlan), poucave (personne qui a balancé), roro (or ; verlan puis redoublement), cantiner (manger), (Lunatic « La Lettre »), foncé-dé (défoncé), nikovkalach (kalachnikov). (Microphone Soldat)

e) On pratique un langage populaire représenté dans l'orthographe par l'absence de la lettre *e*, ou par l'apostrophe: l'effet voulu est de marquer péjorativement leur discours. Cette chute entraîne la formation de groupes consonantiques chargés, mal acceptés par le français standard: «c'est là que se glisse la variation socio-linguistique: plus la situation est familière, et plus le locuteur est situé bas dans l'échelle sociale, plus il y a des chances que les *e* muets tombent» [4, c.6].

Les monosyllabes élidés (Je, tu, il, me, te, se, de, qui, que) sont très nombreux. A la suite de la chute, il y a l'assimilation des consonnes à l'intérieur d'un mot ou à la jointure de deux mots dans la chaîne. Dans les cas où les deux consonnes ne soient pas de la même nature on entend l'assimilation d'une partie des traits de la sonorité de la première.

On aime les réductions qui sont d'autant plus fréquentes que le débit est rapide et l'articulation non surveillée, la disparition de consonnes à la prononciation tenue [v], la troncation du [r], la troncation de syllabes ou de portions de mots, la disparition de mots entiers, comme *il* impersonnel, *ne*, *ce*, l'utilisation du déterminant *des*, dans une énumération, sans substantif.

Par exemple :

Comme jadis j' ché-ara le slip de Fiore ! Dans l'débarras /
Forte ma carrière démarra ainsi dans l'sexe/
Elle finira dans l'rap sauf si soudain j'ai un incident d'texte /
J'reste vrai, est-ce vrai qu'c'est ainsi qu'on obtient l'respect/

Ouais gars, j'te parle du méga, du magot/
Fini l'temps où l'peuple exécutait tout ce que le tsar disait/
(Zoxea, «A Mon Tour De Briller»)
J'suis dans ma cellule j'galère, j'regarde en l'air
J'suis en train d'cogiter, j'repense à toi Yasser !
(La Fouine, «Mister You J'regarde en l'air»)

J'rappe à la sueur de mes boules et mes couplets ont un goût délicieux/ J'me réveille avec des p'tits yeux après 19h/ Ensuite j'me branle machinalement et j'lis des Hunter X Hunter/ Les dep qui disent que je suis homophobe peuvent aller s'faire enculer. (Orelsan)

Oh! J'représente le set/
J'écris des textes tirés par les cheuveux comme ta meuf en levrette/
J'crache le feu sur ta bande de traitres/
C'est l'remake de Sodome et Gomorrhe, un holocauste sonore/
Tous les jours j'me couche aux aurores/
Et j'pars au taf avec une gueule d'enterrement comme si j'étais croque-mort/
J'débarque comme un Tsunami/
Tu vois défiler-défiler-défiler toute ta vie/
Oudelali, j'te fais passer sous le baby/
Ton équipe fait pitié comme un orphelinat en Roumanie
(Orelsan «Jimmy Punchline»)

f) Le moyen très répendu d'exprimer son attitude envers la réalité est l'utilisation de la langue parlée :

se déglinguer (se disloquer), dingue (fou, bizarre), schlinguer (puer), fringues (vêtements), pige (année d'âge), givré (fou), niquer (gagner contre), stups (briguade des stupéfiants), pute (personne qui n'ésite pas à s'abaisser pour arriver à ses fins, gamberger (réfléchir, méditer), les tronches (visages).

(La Téci, Afrojazz)

g) Ils considèrent le mot comme un moyen de débat et de combat: la présence de nombreuses tournures exclamatives, interrogatives, impératifs prouve ce fait :

Réveille-toi [...] tu traînes / tu glandes en bas de la « téci» . (Tout Simplement Noir, «Réveille-toi»)

Baisse pas les bras / garde l'espoir. (Tout Simplement Noir, «Garde l'espoir»)

Corrigez votre attitude. (Alliance Etnik, «Simple et Funky»)

Etes-vous d'accord avec les essais nucléaires? / Non! / Etes-vous d'accord avec la pollution des mers? / Non! / Appréciez-vous tous les déchets dans l'atmosphère? / Non! / Sauvons la terre, sauvons la terre! / Je crois en l'homme et l'homme doit croire en sa planète! / Yeah! / la nature est la vie. la vie n'est pas une conquête! / Non! / Le progrès n'est pas contrôlé; voilà pourquoi bientôt l'échec. (Assassin, «L'écologie»)

C'est bien d'avoir du talent , mais est-ce que quelqu'un l'expose?

C'est bien d'avoir le bras long, mais est-ce tu touche à quelque chose?
C'est bien d'monter, mais est-ce que t'aide les gens d'en bas?
C'est bien d'être solidaire, mais est-ce que t'envoie des mandats?
C'est bien d'bicrave de la beue, mais est-ce tu fais des sous?
C'est bien d'être chef d'émeute, mais est-ce tout le monde t'écoute?
C'est bien que tu chantes la misère, mais j'ai jamais vue le darfour
C'est bien d'me chanter par coeur, mais connais-tu mon parcours?
(La Fouine, «C'est bien de... feat Fababy»)

Un tel procédé comme l'anaphore dans le dernier exemple aide le rappeur être entendu.

g) « Je » collectif est souvent changé par le pronom *on.* Les textes des chansons appellent à s'unir.

« *On* débute, *on* tente de faire nos preuves
D'atteindre nos buts et de franchir les épreuves
Pour preuve, *on* met en œuvre des textes détaillés
Enquête de chefs d'œuvres donc des paroles travaillés»
(Alex, «Fidèles A Notre Plume»)
«Et pour qu'nos vies s'consument maintenant *on* consomme
En somme, *on* assume que la galère nous assomme
On brise notre carrière, laissant derrière nous nos arrières,
On aurait voulu franchir les barrières, mais *on* a du faire marche arrière»
(Amine, «L'Ultime Espoir»)
« Tant qu'on a l'envie
On est riche de soi
On court après quoi ?
Même si on compte tous les mois,
On a rien, on y va
Pas de sous, oui !
On verra» (Christophe MAE, «Moi j'ai pas le sous»)

h) Les emprunts aux langues étrangères sont à la première place pour leur chargement fonctionnel.

Les emprunts à l'anglais que nous avons rencontrés dans les textes des chansons sont: black, nineteen, kick, boss, come-back, somebody, camping, guest, cash money, remake, miss, boy, sister, love, da (the), cool, news, kids.

Les emprunts aux autres langues: boul (postérieur), bedo (cigarette) – dialect tsigane ; zetla (hachich), misquint (pauvre), ziar, moussiba, bala (maleur), bled (village), kawa (café), clebs (chien), toubib (médecin), flouse (argent) – en arabe ; bédave (fumer) – en gitan ; fama (reconnaissance) – en espagnol.

i) Les textes des chansons s'articulent, pour la plupart, en des sortes de récits réalistes de la rue et de la cité: les rappeurs français se sentent les porte-paroles de la vérité face aux informations altérées par le système.

L'usage des verbes *bouger, se dresser, avancer, pousser son chemin, avancer contre le temps* en s'adressant à ses *refrés (frères),* nous aide à comprendre que la cause de leur situation actuelle est leur manière de *«baisser la tête»* :

Au fond d'nos cœurs c'est comme un ghetto/
On s'enferme afin d'être fort/
On joue les fins, on s'renferme sur nous même/
Même qu'au fond d'nos cœurs ça sent le renfermé,/
Comme une baraque humide où pourrirait un corps décharné.
(FABE «Aux fond de nos coeurs»).

Le rap c'est aussi la lutte pour son individualité, on sait que dans les banlieues il existe une hiérarchie sociale:

«Dans sa tête le rayonnement du type cathodique a étouffé les vibrations des tam-tams de l'Afrique»; abandonné à son sort notre héros *«s'obstine à jouer les sauvages dès l'âge de 10 ans.¨[...] A 13 ans il aime déjà l'argent avide, […] fume des spliffs et casse des voitures, [...] rêve de bagnoles, de fringues, de tunes»*, il avait grandi *«en écoutant les infos»*, en frappant *«les tronches de ceux qui ne sont pas d'accord»*. (IAM «Petit frère»)

Concernant l'utilisation de l'argot contemporain comme un des instruments de construction des textes de rap, certains soulignent que la puissance poétique et évocatrice de ce langage a contribué au rayonnement de la culture hip-hop francophone, et a intégré, de fait, l'argot français contemporain à la culture francophone générale. Il faut toutefois remarquer que l'argot contemporain n'est pas le seul mode d'expression des rapeurs**.** *Le slam* est une autre forme d'expression populaire qui émerge en France depuis quelques années. Ce phénomène peut être le sujet des recherches ultérieures.

Références

1. Bentolia Alain. De l'illettrisme en général et de l'école en particulier / Bentolia Alain. – PLON, 1996**. 2. Boucher M.** Rap, expression des lascars, L'Harmattan / M. Boucher. – Paris, 1998. **3. Cainet L.-J.** Les voix de la ville, Payot / Cainet L.-J. – Paris, 1994. **4. Gadet F.** Le Français populaire, PUF / F**.** Gadet. **–** Paris, 1992 (Que sais-je ?). **5.** Centre national de ressources textuelles/ Accueil: http://www.cnrtl.fr **6.** Les-dictionnaires.com / Accueil: http://www.les-dictionnaires.com **7**. Les-dictionnaires.com / Accueil: http://www.les-dictionnaires.com **8.** Lexilogos / Accueil: http://www.lexilogos.com **9**. Paroles mania et Paroles musique / Accueil: http://parolesmania.com et http://www.paroles-musique.com **10**. Portail linguistique: http://www.cnrtl.fr/portail **11.** Tout sur Orelsan: http://www.musictory.fr/musique/Orelsan **12.** Wikipédia / Accueil français: http://fr.wikipedia.org/wiki/Accueil

Лепьошкіна Н. І. Лексико-семантичні особливості мови французьких реперів

Стаття присвячена лексико-семантичним особливостям мови французьких реперів. В статті надаються приклади лексики реперів та аналізуються шляхи її формування. Авторка підкреслює важливість впливу екстра-лінгвістичних факторів на розвиток словника будь якої мови, визначає місце молодіжного сленгу в сучасній французькій мові та робить висновок, що це є важливе соціокультурне явище. Щоб прийти до цього висновку були проаналізовані тексти пісень сучасних французьких реперів.

Ключові слова: реп, арго, жаргон, верлан, молодіжний сленг, екстро-лінгвістичні фактори.

Лепешкина Н. И. Лексико-семантические особенности языка французских рэперов

Статья посвящена лексико-семантическим особенностям языка французских рэперов. Статья содержит примеры лексики рэперов и анализирует способы её формирования. Автор подчеркивает важность влияния екстра-лингвистических факторов на развитие любого языка, определяет место молодёжного сленга в современном французском языке и делает вывод, что он является важным социокультурным явлением. Чтобы прийти к этому выводу были проанализированы тексты песен современных французских рэперов.

Ключевые слова: рэп, арго, жаргон, верлан, молодежный сленг,екстро-лингвистические факторы.

Lepyoshkina N. I. Lexical and semantic peculiarities of the French rappers' language

The article deals with the peculiarities of the French rappers' language. It contains examples of the vocabulary used by rappers and analyzes the ways of its formation. The author emphasizes the importance of the influence of extra-linguistic factors on the development of any language, defines the place of youth slang in modern French, and concludes that it is an important socio-cultural phenomenon. To arrive at this conclusion the lyrics of contemporary French rappers were analyzed.

Key words: rap, argot, jargon, verlan, youth slang, extra-linguistic factors.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

О. С. Маріна

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР ПАРАДОКСАЛЬНОСТІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ МОДЕРНІЗМУ

Прагнення до гармонізації знань щодо явищ, речей, відносин тощо у навколишньому світі зумовлено самою сутністю людини [5, с. 10]. Не знаходячи закономірностей в явищах та поняттях людина гіпотетично приписує їм такі закономірності [2, с. 223]. Це приводить до виникнення потреби в систематизації зазначеної інформації на концептуальному рівні, або, іншими словами, необхідності її концептуального осмислення та створення концептуального простору як царини знань, структурованої концептуальними одиницями різного ступеня складності та абстрактності.

Метою статті є побудова концептуального простору парадоксальності американської поезії модернізму. Визначена мета передбачає вирішення низки завдань, головними з яких є 1) систематизація поглядів на поняття концепту, концептуального домену та концептосфери; 2) уточнення розуміння категорії парадоксальності в поетичному тексті; 3) виявлення концептосфер, концептуальних доменів і концептів, що окреслюють концептуальний простір парадоксальності епохи модернізму.

Поняття концепту, концептуального домену, концептосфери та концептуального простору посідають значне місце на теренах сучасної лінгвістичної парадигми – когнітивної лінгвістики. Проте універсального підходу до інтерпретації цих явищ ще не винайдено. Останні розглядаються з позицій психолінгвістики (Залевская А.А., Фрумкина Р.М.), у межах лінгвофілософського (Арутюнова Н.Д., Чернейко Л.О.), лінгвокультурологічного (Ю. С. Степанов, С. Г. Воркачев, В. А. Маслова, С. Х. Ляпин, В. Н. Телия, И. А. Стернин, В. И. Карасик, Е. С. Кубрякова) напрямів.

За С.А. Жаботинською ***концептосфера*** є більш широким поняттям ніж ***домен,*** вона включає мережу доменів чи концептуальних областей [7, с. 10]. Р.Л. Ленекер вживає поняття домену, як відносно до всієї фонової інформації, так і до окремих складників цього фону [14, с. 507]. Вважається, що в значенні мовної одиниці репрезентовані концептуальний зміст, а також особливі шляхи його конструювання, які залежать від когнітивних операцій [7, с. 11]. При визначенні

концептуального змісту вживається термін домену, під яким розуміється будь-яка цілісна область концептуалізації, відносно до якої характеризується семантична структура [14, с. 508]. Усі мовні одиниці до певної міри залежать від контексту, домен і є тим контекстом для описання семантичної одиниці [там само, с. 147]. Іншими словами, концепти розуміються в контексті структур фонових знань, відносно до яких застосовується термін домен [13, с. 2]. Так, доменом є цілісна область концептуалізації, контекст на основі якого встановлюється вербалізований концепт, що відображає простір поточного дискурсу, а також застосовується для визначення складової структури концептосфери [7, с. 18]. Різноманітні домени концепту, об'єднані контекстом, складають концептосферу, іншими словами, мережу концептуальних доменів, тобто термін концептосфера вживається відносно до фонової інформації. Концептосфера включає увесь набір складників. Наприклад, лексична одиниця *frozen* – замерзлий відноситься до концептосфери ТЕМПЕРАТУРА й складається з наступних складових *лід, вода, дія* тощо.

Парадоксальність тлумачиться як ментальна потреба мовної особистості, онтологічна схильність мислення людини до спростування очевидних фактів, що спричинене так званою «реакцією людської свідомості» на метаморфози істини та омани, оскільки будь-яка омана містить елемент істини [10, с. 93]. Розгляд категорії парадоксальності бере свій початок ще в античності. Вже тоді знаходимо підтвердження попередньо висунутої тези, а саме парадоксальність тлумачиться як «висловлення», що суперечить «доксі», тобто загальноприйнятій думці або спростування останньої, як висловлення, що вступає в протиріччя з раніше пробудженим очікуванням, як дивацтво, що суперечить загальноприйнятій, традиційній думці [1]. Вище окреслені положення зумовлюють актуальність і новизну статті.

У результаті концептуального та семантичного аналізу віршованих творів епохи модернізму нами було побудовано концептуальний простір парадоксальності відповідного періоду.

Переважна більшість образних засобів, у яких актуалізовано категорію парадоксальності, відноситься до концептосфери **ЛЮДИНА** (254 випадки – 42,4%), цей факт не є дивним, оскільки концептуальна картина світу поезії модернізму є системою уявлень про світ побудовану за принципом антропоцентризму [11, с. 114], тобто зображення світу відбувається у термінах людини. В концептосферу ЛЮДИНА входять такі домени та концепти: СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС. Так, наприклад,в поетичному оксюмороні *blow king to beggar* (cummings MP), визначаємо, що номінативними одиницями, які містяться в ньому, є *king* та *beggar*. Задля виявлення концептосфери, домену та концептів, якими структурується концептуальний оксюморон, котрий є підґрунтям цього контрастивного образного засобу, виокремлюємо спільні риси лексичних одиниць *king* та *beggar*, або, іншими словами, мовні складники

(вербальна сторона), на основі яких їх можна підвести під певну концептуальну групу. Отже, інформація, що з ними асоціюється:

king	***beggar***
1. людина	1. людина
2. високий статус у суспільстві	2. низький статус у суспільстві
3. заможність	3. бідність
4. влада	4. безвладдя.

За допомогою аналізу контексту вживання такого оксюморону ми встановлюємо, які з рис є найбільш значущими – *зробити з короля жебрака* означає позбавити його влади, отже робимо висновок, що загальним фоном характеризації оксюморону *blow king to beggar* є ЛЮДИНА, доменом стає СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС, а концептами ВЛАДА vs. БЕЗВЛАДДЯ.

Наступним прикладом контрастивного стилістичного прийому є *though dull were all that we taste as bright* (cummings AAP). Сутності цього образотворчого засобу входять до концептів РОЗУМ vs. ДУРІСТЬ, що входять в домен РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ. Поняття розуму корелює з поняттям світла, що укорінене у свідомості людини завдяки вислову *світла голова*, а дурість співвідноситься з поняттям темряви, неучення. Слово *bright* як таке означає щось яскраве, світле та розумне, а *dull* – тупе, сумне, нудне. Значенням цього оксюморонного виразу є те, що людина часом помиляється і може сприймати людину зовсім не такою, якою вона виявляється насправді.

Складним виявляється розмежування таких доменів як ВІДЧУТТЯ, ПОЧУТТЯ, ЕМОЦІЯ та, в деяких випадках, СТАН. У більшості словників відчуття, почуття та емоція тлумачаться як синоніми, хоча мають певні відмінності. Віднесення того чи іншого поняття до однієї з цих категорій залежить і від культури та мови. Вже протягом тисячоліть науковці намагаються дати чітке визначення емоції, однак однозначного й досі нема.

Почуття є найвищою формою емоційного відношення людини до предметів або явищ оточуючого світу, що вирізняються відносною стійкістю, узагальненням, а також співвіднесеністю з її потребами та цінностями. Вони спрямовані на явища, які мають постійне вмотивоване значення та відповідають за загальний напрямок діяльності.

Домен ПОЧУТТІВ і концепти СЕРЦЕ vs. РОЗУМ: *blow soul to mind* (cummings MP). Сутностями концептів є поняття *soul* та *mind*, що виявляються опозицією, яка відображає наївно-мовні уявлення про внутрішній світ людини [3, с. 525]. Душа в наївно-мовному уявленні сприймається як певний незримий орган, що знаходиться в області груді й відповідає за внутрішній світ людини [12, с. 134]. Те, що нами було вилучено саме концепти СЕРЦЯ й РОЗУМУ, а не ДУШІ й РОЗУМУ пояснюється тим фактом, що нематеріальна душа є подібною до такого

матеріального органу як серце, котре в свою чергу є одночасно органом кровообігу, почуттів і сприйняття неявних фактів [12, с. 139]. Значенням оксюморонного словесного поетичного образу *blow soul to mind* стає що в деяких випадках необхідно вгамувати свої емоції і включити свій розум задля прийняття рішення або вирішення певної проблеми.

Фактичний матеріал доводить, що вербальні знаки сутностей, у межах домену ЕМОЦІЇ, підводяться під концепти ПОЗИТИВНА ЕМОЦІЯ vs. НЕГАТИВНА ЕМОЦІЯ. Так, наприклад, словесною тканиною наведеного концептуального оксюморону у стилістичному прийомі, що виражений поетичним оксюмороном *my father moved through griefs of joy* (cummings AAP) є номінативні одиниці *griefs* та *joy*. Сутностями вищенаведених концептів у наступних прикладах слугують: *a frown would be a smile – frown/smile; You never giggled or planned or cried* (Brooks SP, с. 24) – *giggled/cried;* ***Eternity****'s a* ***Five Year Plan****:*

*<u>if **Joy** with **Pain** shall hang in hock</u>*
who dares to call himself a man? –
(cummings AAP);

Саме в поетичних творах епохи модерну затверджувалось сприйняття світу, що ґрунтується на емоціях та емпатії, а також пріоритет почуттєвого відображення над можливостями раціонального пізнання [6, с. 103]. Так, для Е.Каммінгса найголовнішим та найважливішим за все було кохання, якщо немає кохання – немає життя. Це можна проілюструвати наступними прикладами, *love is the very only god, love is the whole and more than all –, since feeling is first…*– (cummings CV, 32).

Наступним є домен СМАКУ**:** *bitter all utterly things sweet* (Pound MAP, 412). Сутності *bitter* та *sweet* входять до полярних концептів НЕПРИЄМНИЙ СМАК vs. ПРИЄМНИЙ СМАК.

Домен ЗОРУ**,** в який входять концепти СВІТЛО vs. ТЕМРЯВА представлений сутностями, що актуалізуються у наступних вербальних знаках: *blow <u>seeing</u> to <u>blind</u>;...or as the <u>seeing</u> are the <u>blind</u>* (cummings AAP).

Домен ТАКТИЛЬНОСТІ, що містить концепти ТВЕРДІСТЬ vs. М'ЯКІСТЬ: *so timid air is firm.* Поняття *timid* та *firm,* які сполучаються у наведеному стилістичному засобі є медіально протилежними, діаметрально протилежними виявляються поняття *soft* та *firm*. Це тягне за собою пом'якшення контрасту.

У наступному уривку *goal (in calm and fury: through joy and anguish)* – вербальні знаки *calm* і *fury* можна підвести під одну концептуальну групу ОБРАЗ ЖИТТЯ, що є ще одним доменом, який входить до концептосфери ЛЮДИНА, протилежними концептами є АКТИВНІСТЬ vs. ПАСИВНІСТЬ. Це стає можливим завдяки аналізу поетичного твору Е.Каммінгса «I am a little church(no great cathedral)» («Я маленька церква(не величний собор)», з якого вилучено приклад. У поезії модернізму *Я* осмислюється в якості простору [8, с. 104]. Так, у

наведеному віршованому творі протиставляється образ життя *a little church – маленької церкви,* що осмислюється як маленька, непомітна людина, котра живе тихо (*calm*), далеко від *great cathedral* – величного *собору*, який знаходиться у вирі життя (*fury*). Смислом поетичного тексту стає те, що люди поділяються на дві категорії, а саме, образ життя яких є пасивним спостеріганням за феєрією оточуючої їх дійсності *over my sleeping self float flaming symbols* та таких, які виявляються активними учасниками суперечливих і контрастних події світу, котрі розгортаються.

Концептосфера ЛЮДИНА структурується також доменом ДІЯ, до якого відносимо поняття, які пов'язано з діяльністю, функціонуванням, вершенням, творінням, роботою, здійсненням чого-небудь. Дія включає поведінку, енергійність, боротьбу, втілення, творіння, звершення, скоєння, розвертання, тощо. Концептуальні домени ДИНАМІКА та СТАТИКА також відносимо до доменц ДІЯ, оскільки згідно з низкою первинних концептуальних метафор ACTIONS ARE MOTIONS – ДІЇ Є РУХ [4, с. 16-24].

Домен ДІЯ включає концепти ПОЗИТИВНА ДІЯ vs. НЕГАТИВНА ДІЯ, АКТИВНІСТЬ vs. ПАСИВНІСТЬ, які у тканині поетичного твору сутності концептів мають наступне вербальне втілення ФІЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ vs. РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Концептосфера **ПРОСТІР** (139 випадків – 23,2%). Під простором розуміється 1) у рамках філософського підходу – одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю та обсягом; 2) необмежена протяжність; 3) вільний, великий обсяг, просторінь, відсутність будь-яких обмежень [4, с. 989]. Концептосфера ПРОСТІР структурована мережею концептуальних доменів. Домен МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ та концептами ТУТ vs. ТАМ, НАПОВНЕНІСТЬ vs. ПОРОЖНЕЧА. Особливістю концептосфери ПРОСТІР є те, що контрастивні тропи та фігури, поле формування яким вона дає містять мовні показники саме на просторову модальність, яка структурована тріадою онтологічних показників, а саме – *тут, там, ніде* [21, с. 180]. Складниками концептосфери ПРОСТІР також є концепти НАПОВНЕНІСТЬ vs. ПОРОЖНЕЧА: *empty house is full – порожній дім є повним; my father moved through depths of height – мій батько рухався крізь глибини висоти* (Cummings MP);

КІНЕЦЬ vs. БЕСКІНЕЧНІСТЬ: *end of the endless – кінець нескінченого* (Eliot RA, 960).

До домену ВІДСТАНЬ входять концепти ДАЛЕЧІНЬ vs. БЛИЗЬКІСТЬ, вербальні знаки сутностей яких виражені номінативними одиницями: *so far your nearness* (cummings AAP); ІСНУЮЧИЙ СВІТ vs. НЕІСНУЮЧИЙ СВІТ: *if every friend became his foe he'd laugh and build a world with snow – якщо б кожний друг став його ворогом він би посміхнувся та побудував світ зі снігу, if earth was heaven – якщо б земля була небесами* (cummings AAP), *hell of good universe – пекло доброго всесвіту;*

Домен РУХУ представлений концептами ДИНАМІКА vs. СТАТИКА: *journey to no end – мандрівка в нікуди* (cummings SP, 41). Концептуальний оксюморон, який є підґрунтям словесного поетичного образу *a world with snow – світ зі снігу*. Модель цього концептуального оксюморону можна записати як ІСНУЮЧИЙ СВІТ vs. НЕІСНУЮЧИЙ СВІТ, сутності першого у віршованому творі вербалізовано номінативною одиницею *world – світ*, а останнього - *with snow – зі снігу*. Цей контрастивний стилістичний прийом виражено поетичним оксюмороном, значенням якого стає *неіснуючий світ*, оскільки сніг – це щось мінливе, що тане. У поетичному тексті, який автор присвячує своєму батькові змальовується ситуація, якщо всі друзі зрадять батька, він просто збудує окремий світ для себе, світ, якого немає, уявний.

Концептосфера **ПРИРОДА** (82 випадки – 13,7%) структурується доменом ЯКІСТЬ, що інтегрує концепти ТИША vs. ГАЛАС: *A silence already filled with noises – Тиша вже наповнена гомоном; this is the way the world ends not with a bang but a whimper* (Eliot АПРП, 298); *how silence could give place to such a noise - як тиша може уступити місце такому гомону* (Brooks АПРП, 450); *no time to rejoice for those who walk among noise and deny the voice – немає часу, щоб радіти за тих, хто ходить серед гомону та заперечує голос* (Eliot АПРП, 296).

До концептосфери ПРИРОДА входить також домен РОЗМІРУ – величина обсяг чого-небудь в одному або в кількох вимірах. Величина, масштаб якогось явища; сила, міра вияву чого-небудь [4, с. 1062]. Розмір охоплює величину, пропорційність, довжину, масштаб, ширину, вагу, маси. Домен РОЗМІР включає концепти МАЛЕНЬКИЙ РОЗМІР vs. ВЕЛИКИЙ РОЗМІР. Прикладами слугують наступні контрастивні виражально-зображальні засоби *bigness of his littleness* (cummings АПРП, 318);*… ten-foot poet among inchlings* (Stevens RA, 934; *…and much so little* (Creeley AAP); *two virtues ride, by stallion, by nag* (Plath MP).

Домен АБСТРАКТНІ ПОНЯТТЯ. Протиставлення світла та темряви зображається за допомогою поетичної антитези *darkness and beauty of stars*, а саме *darkness* є позначенням ночі, а *stars* – це світло, яке освітлює темне нічне небо, зірки та небо – абстрактні поняття. У вірші розкривається образ людини, що насолоджується коханням і в його очах бешкетують зірки та ніч.

Домен КІЛЬКОСТІ є вираженням числа, величини, об‘єму або маси; 2) філософською категорією, що характеризує предмети і явища зовнішнього світу з погляду об‘єму, числа або ступеня розвитку [4, с. 428]. Домен КІЛЬКОСТІ інтегрує концепти ВЕЛИКА КІЛЬКІСТЬ vs. МАЛА КІЛЬКІСТЬ, НАЯВНІСТЬ КІЛЬКОСТІ vs. ВІДСУТНІСТЬ КІЛЬКОСТІ, ТОЧНА КІЛЬКІСТЬ vs. НЕТОЧНА КІЛЬКІСТЬ. Так, наприклад, *we are so both and oneful* (cummings MAP, 546); *the single rose is now the garden* (Eliot AAP); *to say yes is to die a lot or a little* (Allen MP), а також обсягу, суми та маси.

Під **ЧАСОМ** (47 випадків – 7,8%) розуміється: 1) у світлі філософського підходу час є однією з основних об‘єктивних форм існування матерії, яка виявляється в тривалості буття; 2) тривалість існування явищ та предметів, яка вимірюється століттями, роками, тощо, або 3) міра тривалості того, що здійснюється; 4) вік людини [4, с. 1371]. Складовими концептосфери ЧАС є концептуальний домен ДОБА: НІЧНИЙ ЧАС vs. РАНКОВИЙ ЧАС: *If...day was night; morning's beautiful friend twilight* (cummings MAP, 538)*; for those who walk in darkness both in the day time and in the night time* (Eliot AAP); СВІТЛИЙ ЧАС vs. ТЕМНИЙ ЧАС, ТРИВАЛІСТЬ: ДОВГИЙ ЧАС vs. КОРОТКИЙ ЧАС, ЗОРЯНИЙ ЧАС vs. ЛИХИЙ ЧАС (див. додаток Ж):МИНУЛИЙ ЧАС vs. ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС: *I who have died am alive again today* (Plath AAP). *there is no dusk to be, there is no dawn that was* (MacLeish CP, 312) (концепти – МАЙБУТНІЙ ЧАС vs. МИНУЛИЙ ЧАС, ТЕМРЯВА vs. СВІТЛО), *am was – є був* (ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС vs. МИНУЛИЙ ЧАС); *if...today was tomorrow* (cummings AAP) (ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС vs. МАЙБУТНІЙ ЧАС), *it's like there's no past like present* (Creely CP, с. 518) (МИНУЛИЙ ЧАС vs. ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС).

Концептосфера **РЕЛІГІЯ** (43 випадки – 7,2%): домени: МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ, БОГ, концепти – САКРАЛЬНЕ vs. ПРОФАННЕ: *Boobs are holy;* ПЕКЛО vs. РАЙ: *if dirt was cleanly* (cummings MAP, 542). Вербалізовані знаки цього контрастивного стилістичного прийому підводяться під протилежні концепти СВІТЛО vs. ТЕМРЯВА, що входять до домену МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ. У семантичних складниках наведеного образного засобу семи світла і темряви є «тихими» [9, с. 296-297], тобто прихованими, що вилучаються завдяки аналізу. Брудне, як правило асоціюється з темним, нечистим, непрозорим, дном, а чисте – зі світлим і прозорим. Говорячи про поняття бруду і чистоти, слід зауважити, що вони можуть входити як до домену МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ, так і до концептуального домену ФІЗИЧНІ ЯВИЩА, який є складовою концептосфери ПРИРОДА. Розрізнення відбувається за допомогою аналізу контексту віршованого твору, в якому функціонує той чи інший контрастивний троп чи фігура, а також уточнення значень його компонентів. Так, брудна людина – це така, що переповнена заздрістю, нечесна людина, яка має злі наміри, людина без честі і совісті. Смислом наведеного оксюморонного вислову є морально-етична сторона, брудне є дном, певною глибиною, в якій приховані нечисті думки, якщо б тільки відкрити ці думки, витягнути їх на поверхню та зробити чистими.

У поетичному творі Е. Каммінгса *«Jehovah buried, Satan dead»* (cummings MAP, 549). Уже назва вірша закликає до контрасту та двоїстості, головною опозицією виступають концепти БОГ vs. САТАНА. Їх «зникнення» призводить до того, що світ дає течу (*this world is all aleak).*

Концептосфера **АРТЕФАКТИ** (34 випадки – 5,7%) (див. додаток К)…*in castle or in shack* (Brooks SP, 37).

Результати проведеного дослідження підтверджують атропоцентричний принцип у зображенні художньої картини світу в парадоксальному ракурсі в епоху модерну. Людина є не тільки підставою для проведення аналогії або асоціації, а також виявляється об'єктом парадоксального осмислення. Природа й простір, ось де після себе людина шукає парадоксів. Непорушними залишаються й парадокси часу і релігії. Проте артефакти не забезпечують сприятливого ґрунту для контрадикторного осмислення явищ та об'єктів оточуючого світу. Перспективою подальшого дослідження виявляється розгляд аналізованих концептуальних одиниць крізь призму аксіологічності.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории.– Минск: Литература, 1998. – 977 с. **2. Бєлєхова Л.І.** Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний погляд: Монографія / Л.І. Бєлєхова – 2-е вид., доповнене і перероб. – М.: Звездопад, 2004. – 376 с. **3. Булыгина Т.В., Шмелев А.Д.** Национальная специфика языковой картины мира / Т.В. Булыгина, А.Д. Шмелев // Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 481-541. **4. Великий тлумачний словник сучасної української мови** / Під ред. В.Т. Бусела. – К., Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с. **5. Гальперин И.Р.** Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин – М.: Наука, 1981. – 139 с. **6. Еліот Т.С.** Музика поезії: Пер с англ. / Т.С. Еліот // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. – 2-е вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001. – С. 95-109. **7. Жаботинская С.А.** Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С.А. Жаботинская // Мова. – Одеса: Одеський державний университет, 2004. – С. 1-28. **8. Ильин Д.П.** Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм / Д.П. Ильин – М.: Интрада, 1996. – 256 с. **9. Левин Ю.И.** Структура русской метафоры / Ю.И. Левин // Ученые записки Тартуского гос. Ун-та. Труды по знак. Системам. – Вып. 181. – Тарту, 1965. – С. 293-299. **10. Ляпон М. В.** К семантике парадокса / Майя Валентиновна Ляпон // Русский язык в научном освещении, 2001. – № 2. – С. 90-107. **11. Пелипенко А.А., Яковенко И.Г.** Культура как система. Структурная морфология культуры. Единство онтогенеза и филогенеза. Изоморфизм мышления и историко-культурной феноменологии / А.А. Пелипенко, И.Г. Яковенко. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 376 с. **12. Урысон Е. В.** Душа 1, сердце 2 / Е. В. Урысон // Новый объяснительный словарь синонимов русского языка. Проспект. – М.: Русские словари, 1995. – С. 132-150. **13. Clausner T.C., Croft W.** Domains and Image Schemas / T.C. Clausner ,W. Croft // Cognitive Linguistics, 1999. – No. 10-1. – P. 1-31.

14. Langacker R.W. Foundations of Cognitive Grammar. V. 1: Theoretical prerequisites / R.W. Langacker. – CA: Stanford University Press, 1987. – 516 p.

Маріна О. С. Концептуальний простір парадоксальності американської поезії модернізму

В статті розглядаються поняття концепту, концептуального домену та концептосфери, що є складовими концептуального простору відповідно. Крім того, виявлено основні концептуальні складові, що структурують концептуальний простір парадоксальності американської поезії модернізму. Парадоксальність тлумачиться як лінгвокогнітивна категорія, підґрунтям якої є когнітивно-семантична маніпуляція.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, концептуальний домен, концептуальний простір парадоксальності, образні засоби.

Марина Е. С. Концептуальное пространство парадоксальности американской поэзии модернизма

В статье рассматриваются понятия концепта, концептуального домена, концептосферы, являющиеся составляющими концептуального пространства. Кроме того, выявлены основные концептуальные компоненты, структурирующие концептуальное пространство парадоксальности американской поэзии модернизма. Парадоксальность осмысливается как лингвокогнитивная категория, основой для которой служит когнитивно-семантическая манипуляция.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, концептуальный домен, концептуальное пространство парадоксальности, образные средства.

Marina O. S. Conceptual space of paradoxicality of American Modern Poetry

The article discusses the notions of concept, conceptual domain, conceptual sphere, being structural elements of a conceptual space. Besides, the main conceptual units, building the conceptual space of paradoxicality of American modern poetry are revealed. Paradoxicality is viewed as linguistic and cognitive category, the basis of which is cognitive and semantic manipulation.

Key words: cognitive linguistics, concept, conceptual domain, conceptual space of paradoxality, figurative means.

Стаття надійшла до редакції 8.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 821.111(73) – 31.09 + 929 Стейнбек

Г. А. Новікова, Н. А. Хренкова

БІБЛІЙНИЙ ІНТЕРТЕКСТ У РОМАНІ ДЖ. СТЕЙНБЕКА «НА СХІД ВІД ЕДЕМУ»

Людина живе в світі величезного розмаїття текстів. Крім основних ознак тексту, таких як відмежованість, зв'язність, цілісність, структурність, сучасні вчені виділяють таку важливу ознаку, як інтертекстуальність, властиву всім текстам, але це найяскравіше проявляється в текстах художніх.

Актуальність роботи полягає в розробці основ методики інтертекстуальності на матеріалі творчості Дж. Стейнбека, вивченні численних праць, в яких розглядається вплив Біблії на творчість Джона Стейнбека (Brasch, Crockett, Duim, Hamby, Lisca, McDaniel, Proctor – Murphy, Shockley, Slade та інші) Більшість цих робіт присвячено теологічному, літературознавчому, філософського і психологічному аналізу цієї проблеми, а її мовний аспект продовжує залишатися маловивченим.

Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених інтертекстуальності, проблема продовжує залишатися актуальною. Це зумовлено насамперед тим, що вивчення інтертекстуальності пов'язане з проблемою виявлення сенсу мовного твору, що є однією з головних проблем мовознавства. Інтертекстуальність розглядається як феномен, без урахування якого розуміння сенсу художнього тексту часто виявляється неможливим. Інтертекстуальність визнається умовою існування будь – якого тексту. Значний інтерес до цієї категорії у лінгвістиці, обумовлений тим, що одним з основних напрямків лінгвістичних досліджень є комплексний аналіз художнього тексту, який передбачає вивчення реалізації його внутрішніх і зовнішніх зв'язків на всіх взаємопов'язаних рівнях його структурно-семантичної організації.

Основна мета статті – виявлення специфіки функціонування закономірностей реалізації біблійного інтертексту в романі Дж. Стейнбека «На Схід від Едему». Робота виконана в руслі лінгвостилістики із залученням загальної теорії тексту і теорії інтертекстуальності.

Термін інтертекстуальності, введений Ю. Крістевою для позначення спектра межтекстуальних відносин, постулює, що «…будь – який текст завжди є складовою частиною широкого культурного тексту» [1, с. 443]. Питання про інтертекстуальність продовжує проблематику

діалогічного розуміння, що розглядалося в роботах М. Бахтіна, який пропонував розглядати будь – який текст як «відкриту структуру» [2, с. 56]. У тексті, особливо художньому, завжди присутні посилання, алюзії, цитати. Крім того, текст існує за рахунок багатьох інших попередніх текстів.

У книзі «Semeiotike», визначаючи поняття інтертекстуальності, Ю. Крістева принципово відрізняє її від інтертекст – об'єкта, який легко піддається розпізнанню і виділенню. Для Ю. Крістевої інтертекстуальність означає що «…в просторі того чи іншого тексту у явній формі присутні інші тексти попередньої культури і тексти культури навколишнього світу. Будь-який текст – це тканина, виткана з «найуживаніших цитат» [1, с. 356].

У текст проникають і піддаються там перерозподілу уламки можливих кодів, різні вирази, ритмічні моделі, фрагменти соціальних мов. «Інтертекст – це розмите поле анонімних формул, походження яких нечасто можна встановити, несвідомих чи автоматичних цитат без лапок» [3, с. 18]. Ж. Женетт уважає, що якщо література – це інтертекстуальність, то відбувається це не тільки тому, що будь-який аркуш паперу з текстом ніби вливається у всю сукупність написаних текстів, але ще й тому, що він існує на правах оточуючих його дискурсів. В іншому ключі визначає інтертекстуальність Ж. Женетт у книзі «Палімпсести»: «Інтертекстуальність – це не першоелемент літератури, але всього лише один із типів взаємозалежностей, у ній існуючих; вона становить основу тієї тканини, яка визначає специфіку літератури. Теорія інтертексту виникла в рамках суворої концепції тексту, і ця концепція глибоко змінила не тільки наше уявлення про текст, але й самі способи прочитання та аналізу літератури. Тим самим інтертекстуальність сприяла перенесенню уваги від твору до тексту, від автора – до розщеплення суб'єкту всякого висловлювання, від джерел і впливів – до всеосяжної циркуляції інакшості в дискурсі, від спадкоємного розвитку та еволюції – до гетерогенного тексту, який сприймається як перемішування всіляких фрагментів» [4, с. 19].

Сформулюємо такі дефініції основних понять відповідно до досліджуваної нами теорії інтертексту: інтертекстуальність – це спосіб породження власного тексту й утвердження своєї творчої індивідуальності через вибудовування складної системи відносин з текстами інших авторів, включення у текст інших текстів або їх фрагментів, із загальною формою виявлення цих текстів (текстуальне, контекстуальне та метатекстуальне) у вигляді цитат, ремінісценцій, алюзій, запозичень, інтерференцій, пародій тощо, а також зміна суб'єктів мовлення; інтертекст – нове художнє ціле відтворення тексту, що виходить за межі тексту-твору й утворене при взаємодії двох і більше текстів [5, с. 21].

Біблійний міф становить основу породження смислу, також він є структуроутворюючим компонентом тексту і обов'язковим компонентом процесу інтерпретації.

Звернення до біблійного міфу як способу структурування художнього тексту обумовлено особливостями концептуальної системи Дж. Стейнбека, основними компонентами якої є: обов'язковий релігійний початок в людині, поєднання духовного і біологічного, пошуки сенсу існування як реалізація цього сполучення.

Роман «На схід від Едему» являє собою смислову ієрархічну систему, в якій можна виділити три рівні: сімейну хроніку, історію долини Салінас та її мешканців, філософську притчу про суть людської природи. Біблійний міф є смисловою матрицею третього рівня роману і створює базу для філософського осмислення подій. Діалог з прототекстом – Біблією – починається з заголовку роману, який є усіченою алюзією біблійної притчі про Каїна й Авеля, яку доповнює посилання на біблійний сюжет про створення світу і гріхопадіння. Ці дві притчі тісно пов'язані між собою. Самуель каже: «Two stories have haunted us from our beginning ... We cany them along us like invisible tails – the story of our original sin and the story of Cain and Abel» [6, с. 350].

Пізніше цю ж думку повторює Лі, кажучи, що всі романи і вся поезія зосереджені на біблійній тематиці – боротьбі добра і зла в нас самих: «We have only one story. All novels, all poetry are built on the never ending contest in ourselves of good and evil. And it occurs to me that evil must constantly respawn, while good, while virtue is immortal. Vice has always a new fresh face, while virtue is vulnerable as nothing else in the world» [6, с. 543]. У вустах слуги Лі, філософа за покликанням, знаходить своє втілення один із провідних мотивів про співіснування в людині духовного і біологічного, світлого і темного.

У процесі знайомства з текстом, читач переосмислює старий сюжет і виникає ефект потрійного паралелізму, оскільки основні сюжетні лінії розвиваються по вихідній, біблійній моделі. Письменник використовує образ «сферичного обертання світу». У результаті чого історія постає як нескінченне повторення біблійного сюжету, таким чином, міфологічне зливається з типовим. Образ сферичного обертання світу, на думку дослідників, є характерною рисою міфологічного роману.

Два покоління родини Траско – брати Адам і Чарльз і сини Адама, близнюки Арон і Калеб, знову відтворюють трагедію відносин Каїна та Авеля. Через постійну реалізацію інтертекстуальних зв'язків створюється ефект великоі типової узагальненості: Каїн присутній у кожному з нас («we are all Cain's children») [6, с. 354].

Однак Дж. Стейнбек не просто цитує біблійний міф, а інтерпретує його інакше. Перш за все, він вустами своїх героїв намагається знайти пояснення і вчинку біблійного Каїна, і вчинкам Чарльза і Калеба, а, отже, і всім Каїнам, що живуть у нас самих. На думку автора та його

персонажів, чинником зла, створеного Каїном, є відсутність батьківської любові. Цю основну думку повторює Лі: «…most of the vices are attempted short cuts to love» [6, с. 543].

Наче не задовольняючись паралелями та посиланнями на дві відомі притчі, які тісно переплітаються в сюжеті роману, автор повністю цитує притчу про Каїна й Авеля. Притча вводиться в композицію роману спеціально у сцені дня народження близнюків. Самуель зачитує всю притчу, що складається з шести віршів. Вона органічно вплітається в текст, тому що, по-перше, читач підготовлений до її сприйняття, а по-друге, цитований текст перебивається коментарями персонажів. Відбувається, в прямому сенсі слова, діалог з претекстом. Коментар, тлумачення та обговорення тексту притчі персонажами висвітлюють різні смисли, закладені в ній, що робить акцент на концепції Дж. Стейнбека про те, що людина володіє волею і розумом, здатними подолати низький, біологічний початок в ній.

Таким чином, функцією інтертексту виступає репрезентація авторського тлумачення біблійної притчі. Шляхом порівняння перекладів центрального рядка притчі ми робимо висновок про те, що суть притчі змінена. В англійських перекладах Біблії давньоєврейське слово «timshel» означає не «ти будеш» («thoi shalt rule»), як це перекладено в англійській версії Біблії, виданої за короля Якова, і не «пануй» («do thou rule»), як в американській стандартній Біблії, а «ти можеш панувати над гріхом» («thou mayest rule over the sin»). Зміна модального оформлення біблійної фрази має величезне значення, оскільки вона змінює і сенс притчі, і зміст роману. Людина не приречена на вічне почуття провини за скоєний гріх – вона має свободу вибору, вона може панувати над гріхом, що надає їй велич і піднімає її до рівня богів.

Ознайомившись з наявними методологічними підходами в літературознавчій та філологічній літературі відносно розуміння та визначення категорії інтертекстуальності, понять «інтертекст» та «біблійний інтертекст», ми можемо констатувати, що центральною категорією, з якою стикається сучасний читач, є саме інтертекстуальність. Таким чином, інтертекстуальність не має меж і є універсальною. Інтертекстуальність – багатошаровий феномен. Вона може розвиватися, з одного боку, відповідно до літературних традицій, специфіки жанрів, з іншого – на основі зв’язку ситуації й змісту. Інтертекстуальність виявляється центральною категорію, з якою стикається сучасний читач, який вступає в прямий діалог із художнім текстом та його творцем, а інтертекст – це інтертекстуальні відношення й зв’язки, які, відтворюючи контекст та метатекст твору, утворюють проміжне існування тексту-твору. Таким чином, специфікою функціонування біблійного інтертексту в романі є те, що, утворюючи собою структурно-смислове ціле, він репрезентується автором на всіх рівнях роману: сюжетно-композиційному, смисловому, словесному та

ритміко-синтаксичному. У подальшому ми бачимо перспективу розвитку данної тематики у руслі написання магістерської роботи.

Не менш перспективним, є, на наш погляд, більш широке використання експерименту для вивчення ролі межтекстовой компетенції в розумінні змісту тексту. Цей напрямок є перспективним і в практичному плані, оскільки його результати можуть бути використані при навчанні інтерпретації текстів, оскільки він дозволяє детально досліджувати і стратегії розуміння.

Список використаної літератури

1. **Кристева Ю**. Избранные труды / Ю. Кристева. – М.: Директ-Медиа, 2009. – 1438 с. **2. Бахтин М.** Человек в мире слова / М. Бахтин. – М.: Рос. откр. ун-т., 1995. – 140 с. **3**. **Ролан Б**. S/Z / Барт Ролан. – М.: Академ. проект, 2009. – 384 с. **4. Женнет Ж**. Фигуры / Жерар Женнет. –. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://yanko.lib.ru/books/lit/jennet-figuru.pdf **5. Новікова Г. А.** Українська література другої половини ХХ століття в біблійному інтертексті (на матеріалі творчості В. Дрозда, Р. Іваничука, К. Мотрич): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 / Новікова Ганна Анатоліївна. – Луганськ, 2007. – 207 с. **6. Steinbeck J**. East of Eden / John Steinbeck – L.: Penguin Books, 1976. – 601 p. **7. Мелетинский Е.** Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.gramotey.com/books/1269035710.htm

Новікова Г. А., Хренкова Н. А. Біблійний інтертекст у романі Дж. Стейнбека «На схід від Едему»

Ця стаття висвітлює проблеми загальноприйнятого визначення категорії інтертекстуальності та показує біблійний міф як структуроутворюючий та обов’язковий компонент процесу інтерпретації. В статті автор показує роман «На схід від Єдему» як смислову трирівневу ієрархічну систему та специфіку функціонування біблійного інтертексту на матеріалі роману Дж. Стейнбека «На Схід від Едему. Автор висвітлює власну інтерпретацію біблійного міфу Дж. Стейнбеком у своєму романі, та показує функцію інтертекстуальності у процесі лінгвостилістичної інтерпретації тексту.

Ключові слова: інтертекст, інтертекстуальность, біблійний міф, притча.

Новикова Г. А., Хренкова Н. А. Біблійний інтертекст у романі Дж. Стейнбека «На схід від Едему»

Эта статья освещает проблемы общепринятого определения категории интертекстуальности и показывает библейский миф как

структурообразующий и обязательный компонент процесса интерпретации. В статье автор показывает роман «К востоку от Эдема» как смысловую трехуровневую иерархическую систему и специфику функционирования библейского интертекста на материале романа Дж. Стейнбека «На восток от Эдема». Автор освещает собственную интерпретацию библейского мифа Дж. Стейнбеком в своем романе, и показывает функцию интертекстуальности в процессе лингвостилистической интерпретации текста.

Ключевые слова: интертекст, интертекстуальность, библейский миф, притча.

Novikova G. A. Chrenkova N. A. The biblical intertext in the novel of J. Steinbeck «To the East of Edem»

This article highlights the problem of the conventional definition of the category of intertextuality and shows the biblical myth as a structure and an essential component of the process of interpretation. The author shows the novel «East of Eden» as a three-level hierarchical system and the specifics the operation of the biblical intertext based on the novel by J. Steinbeck «To the east of Eden». The author illuminates the Bible's own interpretation of the myth by J. Steinbeck in his novel, and shows the function of intertextuality in lingvostylistic interpretation of the text.

Keywords: intertext, intertextuality, biblical myth, parable.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 821.161.2-3.09

А. В. Сітко

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ОКРЕМИХ ПРАГМАТИЧНИХ ФУНКЦІЙ АНГЛІЙСЬКИХ ІНТЕРОГАТИВІВ

Необхідність застосовувати прагматичну адаптацію вихідного тексту викликана передусім різницею у характері та обсязі знань адресатів оригіналу і перекладу та пов’язана зі специфічністю організації мовленнєвого спілкування в різних лінгвокультурних спільнотах. Одним із проявів такої специфічності є широке використання у спілкуванні непрямих мовленнєвих актів – висловлювань, пропозиційний та ілокутивний зміст яких не збігається.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях значна увага приділяється дослідженню висловлювань з інтерогативним значенням (Л.П. Берднікова, І.А. Королькова, В.А. Косарєва, Н.І. Писанко, О.Г. Почепцов, Н.Н. Самсонова, О.І. Хачапурідзе, Л.П. Чахоян, А. Беннет, Д. Болінджер, Я. Хінтикка, Л. Оквіст, Р. Ультон, Е. Енгдаль, Л.В.Чайка, С.Ф.Гедз, І.С.Шевчнко, О.М.Малюга тощо). Особливо актуальним є вивчення особливостей перекладу питального речення з позицій прагматичного змісту, що проявляється у процесі спілкування. Ця проблема на даний момент ще не знайшла висвітлення у лінгвістичній літературі. Розгляд висловлювань з інтерогативним значенням, що несуть у собі зміст запитання з точки зору їх функціонування у мовленнєвих актах дозволяє розвинути межі традиційного дослідження питання лише як різновиду структури речення, і дозволяє більш точно здійснювати переклад цього типу висловлювань.

Актуальність дослідження визначається недостатністю вивчення такого прагматичного аспекту перекладу, на що вказують численні помилки у передачі мовленнєвих актів, неправильна інтерпретація яких нерідко призводить до значних непорозумінь.

Об’єктом дослідження є інтерогативні висловлювання у художніх творах для дітей, а предметом – специфіка перекладу даних речень з огляду на їх прагмалінгвістичні характеристики та вторинні функції.

Мета даної роботи полягає в дослідженні прагматичних значень питальних речень а також проблем перекладу пов’язаних з ними.

Мовні одиниці (у даній роботі такими одиницями є питальні речення) здатні викликати певне оцінне ставлення у адресата мовлення, яке пов’язане з їх відношенням до об’єктів дійсності. Прагматичні проблеми перекладу виникають у зв’язку з неправильним розумінням перекладачем намірів автора викликати у реципієнта певну реакцію. Дане дослідження має не лише великий теоретичний, але й практичний інтерес для граматики англійської й української мов та теорії й практики перекладу, адже переклад даних речень у прагматичному аспекті тісно пов’язаний з їх граматичною будовою, яка несе додаткові прагматичні значення, не виражені іншими мовними засобами.

Художній переклад – це один з найкращих проявів між літературної (а, отже, певним чином між культурної) взаємодії. Він є не точна передача змісту, суть перекладу розкривається через те, що і як думає перекладач – і про оригінал, і про своє завдання.

У сучасній англійській мові поряд з такими загально визнаними комунікативними типами речень, як розповідні та спонукальні, традиційно виділяють також питальні речення, які представляють собою далеко не однорідну групу речень як з точки зору їх формально-синтаксичної організації, так і комунікативно-прагматичних характеристик [1, с. 5].

Аналіз пропозицій питання у функціональному аспекті наштовхує на логічний висновок, що всі вони за своїм комунікативним спрямуванням містять запитання. Проте питальні пропозиції можуть реалізовувати

різноманітні змістові відтінки думок, які залежно від ситуації мовлення можуть передавати семантику питальності і/або передавати емоційно-експресивне повідомлення, виражати спонукання, оцінку тощо. Такий широкий діапазон значень свідчить про багатофункціональність питальної структури.

Питальне речення використовується не лише для вираження запиту: воно має й інші функції, що ідентифікуються завдяки контексту, який є не характерним для питального речення. Поява таких функцій здійснюється за рахунок затушовування питального значення, яке відступає на другий план і слугує фоном для деякого іншого значення, що є основним в умовах даного контексту. Однак питальне значення не зникає зовсім: воно властиве питальному реченню у всіх можливих текстах завдяки формальному вираженню у структурі речення.

Таке спільне вираження функцій дає в результаті, так званий, ефект транспозиції. Транспонуюча заміна спонукального або розповідного речення питальним регулярно використовується задля певних комунікативно-експресивних цілей. Питальне речення, що реалізує вторинну функцію спонукання або повідомлення, виражає різні відтінки вказаних значень; йому властиве емоційно-експресивне забарвлення а також різноманітні конотації. Варто зазначити, що англомовні інтерогативні конструкції доволі часто вживаються у функціях перепиту та докору.

Питання-перепити – це такий тип питальних речень, який реалізує повторення відповідної інформації з питальною інтонацією, яка забезпечує реалізацію відповідної інтенції. Так, перепити належать до мовленнєвих актів експресивного типу. Висловлювання даного типу є реакцією на дію та поведінку слухача. Ця реакція може бути як позитивною, так і негативною [2, с. 160]. Наприклад: *Now you can't deny it, Kitty: I heard you! What's that you say?'* [3, с. 11]. – *Навіть не переч: я чула на власні вуха! Що ти сказала?* [4, с. 12].

Комунікативним завданням перепитів, є реакція на репліку співрозмовника, корекція чи регулювання інформації, яка надходить до адресата, а також регулювання чи корекція мовленнєвої поведінки співрозмовника та вираження засобом вираження емоційного стану співрозмовника (обурення, роздратування, гнів, здивування, як от у попередньому прикладі, тощо) [5, с. 11]. Питання-перепити – це такий тип питальних речень, який реалізує повторення відповідної інформації з питальною інтонацією, яка забезпечує реалізацію відповідної інтенції. А. Артеменко поділяює їх на дві групи: перепити, які виражають позитивні емоції, такі, як здивування, захоплення і т.п.; перепити, які виражають негативні емоції, такі, як роздратування, презирство, гнів тощо [2, с. 160]. Третю групу перепитів складають заповнювачі комунікативних пауз під час розмови. До четвертої групи відносяться перепити-уточнення. Отже, питання-перепити, як й інтерогативи, – це контактовстановлюючий засіб, тобто той, хто перепитує може надати природність чомусь, підготувати слухача до відповідної інформації, звернути на себе увагу і т.п. Ця реакція

може бути як позитивною, так і негативною. Все це не може не знайти відображення у перекладі цих структур. Наприклад проаналізуємо два переклади одного й того ж твору: переклади В. Наріжної та О. Манька: *«It's no good now, you know,» said the Faun, laying down its flute and shaking its head at her very sorrowfully. «No good?» said Lucy, jumping up and feeling rather frightened. «What do you mean? I've got to go home at once»* [3, с. 117]. – *Знаєте, зараз це вже не має значення.– Не має значення?!* [4, с. 20]. – *Тепер пізно про це говорити.– Запізно?* [6, с. 17].

Кожен перекладач пішов своїм шляхом. Як В. Наріжна, використовуючи трансформацію додавання, так і О. Манько, послуговуючись антонімічним перекладом, повністю відходять від структури та лексичного оформлення оригіналу. На нашу думку, їм вдається спроба передати прагматичний ефект цього речення, тобто зрозуміти приховану автором думку, і, водночас, перекласти речення відповідно до норм української літературної мови.

Адресант може використовувати як засіб впливу на діяльнісну поведінку адресата питальні речення зі значенням докору. Докір є вербальною реакцією адресанта на той чи інший вчинок адресата, який мовець оцінює як негативний.

Вчинок адресата, оцінений адресантом негативно, відноситься до теперішнього або ж до минулого. Мовець, використовуючи питальну конструкцію, прагне застерегти свого партнера по комунікації від того, щоб не чинити ту саму дію в майбутньому. Наприклад: *«What in the world have you been doing to yourself, Zebra?Don't you know that if you were on the High Veldt I could see you ten miles off* ?» [7, с. 230]. –*Ти все життя нічого не робила для себе, Зебро. Чи ти не знаєш, що якби ти стояла високо на Хай Велт, я міг би тебе помітити за десять миль?* [8, с. 239]. Тут Р.Кіплінг використав питальне речення у функції підсилення основного значення, оскільки саме питальне речення підсилює емоцію докору, який має намір виразити у цьому випадку адресант (особа, що звертається) адресату (особа, якої звертаються). Уважаємо досить вдалим відтворення Ю. Лісняком емоції докору декларативним реченням в українській мові з використанням антонімічного перекладу, оскільки в українській мові докір досить часто передається саме декларативним реченням, адекватно передане вихідне повідомлення оригіналу.

Розглянемо інший приклад: *«What?» said the Cabby. «Not know me? Me what used to bring you a hot mash of an evening when you was out of sorts? Me what rubbed you down proper? Me what never forgot to put your cloth on you if you was_standing in the cold? I wouldn't 'ave thought it of you, Strawberry»* [3, с. 73]. – *Ти не пам'ятаєш мене? А я ж вечорами носив тобі гаряче пійло з висівок, коли тобі було зле! Я завсіди чистив тебе як годиться! Зроду не забув на тебе попону нап'ясти, як ти на холоді стояти лишався!* [4, с. 145]. – *Не знаєш мене? Мене, який бувало ввечері приносив тобі теплі запарені висівки, коли ти нездужав? Мене, який старанно обтирав тебе з ніг до*

голови? Мене, який ніколи не забував укривати тебе попоною, якщо ти вистоював на холоді? [6, с. 110]. Під час перекладу В. Наріжна замінила питальні конструкції на експресивно забарвлені окличні речення. В цьому випадку така заміна дуже влучна, бо найчастіше в українській мові докір оформлюється декларативним реченням, рідше питанням. О. Манько вирішив залишити будову питальних висловлювань оригіналу, що також є можливимим, але, на нашу думку, менш вдалим. До того ж, обидва перекладачі здійснили кілька лексичних та граматичних трансформацій: О. Манько використав додавання, В. Наріжна – конкретизацію; обидва перекладачі змінили порядок членів речення в певних частинах оригіналу.

Отже, можна зробити висновок, що інтерогатив загалом є мовною дією, яка спрямована на отримання інформації, але він виконує й інші функції, які ідентифікуються завдяки контексту. Поява таких функцій здійснюється за рахунок затушовування питального значення, яке відступає на другий план і слугує фоном для якогось іншого значення, що є основним в умовах даного контексту. І через це адекватний художній переклад інтерогативного висловлювання залежатиме саме від цього непрямого значення, яке передане у підтексті питання. Для запобігання буквального перекладу висловлювань з інтерогативним значенням слід враховувати не лише їхні структурні особливості, але й прагматичну установку оригіналу.

Список використаної літератури

1. Вакуленко Т.А. Структурно-семантические и коммуникативно-прагматические особенности вопросительных предложений фразеологизированной структуры : автореф. дис. на соиск. наук. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Татьяна Александровна Вакуленко. – К., 1992. – 19 с. **2. Артеменко А.** Питання-перепити у діалогічному мовленні / А. Артеменко / Методологічні проблеми психології мисленнєвої та мовної діяльності // Studia Methodologica. – Тернопіль, 1997. – Вип. 3. – С. 160-161. **3. Lewis C.S.** The Lion, the Witch and the Wardrobe.// The Chronicles of Narnia / **C.S. Lewis** – London: HarperCollinsPublishers, 2005. – 767 p. **4. Льюїс К.С.** Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа / Пер. з англ. В. Наріжної. – Дніпропетровськ: Проспект, 2006. – 224 с. **5. Кузенко Г.М.** Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості емотивних висловлювань негативної оцінки (на матеріалі художнього дискурсу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г.М. Кузенко. – Харків, 2006. – 18 с. **6. Льюїс К.С.** Хроніки Нарнії: Книга 2: Лев, Чаклунка і стара шафа / Пер з англ. О. Манька. – Львів: Свічадо, 2002. – 152 с. **7. Kipling R.** The Short Stories / R. Kipling. – Hertfordshire:Wordsworth Classics, 1993. – 230 p. **8. Кіплінг Р.** Місто страшної ночі: Новели / Р. Кіплінг. Пер. з англ. Ю. Лісняк. – К.: Дніпро, 1979. – 248 с.

Сітко А. В. Проблеми відтворення окремих прагматичних функцій англійських інтерогативів

Стаття присвячена аналізу прагматичних проблем перекладу англомовних інтерогативних конструкцій українською мовою на прикладі творів дитячої літератури. У роботі визначається функціональне спрямування питальних речень в процесі перекладу. Дослідження висвітлює особливості перекладу інтерогативного висловлювання,з огляду на принципи «прагматичної інтерпретації». Досліджено вторинні функції перепиту та докору англомовних питальних речень на основі комунікативної та соціальної взаємодії мовців.

Ключові слова: перепит, докір, комунікативна та соціальна взаємодія мовців.

Ситко А. В. Проблемы воспроизведения некоторых прагматических функций английских интеррогативов

Статья посвящена анализу прагматических проблем перевода английских интерогативных конструкций на украинский язык на материале произведений детской литературы. В работе определяется функциональная направленность вопросительных предложений в процессе перевода. Исследование освещает особенности перевода интерогативных высказываний, учитывая принципы «прагматической интерпретации». Исследовано вторичные функции переспрашивания и упрека английских вопросительных предложений на основе коммуникативного и социального взаимодействия собеседников.

Ключевые слова: переспрашивание, упрек, коммуникативное и социальное взаимодействие собеседников.

Sitko A. V. Rendering of some pragmatic functions of English interrogative sentences

The article deals with the peculiarities of interrogative constructions' translation from English into Ukrainian based on literature for children. The functional trend of the interrogative sentences in the process of translation is stressed on in the article. The investigation discovers the peculiarities of the English interrogative utterance' translation referring to the principles of «the pragmatic interpretation». Secondary interrogative sentences' functions of related questioning and reproach are researched on the basis of the communicative and social interaction of the speakers.

Key words: related questioning, reproach, communicative and social interaction of the speakers.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'42

І. В. Соколова

КОНСТИТУТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕКСТІВ-АНОНСІВ
(на матеріалі англійської мови)

В сучасному світі зростає значення оптимізації сприйняття і переробки інформації. Швидкий розвиток наук, постійне зростання об'єму інформації викликають необхідність у створенні анотативних текстів, які б надавали узагальнену і скорочену інформацію про зміст основного твору. Подібний вступний текст сприяє адекватному розумінню основного твору, оскільки стисло надає інформацію про тему, завдання, призначення, можливе використання, актуальність основного твору.

Інтенсивний розвиток і розповсюдження інформаційної літератури, очевидно, пояснюється зростанням потреб в інформаційному обміні і є пов'язаним із потребами обробки та зберігання інформації. Інформаційна література у вигляді каталогів, довідників, рекламних брошур та проспектів призначена для ознайомлення потенційних клієнтів із новими товарами і послугами. Каталоги-довідники нових публікацій науково-технічних, науково-популярних і художніх видань полегшують завдання орієнтації в потоці нової літератури і сприяють ефективності обміну інформацією.

Прагматика даного типу тексту знаходиться у межах функціонування рекламних та інформаційних текстів, дослідженню яких останнім часом приділялось багато уваги. Вивченню підлягали композиційна та структурна організація тексту науково-технічної реклами і технічного інформативного тексту; комунікативно-прагматичні особливості рекламних та науково-інформаційних текстів, концептуальна структура англомовної реклами косметики, особливості функціонування реклами книжок структурно-смислові характеристики інформаційних газетних текстів.

При цьому термін «інформаційний» вживається в тому випадку, коли нівелюється рекламна функція тексту. Частіше це стосується наукових та технічних інформаційних текстів, основною функцією яких є інформативно-інтродуктивна – надання актуальної інформації про основний текст. До даного типу текстів відносять анотації, резюме, автореферати дисертацій і т.п. [1, с. 101].

Рекламні тексти існують в різних сферах життя. Типологія рекламних текстів визначається сферою їх функціонування і об'єктом реклами: комерційна, побутова, науково-технічна реклама. У випадку дослідження рекламних текстів на першому плані знаходиться саме їх рекламна функція. Незалежно від об'єктів і цілей рекламування, форм реалізації і пов'язаних з цим суттєвих, в основному, лексичних розбіжностей, всі рекламні тексти мають певні загальні ознаки і особливості складових частин, які обумовлені прагматичною метою всього тексту – орієнтацією читача на покупку [2, с. 65].

За останні роки намітилась тенденція до дослідження парадигми текстів, які знаходяться на межі між рекламними та інформаційними текстами. Загальною рисою таких текстів є розподіл їх функціонального навантаження між рекламною та інформаційною функціями. В цьому руслі відбувається вивчення текстів рекламних анотацій до художніх творів, рекламних повідомлень в засобах масової комунікації, текстів технічної реклами і анотацій науково-експериментальних статей. Проблематика інформаційно-рекламних текстів представляє як теоретичний, так і практичний інтерес в плані дослідження текстотвірних одиниць і їх ролі в підвищенні прагматичної ефективності даного типу текстів.

Саме цим визначається актуальність даного дослідження, яке проводиться на матеріалі текстів, що презентують нові публікації в сфері науки, техніки, літератури. Тексти, що аналізуються, містять в собі риси рекламних та інформаційних текстів, а також характеристики анотацій. Метою дослідження є визначити конститутивні характеристики досліджуваного типу текстів і на цій основі надати загальне визначення тексту-анонсу як типу текстів.

Типологію текстів-анонсів правомірно подати на основі таких критеріїв:

1) тип композиційної моделі;
2) об'єкт реклами.

На основі першого критерію ми виділяємо:

- стислий тип ТА (функціонує в каталогах-довідниках на сторінці поруч з іншими текстами-анонсами; прагматично спрямований на реципієнта з чіткою настановою на пошук тематично обмеженої інформації);
- розгорнутий тип ТА (функціонує на рекламних листівках, плакатах, суперобкладинках, а також в каталогах-довідниках на сторінці окремо від інших текстів; спрямований на широкі кола реципієнтів з метою привернути увагу до нової публікації).

За об'єктом рекламування ТА розподіляються на анонси художніх творів, науково-технічних та науково-популярних публікацій. Тексти рекламних анотацій до художніх творів в рамках нашої класифікації визначаються як ТА художніх творів; анотації науково-експериментальних статей ми відносимо до ТА науково-технічних

публікацій. Наше дослідження проводилось на матеріалі ТА науково-технічних та науково-популярних публікацій, що включає публікації у вигляді статей, монографій, журналів, книжок, енциклопедичних видань.

У дослідженні ми розглядаємо текст-анонс як тип тексту. Під типом тексту розуміється клас текстів, який традиційно використовується для досягнення певних комунікативних цілей у типових умовах спілкування, що мають загальну прагматичну настанову та співвідносяться у своїх ознаках з окремим функціональним стилем [3, с. 174]. Відокремлення типу текстів-анонсів стає можливим завдяки існуванню стереотипної композиційної моделі та стереотипному використанню мовних засобів усіх рівнів. Індивідуальні особливості в структурі та семантиці кожного окремого ТА зумовлені фактором адресата та інформативним навантаженням тексту.

Функціональне навантаження ТА розподіляється між інформативною та рекламною функціями, що дає можливість характеризувати його як інформаційно-рекламний тип тексту. Як рекламному тексту, ТА притаманні такі риси:

- структурно-семантична і композиційна організація тексту спрямовані на полегшення сприйняття інформації, привернення уваги, створення інтересу, спонукання реципієнту до дії;
- наявність оцінного елементу, функція якого – створити позитивну емоційну атмосферу навколо основного тексту;
- наявність емфатичного елементу, що спрямовано на привернення і утримання уваги реципієнта;
- наявність невербальних компонентів (ілюстрація, шрифт, колір, цифрові та літерні маркери, тощо), функціонально спрямованих на привернення і утримання уваги реципієнта.

Віднести ТА до інформаційного типу текстів можливо завдяки наявності у нього таких характеристик:

- прагматично ТА спрямовані на достовірне подання інформації про нову публікацію;
- ТА відрізняються чіткістю, стислістю, логічністю подання інформації; стереотипністю у виборі мовного матеріалу та типовістю композиційної побудови тексту;
- рекламна функція має вторинний після функції інформування характер.

Текст-анонс визначається як анотативний текст, про що свідчить допоміжний характер ТА, його функціональне навантаження, а також те, що зміст ТА є скомпресованим варіантом змістової структури первинного тексту (ПТ). Однак якщо анотація розташовується в препозиції до основного тексту, то ТА має дистантне розташування і розглядається як попереджуючий, але не препозиційний, текст.

Спільною характеристикою для анотації і тексту-анонсу є їх «попереджуюча інформативність» (термін Н.Колєгаєвої) [4, с. 79]. Ця ознака обумовлюється умовами препозиційного розташування ТА як в

часовому, так і в просторовому відношенні до ПТ. Але якщо анотація може існувати як в авторській, так і в неавторській формі, то ТА є різновидом рекламного тексту, що свідчить про його неавторське походження. Продуцентом ТА є певна видавницька фірма, установа, яка не є автором первинного тексту, а займається його видавництвом.

Текст-анонс являє собою з мовної точки зору якісно новий текст, конститутивними категоріями якого є інформативність, інтегративність, дискретність, безперервність, імперсональність, проспективність / ретроспективність, модальність / оцінність, установка на читача, рекурентність, комунікативність.

Важливе значення в процесі створення текстів-анонсів має настанова на подання достовірної інформації в умовах обмеженості часу та простору. Настанова на чітку достовірну інформацію наближає тексти-анонси до наукового типу текстів. ТА характеризуються максимальною мірою інформативної значущості для потенційного реципієнта, оскільки основне комунікативне завдання цього типу текстів – надання в стислій формі максимального об’єму інформації про текст, що анонсується.

Інформативність ТА концентрується навколо ядра запропонованої С.О.Жаботинською універсальної моделі обробки інформації людським мисленням:
[[(СТІЛЬКИ (ТАКОГО (ЩОСЬ ІСНУЮЧЕ))) ЩОСЬ РОБИТЬ] ТУТ–ЗАРАЗ] [5, с. 5].

З когнітивної точки зору текст-анонс містить два концептуальних ядра, які характеризуються різною комунікативною спрямованістю. Перше ядро «ЩОСЬ Є В НАЯВНОСТІ І МІСТИТЬ ІНФОРМАЦІЮ» спрямоване від первинного тексту на ТА і реалізує інформативну функцію. Друге ядро «ЩОСЬ БУДЕ КОРИСНИМ ДЛЯ КОГОСЬ» спрямоване від тексту-анонсу на реципієнта і реалізується через рекламну функцію ТА. Здійснення інформативної і рекламної функцій в сукупності призводить до прагматичної ефективності даного акту комунікації.

Концептуальну модель організації інформації в ТА можна представити таким чином:

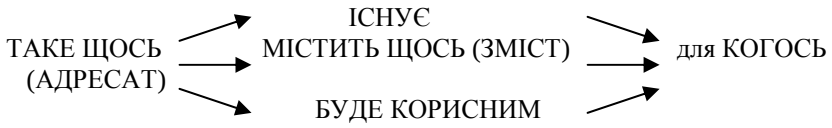

Текст-анонс являє собою інформаційну модель первинного тексту і є спрямованим на підготовку реципієнта до сприйняття основного твору. Презентація інформацій про первинний текст відбувається за такою моделлю:

ТА = про що ТП + купити.

Умовою реалізації прагматичної мети ТА є максимальна інформативність даного типу текстів. Міра інформативності тексту-анонсу розглядається нами як міра корисності даного повідомлення для реципієнта, а засоби забезпечення максимальної інформативності тексту, в свою чергу, оцінюються нами в тому ступені, в якому вони ефективні для здійснення прагматичної мети ТА.

Особливе місце в забезпеченні інформативності ТА займає категорія повтору, причому цей зв'язок здійснюється у двосторонньому напрямку: з одного боку повтори підвищують рівень адекватності інтерпретації повідомлення, з іншого – багаторазовий повтор зменшує об'єм змістово-фактуальної інформації в тексті. В першому випадку повтор здійснює функцію забезпечення перешкодостійкості в рамках ТА, в другому – створює семантичну надмірність в тексті. Створення семантичної надмірності в рамках ТА має позитивний характер, оскільки сприяє адекватності розуміння текстової інформації. Вивчення категорії інформативності безпосередньо пов'язане із дослідженням ролі повторів, які за своєю природою мають вплив на рівень інформативності тексту.

Конститутивною особливістю ТА як інформаційно-рекламного типу текстів є наявність суб'єктивної модальності, що виступає основним фактором в процесі реалізації рекламної функції даного типу текстів. Змістову основу суб'єктивної модальності складає поняття оцінки в широкому сенсі слова, включаючи не тільки логічну кваліфікацію повідомлення, але й різні види емоційної реакції [6, с. 303]. Суб'єктивна модальність презентує точку зору автора і реалізується не одномоментно, а через поступове накопичення таких сигналів авторської модальності, як емоційна та оціночна лексика, афективний синтаксис, граматична, лексична, композиційна заявленість автора.

В ТА реалізація суб'єктивної модальності має свої особливості, зумовлені, перш за все, ступенем експлікації категорії адресанта. У нашому випадку автором ТА виступає колективний адресант – видавництво. Експлікація категорії адресанта ТА не має великого прагматичного значення, тому тексти-анонси не містять такої традиційної форми представленості адресанта як система займенникових форм першої особи (*I, we)*. Навпаки, всі лексико-синтаксичні структури, семантика яких спрямована від продуцента на реципієнта, виступають в ТА максимально безособовими. В ТА широко використовуються безособові форми пасивних конструкцій, в яких немає інформації про агенса дії.

Пор.: *(1) Due weight <u>is also given</u> to new theoretical developments which are likely to provide the foundation for future applications /PIME, 9/.*

(2) The Encyclopedia <u>is alphabetically organized and fully indexed</u> across the two volumes to allow the user to access information quickly and easily, and contains a glossary /RLR, 3/.

Агенсом дії в ТА виступає нова публікація: книга, енциклопедія, технічний журнал, що презентується в ТА.

Пор.: *(1) This 5-vol. Set makes research on Colonial America easy. Colonial America: Almanac will provide students with the in-depth information they need to write reports and class assignments /NVTR, 93/.*

(2) This volume studies situationally appropriate responses in professional communication in face-to-face interaction and distance communication, from a socio-cognitive point of view /S 2000, 11/.

Те, що об'єкт презентації (ПТ) виступає агенсом дії, зумовлене настановою текстів-анонсів на встановлення контакту з реципієнтом в умовах існування екстралінгвістичних перешкод. Об'єкт рекламування завжди знаходиться в центрі уваги реципієнта, що підвищує чіткість подання інформації.

Важливим елементом комунікативної ситуації є особа автора ПТ, презентація інформації про якого є стереотипним засобом в рамках ТА і використовується в 100% всіх аналізованих текстів. Надання інформації про автора / редактора ПТ в рамках ТА спрямоване на створення позитивної атмосфери навколо тексту і виконує рекламну функцію.

Інформація про автора / редактора ПТ надається на початку тексту відразу ж після заголовку і виділяється графічно. В окремих текстах адресант ПТ згадується в основному К-блоку, що слугує засобом інтимізації процесу комунікації. Особистість автора ПТ слугує гарантом якості нової публікації.

Пор.: *(1) The highly regarded second edition of the Lexikon der Sprachwissenschaft <u>by Hadumond Bussman</u> has been specifically adapted <u>by a team of over thirty specialist</u> <u>linguists</u> to form the most comprehensive and up-to-date work of its kind in the English language /RLR, 32/.*

(2) ***Advances in Vehicle Design***

By John Fenton

[…] Academic papers, industry reports, technical press releases, R&D information from industry all presents a wide variety of source material for those working in the automotive field.

<u>John Fenton</u> distils and presents the best of this research and industry practice into an easily digestible, highly illustrated, and accessible form. Drawing on the available information, <u>the author</u> provides a well-structured, practical and vital reference source for all automotive engineers /PC 1999/2000, 42/.

Модальність ТА носить суб'єктивно-оцінний характер, що, в першу чергу, пов'язано з рекламним характером даного типу текстів і його практичною спрямованістю на реалізацію товару, що рекламується. Суб'єктивно-оцінна модальність ТА експлікується в лексичних одиницях позитивної зони оцінки, які в основному подаються в блоках «цитовані відгуки», «звернення до реципієнта», а також супроводжують тематичний повтор в ТА. В створенні суб'єктивно-оцінної модальності ТА велику роль має повторна номінація референта комунікативної ситуації засобами субституції і перифразування теми повідомлення.

Семантико-структурні та комунікативно-прагматичні особливості ТА дозволяють визначити його як текст, вторинний у відношенні до основного. З комунікативної точки зору вторинний текст містить в собі відомості про зміст первинного тексту у вигляді результатів аналітико-синтетичного перетворення останнього. Вторинний текст не є результатом формального скорочення первинного тексту, а являє собою в мовному відношенні якісно новий текст.

Як вторинний тип текстів ТА характеризується специфічними рисами, серед яких основне місце займають експліцитність надання інформації, компресія інформації, специфічне композиційне членування та стандартність викладення інформації. Завданням нашого подальшого дослідження є визначення статусу мовних одиниць в процесі реалізації онтологічних ознак текстів-анонсів.

Таким чином, текст-анонс визначається як прагматично обумовлена одиниця комунікації, яка являє собою завершене з точки зору смислу системне утворення і призначена сприяти орієнтуванню реципієнта в потоці інформації, а також підготовці реципієнта до сприйняття основного тексту і конститутивними категоріями якого є інформативність, інтегративність, дискретність, безперервність, імперсональність, проспективність / ретроспективність, модальність / оцінність, установка на читача, рекурентність, комунікативність.

Список використаної літератури

1. Кузнецов В.Г. Коммуникативные особенности научно-информационных текстов / В.Г. Кузнецов // Сб. научн. тр. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореза. – 1985. – Вып. 251. – С. 101-110. **2. Грилихес И.В.** Прагматические и стилистико-синтаксические особенности рекламных текстов (на материале англоязычной бытовой рекламы): Дис… канд. филол. наук: 10.02.04. / И.В. Грилихес. – К., 1978. – 143 с. **3. Коваленко А.М.** Семантико-функціональні особливості мікротекстів / А.М. Коваленко // Філологічні науки. – Суми: СДПІ. – 1998 . – С. 174-181. **4. Колегаева И.М.** Текст как единица научной и художественной коммуникации / И.М. Колегаева. – Одесса, 1991. – 120 с. **5. Zhabotinska S.A.** Cultural Aspects of Language Functioning. Mental Models and their Transformation / S.A. Zhabotinska // IATEFL. – Ukraine. Newsletter. – №4. – 1996. – P. 5-6. **6. Лингвистический** энциклопедический словарь / [Гл. ред. Ярцева В.Н.] – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 686 с.

Соколова І. В. Конститутивні характеристики текстів-анонсів (на матеріалі англійської мови)

У статті надаються результати аналізу конститутивних характеристик тексту-анонсу, який визначається як прагматично обумовлена одиниця комунікації, яка являє собою завершене з точки зору смислу системне утворення і призначена сприяти орієнтуванню реципієнта в потоці інформації. Конститутивними категоріями тексту-анонсу є інформативність, імперсональність, модальність / оцінність, установка на читача. Функціональне навантаження текстів-анонсів розподіляється між інформативною та рекламною функціями.

Ключові слова: конститутивні категорії, прагматика тексту, тип тексту.

Соколова И. В. Конститутивные характеристики текстов-анонсов (на материале английского языка)

В статье представлены результаты анализа конститутивных характеристик текста-анонса, который определяется как прагматически обусловленная единица коммуникации, которая представляет собой завершенное с точки зрения смысла системное образование и предназначена способствовать ориентации реципиента в потоке информации. Конститутивными характеристиками текста-анонса являются информативность, имперсональность, модальность / оценочность, установка на читателя. Функциональная нагрузка текстов-анонсов распределяется между информативной и рекламной функциями.

Ключевые слова: конститутивные категории, прагматика текста, тип текста.

Sokolova I. V. Constitutional Characteristics of Texts-Announcements

The article presents results of analysis of texts-announcements' special categories. Text-announcement is defined as an informative-advertising, annotative, secondary type of texts, pragmatic purpose of which is to inform readers about newly published books and to advertise these books. Constitutional characteristics of texts-announcements are: informativeness, impersonality, modality / assessment, orientation to the reader. Functional load of texts-announcements is distributed between informative and advertising functions.

Key words: constitutional categories, text pragmatics, text type.

Стаття надійшла до редакції 6.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 81'373.612.2

Н. М. Чернишенко, Н. В. Фортуна

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ПРИРОЩЕНИХ СМИСЛІВ БАГАТОЗНАЧНИХ ОРНІТОНІМІВ У АНГЛІЙСЬКІЙ І НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

У роботі підпорядковано зіставному аналізу семантичні особливості найменувань птахів у переносному значенні в англійській і німецькій мовах, особливу увагу приділено дослідженню прирощених смислів орнитонімів-метафор, які називають людину, наприклад:

англ. owl – 1) «дурень, спесивий дурник»;
2) «опівнічник, нічний гульвіса»;
нім. Eule f – 1) «посміховисько»;
2) «ні те, ні се».

Найменування птахів, тобто орнітоніми належать до складу зоонімів-найменувань представників тваринного світу у прямому сенсі. Анімалістична лексика (фаунізми, анімалізми, зоосемізми і т.і.) вивчались на матеріалі різних мов досить плідно в різних аспектах, у тому числі в переносному значенні, в роботах А.І. Богуцької, Л.С.Войтик, Г.С. Григор'євої, М.М. Гінатуліна, Є.А. Гутман, А.А. Кипріянової, О.А. Рижкіної, М.І. Черемісіної, І.В. Холманських та інших.

Для позначення переносних значень зоонімів уживається термін зооморфізм. Відповідно, в нашому контексті використовується термін орнітоморфізм. Частотним став термін зооморфема, проте не зовсім виправдане його синонімічне вживання до терміну зооморфізм, бо поряд з переносними метафоричними вживаннями трапляються і вживання, створені іншими способами, наприклад, метонімії. Зоосемію слід розуміти як «надсукупність, яка функціонує в мовах і об’єднує найбільш близькі родовидові сукупності» [4, с. 9].

Актуальність започаткованого дослідження обумовлена, з одного боку, недостатньою вивченістю смислової структури орнітоморфізмів, з іншого – відсутністю зіставних досліджень семантичних особливостей багатозначних орнітонімів.

Об'єктом дослідження є найменування птахів у переносному значенні (тобто конкретні лексико-семантичні варіанти у складі полісемантичних слів) і орнітоморфізми у складі фразеологічних одиниць і паремій.

Предметом дослідження є зіставний аналіз семантики прирощених смислів у орнітонімів у англійській і німецькій мовах. Відповідно до зазначеного предмета, мета дослідження полягає у з’ясуванні загальних рис і розбіжностей у оформленні переносних значень орнітонімів у двох зіставлюваних мовах.

Матеріалом дослідження є відібрані з лексикографічних джерел 192 одиниці в англійській мові та 164 одиниці в німецькій мові, що являють собою як ЛСВ у складі багатозначних орнітонімів, так і одиниці у складі фразеологізмів і паремій.

У роботі використано методи зіставного аналізу, компонентного аналізу, метод словникових дефініцій.

Розглянута нами проблема належить до розряду пов'язаних з іншими проблемами вторинної номінації, вивченню яких присвячено багато важливих робіт відомих лінгвістів Є.С. Азнаурової, С.А. Акопової, Н.Д. Арутюнової, Л.В. Бабіної, М.М. Болдирева, Т.В. Булигіної, В.Г. Гака та інших, серед яких особливе місце посідають праці В.М.Телія.

Антропоцентричний принцип вивчення мовних одиниць, який укріпився в лінгвістиці [1, 2],спонукав багатьох дослідників виявляти «універсальні й етноспецифічні якості людини, які експліцийовано в мові за допомогою мовних зооморфічних метафор і символів, прислів'їв, приказок і фразеологічних одиниць із зооморфічним компонентом» [4, с. 4]. Тобто, в центрі уваги лінгвістів містяться переважно культурологічні проблеми, які пов'язані з національно-культурною своєрідністю мовної особистості. При цьому у зоонімів активно вивчається «мережа прирощених смислів, які конституюють ідеографічний масив «Людина» [4, с. 9].

У межах проблематики вторинної номінації [3] найбільш вагоме місце належить питанням про шляхи й способи виникнення переносних значень у мовних одиниць, тобто про метонімічне й метафоричне перенесення значення [5].

Досить чітко охарактеризовані розбіжності механізму виникнення метафори й метонімії у В.М. Телія: «Метонімія як спосіб розвитку смислового змісту на основі суміжності ознак» протиставляється метафорі як «ствердженню про якості об'єкта на основі деякої подібності» [6, с. 190]. Незважаючи на певні труднощі при встановленні онтології метафори як прийому створення нових смислів [7], вивчення метафори постійно здійснюється як мовознавцями, так і літературознавцями, про що свідчить велика кількість робіт дослідників на матеріалі різних мов і літературних творів С.А. Акопової, Н.А. Арутюнової, Е.Р. Акопян, Н.Д. Бесарабової, К.М. Гюлумянц, В.І. Зіміна, Е.А. Модебадзе, Л.Б. Нікітіної, Є.В. Рижкової, А.А. Сіліна та інших.

У розумінні сенсу метафори ми спираємось на надзвичайно важливі положення теорії В.М.Телія про те, що «в основі мовної метафори лежать об'єктивовані асоціативні зв'язки, які відбиваються в конотативних ознаках, що несуть відомості або про буденно-практичний досвід даної мовної спільності, або про її культурно-історичне значення» [6, с. 192].

Вбачаючи в меті дослідження, як зазначено вище, зіставний аналіз прирощених смислів у орнітонімів у близькоспоріднених мовах – англійській і німецькій, слід звернути увагу на можливі різні мотиви для

метафоричних переносів значення у найменувань однакових птахів у двох мовах. Отже, до нашого завдання належить з'ясування співпадаючих і відмінних об'єктивованих конотативних мотивацій, які закріпилися у кожній із зіставлюваних мов по відношенню до найменувань птахів.

Для виконання цього завдання потрібне з'ясування асоціативних ознак у конкретних різновидів птахів, атрибуція яких у відповідних орнітонімів дає змогу здійснити аналіз прирощених смислів.

Зіставимо смислову структуру деяких орнітонімів у англійській і німецькій мовах. Наприклад, у смисловій структурі (СС) полісемантичного орнітоніма англ. *duck* можна виділити наступні лексико-семантичні варіанти (ЛСВ). По-перше, це найменування качки-птаха з певним набором зоологічних ознак, а також самиці качура (селезня) (обидва ЛСВ мають пряме значення). По-друге, дане слово використовується у значенні «м'ясо качки» (метонімія).

Далі, в СС виокремлюється ЛСВ «парубок, легінь», як результат метафоричного переносу на основі відсутньої нині мотивації для порівняння (вірогідно, забутої з плином часу); словосполучення queer duck означає «парубок з дивацтвами».

Наступний ЛСВ виокремлюється в словосполученні lame duck і означає «невдаха, каліка, бідолаха» – це метафора на основі порівняння з птахом, що кульгає. Наступні два ЛСВ взаємно пов'язані у розмовному варіанті мови: а) «голубонько, ясонько, голубчику» (використовується у звертанні на основі позитивного емоціонального сприйняття хатньої улюблениці; б) «серденько, душка» (використовується як оцінний іменник з метафоричним переносом, що є аналогом попередньому прикладу): she is a perfect duck.

Далі, у військовому жаргоні використовується ЛВС «вантажний автомобіль – амфібія» (метафора на основі порівняння з водоплавною птицею).

Окрім того, виокремлюється на основі ідіоми duck on the rock ЛСВ, що позначає дитячу гру, в якій гравці ціляться й збивають камінцями віддалені предмети. Наближеним до даного ЛСВ можна вважати варіант з військового жаргону «новобранець, необстріляний солдат» (метафора, можливо, пов'язана з попереднім ЛСВ). Це переносне значення, можна припустити, виникло на основі асоціації з гравцем, що невдало цілився у дитячій грі.

Далі, виокремлюється ЛСВ на основі метафоричного переосмислення в ідіомі ducks and drakes – це назва дитячої гри, в якій гравці так кидають камінцями по воді, щоб вони не тонули, а щоб підскакували (метафора на основі порівняння з водоплавними птахами).

Наступний варіант значення виокремлюється з фразеологізму to play/make ducks and drakes, що означає «марнотратити, розтринькувати, гайнувати», і виник він, безумовно, як метафоричний перенос на основі асоціацій із зазначеною дитячою грою.

Крім того, слід назвати деякі переносні значення, що виникають, коли слово duck вжито у складі інших фразеологізмів:

like a duck to water – «як риба у воді» (метафора на основі порівняння з птахом, який любить воду);

fine weather for young ducks – «дощова погода» (переосмислення на основі особливостей поведінки даного різновиду птахів);

like a duck in a thunder-storm – «як людина з переляканим обличчям» (метафора на основі подібності поведінки людини і птиці);

in two shakes of a duck's tail – «дуже швидко»(метафора на основі порівняння по формі тіла качки);

duck soup – «легка справа» (метафора на основі подібності з нескладним процесом приготування бульйону з м'яса качки).

В смисловій структурі полісемантичного орнітоніма Ente f в німецькій мові виокремлюються наступні лексико-семантичні варіанти: перший, другий і третій ЛСВ повністю співпадають з англійською мовою, тому що це прямі значення «качка», «самиця селезня», «м'ясо качки». Даля слід врахувати ЛСВ у ідіоми eine lahme Ente, який означає, окрім співпадаючого з англійським варіантом «кульгаюча людина», також «підбитий корабель» (обидві метафори виникли на основі схожості з пошкодженою водоплавною птицею).

Далі, в смисловій структурі Ente виокремлюється ЛСВ «неправдива інформація у пресі», тож вислів die Ente ist geplatzt – метафора на основі порівняння з надувною дитячою іграшкою у формі каченяти. Наступний ЛСВ зі значенням «посудина в медицині» – метафора на основі асоціації з качкою предмета, який часто занурюють у воду. Далі розглядається варіант значення в ідіомі wie bleierne Ente schwimmen – «плавати, як сокира», тому що предмет із свинцю у воді тоне (метафора на основі східності ознак). Зазначений останнім у СС лексико-семантичний варіант kalte Ente – «холодний крюшон», це, вірогідно, випадок «народної етимології», коли замість Ende стало Ente, що не має відношення до орнітоморфізмів.

Як виходить із зіставлення лексико-семантичних варіантів багатозначного орнітоніма «качка» в англійській і німецькій мовах, набір прирощених смислів у даного орнітоморфізма в англійській мові значно ширший, що безумовно, пов'язано зі специфікою вживання даного слова у відповідності до давньої традиції у побуті й у соціальній сфері носіїв англійської мови.

Розглянемо наступну пару прикладів з багатозначними орнітонімами, які означають у прямому значенні однакову птицю в англійській і німецькій мові. Наприклад, у смисловій структурі англійського слова cuckoo виокремлюються наступні ЛВС:

найменування зозулі – птаха з певними ознаками (пряме значення); далі йдуть два переносних значення, які використовуються у розмовній мові;

«дурень, роззява» – метафоричний перенос на основі асоціації з тим, що ця птиця розгубила яйця у чужому гнізді;

амер. «божевільний» – метафора на основі ознаки «сам не знає, навіщо повторює одне й те саме».

У смисловій структурі нім. Kuckuck m, окрім прямого значення, виокремлюються не співпадаючі з англійською мовою переносні значення, які притаманні розмовній мові:

2) «нечиста сила» (синонім Teufel):

der Kuckuck hat es gesehen – «це чортівня»;

j-n zum Kuckuck jagen – «прогнати до дідька»;

3) зневажливе найменування печатки із зображенням орла – метафора на основі асоціації з зовнішнім видом птаха:

auf etwas klebt der Kuckuck – «запечатано»;

«похідна кухня» – метафора на основі асоціації з людиною, що голосно кричить, щоб зібрати до обіду солдат із окопів.

Таким чином, нами з'ясовано значні розбіжності в розподілі прирощених смислів зіставлюваних багатозначних орнітонімів у двох мовах. Орнітоморфізмам у англійській мові притаманна наявність від двох до п'яти переносних значень, в той час як у німецькій мові у відповідних лексичних одиниць один-два лексико-семантичних варіанти.

Суттєво розрізняється семантичний діапазон переносних значень на користь англійської мови у таких орнітоморфізмів, як

англ. pelican – нім. Pelikan m «пелікан»;

англ. penguin – нім. Pinguin m «пінгвін»;

англ. jackdaw – нім. Dohle f «галка»;

англ. magpie – нім. Elster f «сорока».

При цьому привертає до себе увагу в англійській мові більш активний прояв антропоцентричної направленості переносних (метафоричних) значень у зіставлюваних парах слів.

У англійській мові crow «ворона» має декілька переносних значень:

а) амер. зневажл. «негр»;

б) жарг. «крадій на сторожі»;

в) у ідіомі white crow – «людина, що відрізняється від усіх» (у німецькій мові у цьому значенні використовується орнітоморфізм Rabe m «крук».

У німецькій мові Krähe f «ворона, ґава» використовується у єдиному переносному значенні «ті, хто заодно» у прислів'ї Eine Krähe hackt der anderen die Augen nicht , яке повністю співпадає з англійським варіантом у прислі'ї Crow will not pick out crow's eyes. Зіставлення наступних пар орнітоморфізмів у двох мовах однозначно підтверджує означену тенденцію:

англ. capon «каплун» – має зневажливе значення «боягуз», «баба»;

нім. Kapaun, Kapphahn m «каплун» – не має переносного значення;

англ. woodpecker «дятел» – має переносне значення «недосвідчений лісоруб»;

нім. Specht m «дятел»– не має переносного значення;

анг. tit «синиця» – переносне значення груб. «дівка»;

нім. Meise f «синиця» – не має переносного значення;

англ. quail «куріпка» – має два застарілих переносних значення:

а) амер. «студентка»;

б) амер. «стара діва»;

нім. Rebhuhn n «куріпка»– не має переносного значення;

англ. eagle «орел» – поряд з іншими переносними значеннями, які не означають людину, використовується у військовому жаргоні у значенні «курсант льотної школи»;

нім. Adler m «орел» – не має переносного значення;

англ. pigeon «голуб» – «невдачлива людина, простак»;

нім. Taube f «голуб» – у переносному значенні не означає людину.

Для деяких найменувань птахів у англійській і німецькій мовах характерні співпадання в смисловій структурі стосовно прирощених смислів або ж відмінності не мають важливого значення, наприклад:

англ. peacock «павич» – і нім. Pfau m «павич» мають відповідності на рівні фразеологічних одиниць: proud as a peacock і ein stolzer Pfau «гордівливий, пихатий, як павич»;

англ. goose «гуска, гусак» і нім. Gans f «гуска, гусак» співпадають у переносному значенні «дурень, бевзь, йолоп».

В той же час у німецькій мові є орнітоморфізми, не типові для відповідних прикладів у англійській мові, наприклад:

нім. Gimpel m «снігур» – має переносне значення «бевзь»(фразеологізм Gimpel fangen означає «ловити дурнів»);

англ. bullfinch «снігур»– не має переносного значення;

нім. Spatz/der Sperling m «горобець» має декілька переносних значень у фразеологізмах:

а) ein frecher Spatz «зухвале дівчисько»;

б) er hat Spatzen unter dem Hut «він не ввічлива людина, не любить привітати інших»;

в) essen wie ein Spatz «мало їсти» (про людину);

англ. sparrow «горобець» – не використовується у переносному значенні;

нім. Zeisig m «чиж» зустрічається у фразеологізмі ein lockerer Zeisig і означає «вітрогон, шалапут»;

англ. swift «чиж» – не має переносного значення.

Таким чином, зіставний аналіз прирощених смислів у відповідних найменувань птахів у англійській і німецькій мовах указує на цікаву перспективу вивчення багатозначних орнітонімів. Мається на увазі подальше дослідження в зіставному аспекті емпіричного матеріалу з лексикографічних словників і збірників паремій щодо орнітоморфізмів у інших мовах (українській, російській, грецькій).

Список використаної літератури

1. Акопова С.Л. Отпредметные наименования человека / С.Л. Акопова // Русский язык в школе, 1986. − № 6. – С. 83-86. **2. Апресян Ю.Д.** Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю.Д. Апресян // Вопросы языкознания, 1995. − № 1. – С. 37-67. **3. Болдырев Н.Н., Бабина Л.В.** Вторичная репрезентация как особый тип представления знаний в языке / Н.Н. Болдырев, Л.В. Бабина // Филологические науки, 2001. − № 4. – С. 79-86. **4. Киприянова А.А.** Функциональные особенности зооморфизмов (на материале фразеологии и паремиологии русского, английского, французского и новогреческого языков) : автореферат на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.17 / А.А. Киприянова. – Краснодар, 1999. – 23 с. **5. Падучева Е.В.** Метафора и ее родственники / Е.В. Падучева // Сокровенные смыслы. Слово. Текст. Культура. – М.: Языки словенской культуры, 2004. – С. 187-193. **6. Телия В.Н.** Вторичная номинация и ее виды / В.Н. Телия // Языковая номинация. Виды наименований. – М.: Наука, 1977. – С.129-121. **7. Черникова Н.В.** Метафора и метонимия в аспекте современной неологии / Н.В. Черникова // Филологические науки, 2001. − № 1. – С. 82-90.

Чернишенко Н. М., Фортуна Н. В. Зіставний аналіз прирощених смислів багатозначних орнітонімів у англійській і німецькій мовах

У роботі підпорядковано зіставному аналізу семантику багатозначних орнітонімів у англійській і німецькій мовах з метою виявлення особливостей їх переносних значень. При цьому особливу увагу приділено з’ясуванню асоціативних ознак у конкретних різновидів птахів, атрибуція яких у відповідних орнітонімів дала змогу здійснити аналіз прирощених смислів. Отримані результати дозволили з’ясувати значні розбіжності в семантичній структурі орнітонімів у двох порівнюваних мовах.

Ключові слова: вторинна номінація, метафора, переносні значення, прирощені смисли.

Чернышенко Н. Н., Фортуна Н. В. Сопоставительный анализ приращенных смыслов многозначных орнитонимов в английском и немецком языках

В работе представлен сопоставительный анализ семантики многозначных орнитонимов в английском и немецком языках с целью выявления особенностей их переносных значений. Особое внимание при этом

уделено выяснению асоциативних признаков у конкретних разновидностей птиц, атрибуція которых у соответствующих орнитонимов дала возможность осуществить анализ приращенных смыслов. Полученные результаты позволили выявить значительные различия в семантической структуре орнитонимов в двух сравниваемых языках.

Ключевые слова: вторичная номинация, метафора, переносные значения, приращенные смыслы.

Chernyshenko N., Fortuna N. The comparative analysis of added meanings of polysemantic ornytonyms in English and German

The contrastive analysis of semantics of ornytonyms in the English and German languages is presented in the paper. The purpose of the analysis is to highlight the peculiarities of the figurative meanings of ornytonyms. The special attention is paid to clarification of associative features possessed by certain species of birds. The definition of such features obtained by respective ornytonyms enabled us to carry out the analysis of added meanings. The results allowed to reveal the significant differences in the semantic structure of the ornytonyms under analysis in two given languages.

Key words: secondary nomination, ornytonyms with added meanings, metaphor, figurative meanings.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 378.016 : 811. 133.1

Т. Ю. Шавва

К ВОПРОСУ О ТРУДНОСТЯХ ОСВОЕНИЯ ФРАНЦУЗСКОЙ ОРФОГРАФИИ

Изучение орфографии всегда было одним из самых трудных вопросов обучения иностранному языку. До сих пор учителя средних школ и преподаватели высших учебных заведений признают, что это один из самых сложных аспектов обучения и во французском языке.

Вопросами французской орфографии занимался ряд филологов и методистов. Среди них: Гак В.Г., Щетинкин В.Е, Сергиевский М.В.

Целью данной статьи является рассмотрение некоторых особенностей развития французской орфографии, которые послужили механизмом становления ее современного состояния. Выявление данных особенностей поможет определить действующие принципы отражения современной французской орфографии на письме, а соответственно облегчит освоение данного аспекта в процессе обучения французскому языку.

Одной из причин, которая кроется в трудности усвоения французской орфографии, является, как считает В.Г. Гак, механический подход к изучению правописания, при котором обучение основано на запоминании отдельных орфографических фактов, а не на осознании тех закономерностей, которые, несмотря на все исключения, отклонения и противоречия, могут быть все же выявлены в системе французского правописания. Тщательное исправление ошибок при изучении орфографии, не дает гарантии, что они вновь не будут допущены. Значит, необходимо осознание того, почему в данном случае имеет место то или иное написание.

Что для этого необходимо? Очевидно, прежде всего, необходимо связывать изучение орфографии с фонетическим, лексическим и грамматическим анализом слов и предложений. Для объяснения многих правил французского правописания стоит обратиться к истории языка или к истории орфографии.

Французский язык использует латинский алфавит, что объясняет наличие латинской традиции во французской орфографии.

Одной из особенностей классической латыни является то, что отношения между звуком и буквой практически однозначны, исключения редки, поэтому, можно сказать, что главным принципом латинской орфографии является фонетический: на письме фиксируется только то, что произносится.

Поскольку ко времени появления первого памятника на старофранцузском языке звуковая система проделала огромный путь развития, то в ходе этого развития появились новые звуки, которые не знала латынь. Некоторые из фонетических изменений той поры получили отражение на письме, но в целом графических знаков не хватало для воспроизведения всех фонем звуковой системы, да и «средневековые переписчики не осмеливались вводить новые буквы или какие-нибудь диакритические знаки для обозначения новых звуков» [2]. Отсюда-приспособление существующих букв и буквосочетаний для передачи новых единиц и, как следствие, разная интерпретация фонетической значимости одной и той же буквы в разных словах или разных позициях.

В.Е. Щетинкин отмечает, что отсутствие особых букв для обозначения на письме новых фонем привели к тому, что одна и та же фонема передается разными буквами [5].

В.Г.Гак считает, что было нарушено соотношение между звуком и буквой. Орфографию этого периода он характеризует, как неустойчивую,

которая, к тому же сильно различалась по диалектам, однако в ней уже зарождались новые тенденции, достигшие своего расцвета в XIV-XV вв. Именно в этот период наблюдается разрыв между произношением и письмом, и наряду с фонетическими появляется огромное количество этимологических (латинизирующих) написаний, стремящихся приблизить французскую орфографию к латинской.

Многие исследователи относят эти изменения к тому факту, что именно в этот период народный французский язык все больше закрепляется в литературе [3].

В заимствованиях из латинского языка сохранялись буквы, которых не было в старофранцузской орфографии. В написание слов так называемого народного происхождения были введены этимологически непроизносимые буквы. Правда, как отмечает В.Е. Щетинкин, многие написания такого рода исчезли [5].

В.Г. Гак считает, что написание непроизносимых букв дало возможность укрепиться морфологическому принципу орфографии, который заключается в унификации графической формы корней и морфем [2].

В.Г.Гак также считает, что поскольку буквы постепенно теряли свое значение, их стали использовать в качестве диакритических знаков (тогдашняя орфография их еще не знала) [2]. Правда употребление этих знаков установилось не сразу. Так, accent aigu впервые применил Тори для конечного закрытого е, но после него еще долго е встречалось и для выражения е, как у Вожла: des, apres.

Знак accent grave употребляется главным образом для выражения е открытого звука.

Знак trema впервые предложил Дюбуа в XVI веке.

Знак апострофа ввел впервые Тори в 1529 году.

Тори ввел также cedille по образцу испанской орфографии.

Итак, основы современной французской орфографии были заложены в XIV-XVвв.

Однако разнобой в написаниях, излишества этимологизации привели к чрезмерному усложнению правописания. Назрела необходимость реформы орфографии. Грамматисты разделились на два лагеря: одни выступали за полную перестройку всей системы орфографии, другие считали необходимым сохранить орфографию, освященную традицией, но внести в нее некоторые изменения, которые способствовали ли бы ее улучшению. В целом, реформа не увенчалась успехом. В основном сохранились прежние орфографические тенденции.

В XVIIв. началась фиксация норм французского языка, которая не могла не затронуть и орфографию, и в течение последних веков французское правописание было упорядочено во многих аспектах.

В 1-ом издании словаря (1694 г.) определила свою позицию Академия, а именно: не вносить никаких изменений в написание слов из тех соображений, что как бы сложна орфография не была, она должна

отображать происхождение и историю развития слова, Однако под влиянием большого количества французских книг, издаваемых в Голландии, в которых употреблялась более упрощенная орфография (согласно орфографической системе, применяемой еще в 16 веке Ронсаром), в повседневном употреблении установились некоторые нововведения, отступающие от традиции. Поскольку при работе над словарем большею частью рассматривались не гнезда слов, а отдельные слова, то это привело к тому, что слова одного гнезда получали различное написание, например: *dessiller*, но *cil* и *ciller*, это еще больше осложнило орфографию.

Сложность орфографии приводила к тому, что во многих учебных заведениях создавалась собственная система орфографии, что вносило еще большую беспорядочность в написание слов. Некоторые члены Академии предлагали приблизить орфографию к произношению. Наиболее радикальную меру предлагал Вайн, который по характеру предлагаемых преобразований был продолжателем идей Мегре. Предложения Вайна не воплотились в жизнь, т.к. в 18 веке французская орфография настолько укрепилась, что трудно было ее полностью изменить.

В третьем издании словаря (1740 г.) было введено все же ряд существенных изменений. Например, были упрощены двойные согласные – *agraffer-agrafer* ; были устранены этимологические буквы: *faici-fait; debvoir-devoir; advocat-avocat*; ; была устранена буква s, незвучащая перед согласными- *teste-tete, blasme-blanc*; были устранены непроизносимые гласные *(meur-mur; veoir-voir)* ; буква y была заменена на i во всех случаях, где она не указывала на двойное произношение: *cecy-ceci, moy-moi, gay-gai,* была введена унификация в употреблении различных accents.

Однако эта реформа не была проведена тщательно и последовательно. Например: в написании очень многих слов этимологические буквы не были устранены: *(doigt, nid, obscure, sept, pied)*, в формах Participe passé и Passé Simple глагола avoir осталась в написании непроизносимая буква e (j'eus, eu), в большом количестве слов осталось написание удвоенных согласных и т.д.

За последние 150 лет, и в особенности за последние десятилетия, словарный запас французского языка необыкновенно расширился, и средний французский словарь содержит не 17, а 40-50 тысяч слов. Причем многие исследователи, сравнивая написание по трем словарям (Littre, Robert, Petit Larousse) находят более двух тысяч расхождений в написании простых слов и нескольких сот случаев расхождения орфографии сложных слов, что свидетельствует о недостаточной нормализованности французской орфографии.

Современная французская орфография отражает на письме четыре орфографических принципа: фонетический, исторический, этимологический и морфологический. Эти принципы оформлялись

постепенно в связи с историческим развитием языка и их роль, и соотношение менялись в разные периоды.

На протяжении веков французский язык значительно эволюционировал, и его написание претерпело множество реформ. Сегодня орфография французского языка находится на новой стадии своего развития. За последние десятилетия она претерпела ряд нововведений, особенно в области употребления диакритических знаков и слитного написания сложных существительных. Следует отметить, что старые и новые написания остаются приемлемыми.

Французы создали специальный сайт, где можно найти современное написание того или иного слова: Romain Muller, site official: www.orthographe-recommandee.info/orth.htm

Относительно применения новых правил правописания, можно найти рекомендации специалистов о том, что их соблюдение не обязательно, но рекомендовано.

Основное внимание уделяется написанию сложных числительных, где необходимо использование дефиса:

ancienne orthographe	**nouvelle orthographe**
vingt et un	**vingt-et-un**
deux cents	**deux-cents**
un million cent	**un-million-cent**
trente et unième	**trente-et-uniëme**

Отныне различают написание (60+1/3- soixante et un tiers) и (61/3-soixante-et-un tiers)

Произошли изменения в написании множественного числа сложных существительных, в частности тех, которые пишутся через черточку, типа: pèse-lettre (глагол+существит) или sans-abri (предлог+существит).

ancienne orthographe	nouvelle orthographe
un compte-gouttes-des compte-gouttes un aprës-midi-des aprës-midi	un compte-goutte-des compte-gouttes un aprës-midi-des aprës-midis

Иное правописание получили глаголы с окончаниями eler /eter, которые спрягаются по принципу глаголов peler, acheter:

ancienne orthographe	nouvelle orthographe
j'amoncelle amoncellement tu époussetteras	j'amoncële amoncëlement tu époussëteras

NB ! Исключения: *appeler, jeter, interpeler* и их производные

Существительные, которые ранее заканчивались на olle и глаголы на otter получили более простое написание:

ancienne orthographe	nouvelle orthographe
corolle frisotter, frisottis	corole frisoter, frisotis

NB ! Исключения:*colle, folle, molle, botter, de botte*

Перед слогом, содержащим немое «e», сегодня предлагается писать «è», а не «é».

ancienne orthographe	nouvelle orthographe
événement	**évënement**
réglementaire	**rëglementaire**
je céderai	**je cëderai**
ils régleraient	**ils rëgleraient**

NB ! Исключения: приставки *«dé» и «pré» (ex. : «dégeler», « prévenir »);«é»* начальная *(ex.: « échelon », « édredon », élever»);*слова *«médecin» и «médecine»* [1]. Диакритический знак «ˆ» постепенно исчезает над буквами «i» и «u».

ancienne orthographe	nouvelle orthographe
coût	**cout**
entraîner, nous entraënons	**entrainer, nous entrainons**
paraëtre, il paraët	**paraitre, il parait**

NB ! Исключения : в passé simple *(ex. «nous vîmes», «vous lûtes»)* и в сослагательном наклонении *(ex. «qu'il partît», «qu'il eût voulu»);* в словах, в которых «» играет различительную функцию *(ex. dû, mûr, sûr – du, mur, sur).* Трема «ï» ставится над буквой «u» в положениях «-gűe» и «-gűi», а также была добавлена в некоторых словах[6].

ancienne orthographe	nouvelle orthographe
aiguë	**igűe, ambigűe**
ambiguïté	**ambigűité**
arguer	**argűer**

В словах *argűer (j'argűe, nous argűons, etc.), gageűre, mangeűre, rongeűre, vergeűre* произошло добавление диакритического знака.

Слитное написание требуется в некоторых словах, в частности:
в словах с приставкой contr(e)-, entr(e)-, extra-, infra-, intra-, ultra- ;
в сложных научных словах (hydro-, socio-, etc.);
в словах иностранного происхождения [4].

ancienne orthographe	nouvelle ortographe
contre-appel, entre-temps	**contrappel, entretemps**
extra-terrestre	**extraterrestre**
tic-tac, week-end	**tictac, weekend**
porte-monnaie	**portemonnaie**

Большое внимание необходимо уделить правилу написания причастия прошедшего времени глагола laisser, за которым следует неопределенная форма глагола [8].

ancienne orthographe	nouvelle ortographe
elle s'est laissée maigrir	**elle s'est laissé maigrir**
je les ai laissés partir	**je les ai laissé partir**

Автор надеется, что данные сведения будут полезны как учителям средних школ, так и преподавателям гуманитарных вузов при изложении материала по истории французского языка и современной французской орфографии.

Список использованной литературы

1. Бахирев Ю.Г. Коротко о новых правилах французской орфографии: Учебное пособие / Ю.Г. Бахирев. – М.: Московский лицей, 2000. – 30 с. **2. Гак В.Г**. Беседы о французском слове / В.Г. Гак. – М.,1966. – 87с. **3. Сергиевский М.В.** История французского языка / М.В. Сергиевский. – М., 1947**. 4. Синицин В.В.** Практикум по орфографии современного французского языка / В.В. Синицин. – М., 2010. – 122с. **5. Щетинкин В.Е.** История французского: Учебное пособие / В. Е. Щетинкин. – М.: Высш. шк., 1984. – 188 с. **6. Bescherelle**. L'orthographe pour tous. Hatier-Paris., 2006. – 250p. **7**. Site internet : http : //fra. 1september.ru/ **8.** Romain Muller, site official: www.orthographe-recommandee.info/orth.htm

Шавва Т. Ю. До питання щодо труднощів засвоєння французької орфографії

В даній статті мова йде про необхідність звертати увагу на деякі особливості французької орфографії під час її засвоєння. Автор розглядає не тільки особливості розвитку орфографії, але й механізм становлення її сучасного стану, що допоможе визначитись з діючими принципами відображення сучасної французької орфографії на письмі, що значно спростить засвоєння даного аспекту під час навчання французькій мові.

Ключові слова: механізм становлення сучасного стану, механічний підхід, французький правопис, латинські традиції, фонема.

Шавва Т. Ю. К вопросу о трудностях освоения французской орфографии

В данной статье речь идет о необходимости обращать внимание на некоторые особенности французской орфографии во время ее освоения. Автор рассматривает не только ее особенности, но и сам механизм становления ее современного состояния, что поможет определиться с действующими принципами отображения современной французской орфографии на письме, что значительно упростит усвоение данного аспекта во время обучения французскому языку.

Ключевые слова: механизм становления современного состояния, механический подход, французское правописание, латинские традиции, фонема.

Shavva T. Yu. To a question on difficulties of development of the French spelling

In this article the question of necessity to pay attention to some features of the French spelling during its development is viewed. The author considers not only its features, but also the mechanism of formation of its current state that will help to be defined with operating principles of display of modern French spelling in writing that will considerably simplify mastering of the given aspect during teaching the French language.

Keywords: the mechanism of formation the current state, the mechanical approach, the French spelling, Latin traditions, a phoneme.

Стаття надійшла до редакції 2.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

ДИСКУРСИВНИЙ АНАЛІЗ

УДК 811.111:340.113.1

С. В. Дорда

ФАКТОР АДРЕСАТА В АНГЛОМОВНОМУ СУДОВОМУ ДИСКУРСІ

Будучи невід'ємною часткою культури, правова концептосфера має власне знакове (перш за все вербальне) забезпечення, яке в силу його високої соціокультурної значущості, застосовується не лише в юридичному дискурсі, а і далеко за його межами.

О.С. Кубрякова відзначила одну із важливих тенденцій сучасної лінгвістики. Прояв експансіонізму вона вбачає у виникненні нових «здвоєних» наук (психолінгвістика і соціолінгвістика, соціо- і психосемантика та ін.) та зміцненні традиційних зв'язків лінгвістики з філософією і логікою, у виникненні нових дисциплін (інженерна і комп'ютерна лінгвістика), у формуванні нових областей знання всередині самої лінгвістики [1, с. 208-209]. Очевидно, що бажання розвинути нову галузь знань на межі лінгвістики і юриспруденції як самостійну наукову дисципліну органічно вбудовується в цю тенденцію. Більш того, такий експансіонізм лінгвістики в юридичну сферу має і зворотну детерміновану направленість, яка пов'язана із збагаченням лінгвістичних досліджень та її прикладних виходів [2, с. 257-266].

Мета даної роботи – розглянути фактор адресата, а саме, форми звертання до судді в судовому дискурсі Англії та Уельсу.

Мова права, її різновиди, жанри, особливості функціонування в різних сферах законодавчої та юридичної практики досліджуються як юристами в межах актуальних проблем і розділів теорії держави та права і галузевих юридичних наук, так і лінгвістами (Ю. Прадід, З. Тростюк, Н. Артикуца, С. Кравченко, А. Токарська, В. Радецька, О. Юрчук, Л. Чулінда, А. Красницька, Г. Олефіренко, Г. Онуфрієнко, Є. Харитонова, О. Підопригора, Т. Демченко, М. Антонович, О. Копиленко та ін.).

Поняття дискурсу широко використовується в сучасній науці, але не є точно визначеним в силу його багатоаспектності та полідисциплінарності. Можна сказати, що воно виходить за межі лінгвістики або значно розширює їх. В ряді випадків дискурс розуміється як мовлення з урахуванням екстралінгвістичних факторів, а саме комунікативної ситуації, соціальних завдань, культурного оточення і т.д.

Нашу увагу привертає дослідження юридичного дискурсу як одного з видів інституціонального дискурсу [3, с. 5-20].

Модель інституціонального дискурсу в цілому містить наступні типи ознак [4, с. 6]:

1) *Конститутивні ознаки дискурсу*, які включають учасників, умови, організацію, способи та матеріал спілкування, тобто людей, яких розглядають з позиції спілкування в їхніх статусно-рольових та ситуативно-комунікативних амплуа; сферу спілкування та комунікативне середовище; мотиви, цілі, стратегії, розгортання та членування спілкування; канал, режим, тональність, стиль та жанр спілкування; знакове тіло спілкування, іншими словами, тексти з невербальними включеннми.

2) *Ознаки інституціональності*, які являють собою конкретизацію конститутивних ознак дискурсу перш за все за лініями учасників спілкування (інституціональний дискурс є представницьким спілкуванням, тобто спілкування статусно-рольове, а не особистісно-орієнтоване), а також за цілями та умовами спілкування. Цілі інституціонального спілкування в цілому зводяться до підтримки суспільних інститутів, або в більш широкому плані – до забезпечення стабільності соціальної структури, умови цього спілкування фіксують контекст у вигляді типових хронотопів, символічних і ритуальних дій, трафаретних жанрів та мовленнєвих кліше.

3) *Ознаки типу інституціонального дискурсу* характеризують тип суспільного інституту. Зрозуміло, що суспільний інститут не зводиться до одного, нехай і дуже значущого концепту, а є феноменом культури в його духовному та матеріальному відображенні. Суспільні інститути рухомі, історично обумовлені та обмежені, мають жорстке ядро та розмиту периферію. Суспільний інститут можна змоделювати у вигляді складного фрейму, який буде містити людей, зайнятих відповідною діяльністю, їхні характеристики, стереотипи поведінки, суспільні ритуали, та тексти, які створені і зберігаються в цьому соціальному утворенні.

4) *Нейтральні ознаки інституціонального дискурсу* різнорідні. До них можна віднести «будівельний» матеріал дискурсу, тобто те, без чого неможливо обійтися в будь-якому спілкуванні, а саме, особистісно-орієнтовані фрагменти спілкування і ті моменти інституціонального дискурсу, які є характерними і для інших інститутів.

Інститути регулюють та регламентують поведінку людини, в тому числі і мовленнєву, в межах соціально значущого спілкування. В.І. Герасимов та М.В. Ільїн формулюють мету інституціональної діяльності наступним чином: «…по відношенню до деяких областей життя суспільства, які мають особливе значення для певного соціального інституту, цим інститутом будуть виконуватися та підтримуватися вимоги, які визначають, описують, обмежують та окреслюють те, що є

прийнятним або неприйнятним висловленням по відношенню до цієї області суспільного життя» [5, с. 64].

Під юридичним дискурсом розуміємо діяльність, яка регламентується певними історичними і соціокультурними кодами (традиціями), а також є такою, що утворює зміст; вона спрямована на формулювання норм, правове закріплення (легітимізацію), регулювання та контроль суспільних відносин [6].

Судовий дискурс є різновидом і складовою частиною юридичного дискурсу. Судовий дискурс розуміють як вербально-знакове відображення процесу комунікації в ході судового процесу, яке розглядається в соціально-історичному, національно-культурному, конкретному ситуативному контексті з урахуванням характеристик та намірів комунікантів [7, с. 10].

Судовий дискурс регламентується нормативними актами. «Регламентоване спілкування ритуалізоване через жорсткі обмеження і схеми жанрово-рольової взаємодії. Будучи канонічним за своєю природою, воно не передбачає імпровізації. Найчастіше регламентоване спілкування – це суворо офіційне й офіційне спілкування, репрезентоване протокольними жанрами колегіального спілкування» [8, с. 93].

З позиції соціолінгвістичного підходу типи дискурсу поділяються на особистісно-орієнтовані та статусно-орієнтовані. Судовий дискурс є статусно-орієнтованим інституціональним типом дискурсу, в якому ролі чітко розподілені і за кожним учасником закріплені функції, визначені нормами інституту правосуддя. В судовому дискурсі поняття норми є головним. Порядок проведення судового засідання закріплений певними нормами, так само як і мовлення не тільки представників закону, але й інших учасників судового процесу. Інституціональність – це певний рівень соціального контролю, який в судовому дискурсі реалізується дозволом або забороною щось говорити.

У діяльнісно-ролевій структурі ситуації роль є «динамічною функціональною одиницею діяльності в конкретній ситуації, а статус – це сукупність постійних, об’єктивних характеристик, тобто соціальний стан людини» [9, с. 13]. Всій незчисленності статусних ролей притаманні специфічні функції, які людина, яка має цей статус, здатна й повинна виконувати. Інакше можна сказати, що статусна роль – це нормативне поєднання позиції і функції, та чи інша роль у свідомості людей пов’язана із зразком поведінки , із сподіваннями на те, що людина в цій ролі повинна робити й на що вона має право. Соціальний статус обумовлює вибір мовних одиниць.

Фактор адресата об’єднується разом з продиктованим регламентом змістом норми, за її допомогою пресупозиція рольових відносин «суддя – учасники судового засідання» стає регулятором мовленнєвої діяльності. Виявленню комунікативно-прагматичних особливостей звертання як регулятора інтенції мовця побудувати діалогічну співпрацю, згоду та

взаєморозуміння між комунікантами може сприяти урахування Принципу Кооперації. Сутність цього принципу була сформульована Г. Грайсом так: «Висловлюйтесь відповідно вимогам, рівню спілкування, прийнятій меті або напряму бесіди/розмови, в якій Ви берете участь, дотримуючись таких постулатів як:

- максима якості (намагайтесь, щоб Ваше висловлення було правильним);
- максима кількості (Ваше висловлення має бути інформативним настільки, наскільки це необхідно, але не більше);
- максима доречності (не говоріть того, що є недоречним);
- максима способу (будьте стислими й логічними, уникайте неясності й двозначності)» [10, с. 220-256].

Наведені вимоги – є комунікативними обов'язками мовця по відношенню до адресата. В нашому випадку самою важливою максимою є максима способу (манери мовлення), тому що вона вимагає чіткої, недвозначної та послідовної передачі інформації. Так як судовий дискурс характеризується високим рівнем офіційності, вибір форм звертання припадає на прийняті регламентовані формули, котрі вказують на діяльнісну роль адресата та його особливі повноваження, котрі він має в цій діяльності. В.І. Карасик зазначає, що «носії титулів дуже чутливі до використання титулів. До доктора, судді та єпископа звертаються, відповідно називаючи їх звання» [11, с. 99].

Англійські судді посідають особливе місце серед посадових осіб британських державних установ. Ця замкнена, відносно нечисленна корпорація юристів відіграла головну роль у виникненні та розвитку англійського права. Суддів в Англії розглядають, хоча і з деякими застереженнями, як творців права, незалежно від того, створюють вони нові норми своїми рішеннями чи інтерпретують парламентське законодавство.

Суддя уособлює інститут суду. Характерною рисою судового дискурсу є принципова нерівність всіх учасників. Звертання в залі суду є маркером підвищеної соціальної дистанції, формальності спілкування. До дискурсивних формул спілкування можна віднести прийняті в англійському суді форми звертання до судді. Наступні приклади доводять, що судовий дискурс встановлює найбільшу дистанцію.

Лорд-головний суддя (*Lord Chief Justice*) є головою судової влади в Англії та Уельсі, взявши на себе цю роль від лорда канцлера згідно Акту про Конституційну Реформу 2005 року. Він є головуючим суддею Кримінального Відділення Апеляційного суду. До лорда-головного судді на початку листа звертаються наступним чином: «Dear *Lord Chief Justice*». Підпис на конверті оформлюють так: «*The Rt Hon the Lord Chief Justice of England and Wales*», де «*Rt Hon*» є скороченням «*Right Honourable*» (високошановний) – форми звертання до лордів та деяких інших британських сановників. В суді звертаються «*My Lord*», за інших обставин – «*Lord Chief Justice*».

Начальник судових архівів (*The Master of the Rolls*) – титул голови Державного архіву, він одночасно є головою Апеляційного суду, по старшинству посад іде за лордом-головним суддею в Англії та Уельсі. З часу прийняття Акту про Конституційну Реформу також відомий як Голова Цивільного правосуддя. Начальник судових архівів є членом Таємної Ради та звертаються до нього згідно судового звання: на початку листа – «*Dear Master of the Rolls*»; конверт підписують наступним чином – «*The Rt Hon the Master of the Rolls*», а в суді звертаються – «*My Lord*».

Суддю Апеляційного Суду (*Lord Justice of Appeal*) приймають до Таємної Ради і особа отримує лицарське звання (або титул дружини лицаря – *Dame*). Ім'я, як форма звертання, не використовується, крім таких випадків, коли прізвища суддів є однаковими. За таких обставин саме до молодшого за віком будуть звертатись по імені, наприклад: «*Lord Justice Edmund Davies*». Літери *QC* (*Queen's Counsel* – королівський адвокат) не з'являються після його/її імені. На початку листа до судді Апеляційного Суду звертаються «*Dear Lord Justice*»; конверт підписують наступним чином – «*The Rt Hon Lord Justice Smith / The Rt Hon Lady Justice Smith, DBE*». Під час судового засідання звертаються: «*My Lord/ My Lady*».

Звертання «*My Lady*» увійшло у вжиток в 1994 році, коли лорд-головний суддя Англії та Уельсу, встановив правило, що до жінки - судді Апеляційного Суду можна звертатися в суді «*My Lady*» замість «*My Lord*» як це вимагалось традицією та законом.

Верховний Суд Об'єднаного Королівства вступив в дію 1 жовтня 2009 року згідно положень Акту про конституційну реформу 2005 року. Верховний Суд взяв на себе судові обов'язки Палати лордів, включаючи остаточну апеляційну юрисдикцію по цивільним справам Об'єднаного Королівства та по кримінальним справам в Англії та Уельсі.

З початку роботи Верховного суду в 2009 році існуючі судові лорди (*Law Lords*) стали першими членами Верховного суду (*Justices*). Всі перші члени Верховного Суду залишаться членами Палати Лордів, але вони не зможуть засідати та голосувати в Палаті. Нові судді Верховного суду призначені після жовтня 2009 року не будуть членами Палати Лордів.

Джон Дайсон, котрий присягнувся у Верховному Суді, став його єдиним суддею, який не мав титулу лорда. Крім того точилися дискусії щодо плутанини серед адвокатів, які виступали в суді, яким чином звертатися до суддів. Кульмінацією цих дискусій стало рішення Королеви надати всім суддям Верховного суду з метою уникнення плутанини під час звернення до суддів так званий «титул ввічливості» («*courtesy title*») лорда або леді. Але такий титул не надає прав, передбачених ним.

Судді Високого Суду зазвичай засідають в Лондоні, але можуть відвідувати слухання в головних судових центрах Англії та Уельсу. Вони розглядають серйозні кримінальні та цивільні справи. Суддям Високого

Суду зазвичай при призначенні надають титул лицаря. На початку листа до них звертаються – «*My Lord / My Lady*». Конверт підписують наступним чином: «*The Hon Mr Justice Cane/The Hon Mrs Justice Cane*». «*My Lord / My Lady*» є зверненням під час судового засідання.

Окружні судді (*Circuit Judges*) призначаються в один із семи регіонів Англії та Уельсу. Щоб отримати посаду окружного судді, особа повинна мати щонайменше 10 років досвіду роботи в суді, а також відслужити як рекордер в судах по кримінальним справам, або як суддя місцевого суду в суді по цивільним справам. Окружні судді призначаються Королевою за рекомендацією лорда-канцлера. До окружного судді зазвичай звертаються: «*Dear Sir / Madam*». Підпис на конверті буде виглядати наступним чином: «*His Honour Judge Sir John Cane*» (якщо лицар); «*Her Honour Judge Dame Elizabeth Cane*» (якщо Дама). Під час судового засідання звертаються: «*My Lord / My Lady*».

Раніше рекордери (*recorders*) очолювали суди четвертних сесій. Сьогодні рекорд це барістер або солісітор з досвідом роботи щонайменше 10 років, який призначається Королевою за рекомендацією лорда канцлера з метою частково обіймати посаду судді. Рекордер має такі ж повноваження як і окружний суддя і може засідати в Суді Корони, Окружному Суді і частково як суддя Високого Суду. Рекордер Лондона є старшим окружним суддею Центрального кримінального суду (*the Old Bailey*). Старший окружний суддя таких міст як Ліверпуль, Манчестер або Кардіфф можуть мати титул «почесний рекордер» (*Honorary Recorder*). На початку листа до рекордера звертаються наступним чином: «*Dear Mr Recorder*», а під час судового засідання: «*Your Honour*».

Мирові судді (*Justices of the Peace*) призначаються Короною для кожного великого міста або округу. Доки вони перебувають на посаді до них звертаються «*Your Worship*» («Ваша милость»). Після імені мирового судді можуть вживатися літери «*JP*», але це не є обов'язковим.

Як висновок можна сказати, що дискурсивний аналіз характеризується врахуванням ситуації, в якій розгортається дискурс. Учасники дискурсу об'єднують мову з явищами позамовного порядку, широким ситуативним контекстом, прагматичними, психологічними, соціокультурними факторами. Звертання містить інформацію про розподіл ролей, рівень комунікативної та соціальної дистанції. Роль адресата визначає не лише соціально-етикетний бік мовлення, але й спонукає мовця піклуватися про його організацію, тому що перевищення меж може відбитися на його інтересах.

Список використаної літератури

1. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) [Текст] / Е.С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века: Сб. статей. – М., Российский гуманитарный университет, 1995. – С. 5-18. **2. Голев Н.Д. , Матвеева О.Н.** [Текст] Значение лингвистической экспертизы для юриспруденции и лингвистики / Н.Д. Голев, О.Н. Матвеева // Цена слова. Из практики лингвистических экспертиз текстов СМИ в судебных процессах по защите чести, достоинства и деловой репутации. – М., 2002. – С. 257-266. **3. Карасик В.И.** О типах дискурса [Текст] / В. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5-20. **4. Карасик В.** Религиозный дискурс [Текст] / В. Карасик // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики. – Волгоград: Перемена, 1999. – С. 5-19. **5. Герасимов В.И., Ильин М.В.** Политический дискурс-анализ [Текст] / В.И. Герасимов, М.В. Ильин // Политическая наука. – М., 2002. № 3. – С. 61-71. **6. Кожемякин Е.А.** Юридический дискурс как культурный феномен: структура и смыслообразование [Електронний ресурс] / Е.А. Кожемякин. – Режим доступу: http: //konference.siberia-expert.com/publ. **7. Дубровская Т.В.** Судебный дискурс: речевое поведение судьи [Текст]: автореферат дис. доктора филологических наук / Т.В. Дубровская. – Саратов, 2010. – 39 с. **8. Колтунова М.В.** Конвенции как прагматический фактор делового диалогического общения [Текст] / М.В. Колтунова. – М.: Акад.гуманитар. исслед., 2005. – 228 с. **9. Макаров М.Л.** Метакоммуникативные единицы регламентного общения [Текст] / М. Л. Макаров // Языковое общение и его единицы: Межвуз. Сб. науч. тр. Калининск. гос. ун-та. – Калинин, 1986. – С. 66-71. **10. Грайс Г.П.** Логика и речевое общение [Текст] / Г.П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – М.: 1985. – С. 220-256. **11. Карасик В.И.** Язык соціального статуса [Текст] / В.И. Карасик. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 333 с. **12. Debrett's** Correct Form [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.debretts.com/forms-of-address.aspx. **13. Hirsch A.** Anger over courtesy titles for Supreme Court justices [Електронний ресурс] / A. Hirsch. – Режим доступу: http://www.guardian.co.uk. **14. Judiciary** of England and Wales [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.judiciary.gov.uk.

Дорда С. В. Фактор адресата в англомовному судовому дискурсі

Стаття присвячена дослідженню фактора адресата в судовому дискурсі Англії та Уельсу. Учасники дискурсу об'єднують мову з явищами позамовного порядку, широким ситуативним контекстом, прагматичними, соціокультурними факторами. Звертання містить інформацію про розподіл ролей, рівень комунікативної та соціальної дистанції. Роль адресата визначає не лише соціально-етикетний бік мовлення, але й спонукає мовця піклуватися про його організацію, тому що перевищення меж може відбитися на його інтересах.

Ключові слова: юрислінгвістика, судовий дискурс, судовий етикет, звертання, суддя.

Дорда С. В. Фактор адресата в англоязычном судебном дискурсе

Статья посвящена рассмотрению фактора адресата в судебном дискурсе Англии и Уэльса. Участники дискурса объединяют язык с явлениями внеязыкового порядка, широким ситуативным контекстом, прагматическими, социокультурными факторами. Обращение содержит информацию о распределении ролей, уровне коммуникативной и социальной дистанции. Роль адресата определяет не только социально-этикетную сторону речи, но и побуждает заботиться о его организации, потому что превышение границ может отразиться на его интересах.

Ключевые слова: юрислингвистика, судебный дискурс, судебный этикет, обращение, судья.

Dorda S. V. Addressee factor in English-speaking court discourse

The article is devoted to the study of addressee factor in the court discourse of England and Wales. Discourse participants combine language with beyond language phenomena, broad situational context, pragmatic and socio-cultural factors. The address contains the information about the role distribution, the level of communicative and social distance. The addressee role identifies not only social and ethical side of the speech, but motivates the speaker to concern oneself about its organization, because the measures excess can be reflected on their interests.

Key words: legal linguistics, court discourse, court etiquette, address, judge.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811. 111’42

І. В. Недайнова

ОБ’ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ «АНТИГЛОБАЛІЗМ» У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Переформування ціннісних орієнтацій певної частини західного (перш за все, європейського) суспільства наприкінці XX сторіччя призвело до появи нових соціальних структур, що формували своє власне бачення глобальних процесів та спонукали розповсюдження своїх альтернативних поглядів по всьому світу. Оскільки ідеї глобалізму націлені на представлення інтересів певних сил, що укріплюють капіталістичні відносини серед існуючих трендів світового розвитку, то новий тип політичної свідомості, що протистоїть їм (антиглобалізм), покликаний пригортати увагу до соціальної несправедливості, яка, за думкою антиглобалістів, є результатом цих глобальних капіталістичних відношень. Природнім для становлення сил антиглобалістськи налаштованих об’єднань виступає саме сегмент негативного відношення до глобалізації як до світової політичної ідеології.

Оскільки антиглобалізація є відносно новою проблемою для сучасного світу, то і дискурс, що виступає вербальним вираженням антиглобалізму як концепту, теж вважається відносно новою сферою концептуальної лінгвістики Саме з цих причин нам і бачиться *актуальним* аналіз процесів об’єктивації концепту АНТИГЛОБАЛІЗМ в сучасному англомовному дискурсі. *Метою* написання даної статті є дослідження дискурсної реалізації мовних одиниць, що вербалізують діяльність об’єктів антиглобалізаційних практик, керуючись особливими ідейно-ціннісними настановами. В основі нашої роботи лежать теорії антиглобалізації як ті, що розглядають соціальні умови, при яких з’явилися і розвиваються антиглобалізаційні процеси (Еріксон Д., Кузнєцов О.О., Куліна О.Л., Макгрю Е., Мегорський Б.В., Рогожин Н., Хелд Д., Хомский Н., Чешков М., Шуман Х.), а також теорії опису концептосфери як впорядкованої сукупності концептів, інформаційної бази людського мислення (ван Дейк Т., Карасик В.І., Ліхачьов Д.С., Нікітін М.В., Попова З.Д., Слишкін Г.Г., Степанов Ю.С., Стернін Й.А., Ферклоу Н.).

На нашу думку, рисами, що відрізняють антиглобалістський рух від інших протестних течій, можна вважати наступні: по-перше, позиції антиглобалізму у світі швидко кріпнуть завдяки тому, що учасники цього руху озброюються сучасними інноваціями у розвитку глобальних технологій. Використання переваг сучасних засобів комунікації в обміні інформацією, планування за їх допомогою протестів та маршів,

координація та мобілізація дій за їх застосуванням – все це робить ефективними антиглобалістські заходи і призводить до привертання нових учасників та до появи нових стратегій у боротьбі зі своїм ідеологічним ворогом. Велику роль в цьому відіграє той факт, що у своєму арсеналі сучасних засобів інформації антиглобалісти мають відомі медіа-агенції та періодичні видання, незалежні служби новин, які не пов'язані з медіа-корпораціями і самі виступають як інструмент антиглобалізаційної боротьби (див., напр.., сайти Independent Media Center, Alternative Press Review, openDemocracy, mediactivism) [1].

По-друге, антиглобалізм має особливу ідеологічну основу. Її специфіка полягає в тому, що цей рух виступає формою протесту майже до всіх сфер глобальних об'єднань, не зациклюючись на якійсь одній ідеї, і антиглобалістські настрої ми відчуваємо як в політиці і економіці, так і в етнічних та культурних питаннях сьогодення. Ці ідеї та настрої формуються у сукупність ідейно-ціннісних настанов, що направлені на критику глобалізації на фоні процесів, що викликані саме нею, і аналізуються крізь призму сучасних політичних, економічних, демографічних і культурних проблем [2].

По-третє, незважаючи на той факт, що цей рух вже зарекомендував себе у світі як один з самих масових, тобто, колективних течій, з певною організацією, стратегіями та тактиками боротьби, він в той же час може виступати і як волевиявлення одного конкретного члена сучасного соціуму, який, завдяки першій означеній нами специфічній рисі, може як легко приєднатися до тієї чи іншої антиглобалістської акції, так і не менш легко відвернутися від неї.

В нашому аналізі концепту «АНТИГЛОБАЛІЗМ», ми спираємося на когнітивні основи його формування як на базис продукування висловлювання в системі відображення явищ мови у сучасному світі для розуміння ментальних репрезентацій знання про цей світ й процесів когнітивної переробки цього знання. Тому, розглядаючи концептуальну картину світу антиглобалізму, ми беремо до уваги той факт, що в центрі уваги когнітивної лінгвістики перебуває мова як загальний когнітивний механізм, і саме тому метою когнітивного дослідження є певна система та її найважливіші принципи [3; 4; 5]. У процесі пізнання нової ситуації або вилучення зі своєї пам'яті якихось образів (що називаються «фреймами» [6]) ми говоримо про структуру данних для представлення стереотипної ситуації. Проте кожний фрейм може викликати в індивіда асоціацію з різними типами інформації. Тому, коли людина вилучає зі свого «знання про світ» певний сюжет, тобто, фрейм, вона вже «запрограмована» на його використання, яке може бути як вдалим, так і невдалим, залежно від того когнітивного базису, яким ця людина володіє [6, 22].

Тобто, метою когнітивного дослідження концептуальної картини світу антиглобалізму для нас стає дослідження системи формування цієї картини, а не просто відображення окремих мовних явищ. І оскільки

концепт – багатовимірне смислове утворення, що має фреймовий, поняттєво-дефінітивний і аксіологічний виміри, який містить в собі те, що людина знає, передбачає, фантазує тощо про об'єкти світу, і який фіксуються в одиницях і категоріях мови, то вилучаючи такі знання, ми говоримо про стереотипні образи зі свого когнітивного досвіду, які, однак, можуть викликати різні асоціації. Ці асоціації напряму пов'язані з фреймовою інтерпретацією, тобто, з «альтернативними способами бачення речей» [7, 61-62], вони формуються на базі типової й потенційно можливої інформації, яка, у свою чергу, асоціюється з тим або іншим концептом [8, 16].

Семантика фреймів припускає можливість того, що мовці можуть повною мірою мати знання деякої одиниці, що входить до певної галузі лексики, але кожний фрагмент з цих знань містить дані, здобуті в результаті попереднього власного досвіду людини. У більшості випадків ми маємо справу із змінними в часі ситуаціями або причинами й наслідками, що призвели до цієї зміни. Такі трансформації відбуваються швидко, оскільки ряд терміналів співвідносних фреймів уже заздалегідь зв'язаний між собою, і це суттєво полегшує корекцію інформації й, відповідно, поведінки людини та вибір її мовної тактики [6, 86]. Фрейми не є «шматками» знань, що виділяються довільно, вони організовані навколо певних концептів й, на противагу простому набору інформації, містять основну, типову й потенційно можливу інформацію, яка, у свою чергу, асоціюється з тим або іншим концептом [8, 16]. Саме «концептуальний фрейм» (термін Т.А. ван Дейка [8]) певним чином організує нашу поведінку й дозволяє нам правильно інтерпретувати поведінку інших людей. У цьому випадку працює механізм, який займається проблемою «знання про знання».

Саме опираючись на вищезазначене, ми і досліджували поняття «АНТИГЛОБАЛІЗМ». В ході аналізу виявилося, що в сучасній картині світу він може бути представлений як мегаконцепт, в якому чітко визначилися інші концепти, що входять до стереотипного образу про цей об'єкт світу і які працюють на формування картини антиглобалізму як фрагменту сьогоденної дійсності. Ці концепти зосереджені навколо інших важливих фактів, що відображуються у свідомості людини, і нами вони означені як СУБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ОБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ІДЕОСФЕРА. Когнітивне моделювання обраного для аналізу мегаконцепту ми будуємо на дослідженні дискурсної реалізації мовних одиниць, що вербалізують діяльність суб'єктів антиглобалізаційних практик, керуючись особливими ідейно-ціннісними настановами по відношенню до об'єктів даної картини світу в англомовних дискурсах.

В якості ілюстрації наших спостережень ми обрали матеріали статті Ч. Морса «Theory of Anti-Globalization Movement» [9], в якій він представляє огляд робіт «Globalization from Below: The Power of Solidarity» [10] и «Naming the Enemy: Anti-Corporate Movements

Confront Globalization» [11], а також публікацію «Anti-Globalization Movement» в Інтернет-виданні «Global Corporate Media Cover» [12].

Оскільки першу з складових мегаконцепту АНТИГЛОБАЛІЗМ, а саме – СУБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ – ми детально розглянули в своїй статті «Когнітивні основи формування концептуальної картини світу антиглобалізму», яка зараз знаходиться у друці, то зараз ми зосередимося на двох інших складових мегаконцепту – ОБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ та ІДЕОСФЕРА

Понятійний компонент складової ОБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ проявляється у наступних прикладах: *…this movement directly attacks global capital's economic and political infrastructure with a radically democratic politics and a strategy of confrontation…*[9]; *…this interconnection, they assert, could potentially serve the interests of people and the earth, not just the elites...*[9]; *…They want to build a world structured by «human values other than greed and domination» one «less dominated by the culture and values of global capital…*[9]; *…try to concretize these norms with a detailed program for reducing poverty, limiting environmental destruction, and enhancing democratic control over the economy* [9]; *…active international campaigns that work on opposing the World Trade Organization, calling for Third World debt cancellation, reforming international financial organizations (e.g., World Bank and International Monetary Fund), and countering global financial markets by way of new taxes on financial transactions...* [12]; *…the propaganda regime would cover up the mounting dissent, the fourfold movement shattered their dreams of a smooth transition to absolute corporate rule* [12]; *…the campaigns against financial speculation and in support of debt cancellation…*[12]; *...Issues that are sure to be on the agenda will include drawing attention to problems of economic development while carrying massive international debt, the increasing necessity for transparency in financial institutions, further calls for taxes on speculation, an end to corporate welfare and other forms of public support for private investment, taxes based on ecological concerns, and further debates on the role of sovereignty in an age of globalization…*[12].

В даних прикладах вербалізується образ цих об'єктів, що фіксується у когнітивних метафорах у свідомості індивіда, а саме: СВІТОВА ЕКОНОМІКА, в лінгвістичному вираженні у даних прикладах *global capital's economic and political infrastructure, the (economic) elites, values of global capital, control over the economy, the World Trade Organization, international financial organizations, global financial markets, absolute corporate rule, financial speculation, private investment;* СВІТОВА ПОЛІТИКА (*global…political infrastructure, the (political) elites, the propaganda regime*); ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР: *the culture …of global capital, sovereignty in an age of globalization*; ЕКОЛОГІЯ, що лінгвістично виражена як *environmental destruction, ecological concerns*.

Ціннісні характеристики, які направлені в даному випадку на формування розуміння глибини та згубності вищевизначених образів безпосередньо виражені емоційнозарядженій лексиці та словах, що несуть в своєму значенні глибокі конотації, наприклад, *a radically democratic politics and a strategy of confrontation, greed and domination, global capital, poverty, environmental destruction, control over the economy, the propaganda regime, absolute corporate rule, massive international debt, the increasing necessity for transparency in financial institutions*.

Розглядаючи третю віділену нами складову в структурі мегаконцепту АНТИГЛОБАЛІЗМ, яку ми називаємо ІДЕОСФЕРА, то тут ми спостерігаємо, що весь дискурс будується на явному опору глобалізму як явищу в сучасній картині світу. Формування цього концепту усередині мегаконцепту йде за двома напрямками: критика ідей глобалізму і протистояння глобалізаційним процесам. Але, за нашою думкою, саме ІДЕОСФЕРА як частина мегаконцепту і визначає, по суті, перші дві складові СУБ'ЄКТИ та ОБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ, оскільки саме в даному концептуальному прошарку і розкриваються особливості формування та трансформації цінностей антиглобалізму в сучасному суспільстві. Ціннісний базис антиглобалізму будується на його відношенні до глобальних практик, в які включені всі соціальні сфери сучасного життя. що є зазвичай наслідками технічного прогресу та процесів глобалізації [13; 2; 14].

Більшість аналізованих нами матеріалів представляють собою статті та виступи антиглобалістського характеру. Тим більш цікавим при розгляді ІДЕОСФЕРИ в якості приклада реалізації універсального для опозиційного дискурсу комунікативного завдання – програмування адресата на формування позитивного образу «своїх» і негативного відношення до тих, хто проти, «чужих», нам показався саме критичний матеріал статті Ч. Морса «Theory of Anti-Globalization Movement» [9], точніше, ті її частини, де автор виступає третьою особою, не висловлюючи своєї думки, але при цьому, він відображає реальні цінності антиглобалізму в контрасті з його противником, а також спирається на представлення цього явища авторами книг, де «свої» одержують певні ціннісні характеристики саме в контрасті з «чужими»: *…In Globalization from Below, Jeremy Brecher, Tim Costello, and Brendan Smith (BCS) argue that the economic, political, and cultural interconnectedness signified by globalization is irreversible and possibly a good thing: this interconnection, they assert, could potentially serve the interests of people and the earth, not just the elites. Although the rich and powerful have shaped globalization in their interest thus far (BCS call this «globalization from above»), there is a counter-movement that seeks to reshape our interconnected world in the interests of people and the planet (which BCS call «globalization from below»)... They believe that the movement for «globalization from below» can transform the world by leading people to withdraw their consent from dominant social relationships, which*

will prevent the reproduction of the social order, and thus create a situation in which the movement can impose different, more just norms upon society as a whole. BCS try to concretize these norms with a detailed program for reducing poverty, limiting environmental destruction, and enhancing democratic control over the economy ….

Amory Starr's Naming the Enemy is a comparative analysis of the ways activists in the anti-globalization movement criticize global capital and the types of alternatives they envision. She offers a panoramic view of the movement structured around three responses to global capital: restraining it, democratizing it, or building local alternatives to it…Her second category is «globalization from below,» or movements that want to democratize globalization by making governments and corporations accountable to people instead of elites…Her final category is «delinking,» in which she treats movements that want to separate from global capital and build locally based alternatives to it… anti-globalization activists articulate how they «understand their enemy and envision rebuilding the world» [9].

Ціннісна опозиційна картина проявляється у дискурсах обох книг і її компоненти навіть мають свої назви – *«globalization from above»* та *«globalization from below»*, і реалізація цієї картини в даному випадку виражається опозиційними прийменниками.

В ході аналізу ІДЕОСФЕРИ ми прийшли до висновку про те, цей концепт виступає ядром мегаконцепту АНТИГЛОБАЛІЗМ, і в цьому ядрі чітко виділяється ціннісна складова, а образно-перцептивний та понятійний компоненти повністю зливаються з нею, формуючи при цьому опозицію, яка будується на відношенні до глобалізму на основі принципу «свій – чужий».

Загалом, аналіз даної складової в структурі АНТИГЛОБАЛІЗМУ дає нам право говорити про формування системи цінностей антиглобалізму, що ґрунтується на пошуку та опису соціальних проблем, що викликані розвитком капіталістичних відносин і розповсюдженням процесів глобалізації; на орієнтації суб’єктів цього руху на боротьбу з несправедливістю, яка, в кінці кінців, виражається у протистоянні всій існуючий соціально-політичній системі, що реалізує глобалістичні практики.

І оскільки в цьому протистоянні та чи інакше приймають участь практично всі країни світу, що вимушені (залежно від свого розвитку і положення у світі) підтримувати той чи інший бік опозиційних відносин, «глобалізм-антиглобалізм», то дискурс їх ідеологій сьогодні значно впливає на політичні світові процеси, а ціннісна основа, яку ми окреслили в структурі даних концептів, виступає офіційною політикою ряду держав і міжнародних інститутів, що, безперечно, впливає на розвиток сучасного світу в тому чи іншому направленні.

У висновках свого дослідження зазначимо, що перетворення ціннісних орієнтацій світової спільноти наприкінці XX сторіччя призвело до появи нових соціальних структур, які формували своє особисте

розуміння глобальних процесів та спонукали розповсюдження альтернативних поглядів по всьому світу. Саме ці процеси і слугували базисом для розвитку антиглобалістського руху, який, на нашу думку, відрізняється певною специфікою від інших протестних течій. Формування ідейно-ціннісних настанов, що направлені на критику глобалізації саме крізь призму сучасних політичних, економічних, демографічних і культурних проблем, призводить до того, що ці проблеми стосуються кожної людини. Саме тому, розглядаючи концептуальну картину світу антиглобалізму, ми спиралися на когнітивні основи мовної поведінки особистості в означеному концептуальному просторі, де знання про антиглобалізм як соціальне явище реалізується за допомогою мовних засобів, що допомагають учаснику подій орієнтуватися у цьому просторі.

Проведений аналіз концепту АНТИГЛОБАЛІЗМ у сучасному англомовному дискурсі показав, що його об'єктивація в сучасній картині світу тісно пов'язана з діяльністю суб'єктів антиглобалізму, що керуються певними ідейно-ціннісними настановами по відношенню до об'єктів даних картини світу. Виділення структурного компоненту ІДЕОСФЕРА як ядерного, в якому чітко означена ціннісна складова, а образно-перцептивний і понятійний компоненти повністю зливаються з нею та формують опозицію «свій–чужий». Це дає нам право стверджувати, що в окресленому для аналізу просторі СУБ'ЄКТИ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ здійснюють діяльність по відношенню до ОБ'ЄКТІВ АНТИГЛОБАЛІЗАЦІЇ, яка в кінці кінців направлена на формування мегаконцепту АНТИГЛОБАЛІЗМ как прогресуючого фрагменту картини світу XXI сторіччя.

Перспективним у подальших дослідженнях нам вважається аналіз дискурсу ідеологій глобалізма та антиглобалізма як елемента розвитку антиглобалізаційних процесів у виокремлених нами фрагментах СВІТОВА ЕКОНОМІКА, СВІТОВА ПОЛІТИКА, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР та ЕКОЛОГІЯ. Підходом до розгляду дискурсу цих ідеологій може слугувати аналіз ціннісних систем, побудованих на опозиції «свій-чужий». Позиціювання ціннісних систем антиглобалізму відносно провідних лозунгів глобалізації в рамках їх дискурс них практик може представляти ресурс для подальшого детального дослідження мегаконцепту АНТИГЛОБАЛІЗМ в сучасній картині світу.

Список використаної літератури

1. Эриксон Д.Ф. «Антиглобалистские» движения: истоки, стратегии, состав, ресурсы, культура, цена участия // Дискурс Пи. / Д.Ф. Эриксон. – Вып. II. – 2002. – С. 99-142. **2. Кузнецов А.О.** Дискурс глобализма и альтерглобализма в современном политическом процессе : автореферат дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02. / А.О. Кузнецов. – Пермь, 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://rudocs.exdat.com/docs/index-48800.html. **3. Chomsky N., Mukherjee N.** The Architecture of Language / N. Chomsky, N. Mukherjee. – Oxford: Oxford University Press, 2000. **4. Lakoff G.** Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind / G. Lakoff. – Chicago: University of Chicago Press, 1987. **5. Rosch E.** Principles of Categorization // Cognition and Categorization / E. Rosch. – Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1982. **6. Минский М.** Фреймы для представления знаний: Пер. с англ. / М. Минский. – М.: Энергия, 1979. **7. Филлмор Ч.** Фреймы и семантика понимания: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вып.XXII. – С. 52-93. **8. Дейк Т., ван.** Язык. Познание. Коммуникация / Т. Дейк. – М.: Прогресс, 1989. 9. **Morse C.** Theory of the Anti-Globalization Movement // New Formulation / C. Morse. – No. 1. – V.2. – 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://flag.blackened.net/nf/1antiglobalization.htm. **10. Brecher J., Costello T., Smith B.** Globalization from Below: The Power of Solidarity / J.Brecher , T. Costello, B. Smith. – N.Y.: South End Press, 2000. **11. Starr A.** Naming the Enemy: Anti-Corporate Movements Confront Globalization / A. Starr. – N.Y.: Zed Books, 2001. **12. Anti-Globalization Movement** // Global Corporate Media Cover [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://academic.brooklyn.cuny.edu/e. **13. Богуславский А.** Первый кризис «антиглобализма» [Электронный ресурс]. – Режим доступа http:// perspectivy.info/oykumena/ekdom/pervyj_krizis_antiglobalizma_2009. **14. Соколов М.** Субкультурное измерение социальных движений: когнитивный поход [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://subculture.narod.ru/texts/book2/sokolov.htm **15. Антология концептов** / под ред. В.И. Карасика, И.А. Стернина. – Т. 2. – Волгоград: Парадигма, 2005. **16. Воркачев С.Г.** Счастье как лингвокультурный концепт / С.Г. Воркачев. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. **17. Карасик В.В.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.В. Карасик. – М.: ГНОЗИС, 2004. **18. Мегорский Б.В.** Антиглобалистское движение в современном политическом процессе: дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02. / Б.В. Мегорский. – Санкт-Петербург, 2003. **19. Никитин М.В.** Развернутые тезисы о концептах / Вопросы когнитивной лингвистики / М.В. Никитин. – 2004. – № 1. – С. 53-64. **20. Попова З.Д., Стернин И.А.** Когнитивная лингвистика. [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://zinki.ru/book/kognitivnaya-lingvistika. **21. Слышкин Г.Г.** Лингвокультурные концепты и метаконцепты / Г.Г. Слышкин. –

Волгоград: Перемена, 2004. **22. Степанов Ю.С.** Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40-76.

Недайнова І. В. Об'єктивація концепту «АНТИГЛОБАЛІЗМ» у сучасному англомовному дискурсі

В основі написання даної статті лежить дослідження об'єктивації концепту «АНТИГЛОБАЛІЗМ» в сучасній картині світу, яка тісно пов'язана з діяльністю суб'єктів антиглобалізму, що керуються певними ідейно-ціннісними настановами по відношенню до об'єктів даної картини світу. Розглянуто також дискурсну реалізацію мовних одиниць, які вербалізують цю діяльність та допомагають учаснику подій орієнтуватися у означеному концептуальному просторі.

Ключові слова: концепт, концептуальна картина світу, глобалізація, антиглобалізація, ціннісна складова, образно-перцептивний і понятійний компоненти, об'єктивація, суб'єктивація.

Недайнова И. В. Объективация концепта «АНТИГЛОБАЛИЗМ» в современном англоязычном дискурсе

В основе написания данной статьи лежит исследование объективации концепта «АНТИГЛОБАЛИЗМ» в современной картине мира, тесно связанной с деятельностью субъектов антиглобализма, которые руководствуются определенными идейно-ценностными установками по отношению к объектам данной картины мира. Рассмотрено также дискурсную реализацию языковых единиц, которые вербализуют эту деятельность и помогают учаснику событий ориентироваться в обозначенном концептуальном пространстве.

Ключевые слова: концепт, концептуальное пространство, глобализация, антиглобализация, ценностная составляющая, образно-перцептивный и понятийный компоненты, объективация, субъективация.

Nedainova I. V. The Concept ANTIGLOBALIZATION Objectivising in Modern English Discourse

In this article the investigation of objectivizing the concept ANTI-GLOBALIZATION in the modern world picture is viewed. This world picture is closely connected with the anti-globalization actors' activity based on definite ideological and values components towards the objects of the analysed world picture. The language units discourse realization that serves as its verbal functioning and which helps the actor to behave correctly in this conceptual space is also investigated here.

Key words: concept, conceptual space, globalization, anti-globalization, values, figurative and perceptive, conceptual components, objectivizing, subjectivising.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111 (73) `27`06

О. В. Харченко

МІНІТРОПИ АМЕРИКАНСЬКОГО ВІДЕОВЕРБАЛЬНОГО ДИСКУРСУ КОМІЧНОГО

Актуальность статі зумовлена підвищеним рівнем цікавості наукової спільноти до дослідження феномену комічного вцілому та його функціонування в межах американського відеовербального дискурсу комічного зокрема.

Об`єктом дослідження слугує ряд фрагментів дискурсу комічного із кінокомедій США.

Предметом дослідження є клішовані мінітропи комічного, різновиди стилістичної фігури парапросдокіан.

Метою статті є виявлення та класифікація мінітропів американського відеовербального дискурсу, які частотно використовуються американськими авторами для створення комічного ефекту у комунікативному середовищі США та отримали американські назви.

Відеовербальний дискурс комічного, на нашу думку, реалізується найчастіше у формі кінокомедій та телевізійних ситуативних комедій, складається з двох семіотичних систем: вербальної та невербальної візуальної системи, які органічно взаємодіють одна з одною та створюють єдиний відео-вербальний текст, який динамічно розгортається у ситуації сміхової комунікації ігрового характеру. Об’єднаний єдиним топіком, сюжетом, ситуативним контекстом з його просторово часовими характеристиками та персонажами, цілісністю й зв’язністю, єдиними глибинними інтенціями сміху, гри й профанації, та гумористичною чи сатиричною тональністю, відео-вербальний дискурс комічного характеризується об’ємністю, образністю, поліінформативністю, багатошаровістю та застосовуванням

різноманітного арсеналу засобів комічного як лінгвістичного так і екстралінгвістичного характеру.

У цій статті ми не будемо розглядати екстралінгвістичний інвентар гумористичних засобів, а зосереджемо свою увагу на такій популярній стилістичній фігурі як парапросдокіан, яка частотно використовується в американському відеовербальному дискурсі для створення комічного ефекту.

З лінгвокогнітивної точки зору, парапросдокіан (paraprosdokian) – трансформація перемикання з логічної на неочікувано вірогідну інференцію, що проявляється у використанні несподіваної кінцівки складнопідрядного або складносурядного речення, які типово містять дві чи три частини, при цьому друга або третя частина такого речення зовсім не корелює з попередньою чи двома попередніми частинами. Різновидом парапросдокіану є гумористична трійка (triple), що складається з трьох частин.

Наведемо приклад: *«I want to die peacefully in my sleep like my father, not screaming and terrified like his passengers»* [5, с. 94]. У цьому жарті пафос промовця стосовно спокійної смерті батька переходить несподівано у трагікомічну ситуацію, коли адресати дізнаються, що мирний сон батька спричинив далеко не мирну кончину його пасажирів. Розглянемо ряд різновидів фігури парапросдокіан, які нам вдалося виявити у сучасному відеовербальному дискурсі комічного США.

«Bread, Eggs, Milk, Squick» – стилістичний мінітроп американського відео вербального дискурсу комічного, який полягає у тому, що промовець завершує свою спокійну та дещо нудну промову фразою, яка шокує, часто у стилі чорного гумору. Сама назва цього мінітропу, що зустрічається у комунікативному просторі США є проявом фігури парапросдокіан. Перші три слова позитивної конотації вступають у різкий дисонанс з останнім словом негативної конотації.

У мультиплікаційній кінокомедії «Madagascar» (2005, режисер Ерік Дарнелл) король Джульєн скаржиться: *«The Fossa. They're always annoying us by trespassing, interrupting our parties, and ripping our limbs off…»* [3, с. 1]. На фоні таких словосполучень як «порушення межі», «переривання вечірок», словосполучення «відривання кінцівок», звучить несподівано та із залученням механізму асоціативної провокації.

У кінокомедії «The Princess Bride» (1987, режисер Роб Райнер) підступний принц Хампердинк каже*: «Tyrone, you know how much I love watching you work, but I've got my country's 500th anniversary to plan, my wedding to arrange, my wife to murder and Guilder to frame for it; I'm swamped»* [7, с. 2]. Перші три позивні пропозиції, а саме «як сильно люблю спостерігати за твоєю роботою», «мені необхідно планувати 500 річницю своєї країни», «організовувати своє весілля», наступна негативна пропозиція «убити свою дружину та підставити Гуілдера за це», вступає у різкий дисонанс з попередніми трьома і також демонструє влучне використання механізму асоціативної провокації.

«And a diet coke» – стилістичний мінітроп американського відео вербального дискурсу комічного, що полягає у тому, що один із кіногероїв заказує у фаст фуді або ресторані декілька м'ясних блюд, гамбургерів, солодких тістечок чи тортів ..та дієтичну кока-колу або дієтичний салат. Таким чином на лінгвостилістичному рівні спостерігається різновид фігури парапросдокіан , що супроводжується механізмом асоціативної провокації та залученням когнітивного паттерну чіткого контрасту, при цьому робиться робиться іннуендо на те, що кіногерой забагато їсть, та не забуває про дієту. Наведемо клішовані приклади: (а) *«I'd like 20 tacos of grilled meat, some pozole with pork legs... oh, and a large diet soda, 'cause I want to lose weight! (b)» «… the two biggest, fattest burgers a burger stand has, two chili fries... and a Diet Coke»* [8,с.1].

У кінокомедії «The Princess Bride» (1987, режисер Роб Райнер) підступний принц Хампердинк каже: «Tyrone, you know how much I love watching you work, but I've got my country's 500th anniversary to plan, my wedding to arrange, my wife to murder and Guilder to frame for it; I'm swamped» [479,с.1-2]. Перші три позивні пропозиції, а саме «як сильно люблю спостерігати за твоєю роботою», «мені необхідно планувати 500 річницю своєї країни', «організовувати своє весілля», наступна негативна пропозиція «убити свою дружину та підставити Гуілдера за це», вступає у різкий дисонанс з попередніми трьома і також демонструє влучне використання механізму асоціативної провокації.

«Arson, Murder, and Jaywalking» – стилістичний мінітроп американського відеовербального дискурсу комічного, який полягає у тому, що після двох «сильних» лексичних одиниць із чітким та менасивним чи інвективним семантичним значенням йде «слабка» лексична одиниця з комічною конотацією.

У кінострічці «The Iron Giant» (1999, режисер Бред Бірд) один з головних героїв Кент Менслей, розмірковуючи над тим хто розробив небезпечного для США робота, каже: *«You think this metal man is fun, but who built it? The Russians? The Chinese? Martians? Canadians? I don't care!»* [1, с. 2]. Кент починає із серйозних супротивників США, а саме росіян.

«Chic and awe» (шик та трепет) – стилістичний мінітроп американського відеовербального дискурсу комічного, який полягає у тому, що одного з кіногероїв певні персонажі за очі поливають образливою лексикою, та коли він несподівано з'являється, ці персонажі різко переходять на лексику пафосу та похвали.

У кінострічці Superman (режисер Річард Доннер, 1978) Луіс Лейн характеризує Бетмана наступним чином*: «I hear he's nothing but Gotham trash: rich, spoiled, and...»* Та коли Бетман спускається з трапу літака вона добавляє «...absolutely gorgeous!» [4, с. 2].

У серіалі ситуативних комедій Friends (режисер Девід Крейн, 1994) одна з головних героїнь Моніка, даючи оцінку новому знайомому

хлопцю, каже: «For chrissakes Joey, for all we know this guy could be horribly – «(handsome guy walks in) – horribly attractive. I'll be shutting up now» [2, с. 1-2]. У результаті різкого переходу з образливої лексики на позитивну ввічливу додатково отримується оксюморон «horribly attractive» (жахливо привабливий). Даний мікротроп «chic and awe» є різновидом парапросдокіану та базується на когнітивному паттерні чіткого контрасту й механізмі асоціативної провокації.

Висновки. 2000-2012 роки характеризуються початком процесу номінації та стандартизації термінології американських клішованих стилістичних міні тропів, притаманних американському відео вербальному дискурсу. Ті різновиди фігури парапросдокіан, які нам вдалося виявити у комунікативному просторі США, а саме *«Chic and awe», «And a diet coke», «Arson, Murder, and Jaywalking», «Bread, Eggs, Milk, Squick»* мають експресивні назви, побудовані на механізмах асоціативної провокації та когнітивному патерні чіткого контрасту.

Список використаної літератури

1. Bird Brat. The Iron Man. 1999 / [Electronic resource]: animated film / Brat Bird – 86 Mn – Warner Bros. – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=ITnyyYfULQA(20.10.2011)- The Iron Giant **2.Crane David.** Friends (season 1) [Electronic resource]: sitcom serial / David Crane – 24 episodes – Warner Bros., 1994. – Режим доступу: Friends (episode 1/ season 1). **3. Darnell Eric.** Madagascar. 2005 / [Electronic resource]: animated comedy film / Eric Darnell – 179Mn – Dream Works – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=QY8YY63iunM (20.10.2011) – Madagasscar. **4. Donner Richard**. Superman. 1978 / [Electronic resource]: superhero film / Richard Donner – 143Mn – Warner Bros. – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=twyYIPhSa3U (20.10.2011) – Superman. **5. Hayes S.J**. Jokes. [Electronic resource] / S.J.Hayes. – 2009. – Режим доступу: http://www.basicjokes.com (11.11.09) – Funny Jokes**. 6. Peterson Wolfgang.** Air Force One. 1997 / [Electronic resource]: action film / Wolfgang Peterson – 124mn – Columbia pictures. – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=cqfMW4sTPcs (20.10.2011) – Air Force One. **7. Ramis Harold.** Analyze This. 1999 / [Electronic resource]: gangster comedy film / Harold Ramis – 102Mn– Warner Bros. – Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=zBM_2oOrWmQ&feature=related (20.10.11) – Analyze This **8. Scott Tony.** True Romance. 1993 / [Electronic resource]: romance crime film / Tony Scott- 121Mn – Warner Bros.– Режим доступу: http://www.youtube.com/watch?v=0AIbZDBC8tk (20.10.20011) – True romance

Харченко О. В. Мінітропи американського відео вербального дискурсу комічного

Стаття фокусує свою увагу на лінгвостилістичних особливостях американського відеовербального дискурсу комічного. Проведене дослідження виявляє, що така стилістична фігура як парапросдокіан є поширеною в американському кінематографі. Частотно зустрічаються такі мінітропи, американські різновиди фігури парапросдокіан як «Chic and awe», «And a diet coke», «Arson, Murder, and Jaywalking», «Bread, Eggs, Milk, Squick» Щонайменше частково вони базуються на когнітивному патерні чіткого контрасту й асоціативному механізмі провокації.

Ключові слова: відеовербальний дискурс комічного, стилістична фігура парапросдокіан, оксюморон, когнітивний патерн тощо.

Харченко О. В. Минитропы американського видеовербального дискурса комического

Статья фокусирует своё внимание на лингвостилистических особенностях американского видеовербального дискурса комического. Проведённое исследование показывает, что такие такая стилистическая фигура как парапросдокиан является распростронённой в американском кинематографе. Частотно встречаются такие минитропы, американские разновидности фигуры парапросдокиан как «Chic and awe», «And a diet coke», «Arson, Murder, and Jaywalking», «Bread, Eggs, Milk, Squick». По крайней мере частично они основаны на когнитивном паттерне чёткого контраста и ассоциативном механизме провокации.

Ключевые слова: видеовербальный дискурс комического, стилистическая фігура парапросдокиан, оксюморон, когнитивный пат терн, etc.

Kharchenko O. V. Minitropes of American videoverbal comic discourse.

The article focuses its attention on lingostylistic peculiarities of American videoverbal comic discourse. The conducted research reveals that such stylistic figure as paraprosdokian is widespread in American cinematography. Such minitropes, the varieties of paraprosdokian, as «Chic and awe», «And a diet coke», «Arson, Murder, and Jaywalking», «Bread, Eggs, Milk, Squick» are used quite frequently. At least partly they are based on such cognitive pattern as Distinction effect, and mechanism of associative provocation.

Key words: videoverbal comic discourse, stylistic figure paraprosdokian, oxymoron, cognitive pattern, etc.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

УДК 376-056.26-057.87

M. S. Lozhnikova

TEACHING PHYSICALLY DISABLED STUDENTS

Modern life and society teach us to interact with each other and respect others' wishes. When those who are concerned are people with a normal level of health, it does not give rise to any doubt. When it is a matter of a disabled person, it causes problems as these people need special treatment, living conditions and equal access to education. The latter is not always possible due to the present educational system [1, p. 9].

Danielle Babb in his book «Make money teaching online: How to land your first academic job, build credibility, and earn a six-figure salary» suggests finding a job and even being a teacher online not only for retired individuals, but also for physically disabled people [2, p. 13]. In such a way, one can receive a supplemental income, a chance to give back to the community and share your experience with young people. Although a person with disabilities can teach at school or university in the class, this will have complications regarding reaching the workplace and going back home. All this can be avoided with online teaching. Due to this technology people with health problems have the possibility to get a job and earn their living with minimum problems.

According to the polls carried by the United Nations, every tenth inhabitant of the planet is a physically disabled person. In Russia this category amounts to 12 million people [3]. The numbers are alarming and show the actual state of things in our world. To help other people to enjoy life and take part in any activity is what has to be done.

Teaching physically disabled people has a special place in the line of other questions. The experience of foreign universities proves that young people with corporal defects and health problems can be made up with the help of modern technologies and educational techniques. «College and university students with physical disabilities as well as educators view higher education as a means of realizing one's potential, enhancing the chances of finding work, achieving financial security, and becoming more self-supporting and capable of leading a more independent life style» [4, p. 13].

Many foreign researchers have studied the problem of treating and teaching disabled people. Among them are Caroline Summer, K. Woodfield, D. Angelo, Nicky Stanley, Julie Ridley, Jessica Harris, Barbara Winslow,

Danielle Babb, Jim Mirabella, Peter Westwood, Catherine S. Fichten, Rhonda Amsel, Peter Seldin, Clement A. Seldi and others. Due to their selfless and devoted work for many years significant improvements have been applied in educational system regarding the people with disabilities.

Unfortunately, the development of this issue in many European countries leaves much to be desired. «Teachers' infrequent use of research-validated instructional procedures, curricula, and materials is an obvious manifestation of the gap between research and practice, a troubling phenomenon» as states A. K. Nayak [5, p. 322]. That is why it was decided to study the problem of teaching people with disabilities.

The purpose of the article is to investigate the process of teaching physically disabled people. The goals are the following: to research into the works of foreign scientists; to distinguish several categories of students with disabilities; to determine some methods and principles of teaching.

For many years teaching with the help of the Internet and distance education has been the most widespread technology for people with health problems. Recently the situation has changed. The parents want to help their children to interact with other students and to learn living in a society filled with different types of individuals. It is precisely this area of social development that needs more attention not only from the side of parents, but teachers and tutors as well. It is a common observation that students with disabilities are not always readily accepted into other students' groups [6, p. 14]. The situation is more difficult for those people who have speech and language problems. In order to maintain positive interactions and cope within society, many children need to cover the course of social skills training. This would decrease problems that arise during the first year in university and help teachers to create a friendly atmosphere and mutual understanding in class where all students are equal without taking into consideration their health conditions or intellectual abilities.

Current researches taken place in the universities of USA and other countries are aimed to find the best ways of teaching and treating this category of students. According to A. K. Nayak, «The challenge for all teachers, especially those who teach students with LD, is to help children develop positive images of themselves as competent learners while at the same time maintaining high academic standards» [5, p. 323]. Instructors shouldn't lower their demands and expectations only for the desire to help disabled students to maintain their high self-respect and not to give up the belief in their abilities. A. K. Nayak estimates that «Lowered expectations of academic success can, in the long run, actually subvert the goal of enhancing students' self-esteem» [5, p. 323].

A group of authors carried out a research one of the results of which is a list of suggestions of appropriate student and professor initiated behaviors [4, p. 17]. What should do the students with disabilities: take the initiative to establish contact and dialogue with their professors; ask for a course outline before the term begins; discuss and suggest adjustments that the professor may

make in lectures, assignments or evaluation; request needed help; request permission to audiotape lectures or to bring equipment.

The professors from their side should be tolerant, face the class when talking, talk while writing on the blackboard or overhead. In matters of class activities, assignments and evaluation they should behave according to the usual plan [4, p. 17-18].

As there are different categories of disabled people, teaching principles and methods vary according to them. Every group has its own peculiarities, specific learning characteristics and they can't be ignored by teachers in class. For example, there exist general principles for teaching intellectually disabled people [6, p. 15]. They comprise the following:

- the application of task-analysis that breaks down skills to be learned into achievable steps;
- a style of instruction that obtains many responses from students in the available time;
- provision of many prompts, cues, suggestions to help a student achieve a learning goal;
- consistent and frequent use of error correction and feedback;
- carefully graded and sequenced learning tasks;
- regular use of formative assessment to check students' progress.

Peter Westwood suggests a reality-based learning for this category of students. When a learning situation is very concrete, there are much more chances that students will remember it. He advises to take students to the supermarket to buy goods rather than sitting in class and teaching concepts of number and money [6, p. 16].

Speaking about the people with visual disabilities it should be mentioned that in «developed countries, vision impairment is a low incidence disability affecting approximately 1 to 2 individuals per 1000 among those below the age of 65» [6, p. 77]. Around 7 people in every 10000 are legally blind.

Students with visual disabilities face more problems while studying. Though they can hear lectures, students with visual disabilities can't use usual textbooks, films, videos, printed exams.

Most students use modern assistive technology. Computers can enlarge the material and convert it to Braille. It's possible to read the text on a computer screen aloud or scan books and articles. Some students also make use of audiotape recorders or talking calculators.

There are several suggestions on teaching students with visual disabilities [7]:

- preferential seating (near the front of the class to hear clearly what is being presented and to see as much as possible);
- leaving a list of required and recommended texts at the department office, students with disabilities should be permitted to make copies of the list;
- whenever possible, modifying the presentation of material to make it accessible;

- allowing to audiotape lectures or use a notetaker;
- reading aloud everything that you write on the chalkboard; describing verbally objects and processes whenever possible.

Nowadays there has been noticed a significant improvement in educational opportunities for the people with disabilities. Some educational establishments managed to create an appropriate physical accessibility to their buildings. All these modifications have given to many physically disabled people the opportunity of attending universities.

Nevertheless, it is not only the matter of physical accessibility, a variety of services, facilities, equipment and resources are also required. Even when all these points have been covered, the results will be negative without professors who are prepared to teach disabled students, who know effective methods and principles of interaction with this category of students, who don't focus on one's limitations and are ready to help students to become a real and dynamic part of modern society.

In the article there were analyzed and summarized the works of such researchers as Peter Seldin, Catherine Fichten, Raymond Lifchez, Peter Westwood and others who have achieved important results in teaching and working with physically disabled people. Some suggestions were made for teachers on how to organize their classwork.

The issue of teaching physically disabled students remains one of the most important and contradictory. It gains popularity among researchers. The further studies will help to find and elaborate a system of teaching methods that will be able to bring excellent results and that will make disabled students feel themselves full-fledged members of society. «Everybody's an individual regardless of what term you put on it» [8, p. 33].

References

1. Lifchez R. Design for independent living: The Environment and Physically disabled people / Raymond Lifchez, Barbara Winslow. – New York: University of California Press, 1987. – 191 p. **2. Babb D.** Make money teaching online: How to land your first academic job, build credibility, and earn a six-figure salary / Danielle Babb, PhD, Jim Mirabella, DBA. – New Jersey: John Wiley & Sons, 2007. – 256 p. **3. Семененко Л.** Россия не приспособлена для полноценной жизни инвалидов: (Материалы конференции 26-30 января 2010 г. «Социальная реабилитация и поддержка инвалидов в Германии») / Людмила Семененко, 2010. – С. 48-49. **4. Interaction** between college students with a physical disability and their professors / Catherine S. Fichten, Rhonda Amsel, Claudia V. Bourdon, Laura Creti // Journal of Applied Rehabilitation Counseling, 1988. – 19 (1). – P. 13-20. **5. Nayak A. K.** Classroom teaching methods and practices / A. K. Nayak. – New Delhi: Efficient Offset Printers, 2004. – 375 p. **6. Westwood P.** What teachers need to know about students with disabilities / Peter Westwood. – Victoria: ACER Press, 2009. – 146 p.

7. http://dsp.berkeley.edu/TeachStudentsWithDisab.html. **8. Disclosing** Disability : Disabled students and practitioners in social work, nursing and teaching (A Research Study to Inform the Disability Rights Commission's Formal Investigation into Fitness Standards) / Nicky Stanley, Julie Ridley, Jill Manthorpe, Jessica Harris, Alan Hurst. – Access to the research study: http: //www. leeds. ac. uk / disability – studies / archiveuk/Hurst%20Alan/Disclosing DisabilityReport07.pdf

Ложнікова М. С. Навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями

У статті розглянуто й проаналізовано праці іноземних дослідників (Peter Seldin, Catherine Fichten, Raymond Lifchez, Peter Westwood), які займалися вивченням проблеми навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями. Наведено приклади методів роботи зі студентами та подано корисні поради для викладачів щодо організації навчально-виховного процесу та планування занять. Методи навчання та роботи зі студентами значно відрізняються між собою в залежності від групи, до якої належить студент (порушення зору, слуху, затримка психічного розвитку).

Ключові слова: обмежені можливості, студенти, ефективне навчання, взаємодія, принципи та методи навчання.

Ложникова М. С. Обучение студентов с ограниченными физическими возможностями

В статье рассматриваются и анализируются работы зарубежных исследователей (Peter Seldin, Catherine Fichten, Raymond Lifchez, Peter Westwood), которые занимались изучением проблемы обучения студентов с ограниченными физическими возможностями. Приводятся примеры методов работы со студентами и даются советы для преподавателей по организации учебно-воспитательного процесса и планированию занятий. Методы обучения варьируются в зависимости от того, к какой группе принадлежит студент (проблемы со зрением, слухом, отставание в умственном развитии).

Ключевые слова: ограниченные возможности, студенты, взаимодействие, эффективное обучение, методы и принципы обучения.

Lozhnikova M. S. Teaching physically disabled students

The study investigates the experience of foreign researchers such as Peter Seldin, Catherine Fichten, Raymond Lifchez, Peter Westwood and others who have achieved important results in teaching people with physical disabilities. In the article are analyzed their achievements in this area and are given some suggestions for teaching. Teaching physically disabled people has a special place in the line of other questions. The experience of foreign

universities proves that young people with corporal defects and health problems can be made up with the help of modern technologies and educational techniques.

Key words: the disabled student, methods and principles of teaching, interactions, reality-based learning, social development, learning characteristics.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 37.016:811.112.2

G. M. Martemjanowa

ENTWICKLUNG DES KOGNITIVEN BESTANDTEILS DER LESEKOMPETENZ IM DEUTSCHUNTERRICHT

Interkulturalität, interkulturelle Kommunikation und interkulturelle Kompetenz sind vom heutigen Alltag nicht wegzudenken. In allen Bereichen unseres Lebens erleben wir heute die Prozesse der Internationalisierung. «In einem bisher unbekannten Ausmaß wird die direkte Kommunikation, Interaktion und Kooperation zwischen Angehörigen verschiedener Kulturen verlangt» [4, S. 248]. In Hinsicht darauf spielt die Entwicklung der Kommunikationsfähigkeit eine gewisse Rolle. Unter der Kommunikationsfähigkeit wird die gleichwertige Entwicklung aller vier Sprachfertigkeiten *Hören, Sprechen, Lesen* und *Schreiben* verstanden.

Dieser Artikel ist einer der vier Fertigkeiten gewidmet, nämlich der Entwicklung und Verbesserung der Lesefertigkeit. Authentische Texte im Deutschunterricht sind heutzutage Selbstverständlichkeit. Die Lehrbücher wie z.B. *Schritte International, Ziel, Studio D, Deutsch.com* enthalten solche Lesetexte, deren Textmerkmale der realen Lebenssituationen in den deutschsprachigen Ländern entsprechen. Diese Texte kann man mit dem Ziel lesen, die deutsche Sprache besser zu kennen und dabei bestimmte landeskundliche Informationen zu bekommen. Diese Texte kann man aber auch mit dem Ziel lesen, die Lesefertigkeit zu entwickeln.

Die Aktualität der Forschungen ergibt sich daraus, dass die ukrainischen Fremdsprachenlernenden geringere fremdsprachliche Lesekompetenz nachweisen und es eine dringende Notwendigkeit besteht, diese durch bestimmte Strategien auszubauen und weiter zu entwickeln.

Das Ziel der Abhandlung ist es, die kognitiven Grundlagen der Lesekompetenz zu behandeln, indem die Strategien zu umreißen, die zur

Ausbauen und Entwicklung der fremdsprachlichen Lesefertigkeit führen, sowie die Wege beschreiben, die diese Strategien bewusst machen.

«Lesen ist eine Verstehenstätigkeit, die darauf zielt, sinnvolle Zusammenhänge zu bilden. Sie wird auf der einen Seite gesteuert von dem Text und seiner Struktur, auf der anderen Seite von dem Leser, der sein Vorwissen, seine Erfahrung, seine Neigungen und sein Interesse an einen Text heranträgt» [1, S. 4]. Damit betont Swantje Ehlers den Wechsel in den Beziehungen zwischen dem Leser und dem Text. Theodor Lewandowski weist auch darauf hin, dass das Lesen ein interaktiver Prozess zwischen dem Leser und dem Text ist [6, S. 153].

Diesen Standpunkt vertritt auch Bernd Kast, der sagt, «Der Horizont läuft dem Lesenden voraus und wird durch das Gelesene geformt. Der Leser lebt gleichsam in einer Welt, weil er sie mit seinen Erinnerungen und seinen Erwartungen füllt» [3, S. 539].

Aus diesem herausgehend lässt sich schließen, dass das Lesen im DAF-Unterricht als ein mehrdimensionaler Prozess betrachtet werden soll.

Norbert Groeben betrachtet Lesekompetenz als Kombination von mehreren Bestandteilen und unterscheidet dabei folgende Dimensionen: die kognitive Dimension, die Dimension der Motivation, die Dimension der Emotionen und die Dimension der Reflexionen [2, S. 285].

Teilfähigkeiten in der Dimension der Emotionen sind «Zielstrebigkeit, Ausdauer, Aktivierung positiver Gratifikations- und Nutzenerwartungen» [2, S. 285].

In der Dimension der Emotionen sind es «die Fähigkeiten, Texte bedürfnisbezogen auszuwählen, positive Gefühlserlebnisse mit der Lektüre zu verbinden, Unlust zu balancieren, die Lesesituation zu genießen» [2, S. 285]. Das heißt, für den Unterricht zur Entwicklung der Lesefertigkeit soll festgestellt werden, Bedürfnis nach welchen Texten die Lerner haben. Um welches Informationsbedürfnis geht es, hängt davon ab, wie weit die Lernenden von dem Land der Zielsprache leben und wie hoch die Wahrscheinlichkeit ist, dass die Lernenden mit diesen Textsorten im Realleben konfrontieren werden. Für die ukrainischen Deutschlernenden, die beruflich nach deutschsprachigen Ländern fahren, sind solche Textsorten wie Fahrpläne und Straßenschilder von höherer Priorität. Für diejenigen, die Freunde in Deutschland, in der Schweiz oder in Österreich haben, wären solche Textsorten wie Briefe, E-Mails und Postkarten von größerer Bedeutung. Die Lesetexte für den Deutschunterricht sollen ausgehend von der Leserealität der Lernenden ausgewählt werden.

Die Bestandteile in der Dimension der Reflexionen sind «die Fähigkeiten, über Textinhalte, -intentionen und Darstellungsformen. interkulturelle und historische Kontexte und die eigenen Erfahrungsbezüge zu Texten nachzudenken und Texte unter diesen Perspektiven zu bewerten» [2, S. 285].

Teilfähigkeiten für Lesekompetenz in der kognitiven Dimension sind Worterkennung und Satzidentifikation, Satzverknüpfung und globale

Kohärenzstellung, Textsortenkenntnis, Erkennen der Autorintention und die Fähigkeit, Textinformationen zu einem mentalen Modell zu verbinden [2, S. 285].

Anders ausgedrückt bedeutet das Obengenannte, dass der Leseprozess sich nicht auf reine Identifizierung der Buchstaben, deren Kombinierung zu Wörtern und Erschließung der Wortbedeutung begrenzt. Beim Lesen greifen die Lernenden zu ihren Kenntnissen über die Struktur des Satzes und Interpunktion: z.B. die Texteile, die Doppelpunkt enthalten weisen auf eine Konkretisierung des Vorhergehenden hin. Beim Lesen greifen die Lernenden auch zu ihrem Weltwissen, aktivieren dabei die bereits vorhandenen Kenntnisse.

Darüber hinaus ist Leseverstehenstraining im Fremdsprachenunterricht offensichtlich viel mehr als Wortschatz- und Grammatikarbeit. Der Unterricht zur Entwicklung der Lesefertigkeit soll die Lernenden dazu befähigen «einem Text selbständig die erwünschten Informationen zu entnehmen» [8, S. 17].

Ausgehend von der persönlichen Unterrichtserfahrung sowie der Unterrichtserfahrung von Kollegen und Kolleginnen erweist sich die Neigung vieler Deutschlernenden dazu, die deutsprachigen Texte Wort für Wort zu lesen. Beim Lesen unterstreichen die Lernenden sofort unbekannte Wörter, schlagen sofort in den Wörterbüchern die ukrainische bzw. russische Entsprechung nach. Diese Arbeitsweise führt nach Wolfgang Rug zur Unterbrechung des Leseprozesses: «Viele, die einen deutschen Text lesen, lesen den Text Wort für Wort; und wenn ein unbekanntes Wort auftaucht, kommt automatisch der Griff zum deutsch-muttersprachlichen Taschenwörterbuch. Es vergeht dann eine Minute oder mehr, bis eine (richtige?) Übersetzung gefunden wurde; dann geht die Lektüre mühsam weiter. bis zum nächsten Hindernis. So kommt man kaum vorwärts, das Lesen ist mühsam, vieles bleibt unklar oder falsch; das Lesen macht keinen Spaß und bringt keinen Fortschritt» [7, S. 19]. Mit anderen Worten heißt das, dass die Lesekompetenz der Lernenden wird nicht ausgebaut. Die Lernenden bleiben wie bisher ratlos, wenn sie einen neuen Text lesen. Den kognitiven Bestandteil der Lesekompetenz soll im Unterricht gezielt trainiert werden, um die Lernenden zu befähigen, außerhalb des Unterrichts, selbständig den Lesetexten Informationen zu entnehmen.

Als eine Übungsform zur Entwicklung der Lesefertigkeit schlägt sich folgender Aufgabentyp vor: zum Text werden die inhaltsunabhängige Fragen gestellt. Wenn die Lernenden nach dem Lesen eines Textes die Fragen zum Inhalt dieses Textes beantworten, lernen sie nichts, was ihnen beim Lesen eines anderen Textes behilflich sein könnte. «*Fragen zum Text beantworten können* nützt den Lernenden eigentlich nur in der Unterrichtssituation» [8, S. 19], weil keine Texte, mit denen man in Realsituation konfrontieren muss, Fragen zum Inhalt des Textes haben. Deswegen sollen die Lernenden im Unterricht die Fähigkeit trainieren, die Texte zu analysieren, indem sie die W-Fragen beantworten, die für das Verstehen des Inhalts des Textes wichtig sind. Wenn die Lernender die Fragen *«Wer ist der potentielle Leser dieses Textes?»,*

«Welches Thema wird im Text gesprochen?», «Was sind die wichtigsten Aussagen dieses Textes?» beantworten, lernen sie, die Textinhalte selbst erschließen. Solche strategischen Fragen «können bei jedem neuen Text verwendet werden. Wenn man lernt, diese Fragen an einen Text zu stellen, kann jeder neue Text weitgehend entschlüsselt werden» [8, S. 24].

Eine andere Aufgabenform ist die Textrekonstruktion. Bei dieser Aufgabe bekommen die Lernenden einen zerschnittenen Text und sollen die ursprüngliche Reihenfolge feststellen. Eine Alternative wäre ein Text, der nicht in Absätze gegliedert ist und / oder in dem alle Wörter kleingeschrieben sind und / oder in dem keine Satzzeichen vorhanden sind. Dadurch wird das Erkennen der Strukturmarkierer trainiert. Die Lernenden ziehen auch ihre Kenntnisse der Groß- und Kleinschreibung, sowie der Zeichensetzung heran. Sie lernen dadurch die Gliederung und Strukturmarkierer erkennen, was eine wichtige Lesehilfe ist.

Eine wichtige Phase dabei ist die Auswertung. Das heißt, die Lernenden sollen ihre Variante mit dem Originaltext vergleichen und die Ergebnisse besprechen. Diese «verbale» Phase, während deren die Lernenden erklären, wie sie zu dieser Lösung gekommen sind, ist eine Art Garantie, dass sie beim Lesen anderer Texte ebenso erfolgreich sind [8, S. 80].

Eine wichtige Voraussetzung für den Erfolg beim Lesen fremdsprachlicher Texte ist die Fähigkeit, vor und beim Lesen eines Textes Hypothesen zu bilden. Um diese Fähigkeit zu trainieren eignet sich solches Aufgabentyp wie Lückentext. Dabei lernt man die weggelassenen Wörter aus dem Kontext zu erschließen, indem man Hypothesen bildet und beim weiteren Lesen überprüft. Das heißt, man lernt eine Strategie, die beim Lesen anderer Texte helfen kann, weil man schon viele Informationen anhand seines Vorwissens voraussagen kann. Damit man diese Strategie gezielt üben kann, soll der Lehrer «lehrreiche» Lücken im Text machen [8, S. 118]. Die Kriterien für lehrreiche Lücken sind folgende: das weggelassene Wort muss wichtig im Textzusammenhang sein und erratbar sein. Der Lehrer soll die Lernenden dazu befähigen, viele strategische Fragen zur Weglassung zu stellen. Das können die Frage nach der Wortart, grammatischen Merkmalen des Wortes und Kombinierbarkeit des weggelassenen Wortes mit den benachbarten Wörtern sein. Hinzu kommt noch die Tatsache, dass die Lücke besonders lehrreich ist, wenn «der entscheidende Hinweis nach dem zu erratenden Wort steht» [8, S. 118].

Um das zu illustrieren führen wir folgendes Beispiel an: «*Der Grund liege zum einen in der vergleichsweise _____ Verbreitung von Kreditkarten – in Deutschland besitzen nur 36 Prozent der Bürger Kreditkarten, in Großbritannien etwa sind es 67 Prozent*» [5, S. 213]. Für die Erratung des weggelassenen Wortes in diesem Ausschnitt sind vor allem die Informationen wichtig, die weiter im Text, nach der Lücke, stehen. Außerdem muss dabei die Kenntnisse über die Kollokationen in Betracht gezogen werden: die Lernenden fragen sich «Mit welchen Adjektiven kann man das Wort «Verbreitung» kombinieren?» Sie bilden Hypothesen, die sie beim

Lesen des ganzen Satzes überprüfen. Wenn sie sich zuerst für das Wort «starken» entschieden haben, dann verstehen sie weiter, dass diese Variante offensichtlich falsch ist, weil *«in Deutschland besitzen nur 36 Prozent der Bürger Kreditkarten, in Großbritannien etwa sind es 67 Prozent». «36 Prozent»* ist weniger als *«67 Prozent»*. Das heißt, die Kreditkarten sind in Deutschland weniger verbreitet und die Lernenden korrigieren sich, indem sie sich für die Variante *«schwachen»* entscheiden.

Die angeführten Aufgabentypen fördern die Entwicklung der kognitiven Teilfähigkeiten der Lesekompetenz. Dabei ist es wichtig, die beim Lesen des Textes angewandten Strategien zu besprechen, weil den Lernenden die angewandten Strategien auf diese Weise bewusst gemacht werden. Und nur eine bewusst gemachte Strategie kann auf einen anderen Text übertragen werden, was zu einer schnellen und effizienten Auseinandersetzung mit einem neuen Text führt.

Literatur

1. Ehlers S. Lesen als Verstehen / S. Ehlers. – Kassel/München/Tübingen, 1992. – 112 S. **2. Groeben N., Hurrelmann B.** / N. Groeben , B. Hurrelmann. Lesekompetenz: Bedingungen, Dimensionen, Funktionen. – Weinheim und München, 2002. – 289 S. **3. Kast B.** Legetische Aufgaben und Möglichkeiten des fremdsprachlichen Deutschunterrichts In / B. Kast: Wierlacher, Alois (Hrsg.) Fremdsprache Deutsch . Band II. – München: Wilhelm Fink, 1980. – SS. 536-561. **4. Kelz Heinrich P.** Interkulturelle Kommunikation und Wirtschaftsdeutsch-Didaktik In: Germanistisches Jahrbuch der GUS «Das Wort» 2000/2001. – SS. 247-262. **5. Lemcke C., Rohrmann, L., Scherling, T.** Berliner Platz 2. Deutsch im Alltag für Erwachsene. Lehr- und Arbeitsbuch 2 / C. Lemcke, L. Rohrmann, T. Scherling. – Berlin und München, 2004. – 144 S. **6. Lewandowski T.** Deutsch als Zweit und Zielsprache. Handbuch zur Sprachförderung / T. Lewandowski**.** – Trier, 1991. – 194 S. **7. Rug W.** u.a. 50 praktische Tips zum Deutschlernen / W. Rug. – München, 1991. – 55 S. **8. Westhoff G.** Fertigkeit Lesen / G. Westhoff**.** – Kassel/München/Tübingen, 1997. – 175 S.

Мартем'янова Г. М. Розвиток когнітивного складника компетенції у читанні на заняттях німецької мови

У пропонованій статті розглянуто компетенцію у читанні як невід'ємний складник комунікативної компетенції. Стаття висвітлює виміри компетенції у читанні та розглядає головним чином її когнітивну складову. У статті запропоновано типи завдань, які сприяють формуванню навичок читання на заняттях німецької мови. Наголошуємо на важливості вербальної фази, яка представляє собою обговорення стратегій, що їх було застосовано під час читання текстів.

Підкреслюється важливість цієї фази для формування навичок свідомого читання текстів.

Ключові слова: навичка читання, компетенція у читанні, когнітивна складова компетенції у читанні, стратегія читання.

Мартемьянова А. М. Развитие когнитивной составляющей компетенции в чтении на занятиях немецкого языка

В предложенной статье рассматривается компетенция в чтении как неотъемлемая составляющая коммуникативной компетенции. В статье освещены измерения компетенции в чтении и рассмотрена главным образом ее когнитивная составляющая. В статье предложены виды заданий, которые способствуют формированию навыков чтения на занятиях немецкого языка. Подчеркнута важность вербальной фазы, представляющей собой обсуждение стратегий, примененных во время чтения текстов. Подчеркнута важность этой фазы в процессе формирования навыков сознательного чтения.

Ключевые слова: навык чтения, компетенция в чтении, когнитивная составляющая компетенции в чтении, стратегия чтения.

Martemyanova G. M. Reading literacy cognitive constituent development in the lessons of German

The article describes reading literacy as an integral constituent of communicative competence. The article deals with the dimensions of reading literacy and examines primarily its cognitive constituent. It offers different types of exercises that encourage the formation of reading skills in the lessons of the German language. The article emphasizes the importance of the verbal stage that implies discussing of the reading strategies that have been applied by the learners in the process of reading. The stress in made on the importance of this phase for the formation of conscious reading skills.

Keywords: reading skill, reading literacy, cognitive constituent of reading literacy, reading strategy.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 378.016: 811.

Т. Ю. Осадчая

ОЦЕНИВАНИЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ И КУЛЬТУРЕ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Общеизвестно, что одной из главных задач процесса обучения иностранному языку на современном этапе является проникновение в культуру народа, которому принадлежит этот язык. В связи с этим в учебных планах средних школ и вузов Великобритании, США и ряда других стран название учебного предмета «иностранный язык» было изменено на «иностранный язык и культура». Обучение языку и культуре страны изучаемого языка – это процесс ознакомления студентов с общими и специальными знаниями о языке и культуре, формирования умений, необходимых для успешного общения и взаимодействия с представителями данной культуры, воспитание позитивного отношения к подобному общению [1].

В последнее время зарубежные исследователи ставят вопрос о необходимости личностной вовлеченности студентов в процесс овладения знаниями о языке и культуре страны, о формировании их *позитивного отношения* к различным культурным сообществам и их представителям (H. Byrnes, L. M. Crawford-Lange, D. L. Lange, C. Kramsch и другие). Формирование позитивного отношения, в свою очередь, должно оказывать положительное влияние на воспитание личности обучаемого в целом, личности с определенным набором ценных для общества качеств, а также выступать в роли стимула для изучения иностранного языка и культуры (R.C. Gardner, W. Lamber).

Принципиальным вопросом в построении и практическом применении различных методик преподавания иностранного языка и культуры является нацеленность соответствующей методики на формирование позитивных мотивов, основанных на насущных потребностях обучаемых. Только в случае высокой мотивации учащихся возможно результативное обучение общению на иностранном языке. Мотивационная сторона является движущей силой человеческой деятельности, в состав которой входит и обучение. Понятием мотив обычно обозначают побуждение к деятельности, движущие силы поступка и поведения человека. По мнению отечественных ученых, «важнейшим компонентом учения являются мотивы, т.е. те побуждения, которыми ученик руководствуется, осуществляя те или иные учебные

действия либо учебную деятельность в целом». Мотив в обучении – это внутреннее отношение учащегося к отдельным аспектам учебной работы, а именно: самому процессу обучения, поведению преподавателя, академическим требованиям, качеству учебных материалов, успешному или неуспешному распределению времени для занятий с преподавателей и для самостоятельной работы [2].

Понятие «мотивация» в обучении иностранному языку рассматривается как степень, до которой личность стремится изучать иностранный язык вследствие своего желания знать язык и удовлетворения от самого процесса обучения, а не по каким-то внешним причинам [3].

Ученые Великобритании и США в последние десятилетия активно занимаются исследованием проблем интегрированного преподавания языка и культуры в рамках предмета «иностранный язык и культура»: M. Byram, C. Morgan, H. N. Seelye, C. Kramsch, I. Krasner, D. Peck, R. Steele и другие. Требования и стандарты по данному предмету указаны в документах, принятых на общенациональном уровне: Национальной Учебной Программе по иностранным языкам Англии и Уэльса [4], Национальные стандарты в сфере преподавания иностранных языков (США) [5]. Немало методической литературы посвящено теме мотивации студентов в процессе изучения иностранного языка и культуры: R.C. Gardner, C. F. Green, M. Byram, H. N. Seelye, C. Kramsch, M. Fleming, J. Beneke, A. E. Fantini и другие.

До последнего времени считалось, что существует два типа студентов: те, которые начинают изучать иностранный язык уже мотивированными, желающими получить знания и умения в данной сфере, а также те, которые изначально не хотят изучать новый для них язык и преподавателю приходится адаптировать учебный материал и методику преподавания к такому отношению. Однако многочисленные исследования показывают, что мотивационная сфера студентов может постоянно изменяться в зависимости от соединения многих факторов, среди которых можно назвать появление новых потребностей личности, позитивное влияние атмосферы учебного процесса и другие [6].

На основе вышесказанного можно утверждать, что данная область методики преподавания иностранного языка и культуры – мотивация обучаемых – требует постоянного изучения и создания новых инновационных методик. Целью нашего исследования является анализ современных подходов зарубежных исследователей к стимулированию интереса и мотивации студентов в процессе преподавания иностранного языка и культуры с помощью оценивания межкультурной компетенции, а также формулирование рекомендаций по использованию зарубежного опыта в учебном процессе отечественных вузов.

Нужно отметить, что хотя мотивация – это глубоко личностный процесс, можно выделить типы и уровни мотивации студента. Подобная информация может значительно помочь педагогам, если они будут

принимать во внимание мотивационные аспекты изучения языка и культуры при создании их собственной методики преподавания.

Так, Р. Гарднер (R. Gardner) выделяет следующие 2 типа мотивации учащихся:

1. Инструментальная мотивация: желание выучить язык, потому что это поможет достичь каких-либо практических целей, например, получить работу, сдать экзамен и т. д.
2. Интегративная мотивация: желание выучить язык для того чтобы успешно общаться с представителями иной культуры и носителями данного языка, а также быть принятым в определенной социальной, этнической или профессиональной группе людей [3].

К. Грин (C. F. Green) выделяет следующие уровни мотивации студентов:

1. Уровень целостной личности: студент как личность стремится реализовать свой физический, эмоциональный, умственный и духовный потенциал. Стимул данного уровня мотивации – эгоцентризм.
2. Культурно-лингвистический уровень: студент стремится использовать неродные языки в общении с другими людьми в рамках одной культуры или с представителями других культур. Стимулам данного уровня могут быть потребности человека в профессиональной сфере.
3. Когнитивно-лингвистический уровень: студент стремится достичь определенных академических успехов в различных ситуациях учебного процесса. Стимулами данного уровня являются чувство удовлетворения от достигнутого успеха в процессе обучения, чувство удовлетворения от самого процесса познания нового, стремление достичь поставленных целей, стремление ознакомится со всеми аспектами изучаемого языка и культуры (то есть восприятие студентом языка и культуры страны как целостной сущности) [6].

Если первый уровень мотивации характерен для любого процесса обучения, то второй уровень – уровень общения личности в социуме – проявляется именно в процессе овладения иностранным языком. Р. Гарднер (R. Gardner) утверждает, что имеено интегративная мотивация дает самый сильный, самый глубокий и наиболее долго действующий стимул изучать иностранный язык (языки) и культуру [3]. Как было сказано выше, под интегративной мотивацией понимается стремление личности успешно интегрироваться в социуме, каким бы поликультурным он ни был, успешно адаптироваться в среде профессионального общения и взаимодействия, в том числе, когда ситуации предусматривают коммуникацию с носителями иностранного языка (представителями других культур) [6].

На когнитивно-лингвистическом уровне мотивации преподаватель может наиболее полно использовать методики обучения и способы воздействия на студентов. В этой связи можно говорить о создании благоприятной атмосферы на занятии, о постановке преподавателем целей перед студентами (как на одно занятие, так и долгосрочных), создание ситуаций, возбуждающих любопытство студентов и стремление это любопытство удовлетворить.

Одним из способов мотивации студентов справедливо считают процесс оценивания их знаний, умений, навыков, отношения к иностранной культуре и ее представителям. Изучение данной проблемы показало, что зарубежные педагоги считают контроль одним из важнейших аспектов учебного процесса, одним из факторов повышения эффективности обучения и мотивации студентов [4; 5].

В исследованиях последних лет говорится о необходимости оценивать все аспекты (компоненты) сформированности межкультурной компетенции учащегося (а не только его или ее знания).

Рассмотрим основные компоненты межкультурной компетенции.

По мнению М. Байрам (M. Byram) межкультурная компетенция человека включает 5 основных элементов:

1. Отношение к собственной культуре и языку и изучаемым культуре и языку: любопытство, открытость, готовность отказаться от недоверчивого отношения в другим культурам и отойти от стереотипов собственной культуры;
2. Знания о социальных группах и общепринятых моделях их поведения, а также моделях официального и неофициального общения, характерных для собственной культуры и культур изучаемого языка;
3. Умение понимать и соотносить факты, события и явления двух культур: родной и изучаемой;
4. Умение и желание постоянно обучаться и использовать полученные знания, умения и позитивное отношение к языку и культуре для общения и взаимодействия с представителями иноязычной культуры;
5. Умение критически оценивать на основе очевидных критериев явления и события, характерные для двух культур: родной и иноязычной [7].

Существует также расширенная модель межкультурной компетенции личности: К. Рисейджер (K. Risager) выделяет 10 компонентов; эта модель уделяет особое внимание пониманию роли языка и культуры в осознании личностью принадлежности к определенной культуре и одновременно ощущении себя «гражданином мира» [8].

Таким образом, на основе анализа вышеперечисленных компонентов можно сказать, что формирование межкультурной компетенции студентов позволяет научить их рассматривать любой аспект общественной и личной жизни человека с разных точек зрения,

ставить себя на место другого человека, уважать суждения, ценности, мнения окружающих людей. То есть любая новая информация воспринимается учащимися в свете полученных знаний не только о своей, но и о другой культуре (других культурах). Это, в свою очередь, ведет к личностному росту учащихся, стимулирует их интерес к окружающему миру, вызывает желание понять и оценить многообразие культур в мире, почувствовать себя «гражданином мира», носителем языка и представителем определенной культуры, а также мотивирует студентов к изучению иностранного языка и иноязычной культуры [9].

Говоря коротко, уровень сформированности межкультурной компетенции человека можно определить по тому, насколько он или она способны видеть взаимосвязь культуры (как собственной, так и иноязычной) с жизнью общества, понимать явления и события каждой из культур с точки зрения другой культуры, а также уметь использовать данные умения в общении с представителями иноязычной культуры [7].

Оценивание *знаний* об иностранной культуре, таким образом, лишь малая часть того, что необходимо оценивать для определения межкультурной компетенции обучаемого. Важнее и труднее всего, оценить насколько изменилось отношение учащихся, стало ли оно более терпимым к проявлениям «непохожести» иноязычной культуры. Поэтому подобное оценивание должно быть проведено не в форме тестирования или традиционной проверки знаний, а в форме, например, обсуждения подготовленных студентами портфолио, которое позволяет оценить отдельные аспекты межкультурной компетенции (5 основных элементов), а также определить уровни овладения студентами знаниями, умениями и навыками, упомянутыми выше [7].

Ряд европейских ученых (Byram, Kühlmann, Müller-Jacquier, Budin) на основе современных теоретических подходов к формированию и оцениванию межкультурной компетенции студентов, разработали специальную систему оценивания сформированности межкультурной компетенции (intercultural competence assessment – INCA). С точки зрения специалиста, проводящего оценивание (преподавателя), по мнению авторов, межкультурная компетенция человека включает в себя 6 основных аспектов:

1. терпимость к неясности и двусмысленности в диалоге, умение конструктивно устранять эту помеху в общении;

2. поведенческая гибкость: способность приспосабливать собственное поведение к изменяющимся требованиям и ситуациям;

3. коммуникативно-адекватное поведение: умение понимать, правильно интерпретировать и реагировать соответствующим образом на общепринятые в речи обороты, культурно-языковые явления, отражающиеся в языке;

4. готовность к приобретению новых знаний о культуре изучаемого языка и способность вести себя в соответствии с полученными знаниями, умениями и позитивным отношением к

культуре в ситуациях реального общения и взаимодействия с представителями данной культуры;

5. уважение к культурным отличиям в общении и поведении собеседников: готовность отказаться от мнения о превосходстве норм собственной культуры над нормами иноязычных культур;

6. эмпатия: способность интуитивно понимать, что другой человек думает и чувствует в конкретной ситуации [8, с. 5-7].

С точки зрения студента, проходящего оценивание, межкультурная компетенция включает в себя, по мнению авторов, 3 основных аспекта:

1. открытость: способность студента воспринимать собеседника, который в чем-то не похож на тебя, а также ситуации, которые отличаются от соответствующих ситуаций родной культуры (соответствует следующим аспектам для оценивающего: уважение к культурным отличиям в общении и поведении + терпимость к неясности и двусмысленности в диалоге).

2. знания студента не только об отдельных фактах, явлениях, приемлемом поведении в определенных ситуациях, присущих иноязычной культуре, но и понимание чувств другого человека (соответствует следующим аспектам для оценивающего: готовность к приобретению новых знаний о культуре изучаемого языка + эмпатия).

3. умение студента адаптировать свое поведение и стиль общения в конкретной ситуации общения с представителем иноязычной культуры (соответствует следующим аспектам для оценивающего: поведенческая гибкость + коммуникативно-адекватное поведение) [8, с. 11].

Хотя кроме данной системы, существует ряд других систем оценивания межкультурной компетенции студентов, предложенными ведущими специалистами в данной сфере (A. E. Fantini, V. J. Pruegger, T. B. Rogers, D. A. Straffon и другие), вопрос о форме (инструментарии) проведения оценивания (тестирования) до сих пор остается открытым и достаточно спорным. Существующие формы (инструменты) оценивания включают в себя:

- опросы или анкеты, в которых студент должен ответить на ряд вопросов, самостоятельно оценивания уровень собственной межкультурной компетенции, чаще студент должен выбрать один из предложенных ответов на вопросы о ситуациях межкультурного общения;
- оценивание общения и поведения студента в реальных или игровых ситуациях межкультурного общения преподавателем;
- оценивание и обсуждение подготовленного студентом портфолио, включающего в себя собранные студентом примеры ситуаций межкультурного общения, в которых он ил она участвовали;
- собеседование студента с представителем иноязычной культуры или ролевая игра имитирующая подобное общение.

Ряд зарубежных ученых считают, что наиболее приемлемым является форма составления студентами порфолио (Jacobson, Byram, Pruegger and Rogers). Другие предлагают комбинированную форму оценивания, включающую в себя три типа тестов: анкеты, сценарии и ролевые игры (Byram, Kühlmann, Müller-Jacquier, Budin). Анкеты включают в себя вопросы о поведении студента в ситуациях общения с представителями родной и иноязычной культуры. Сценарии – это задания предлагаемые студенту после ознакомления с текстом или видеофильмом по определенной теме, связанной с одним из 6 аспектов межкультурного общения (см. выше). Заданиями могут быть выбор нужного варианта поведения, самостоятельное описание соответствующего поведения в конкретной ситуации, написание письма, деловой записки и т. д. В ходе ролевых игр деятельность (выполнение определенных заданий) студента оцениваются преподавателем. Интересным представляется вариант ролевой игры (работа над общим проектом), проводимой между группами студентов из разных стран онлайн, изучающих языки друг друга.

Таким образом, можно сделать следующие *выводы*.

1. Изучение иностранного языка на современном этапе невозможно без изучения культуры страны, оно требует формирования у студентов глобальных концепций, связанных с этическим и культурным разнообразием мира; целью обучения становится подготовка студентов к эффективному общению и взаимопониманию с представителями других культур.
2. Оценивание межкультурной компетенции студентов может стать важнейшим фактором мотивации студентов, формирования у них стойкой потребности получить соответствующие знания и умения для успешной коммуникации в иноязычной среде.
3. В условиях совершенствования отечественной системы образования считаем целесообразным учитывать опыт зарубежных исследователей. Каждый преподаватель иностранного языка может критически проанализировать и использовать теоретические положения и приведенные в статье примеры форм оценивания межкультурной компетенции студентов, учитывая специфические задачи предмета, который он или она преподает, а также уровень подготовленности, потребности и интересы конкретной группы студентов.

Перспективным считаем дальнейшее изучение форм (инструментария) оценивания межкультурной компетенции студентов на занятиях по иностранному языку с последующей разработкой собственной инновационной системы оценивания.

Список использованной литературы

1. Seelye H. N. Teaching Culture / H. N. Seelye**.** – Lincolnwood, IL: National Textbook Company, 1988. – 320 p. **2. Сластенин В.А.** и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с. **3. Gardner R.C.** Correlation, causation, motivation, and second language acquisition / R.C. Gardner // Canadian Psychology. – 2000. – № 41. – P. 10-24. **4. Modern** Foreign Languages for ages 11-16: Proposals of the Secretary of State for Education and Science and the Secretary of State for Wales. – London: HMSO, 1990.– 134 p. **5. National** Standards in Foreign Language Education Project. Standards for foreign language learning in the 21st century. – NY: Yonkers, 1996. – 46 p. **6. Green C.F.** Learner drives in second language acquisition / C. F. Green // English teaching forum. – 1993. – № 31 (1). – P. 2-5, 11. **7. Byram M.** Assessing Intercultural Competence in Language Teaching / M. Byram // Sprogforum. – 2000. – № 18. – Vol. 6. – P. 8-13. **8. Risager K.** Language and culture pedagogy: From a national to a transnational paradigm / K. Risager – Buffalo, NY: Multilingual Matters, 2007. – 341 p. **9. Byram M., Morgan C.** Teaching-and-Learning Language-and-Culture / M. Byram, C. Morgan. – Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1994. – 219 p.

Осадчая Т. Ю. Оценивание межкультурной компетенции на занятиях по иностранному языку и культуре как важный фактор мотивации студентов: зарубежный опыт

В статье рассматриваются теоретические положения зарубежных ученых о процессе оценивания межкультурной компетенции студентов на занятиях по иностранному языку и культуре, о роли процесса оценивания в повышении мотивации студентов; приводятся примеры форм проведения оценивания. В статье указывается, что оценивание уровня сформированности межкультурной компетенции студентов может стать важнейшим фактором мотивации студентов в процессе обучения иностранному языку и культуре.

Ключевые слова: межкультурная компетенция; иноязычная культура; мотивация студентов; критерии и формы оценивания.

Осадча Т. Ю. Оцінювання міжкультурної компетенції на заняттях з іноземної мови та культури як важливий фактор мотивації студентів: закордонний досвід

У статті розглядаються теоретичні положення закордонних вчених що до процесу оцінювання міжкультурної компетенції студентів на заняттях з іноземної мови та культури, що до ролі процесу оцінювання в підвищенні мотивації студентів; наведені приклади форм проведення оцінювання. У статті вказується, що оцінювання рівня сформованості

міжкультурної компетенції студентів може бути найважливішим фактором мотивації студентів в процесі навчання іноземної мови та культури.

Ключові слова: міжкультурна компетенція, іншомовна культура, мотивація студентів, критерії та форми оцінювання.

Osadchaya T. Yu. Assessing intercultural competence in foreign language and culture classroom as an important factor of students' motivation: foreign research and practice

Foreign research and practice of the process of assessing students' intercultural competence in foreign language and culture classroom, the role of assessing in students' motivation are considered in the article; forms of assessment are also given. The article states that assessing intercultural competence of students can become one of the most important factors of students' motivation in the process of teaching a foreign language and culture.

Key words: cross-cultural competence, foreign (target) culture, students' motivation, assessment criteria and forms.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 378.016 : 811.112.2

О. О. Шевченко

РОБОТА З АУДІОФІЛЬМОМ ЯК МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ АУДІЮВАННЯ НА ЗАНЯТТІ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Питання про ефективні методи навчання аудіювання залишається як найбільш дискурсивне в сучасній лінгводидактиці. Зрозуміло, що такий інтерес спричинений особливою важливістю аудіювання, як одного з видів мовної діяльності.

Як найбільш складним видом аудіювання є саме розуміння іноземної аутентичної розмовної мови, тобто мови, яка є ознакою носіїв мови і не призначена для навчальних цілей. Обставини вільного спілкування іноземною мовою передбачають застосування усього багатства рідної мови, які передбачають усі риси неформального мовного стилю, а також, що кожна людина має власні індивідуальні мовні манери. Таким чином спілкування з носієм іноземної мови несе позитивний характер, так як той хто вивчає мову вже володіє певним комплексом

різного рівня мовних, граматичних, фонетичних і лексичних умінь і навичок. Метою навчання аудіювання є формування здатності розуміти іноземну мову, яка у звичних умовах представлена у вигляді аудіотексту. Але то не є єдиною центральною ланкою методики навчання аудіювання.

Метою цієї статті виступає дослідження одного з методів організації аудіювання на занятті вивчення іноземної мови з урахуванням використання аудіофільма як головного компонента для передачі аутентичного матеріалу.

Даний вид організації роботи з аудіюванням привернув велику увагу багатьох методистів, таких як Михайлова О.Є., Ляховицкий М.В., Щукин А.Н., Тевс Д.П., а також Алламан М., Уильямс Д. та ін. Сьогодні визнано, що аудіофільм є не тільки новим видом синтетичного мистецтва, але й також невідємною частиною організації аудіювання [1, с. 103]. Визначається також, що в епоху медіаформатів, організація аудіювання на заняттях у ВНЗі буде краще, коли організація навчання буде відповідати часу проведення та будуть задіяні емоції. Аудіофільм – є як раз такою доступною формою для можливостей ВНЗу [2, с. 3-4].

Аудіофільм, як окрема послідовність звуків зв'язаних єдиним сюжетом, є цілком самостійним творчим твором [3, с. 593]. Дія, яка відбувається у продовж всього фільму, насичена сучасними звуковими стереоефектами з музичним супроводом. Ефект виходить таким, що слухач занурюється в атмосферу твору. Світ розповіді стає яскравим, насиченим та помітні усі деталі.

Аудіофільм перетворює акустичні компоненти в просторові завдяки асоціативному мисленню [2, с. 4]. Саме тому під час прослуховування, просторо-часові компоненти формують «звуковий образ» – сукупність акустичних елементів створених за допомогою асоціацій. Сприймаючи мовленнєвий матеріал, слухач намагається передбачити, що буде сказано далі. У випадку, коли ця гіпотеза неправильна, висувається нова. У своєму здогадуванні слухач орієнтується на мовні засоби – синтаксичні структури, їх лексичне наповнення, граматичне оформлення, інтонацію, тон, звертання тощо, а також орієнтири, адекватні тим, які у внутрішньому мовленні утримують смисл речень і тексту в цілому (ключові слова, наочні образи). Треба зберігати в пам'яті початок висловлювання, щоб зрозуміти зміст і смисл почутого [4, с. 178]. Також у цьому процесі важливими елементами є здогадування, смислова орієнтація, еквівалентні заміни.

Аудіювання, як зворотний зв'язок, у кожного хто говорить, під час говоріння, дозволяє здійснювати самоконтроль за мовою і знати, наскільки вірно реалізується в звуковій формі мовні наміри. І, звичайно, аудіювання може являти собою окремий вид комунікативної діяльності зі своїм мотивом, що відбиває потреби людини чи характер її діяльності. Саме тому аудіофільми використовуються з метою інтенсифікації навчального процесу й додавання йому максимальної комунікативної спрямованості. Вони створюють додаткове мовне середовище й

відтворюють мовну ситуацію звуковими засобами [5, с. 73]. За короткий проміжок часу, відведений на розуміння сюжету, студент одержує великий обсяг інформації відразу. Слуховий ряд допомагає краще запам'ятати язикові структури, розширити словниковий запас і стимулює розвиток мовних навичок і навичок аудіювання.

Використання аудіоматеріалів у навчанні іноземній мові базується на одному з найстарших і основних методів навчання – методі словесності. Розробка й удосконалювання зазначеного метода привели до створення зовсім нових за формою й змісту дидактичних матеріалів, таких як діафільми, кінофрагменти, кінофільми, а також до створення нового засобу навчання іноземним мовам – навчального телебачення [2, с. 5-6]. Доцільність використання аудіо в навчальному процесі пояснюється:

1) доступністю аудіоматеріалів, які можуть бути записані з різних джерел;

2) наявністю певного досвіду користування технікою й аудіопродукцією;

3) можливістю більш активної творчої діяльності студента.

У сучасній науці існують різноманітні типології відеоматеріалів, які пропонують класифікувати названі відеоматеріали залежно від певних факторів: по меті створення, по жанру, по кількості охоплюваних тем, по способу виробництва, по дидактичнім призначенню, за структурою й ступеня закінченості, за умовами використання відеоматеріалів [6, с. 64-65].

Відомо, що презентація навчального матеріалу за допомогою аудіо характеризується рядом певних особливостей [7, с. 99-107]. До названих особливостей можна віднести наступні:

1) інформація представляється засобами мистецтва, що обумовлює наявність образної моделі введення матеріалу. Основною характеристикою названої моделі є наявність сюжету й композиції. Даний факт підкреслює близькість образної моделі до мистецтва з одного боку, а з іншого – відмінність такої моделі від традиційних засобів навчання іноземним мовам; у цьому випадку передбачається емоційний виклад навчального матеріалу і його емоційне сприйняття. Використання аудіо на уроці сприяє виникненню «ефекту співучасті й співпереживання з героями», що у свою чергу створює на занятті умови реальної мотивованої комунікації. Емоційні мотиви в діяльності тих, яких навчають, пов'язані з формуванням оцінного відношення;

2) інформація подається динамічно, що підсилює результативний аспект навчання, збільшує щільність спілкування на занятті, а, отже, підвищує ефективність усієї навчальної діяльності. Динамічність і емоційність уведення матеріалу сприяють запам'ятовуванню інформації, збільшуючи ймовірність відтворення даного змісту в майбутньому;

3) інформація, презентируемая за допомогою аудіо, має високий ступінь авторитетності. Названа авторитетність аудіоінформації

забезпечується фактором автентичності використовуваних у навчальному процесі аудіоматеріалів, що породжує високий рівень довіри до сприйманої інформації з боку тих, яких навчають.

З метою найбільш ефективного використання аудіофільму в процесі навчання німецької мови необхідно з'ясувати, які переваги названого засобу навчання і його обмеження в ряді інших технічних засобів навчання [8, с. 114-117].

Дейв Уиллис [9, с. 97-99] виділяє наступні позитивні характеристики використання аудіофільму в процесі навчання:

- аудіофільм надає можливість використання різних режимів роботи, наприклад, роботи зі стоп-кадром, роботи з аудиодорожками і т.д.;
- аудіоматеріали легко використовуються при різних видах роботи: індивідуальної, парний, груповий, колективної.

Маргарет Аллан додає до перерахованих вище ще одну позитивну якість: відеоапаратура дозволяє розділити цілий фільм на потрібну кількість фрагментів залежно від цілей, індивідуальних потреб і особливостей тих, яких навчають, і далі працювати з кожним фрагментом окремо [6 с. 78-80] .

Існує методика використання аудіоматеріалів, яка містить у собі три етапи: преддемонстраційний, демонстраційний і післядемонстраційний, яка підкріплюється завданнями, виконання яких вимагає концетрації уваги.

На преддемонстраційному етапі знімаються всі мовні труднощі та пропонуються предфільмові орієнтири: питання щодо змісту, завдання щодо подальшого переказу змісту, завдання на визначення послідовності і динаміки поведінки героїв фільму і характеристику інформації.

На післядемонстраційному етапі перевіряється ефективність в процесі прослуховування фільму запропонованих на переддемонстраційному етапі орієнтирів сприйняття фільму студентами, а також здійснюється контроль розуміння змісту і використаних у фільмі мовних і мовленнєвих засобів.

Застосування телебачення в навчанні усного іноземного мовлення є можливим і доречним для активізації мовленнєвої діяльності студентів, створення об'ємних ситуацій стимулювання їх спілкування іноземною мовою та вдосконалення засвоєння студентами іноземної мови як основного комунікативного засобу в запропонованих обставинах [8, с. 233-234].

Навчання з опорою на аудіоматеріали припускає наявність п'яти етапів роботи [1, с. 128 -129]:

1) підготовчого,
2) рецептивного,
3) аналітичного,
4) репродуктивного,
5) продуктивного.

Перед вибором матеріалу аудіофільмів необхідно враховувати склад вивчаючих іноземну мову, їх вік, інтереси, знання мови, а також язикові передумови [10, с. 36-39]. Слід звернути увагу також на наступне:

- с якою метою використовується матеріал аудіофільмів – для загального або повного розуміння;
- які продуктивні цілі ставляться – для усної комунікації або для створення тексту того або іншого повідомлення;
- чи співвідноситься обраний матеріал із програмою, навчальним процесом, які рівень язикової складності, співвідношенні звуку й складності матеріалу;
- як повинен представлятися матеріал аудіофільму – до, під час або після роботи із сюжетом;
- які форми роботи використовувати (індивідуальні, парні, групові).

В основу системи занять з практики німецької мови багато викладачів кладуть також модифіковану циклічну селективно – лабораторну модель навчання, яка передбачає індивідуалізацію процесу навчання у всіх ланках.

Відповідно до циклічної селективно – лабораторної моделлю в циклі занять виділяються три основних підциклу: I – до лабораторний, під часякого учні повинні активно осмислити і первинно засвоїти мовний матеріал; II – лабораторний, мета якого – виробити мовні навички; III – після лабораторний, в якому засвоєний мовний матеріал вживається в умовах, наближених до реальної ситуації спілкування [11, с. 184].

Використання аудіофільмів передбачається на аудиторних заняттях всіх підциклів, але мета їх суттєво змінюється. Підхід до навчання іноземної мови спирається на по-етапне формування його компонентів.

Можна виділити три основні етапи формування мовних дій на основі аудіофільму: 1) презентація мовних одиниць; 2) автоматизація використання мовного матеріалу; 3) використання мовного матеріалу в продуктивному спілкуванні. Етапи формування мовних навичок на основі аудіофільму співвідносяться з підциклами навчання за циклічної селективно-лабораторної моделі таким чином: до лабораторний цикл – формування первинних знань; лабораторний – формування мовних навичок; після лабораторний –формування мовних знань [12, с. 111-121].

Отже, як це зрозуміло, що аудіофільми у викладанні іноземної мови використовуються для навчання аудіюванню, створення динамічної наочності в процесі навчання й практики іншомовного спілкування, створення ситуацій такого спілкування на навчальнім занятті й формування слухової сфери вивчення іноземної мови. Використання навчального кіно можна розглядати як метод організації навчання.

Слід також підкреслити важливість використання аудіофільмів у навчальному процесі при навчанні аудіюванню звучного мовлення. По-перше, тому що ці засоби для сучасних дітей є звичайними й

улюбленими, і зустріч із ними на уроках іноземної мови радує їх. По-друге, саме використання зазначеного засобу допомагає студентові розкривати свої творчі здібності. По-третє, використання аудіофільмів допомагає вчителеві розширити номенклатуру ситуацій у межах теми, що спрацьовує та привносить кожного разу щось нове, що викликає інтерес у студентів і дає їм імпульс для висловлення й, отже, дозволяє більш повно здійснювати комунікативну спрямованість процесу навчання.

Список використаної літератури

1. Д.П. Тевс, В.Н. Подковырова, Е.И. Апольских, М.В. Афонина. Использование современных информационных и коммуникационных технологий в учебном процессе: учебно-методическле пособие / Д.П. Тевс, В.Н. Подковырова, Е.И. Апольских, М.В.Афонина. – Барнаул: БГПУ, 2006. – 149 с. **2. Звук в экранных искусствах**: часть 4. Звуковой фильм и его взаимосвязь с другими видами искусства / **Л. Рязанцев** // Технологии шоу, 2008. – №36. – С. 3-6. **3. Словник іншомовних слів** / [за ред. О. С. Мельничука]. – К., 1997. – 717 с. **4. Ляховицкий М.В.** Применение звукозаписи в обучении иностранным языкам / М.В. Ляховицкий – М., 1979. – 241 с. **5. Ляховицький М.В.** Звукозапис у навчанні іноземних мов / М. В. Ляховицький. – К.: Радян. школа, 1970. – 240 с. **6. Михайлова О.Э.** Использование кинофильмов при обучении иностранных языков на специальных факультетах педагогических институтов / О.Э. Михайлова. – М., 1983. – 91 с. **7. Allan M.** Teaching English with Video // Video-applications in ELT / M. Allan. – Pergamon Press, 1983. – 124 p. **8. Щукин А.Н.** Методика использования аудиовизуальных средств / А. Н. Щукин. – М., 1981. – 128 с. **9. Угольников В.В.** Использование новейших технологий в обучении иностранным языкам в высшем учебном заведении / В. В. Угольников // Сборник научно-исследовательских работ аспирантов и соискателей МГОПУ им. М.А.Шолохова. – М.: Молодые голоса, 2004. – №9. – С.144-117. **10. Willis D.** The potentials and Limitations of Video // Video-applications in ELT / D. Willis. – Pergamon Press, 1983. – 127 p. **11. Krijgsman A.** Lernerautonomie im Fremdsprachenenunterricht / A. Krijgsman // Іноземні мови. – 1998. – №1. – С. 36-39. **12. Lonergan J.** Video in Language Teaching / J. Lonergan. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1992. – 133 p.

Шевченко О. О. Робота з аудіофільмом як метод організації аудіювання на занятті з німецької мови у вищому навчальному закладі

Дана стаття досліджує один з методів організації аудіювання на занятті вивчення іноземної мови з урахуванням використання

аудіофільма як головного компонента для передачі аутентичного матеріалу. Приділяється увага певним етапам роботи з аудіоматеріалам, які надають змогу покращити вивчання іноземної мови. Також розглядається модифікована циклічна селективно – лабораторна модель навчання, яка передбачає індивідуалізацію процесу навчання у всіх ланках.

Ключові слова: аудіофільм, звуковий образ, циклічна селективно-лабораторна модель навчання.

Шевченко О. О. Работа с аудиофильмом как метод организации аудирования на занятии немецкого языка в высшем учебном заведении

Данная статья исследует один из методов организации аудирования на занятии по изучению иностранного языка с учетом использования аудиофильма в качестве главного компонента для передачи аутентичного материала. Уделяется внимание определенным этапам работы с аудиоматериалами, которые дают возможность улучшить изучение иностранного языка. Также рассматривается модифицированныя цикличная селективно - лабораторная модель обучения, предусматривающая индивидуализацию процесса обучения на всех этапах.

Ключевые слова: аудиофильм, звуковой образ, цикличная селективно-лабораторная модель обучения.

Shevchenko O. A. Working with audiofilm as a method of organization listening to the lesson of German in high school

This article explores one type of method of organization listening in class learning a foreign language with the use audiofilm as the main component for the transfer of authentic material. Pays attention to certain stages of work with audio materials, contributing to improve the teaching of foreign languages. Also considered selectively modified cycle – laboraty model studies, which provides individualized learning process at all levels.

Key words: audiofilm, sound image, cyclic selectively and laboratory model studies.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.111'255.4'276.45

А. В. Бузовский, В. І. Дікель

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛЕНГУ ТА АРГО У РОМАНІ МАРІО П'ЮЗО «ХРЕЩЕНИЙ БАТЬКО»

Мова – це явище соціальне. Будучи знаряддям спілкування, мова, як дзеркало, відображає особливості її носіїв, їхню культуру та історію, реагує на всі зміни в суспільстві. Людське спілкування – один з найважливіших показників освіченості та ерудованості. Від того, як буде проходити спілкування, залежить сприйняття людини суспільством, його авторитет в суспільній та професійній діяльності. Основним елементом спілкування є мовлення.

Мовлення – це специфічна форма відображення дійсності. Вона прямує за змінами, які відбуваються в нашому житті та які пов'язані з перемінами культурних орієнтирів, цінностей і настанов. Сленг та арго, будучи невід'ємною частиною мови і, відповідно, мовлення, є одними з основних й найбільш проблематичних аспектів лексикології.

На сьогоднішній день багато різних дослідників трактують їхні дефініції по-різному. В різних країнах та мовах сленг та арго займають різні позиції стосовно їхньої значущості та перекладу. Зараз немає однієї єдиної дефініції поняття сленг, тому й при перекладі сленгу на ту або іншу мову виникає багато труднощів.

Проблемою особливостей перекладу сленгу та арго та остаточного визначення ціх понять займалися і займаються досить багато дослідників-лінгвістів, які передають свої думки в своїх працях. Серед них слід зазначити таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як А.Т. Ліпатов, Є.М. Берегівська, М.І Мостовий., В.С. Елистратов, І.В. Арнольд, І.Р. Гальпєрін, В.А. Хомяков, М.А. Грачов, Ю.С. Скрєбнєв, Є.В. Лапова, Н.А. Лук'янова, К.М. Сухєнко, Е. Партридж, Р. Спірс, та інші. В своїх працях дослідники-лінгвісти пропонують свою думку щодо розуміння явищ «арго» та «сленг», та їх особливості перекладу.

Вітчизняний дослідник І. В. Арнольд вказує, що сленг включає лише розмовні слова та вирази з грубуватим чи жартівливим емоційним забарвленням (неприйнятим) в літературній мові [1, с. 112].

Інше трактування пропонується в «Словнику лінгвістичних термінів» О.С. Ахманової: Сленг, як вважає авторка, це – по-перше,

розмовний варіант професійної мови; по-друге – елементи розмовного варіанту тієї або іншої професійної або соціальної групи, які, проникаючи в літературну мову або взагалі в мову людей, що не мають прямого відношення до даної групи осіб, набувають в цих мовах особливого емоційно-експресивного забарвлення [5, с. 48-49].

Е. Партридж вказує, що приблизно з половини минулого століття термін сленг став загальноприйнятим значенням для «illegitimate» colloquial speech, тоді як до 1850 року цим терміном називали всі різновиди vulgar language except cant. Слід зазначити, що з терміном сленг нетермінологічно вживати такі синоніми сленга як argot, jargon, flash, gibberish, cant [7, с. 71]. Спочатку сленг вживався як синонім до терміну кент, пізніше – до терміну арго. Як лінгвістичний термін, сленг відсутній в словнику С. Джонсона, який був опублікований в 1755 році; в першому стандартному словнику Н. Уебстер, виданому в Америці в 1828 році, термін сленг приведений з поясненням low, vulgar, unmeaning language. Показовим є те, що термін з`явився вперше в спеціальному словнику, а вже потім став використовуватись у тлумачних словниках загального типу.

Слово «арго» походить від фр. «argot» - мова певних, замкнутих груп, яка створюється з метою мовного відокремлення. Це в основному спеціальна або своєрідно освоєна загальновживана лексика.

В. Елістратов під арго розуміє «систему словотворчості, систему породження слів, виразів і текстів, систему прийомів поетичного мистецтва, коротко кажучи, поетику, різновид поетики ... Арго - це не тільки «соціальний діалект … арго - одиниця взаємодії мови і культури» [2, с. 85].

Актуальність даного напрямку дослідження полягає в тому, що в теперішній час сленг є однією з найцікавіших мовних систем сучасної лінгвістики.Сленг – це не шкідливе утворення мови, яке вульгаризує усну мову, а органічна та, в деякій мірі, необхідна частина цієї системи. Дана проблема є дуже цікавою для лінгвіста, тому що сленг розвивається та змінюється дуже швидко. Це утворення, яке може як легко з’явитися, так і зникнути. Сленг – дуже живе та динамічне мовне явище, яке використовується у різних сферах суспільного життя і становить важливу частину мови, яка допомагає «тримати» її «живою».

Тепер розглянемо «арго» – феномен, що також є не менш цікавим явищем для дослідників-лінгвістів, оскільки це поняття інколи складно відрізнити від інших видів нелітературної лексики, що пояснюється тим, що арго виходить за рамки «таємної мови» та вливається в повсягденне життя, а точніше в сленг. Звідси дуже часто виникає проблема з перекладом таких явищ. Актуальність дослідження особливостей перекладу сленгу та арго зумовлюється також їхньою недостатньою вивченістю в лінгвокультурному середовищі.

Дана стаття присвячується розрізненню поняття «сленг» і «арго» та дослідженню особливостей та способів їх перекладу з англійської

мови на російську та українську мови, а також підбиранню синонімічних рядків до аналізованих термінів сленгу та арго в українському та російському мовленнях.

Цілями даної статті є співставлення дефініцій різних дослідників-лінгвістів щодо термінів «сленг» та «арго», визначення самої суті явищ, що розглядаються, виявлення найбільш істотних властивостей сленгу, дослідження особливостей перекладу термінів сленгу та арго, та підбору можливих синонімічних варіантів перекладу аналізованих термінів.

В аналізованому романі зустрічається багато сленгових виразів та слів, а також арготизмів, наприклад: *hood, knock off, crap, booze, bulldoze* [6]. Вони аналізуються за допомогою таких лінгвістичних методів як описовий, який включає в себе прийоми спостереження, інтерпретації, зіставлення, порівняння, класифікації аналізує мого матеріалу; метод семантичної ідентифікації, за допомогою якого визначаються семантичні відмінності досліджуваних явищ. В ході дослідження констатувався можливий переклад за новим словником англо-російської сучасної розмовної лексики С. А. Глазунова обраного сленгізму, визначався тип сленгу, до якого той приналежить, співставлялися російський та український переклади обраного роману та пропонувалися можливі синонімічні варіанти перекладу аналізованим термінам. Наприклад, в романі «Хрещений батько» зустрічається наступне речення: «They can turn him loose or dump him» [6, с. 287]. Слово *dump* є терміном сленгу, який вживається в обох англійських мовленнях: американському та британському. Деякі варіанти перекладу даного слова позначаються як вульгарний американський сленг. Слово *dump* як іменник в словнику сучасної розмовної лексики має переклад «гадюшник», що є сленгом, дозволеним як в Америці так і в Великій Британії. В значенні дієслова цей сленгізм перекладається на російську мову як «срать», «блевать», «бросать», «проигрывать», «шлёпнуть». Версія перекладу «посрать» є вульгарним сленгом, що використовується саме в американському мовленні. В оригіналі аналізуємого тексту рецептор може без усяких зусиль здогадатися, що автор має на увазі слово «вбити». Це можна зрозуміти з самого сенсу тексту. Тобто цей сленгізм можна перекладати по-різному, виходячи з контексту. В російському перекладі Марії Кан було наведено варіант перекладу даного речення: «Они могут либо выпустить его, либо прикончить» [4, с. 28]. Варіант перекладу «прикончить», в свою чергу, є розмовним словом в російському мовленні. Цей переклад точно передає той зміст, який хотів передати автор оригіналу. Олег Зав'язкін пропонує в українському перекладі роману варіант «пристукнути» [3, с. 179], що також означає «вбити» та є українським розмовним словом. Слід зазначити, що цей сленгізм раніше використовували прошарки злодіїв та вважалося, що це слово належало до категорії арго. Втім, згодом воно вийшло за межі тільки злочинного світу та почало вживатися іншими прошарками населення, й отримало вже замість статусу арго статус сленгу. Таким чином арготизми стають

сленгізмами. Для аналізованого сленгізма саме в тому контексті, в якому використовує його автор оригіналу, є можливими такі синонімічні варіанти перекладу в російському мовленні: «укокошить», «пристукнуть», «замочить», «уничтожить», «стукнуть»; в українському мовленні: «уколошкати», «порішити», «добити».

Не менш цікавий сленгізм, який можна побачити в романі Маріо П'юзо «The Godfather» – *lousy*, який зустрічається в реченні: «You look lousy» [6, с. 135]. Термін *lousy* відноситься до загальновживаного сленгу, який можна почути як в американському англійському мовленні так і в британському. В словнику сучасної розмовної лексики автор надає наступні приклади варіантів перекладу даного слова: «паршивый», «сволочной»; «паршиво». Звідси зрозуміло, що цей сленгізм може перекладатися не тільки однією частиною мови. В російському перекладі роману надан такий переклад сленгізму як «не очень» [4, с. 119]. В тексті йде мова про те, що людина виглядає погано, а варіант перекладу, який запропонувала російський перекладач Марія Кан, за смислом відповідає тим версіям перекладу, які запропоновані в словнику сучасної розмовної мови. Також ця лексема зустрічається в діалозі «How does your jaw feel, kid?» – «Lousy». В контексті йдеться про самопочуття одного з героїв роману. На питання герой відповідає, що почувається «паскудно». Цей варіант перекладу також має право на існування, тому що повністю відповідає смислу аналізованого сленгізма. В українському варіанті перекладу роману «Хрещений батько» перекладач Олег Зав'язкін переклав термін *lousy* як «погано» [3, с. 263], що також є відповідником до оригінального сленгізму, але не відображає всіх емоцій, які вчинила страшена фізична біль, та почуттів, які автор оригіналу Маріо П'юзо вклав у відповідь розгніваного героя. Можна зробити висновок, що даний термін вживається для експресивної передачі негативного самопочуття та емоцій. В російському мовленні обраний сленгізм може перекладатися як *«хреново», «ужасно», «галимо», «гадко»; в українському: «мерзотно», «гидко», «жахливо»*.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що сленг та арго можуть перекладатися досить по-різному як у російській, так і українській мовах. В ході аналізу прикладів перекладу було також виявлено факт того, що будь-яка одиниця сленгу та арго не завжди перекладається тією ж самою частиною мови, у якій вона стоїть в тексті оригіналу. Наприклад, у ході нашому пошуку ми побачили, що іменник не завжди перекладається іменником. Варто також зауважити, що дуже велике значення при донесенні до читача усього спектру відчуттів героїв, їх психологічного напруження, емоційного фону ситуації має саме перекладацьке рішення, від якого залежить вірність передачі істинного сенсу, вкладеного автором у ту чи іншу одиницю сленгу або арго. Роблячи вибір на користь того чи іншого відповідника, перекладач автоматично визначає відтінок емоційності, з яким буде передана та чи інша ситуація, вислів, діалог.

Наша стаття є внеском в подальший розвиток питання про взаємодії сленгу та арго і про особливості їх перекладу. Практична значущість даного дослідження полягає в можливості використання наданих матеріалів в дослідженнях про проблеми з лексикології, в практичних курсах за певними напрямами, при розробленні спецкурсів й спецсемінарів про проблеми лексикології. Мовний матеріал стосовно сленгу та арго може бути використаний в лексикографічній практиці (наприклад при складанні словників сленгу та арго).

Список використаної літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Флинта-Наука, 2002. – 384 с. **2. Елистратов В.С**. Русское арго в языке, обществе и культуре // Русский язык за рубежом / В.С. Елистратов, 1995. – №1. – С. 82-89. **3. П'юзо М**. Хрещений батько / переклад О. В. Зав'язкіна. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – 352 с. **4. П'юзо М.** The Godfather / переклад М. Й. Кан. **5**. **Словарь** лингвистических терминов / За ред. О. С. Ахмановой. – М.: КомКнига, 2005. – 576 с. **6. Франк И.** Английский язык с Марио Пьюзо. «Крёстный отец» / И. Франк. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2006. – 763 с.**7. Partridge E.** Slang To-Day and Yesterday. – London, 1960. – 484 p.

Бузовський А. В., Дікель В. І. Особливості перекладу сленгу та арго у романі М. П'юзо «Хрещений батько»

У статті поставлено завдання співставити дефініції різних дослідників-лінгвістів до термінів «сленг» та «арго», визначити розглядувані явища та дослідити роль ціх понять в мові; дослідити особливості перекладу термінів сленгу та арго, детально проаналізувати ці терміни: визначити приналежність до американського чи британського англійського мовленню, до певного типу сленгу. Наступним завданням статті є виявлення найбільш істотних властивостей сленгу та підібрання можливих синонімічних варіантів перекладу до аналізованих термінів.

Ключові слова: сленг, арго.

Бузовский А. В., Дикель В. И. Особенности перевода сленга и арго в романе М. Пьюзо «Крёстный отец»

В статье поставлена задача сопоставить дефиниции разных исследователей-лингвистов к терминам «сленг» и «арго», определить рассматриваемые явления и исследовать роль этих понятий в языке; исследовать особенности перевода терминов сленга и арго, детально проанализировать эти термины: определить принадлежность к американской или британской английской речи, к определённому типу сленга. Следующим заданием статьи является определение наиболее

существенных свойств сленга и подбор возможных синонимичных вариантов перевода к анализированным терминам.

Ключевые слова: сленг, арго.

Bozovskiy A. V., Dikel V. I. Peculiarities of slang and argot translation in the novel «The Godfather» by M. Puzo

The article is aimed at comparison of definitions to the terms «slang» and «argot» presented by different linguists-researchers, defining of concerned phenonema and researching of these terms' role in the language; researching of translation peculiarities of the terms «slang» and «argot», detailed analysis of the terms: American or British English speech detection, definite slang type detection. The next goal of the article is detection of the most essential slang features and collating of possible synonymous variants of translation to the analyzed terms.

Key words: slang, argot.

Стаття надійшла до редакції 2.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 001.4(045)

А. Г. Гудманян, Г. Г. Єнчева

АВІАЦІЙНІ ЕПОНІМНІ НАЗВИ: ПОХОДЖЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАД

Авіація – одна з наймолодших галузей техніки, латинською мовою «авіа» означає «птах». З найдавніших часів, як свідчить історія авіації, людина, спостерігаючи за польотом птахів, мріяла піднятися в небо і робила численні спроби літати за допомогою штучних крил. Мрія віддзеркалювалася в міфах, легендах, оповідях, у яких боги, герої, персонажі наділялися здатністю літати. Але тільки акумуляція величезного наукового потенціалу – результату тривалих досліджень багатьох поколінь фахівців – допомогла людині піднятися в повітря.

Прикметно, що особливості становлення й розвитку авіації сприяли широкому залученню термінів різних наукових дисциплін і сфер людської діяльності. Авіаційна наука, що формує основи творення та застосування авіаційної техніки, ґрунтується на досягненнях аеродинаміки, газодинаміки, термодинаміки, механіки польоту, аеронавігації, теорії автоматичного керування, будівельної механіки, матеріалознавства, акустики, ергономіки, метеорології, медицини,

економіки, військових наук. Сучасна авіаційна лексика підпорядковується загальному закону мови: її формування – це складна єдність кількісного росту і якісних змін та поступовості, це система в русі. Вона охоплює найменування авіаційних понять, які існували раніше, черпає з інших мов ті елементи, яких їй бракує, поповнюється новими, тими, які співвідносяться з поняттями, які щойно виникли.

Усі ці «новонароджені» явища, процеси, предмети потребують найменування, закріплення за ними мовних знаків, за допомогою яких можна було б здійснювати обмін інформацією. Саме тому, однією з найважливіших функцій мови є кумулятивна, така, що дозволяє передавати накопичений досвід від покоління до покоління, зокрема не тільки досвід певного народу, але й усього людства загалом. У сфері наукового знання засобом передачі накопиченого досвіду виступає спеціальна лексика.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що питання походження та перекладу епонімів науково-технічної літератури у сучасній лінгвістиці загалом, та перекладознавсті зокрема є недостатньо розробленими. Мета роботи полягає у визначенні загальних особливостей походження авіаційних епонімних одиниць, а також вказати на труднощі, які виникають при перекладі англомовних термінів-епонімів в українській науково-технічній літературі.

Об’єктом дослідження є авіаційні епонімні терміни, які функціонують у текстах науково-технічної літератури. Предметом дослідження є способи утворення, правила та технології перекладу англомовних термінів-епонімів науково-технічної літератури українською мовою.

Слід наголосити, що науково-технічна революція здійснюється людиною і задля людини. Саме тому в антропологічному аспекті лінгвістики цікавість становлять ті мовні одиниці, у яких віддзеркалена особа діяча. До таких, зокрема, можна віднести авіаційні епонімні найменування, семантичними та структурними компонентами яких є імена вчених і конструкторів. Такі одиниці слугують чудовою ілюстрацією історії розвитку цієї сфери наукового знання і переконують нас у спадкоємності досвіду поколінь. Вони надають можливість молодим фахівцям побачити науку в особах, оцінити внесок того чи того вченого в її розвиток, викликають асоціації імені вченого з періодом розвитку наукового знання та науковим напрямом. Тому дуже показовою виявляється одна з важливих культурологічних функцій епонімного терміна – меморіальна функція.

Антропоніми, які слугують підґрунтям епонімної номінації, репрезентують величезний пласт лексики будь-якої національної мови і в своїй основі виокремлюються самобутністю: вже саме згадування того чи того прізвища дозволяє реципієнтові співвіднести його з народом, країною, вихідцем з якої є носій прізвища.

Натомість, якщо прізвище належить людині з усесвітньою популярністю, то реципієнт майже завжди може відтворити логічний зв'язок зі сферою її діяльності. Ці відомості за певних умов проектуються і на те, що винайдене чи створене названою людиною. Так, наприклад, історія авіаційного Києва пам'ятає видатного льотчика і талановитого конструктора – Петра Миколайовича Нестерова – автора однойменної «мертвої петлі»; прізвище автора ідеї перших у світі гідролітака та винищувача з шасі, що забирається в повітрі, – Дмитра Павловича Григоровича. Найбільший же внесок у розвиток авіації в Україні зробив геніальний конструктор Олег Костянтинович Антонов.

Отже, стаючи компонентом епонімної назви, імена епонімів вкладають до похідного терміна інформацію про носія імені, сферу його діяльності, особистий внесок ученого та країни у світовий науково-технічний прогрес.

«Відображення» імені особи в спеціальному слові не завжди засвідчує безпосереднє відношення названої людини до предмета чи поняття, які позначаються терміном. На думку Т.М. Кондратьєвої, «власна назва – найконкретніша, хоча, разом з тим, і найбільш абстрактна категорія, яка надає можливість на матеріалі мовних контекстів відстежити не тільки історію народу, його світогляд, історію слова, але й перетворення конкретного номінального значення на загальне поняття, на образи та символи» [2, с. 3]. Характер подібного перетворення в кожному конкретному випадку залежатиме від типу семантичних зрушень, перерозподілу семіотичних зв'язків, які здійснюються в значеннях власних назв та імен. Залежно від відношення імені-джерела до позначуваного ним предмета епонімні найменування поділяються на чотири групи.

Перший тип епонімних найменувань, утворення яких визначається перерозподілом семантики за схемою «винахідник-винахід», є найчисленнішою групою в авіаційній термінології. За таких умов інформація, що входить до змісту антропоніма в похідному від нього терміні, не входить до сигніфікативної частини лексичного значення, а стає енциклопедичним/культурологічним компонентом, який зазначає умови створення, відкриття явища, процесу. Так, наприклад, основою лексичного значення терміна *імельман* є наукове поняття *фігура вищого пілотажу, яка включає першу половину петлі, у верхній точці якої літак повертається навколо повздовжньої осі на 180°: переводиться в горизонтальний політ; напівпетля Нестерова.* А культурологічний компонент семантики терміна – *фігура вищого пілотажу вперше виконана німецьким льотчиком Immelman.*

Отже, терміни з культурологічним компонентом семантики, вираженим епонімним терміноелементом, у фахівця викликають миттєву асоціацію з особою винахідника, сферою його діяльності, періодом розвитку науки.

Групу епонімів другого типу репрезентують найменування, утворені від імен людей, що безпосередньо не зробили відкриття, винахід, проте мають відношення до ситуації відкриття та деякою мірою сприяли йому. Наприклад, *профіль Жуковського – профіль із затупленою передньою та гострою задньою кромками, контур і аеродинамічні характеристики якого обчислюються за аналітичними формулами. Названий на честь М.Є. Жуковського, який уперше запропонував використовувати його як профіль крила літака.*

Третю групу епонімних найменувань репрезентують терміни та номени, які отримали в ролі твірного елемента ім'я епоніма, що не має стосунку до відкриття, розробки позначуваного ним явища, процесу, поняття чи то предмета. Цю групу складають найменування, епонімом яких стала відома людина, діяльність якої не обов'язково була пов'язана з тією сферою, предмети якої називають одиниці, утворені від її імені. Така традиція іменування на честь якої-небудь особи широко представлена в морській номенклатурі [5], але в авіації нею послуговуються не так часто.

Одним з небагатьох прикладів може слугувати назва літака «*Максим Горький*» – літак-гігант АНТ-20, найбільший у світі для свого часу. У 1934 році у створенні «*Максима Горького*» брали участь 35 заводів, а також відомі авіаконструктори В.М. Петляков, О.О. Архангельський, Б.М. Кондорський, очолював роботу А.М. Туполєв. Прикметно, що одиниці цієї підгрупи виокремлює серед решти епонімної лексики опосередкований, послаблений характер семантичного зв'язку між твірною базою та похідною одиницею. Такий зв'язок відображається в лексикографічних виданнях у вигляді формулювань *на честь кого-небудь, на згадку про кого-небудь*.

Четверта група епонімів представлена назвами моделей авіаційної техніки, утвореними шляхом метафоризації імен винахідників. Як відомо, номенклатура авіації – система технічних номенів, і денотатами її одиниць виступають моделі літальних апаратів, авіаційного обладнання та озброєння. Найбільш типовий номен цієї групи – поєднання абревіатури (марка, модель) та числівника: *Б-20 – авіаційна гармата, створена в 1944 р. під керівництвом М.Е. Березіна; калібр 20 мм, скорострільність 800 пострілів за хвилину, маса снаряда 96 г, початкова швидкість 800 м/с, маса гармати 25 кг*; *Мі-26 – універсальний потужний вертоліт, який прийшов на допомогу геологам, будівельникам, нафтовикам, створений під керівництвом відомого авіаконструктора вертолітної техніки М.Л. Міля. Саме йому належить вислів: «давня мрія людини, яка викладена у казці про килим-літак, найбільш утілюється у вертольоті: з лісу, з вершини гори, з палуби корабля, з вулиці населеного пункту, з даху висотної будівлі або зі скелі – з будь-якого місця може піднятися вертоліт і приземлитися будь-де»*.

Усі одиниці цієї підгрупи отримано внаслідок семантичної деривації власних назв епонімів на ґрунті метафоричного перенесення. Епоніми, чиї імена стали похідною основою для описуваних авіаційних номенів, представлені трьома класами: 1) грецькі і римські боги; 2) біблійні герої; 3) персонажі національного епосу. Особливість таких власних імен полягає в тому, що їхній денотат чітко окреслений і зрозумілий навіть поза контекстом. Вони називають широко відомі «культурні об'єкти». Тому, коли такий загальновідомий антропонім використовується як назва якого-небудь предмета, зокрема авіаційних конструкцій, у реципієнта виникають відповідні асоціації.

Зв'язок між значеннями двох одиниць утворюється на основі спільної семи, яка виділяє певну яскраву властивість епоніма, яку конструктор хоче перенести на свій винахід і підкреслити в назві. Подібні випадки відепонімного словотворення розглядаємо як семантичну деривацію за принципом метафори. Під метафорою розуміють такі перенесення значення, які «ґрунтуються на аналогії і, внаслідок цього, мають «окреслений характер» та можуть бути зведені до двох основних видів перенесень на основі зовнішньої та внутрішньої (функціональної) аналогій» [1, с. 54].

Значну частку найменувань «метафоричного» різновиду складають назви літальних апаратів, які перевозять вантажі та пасажирів. Прикметно, що для трьох із них в ролі твірної основи був використаний один антропонім – Геркулес *(Lockheed C-130 Hercules)*, який серійно виробляється вже понад тридцять п'ять років у США [10]. Культ героя давньогрецького епосу, чиє ім'я лежить в основі трьох авіаційних найменувань, був привезений до Італії грецькими колоністами і спочатку називався культом Геракла. Геракл / Геркулес, що здійснив за своє життя дванадцять легендарних подвигів, у європейській культурі вважається уособленням чоловічої сили. Напевно, саме тому ім'я легендарного героя, яке підкреслює силу та міць названого ним предмета, було обрано як найменування відразу трьох літальних апаратів. Отже, у зазначених випадках відепонімного утворення метафоричне перенесення відбувається на основі спільної семи «сильний», яка «акцентує» велику вантажопіднімальність названих повітряних суден.

Для української транспортної авіації також характерне використання імен міфічних велетнів і богатирів, зокрема: *Ан-22 «Антей»* – названий іменем лівійського велетня, сина Посейдона та Геї – перший у світі широкофюзеляжний і найбільший для свого часу літак, створений 1965 року в Києві Авіаційним науково-технічним комплексом ім. О.К. Антонова; *Ан-124 «Руслан»* – призначений для перевезення особливо великих вантажів у віддалених і важкодоступних районах Далекого Сходу і Півночі, його унікальне обладнання дозволяє швидко навантажувати й розвантажувати двадцятитонні залізничні та морські контейнери, мостові конструкції,

обладнання для буріння, автобуси і навіть невеликі судна. Принципом аналогії послуговуються й під час створення назви пасажирського рейсового аероплана компанії Фарман *F-60 Голіаф*. Твірною базою найменування літака було обране ім'я героя біблійної легенди велетня Голіафа з метою підкреслити розміри йменованої конструкції.

Інколи епонім обирається з метою вказати сферу застосування літального апарата, його призначення. Наприклад, натрапивши в тексті на номени: *Б-200* «*Амфібія*», реципієнт здогадається, що йдеться про гідролітак (це актуалізується семою значення назви епоніма, за апелятивацію – елемент «гідро»); *Су-25* «*Літаючий танк*» – можна зрозуміти, що назва літака ґрунтується на надзвичайних вогневих та захисних можливостях літака-штурмовика; «*Хіоні*» *№ 5* «*Горбоконик*» (*російською – «Конек-Горбунок»*) – можна здогадатися, що назва акцентує на призначенні літака супроводити кавалерію в рейдах.

Отже, метафоричний спосіб творення епонімних номенів властивий авіаційній номенклатурі. У підгрупі другого типу епонімних найменувань представлені такі номени, які можуть бути як єдиною назвою конструкції, так і паралельним до технічного номена позначенням об'єкта. Вивчення питання щодо походження епонімних найменувань було б неповним без аналізу змін, які відбуваються з іншомовними назвами за їх переходу до системи української мови.

У разі переходу до української мови в ролі компонента епонімної одиниці іншомовні власні назви зазвичай транслітеруються: *Andersson – Андерсон*, *Klemm – Клем*, *Morrisey – Моррісей*; зафіксовані також випадки транскрибування іншомовних імен-епонімів: *Miles – Майлз*, *Wright – Райт*.

Функціонуючи в нерідній мовній системі, такі імена, зазвичай, підкоряються її граматичним законам і набувають парадигми відмінкових закінчень: *фільтрування за Кальманом, закрилок Фаулера, щиток Крюгера (на внутрішній частині переднього ребра крила Боїнга 777), шпонка Вудруфта*. Згодом вони можуть виступати твірними основами для прикметників, утворених за словотвірними моделями української мови, наприклад, *фаулерівський закрилок, доплерівський ефект, бодуенівський трос, брегівська комірка, коріолісова сила, карданний механізм*. Проте серед авіаційних епонімних найменувань представлені й такі, у яких ім'я епоніма не піддається морфологічним змінам, зберігаючи початкову форму. Такі імена закінчуються здебільшого голосними -о, -і, -а, наприклад, *цикл Карно, трубка Вентурі, ефект Коанда, щиток Крюгера*.

Слід вказати також на приклади функціонування в українських текстах відепонімних іншомовних одиниць, виражених латинськими буквеними символами. У групі цих найменувань виявлена спільна закономірність: усі вони – абревіатури. Сюди входять, по-перше, символи, які позначають одиниці системи вимірювань, фізичні і математичні параметри, різні константи: *число Маха, стала Ейлера,*

функція Лапласа, $p_к$, число Рейнольда. Такі найменування є міжнародними, і послуговуються ними в термінологічних поєднаннях. По-друге, це назви марок, моделей авіаційної техніки (марка автожирів FI, марки літаків CR і F.K.). Стосовно останнього типу найменувань написання латинською графікою виправдане чинним положенням щодо «недоторканності» торгівельної марки.

Підводячи підсумок, зазначимо, що задля вирішення питання щодо походження епонімних найменувань не слід обмежуватися лише лінгвістичним дериваційним аспектом. Вивчати особливості перекладу епонімних термінів і номенів слід також з урахуванням характеру назви-джерела та семантичних зв'язків між твірними й похідними одиницями. За лінгвокультурологічного підходу вбачаємо доцільним розподіляти авіаційні епонімні назви на чотири групи залежно від того, чи утворений епонімний термін від назви епоніма, який здійснив відкриття, позначається ним або ні. Існує також група термінів і номенів, які ґрунтуються на іменах учених, що мали відношення до названого поняття, явища, предмета, процесу. Така епонімна група може бути розглянута з позиції «генетичного» походження наукового поняття, його державної належності. Такі дослідження виходять за рамки лінгвістики і мають вестися в межах історії авіації.

Список використаної літератури

1. Зюзина Е.А. Опыт словаря эпонимических терминов и номенов авиации и смежных дисциплин / Е.А. Зюзина. – Краснодар, 2006. – 148 с. **2. Кондратьева Т.Н.** Метаморфозы собственного имени. Опыт словаря / Т.Н. Кондратьева. – Казань, 1983. – 131 с. **3. Москалева М.М.** Терминосистема авиационной лексики и особенности её презентации в иностранной аудитории: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / РУДН / М.М. Москалева. – М., 1998. – 17 с. **4. Ткачева Л.Б.** Происхождение и образование авиационных терминов в английском языке: Автореф. дис ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л.Б. Ткачева: Ленингр. гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена. – Л., 1973. – 29 с. **5. Чипан И.М.** Специальная и терминологическая лексика подъязыка морских специальностей (подводный флот): Дис. ... канд. филол. наук / И.М.Чипан. – СПб., 2000. – 183 с. **6. Авиация:** Энциклопедия / Гл. ред. Г.П. Свищев. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1994. – 736 с. **7. Англо-російсько-український** тлумачний словник до МЕГА-модульного навчального комплексу «Аеронавігація» / Уклад. В.П. Бабак, В.П. Харченко, Ю.В. Зайцев. – К.: Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 328 с. **8. Кто есть кто в авиации?** http: //airforce.ru/staff/who_is_who **9. Авиационное вооружение**. [Електроний ресурс]. Режим доступу: http: //www.airwar.ru **10. Энциклопедия мировой авиации**. [Електроний ресурс]. Режим доступу:http: //www.cofe.ru/avia

Гудманян А. Г., Енчева Г. Г. Авіаційні епонімні назви: походження та переклад

У статті розглядаються авіаційні епонімні назви, семантичними та структурними компонентами яких є імена вчених і конструкторів. З'ясовано походження епонімних термінів і номенів із урахуванням характеру назви-джерела та семантичних зв'язків між твірними й похідними одиницями, за лінгвокультурологічного підходу запропоновано класифікацію авіаційних епонімних назв.

Ключові слова: антропонім, епонім, авіаційні епонімні назви, власні назви, авіаційна термінологія, лінгвокультурологічний компонент, класифікація епонімів.

Гудманян А. Г., Енчева Г. Г. Авиационные эпонимные названия: происхождение и перевод

В статье рассматриваются авиационные эпонимные названия, семантическими и структурными компонентами которых являются имена ученых и конструкторов. Выяснено происхождение эпонимных терминов с учетом характера названия-источника и семантических связей между образующими и производными единицами, при лингвокультурологическом подходе предложена классификация авиационных эпонимических названий.

Ключевые слова: антропоним, эпоним, авиационные эпонимные названия, авиационная терминология, лингвокультурологический компонент, классификация эпонимов.

Gudmanian A. G., Encheva G. G. Aviation eponymic names: origin and translation

The article deals with the aviation eponymic names, the semantic and structural components of which are the names of scientists and designers. An attempt has been made to find out the origin of aviation eponymic terms due to the character of the name-source and semantic relations between forming and derivative units; the classification of aviation eponimic names is offered while linguistic-and- cultural approach.

Key words: anthroponym, eponym, aviation eponymic names, proper names, aviation terminology, linguistic-and-cultural component, classification of eponyms.

Стаття надійшла до редакції 7.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'255.4

І. П. Зайцева, О. А. Свиридова

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОЛОРИТ ПОЕМИ М.В. ГОГОЛЯ «МЕРТВІ ДУШІ» У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Художні тексти охоплюють усе жанрове розмаїття художньої літератури, літературної критики та публіцистики. Вони є носіями духовно-практичного досвіду тих чи інших суспільних груп і окремих осіб і виконують дуже важливу функцію в міжкультурному спілкуванні.

Перекладу кожного виду художнього тексту (проза (роман, казка, розповідь тощо), поезія (вірші, балади, пісні тощо), драматичні твори) притаманні свої особливості. Окрім того, специфіку твору надає індивідуальний стиль автора.

Актуальність дослідження, проведеного у даній статті, обумовлена тим, що мову та стиль М. Гоголя дуже складно передати іноземною мовою. Дослідженню лексико-стилістичних особливостей творчості М. Гоголя присвячено багато праць, зокрема розвідки Т.К. Абдулаевої, М. Бахтіна, А. Білого, А.Х. Гольденберг, Г. Гуковського, М.І. Знобищевої, Є.А. Минюхиної, Н.А. Мороз, О.В. Нестеренко, Л.О. Тимошенко та ін., але особливості перекладу на англійську та українську мову розглянуті недостатньо.

Ми ставимо за мету дослідити особливості перекладу художнього тексту на українську та англійську мови на прикладі поеми М.В. Гоголя «Мертві душі».

Досягнення мети буде здійснено виконанням наступних завдань:

1) виділити лексико-семантичні групи слів, що передають національно-культурний колорит авторської мови;
2) проаналізувати способи їх передачі українською та англійською мовами при перекладі;
3) оцінити ступінь збереження семантичної повноти мовних одиниць при їх перекладі.

Матеріалом для проведення дослідження послужив оригінальний текст поеми російською мовою та два його переклади: англійською та українською мовами.

Насамперед варто відзначити, що специфіка проблем художнього перекладу зумовлена, перш за все, специфікою самого художнього тексту. Питанням художнього перекладу присвячено праці А.С. Гафарової, Е.Е. Петрової, Т.А. Казакової, В.Н. Комісарова, Д. С. Котешова, Г. Кость, В.В. Сдобникова, О.В. Петрової, І.А. Солодилової, Ю.П. Солодуб, А.В. Федорова, Д.В. Тугашова тощо.

Спираючись на дані теоретичні дослідження ми представили у статті системний підхід до аналізу способів передачі національно-специфічних та емоційно-маркованих мовних одиниць твору М. Гоголя при перекладі українською та англійською мовами, у чому й полягає новизна роботи.

В.Н. Комісаров щодо творів художньої літератури пише: «Твори художньої літератури протиставляються всім іншим мовним творам тому, що для всіх них домінантною є одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична чи поетична. Основна мета будь-якого твору цього типу полягає у досягненні певного художнього впливу, створенні художнього образу» [3, с. 27]. Тобто вся інформація художнього тексту (інтелектуальна, емоційна, естетична) передається саме через емоційний та естетичний вплив на одержувача за допомогою мовних засобів усіх рівнів.

Г. Кость підкреслює таку особливість художнього тексту як наявність у ньому не тільки експліцитної, але й імпліцитної інформації. Експліцитний зміст є безпосередньо пов’язаним з компонентами висловлювання. Імпліцитний зміст не є формально вираженим в тексті. Це значення, яке імовірно міститься у тексті, це глибинний зміст, підтекст. Процес декодування цього змісту вимагає від перекладача залучення широкого екстралінгвістичного контексту, його уявного всесвіту, енциклопедичних знань [4].

В.В. Сдобников та О.В. Петрова виділяють також наступні особливості художнього тексту: передбачувана автором ступінь активності читача (автор за допомогою типу оповіді, ступені адресованості тексту апелює до читача, розраховує на появу у нього певних асоціацій, на певну ступінь «домислювання»), наявність у тексті образа автора (художній текст не може бути об'єктивним, позбавленим авторської позиції, його ставлення до героїв і подій, авторської інтонації), структурне розмаїття (можуть чергуватися епізоди, пов'язані з різними сюжетними лініями, можуть зміщуватися і навіть змішуватися різні хронологічні і логічні плани, з'являтися так звані ретроспективні епізоди), високий ступінь національно-культурної та тимчасової обумовленості [5].

Розглянемо які само особливості художнього тексту найбільш притаманні твору М. Гоголя «Мертві душі» і проаналізуємо їх переклад англійською та українською мовами.

Як було зазначено вище, у художньому тексті дійсність представлено у виді образу. Збереження створеного автором образу при перекладі є дуже важливим, оскільки у протилежному випадку це може призвести до втрати своєрідності стилю автора. Створенню образу сприяє практично кожне слово, ритмічна організація тексту, його фонетичне аранжування, композиція твору, що вимагає від перекладача ретельного аналізу оригіналу.

У досліджуваному творі М. Гоголя у створенні образу велику роль відіграють прикметники та іменники зі зменшено-пестливими суфіксами.

Їх переклад на українську мову не викликає труднощів через близькість двох мов. Складніше завдання стоїть перед перекладачем на англійську мову, що пов'язано з її аналітичним характером. Аналіз перекладів дозволив нам виділити 4 групи слів за ступенем збереження значення зменшено-пестливих суфіксів при перекладі на англійську мову.

Серед них найбільш чисельними є слова, які при перекладі на англійську мову втратили конотативне значення суфіксів. Наприклад: *блинки, блинцы – млинчики, млинці – pancakes, афишка – афішка - a playbill; реестрик – реєстрик – a list; худенький – худенький – scrawny* тощо. Це можна пояснити тим, що засоби англійської мови не завжди дають можливість передати значення зменшено-пестливих суфіксів. Наприклад, незвичним був би переклад слова *блинцы* як *little pancakes* чи *афішка – a little playbill.* Окрім того, семантика зменшено-пестливих суфіксів у російській та українській мові є дуже багатою, не прив'язаною до певних шаблонів. Наприклад, російською мовою ми можемо сказати *блинцы, блинки, блинчики, деревушка и деревенька.* Різницю між цими словами неможливо передати англійською мовою.

До другої групи увійшли слова, при перекладі яких, конотативне значення зменшено-пестливого суфікса було збережено. У більшості випадків в англійській мові значення невеликого розміру можна передати за допомогою сполучення прикметників таких як *little, poor, small, miniature, faint* з назвою об'єкту, який вони характеризують. У цьому випадку денотативне та конотативне значення російського або українського слова, що як правило виражені коренем та суфіксом одного слова відповідно, передається на англійську мову за допомогою різних слів, наприклад: *деревушка – сільце – a little village; сиротинка – сиротинка – a poor orphan; деньжонки в пестрядевых мешочках – грошенята в пістрьових торбинках – little bits of money in small calico bags; орешек – горішок – a little nut* тощо.

Третю групу складають пестливі слова, перекладені за допомогою еквівалента більш зрозумілого для носіїв мови перекладу, наприклад *душенька (звернення до жінки) – серденько – dear heart, sweet heart; душенька (звернення до дитини) – серденько – my sweet child; умница душенька! (похвала за правильну відповідь) – розумнику, серденько! – What a clever boy, what an angel!; миленькие малютки - любі діточки – darling sparrows; мои крошки – мої малятка – my little morsels.* У цьому випадку використання еквівалентів при перекладі є виправданим, оскільки у кожній мові склалися власні пестливі форми, які виражають певне емоційне ставлення до людини і те, що прийнятно в одній мові може бути неприйнятним в іншій. Доказом цього є різний переклад слова *душенька* на англійську мову. Так, можна простежити, що у російській та українській мовах значення слова «душенька» та «серденько» розуміється мовцями із контексту, а тому використовується при звернені як до жінки, так і до дитини. При перекладі на англійську мову – навпаки звернення до дитини як *dear heart* чи *sweet heart* є неприйнятним, тому

перекладач використовує еквіваленти, зрозумілі представникам мови перекладу в залежності від контексту – *my sweet child, what a clever boy, what an angel!*

Четверта і найменш чисельна група представлена словами, в яких конотативне значення зменшено-пестливого суфікса при перекладі передається суфіксом з аналогічним значенням. Незважаючи на те, що англійська мова є аналітичною, у ній збереглися деякі морфологічні засоби вираження суб'єктивної оцінки – зменшено-пестливі суфікси такі як *-let, -ule, -ette, -kin, -ock, -ling, -y (-ie, -ee).* У досліджуваному творі ми зустріли такі варіанти перекладу: *Разинь, душенька, свой ротик… – Розкрий, серденько, свій, ротик… – Open, mouthies, sweetie…; голубенькая краска вроде серенькая – голубенька фарба, так ніби сіренька – pale greish-blue.*

Але використання зменшено-пестливих суфіксів при перекладі на англійську мову не завжди є можливим і зустрічається рідко. Окрім того, необхідно бути дуже уважним, оскільки деякі суфікси можуть передавати також і негативну оцінку, а отже є ризик невірної інтерпретації конотативного значення слова оригіналу.

Також створенню образу у творі сприяє притаманна стилю автора гіпербола. Аналогічно перекладу зменшено-пестливих суфіксів проблема виникає при її перекладі саме на англійську мову, наприклад: *преприятный человек – надзвичайно приємна людина – a most engaging man; предпочтеннейший и прелюбезнейший человек – преповажна й прелюб'язна людина – the most extremely distinguished and most amiable of men; он любезнейший и обходительнейший человек – він найлюб'язніша і найчемніша людина – he was a man of utmost civility and circumspection, скромнейший, деликатнейший и образованнейший офицер – найскромніший, найделікатніший і найосвіченіший офіцер – an officer of the utmost modesty, tact and good breeding.*

Можна виділити два основних способи перекладу таких словосполучень: використання вищого ступеню порівняння або заміна частини мови (напр., *utmost* – прикметник, іменник). Крім того, у деяких випадках перекладач створює аналогічну гіперболу, яка не відповідає нормам граматики (напр., *the most extremely*), проте є відповідною стилю автора.

Тепер розглянемо національно-культурну особливість твору «Мертві душі», яка визначається, перш за все, наявністю великої кількості реалій.

Переклад реалій у даному творі є підтвердженням того, що комплексний підхід до їх перекладу на англійську мову є найбільш прийнятним. Щоб не змушувати читача постійно звертатися до коментаря перекладач, де це було можливим, використовував описовий переклад (напр., *щи – cabbage soup, подать – tax money, баранки – wooden harness rings, сбитенщик – a honey-tea vendor тощо)* та відповідник у мові перекладу з подібним значенням (*русский трактир -*

Russian inn, крендели – breadrolls, скородумки – dumplings, картуз – cap, «Питейный дом» – Drinking Establishment, бричка – chaise, тулуп – coat тощо*).*

У той же час перекладач досить часто, використовує перекладацький коментар з метою пояснення значення слова, у якому він одночасно його й транслітерує, навіть якщо воно було перекладено описовим способом, калькою чи за допомогою слова близького за семантикою. Як, наприклад, з перекладом слова «богатыри» – legendary giants (у примітках legendary giants: the Russian is *bogatyr,* the hero of folklore and legend, often of great stature and endowed with exceptional strength; numerous tales in Russian folklore recount the valorous deeds of *bogatyri).* Це можна пояснити тим, що постійне використання описового перекладу чи формального замінника призвело б до втрати національно-культурного колориту.

Рідше за все зустрічаються транслітеровані реалії, оскільки при транслітерації існує ризик того, що зміст поняття може залишитися незрозумілим читачу. Тому разом з цим можуть давати й перекладацький коментар, як наприклад у нашому творі: *верста – verst (у примітках: the verst was a pre-Revolutionary measure of distance, slightly longer than a kilometer).* Але іноді реалії лише транслітеруються, що є нагадуванням читачу, про те, що перед ним саме текст перекладу, а не оригінал, наприклад, *самовар – samovar, рубль – rouble.*

Переклад реалій на українську мову у порівнянні з перекладом на англійську не викликає труднощів. Це можна пояснити трьома основними факторами: 1) багато реалій є спільними для обох культур; 2) представникам української культури є зрозумілими більшість реалій притаманних російській культурі; 3) спорідненість мов. Не дивлячись на це, при перекладі на українську мову іноді можна зустріти формальні замінники, наприклад, *рубль – карбованець; целковики – карбованці; русский барин – російський пан.*

Національна специфіка твору знаходить відображення також і в передачі мовних форм звертання, а саме займенників «ти» та «Ви». Наприклад: *Он познакомился с помещиком Ноздрёвым,…который ему после трёх-четырёх слов* ***начал говорить «ты».*** *С полицмейстером и прокурором Ноздрёв тоже* ***был на «ты»*** *и обращался по-дружески. – …the landowner Nozdryov,…who after three or four words began addressing Chichikov* ***in terms of the utmost familiarity****. Nozdryov was also* ***on the closest terms*** *with the police chief and the public prospector, and was most affable towards them…* або *…и сказал ему даже один раз «вы» – …addressing him in terms of great courtesy*

У даному випадку перекладач змушений описово передавати значення російських займенників на позначення ввічливої форми звертання.

Національна-культурна специфіка твору проявляється також і у використанні застарілої лексики, тобто історизмів та архаїзмів. Аналіз

оригіналу та перекладів застарілої лексики твору вказує на необхідність її пояснення не тільки носіям мови перекладу, але й деяким представникам культури мови оригіналу. Тобто така лексика вимагає своєрідного перекладу й у межах мови оригіналу, наприклад: *беленькая (сноска: двадцатирублёвая ассигнация, белого цвета) – біленька (асигнація на 25 карбованців) – twenty-five rouble note (Explanatory Notes: … belen'kaya (from belyi, 'white', the colour of the note) – twenty-five rouble note).*

Таку необхідність можна пояснити виникненням конфлікту культур, який за С. Тер-Мінасовою, є можливим не тільки у вигляді зіткнення двох різних культур, але й у межах однієї, коли зміни у житті суспільства досягають такого рівня, що наступні покоління вже не розуміють культури та світосприйняття попередніх поколінь. У цьому випадку своєрідну роль «моста» виконує соціокультурний коментар, який забезпечує найбільш повне розуміння тексту, дозволяє перевести конфлікт культур у діалог [6, с. 90].

При перекладі необхідно також враховувати те, що автор може відображати у тексті твору не тільки національні реалії, культуру, а й запозичені елементи з інших культур. В аналізованому творі маємо відзначити наявність великої кількості лексичних запозичень (найбільше з французької мови).

Це можна пояснити тим, що творчість М.В. Гоголя розвивалася у руслі загальної мовної тенденції XIX століття, для якої було притаманне активне поповнення російської мови численними запозиченнями, у тому числі й так званими «прямими», або «матеріальними», запозиченнями, коли слово входило до складу мови-рецепієнта разом з реалією іноземної культури [7].

Аналіз перекладів запозичень показав, що М. Гоголь, вносячи у твір лексику з іноземних мов, в основному застосовував прийом транслітерації (наприклад, *бель-фам, оррёр, комеражи, методы, истоар* тощо). На українську мову слова-запозичення були перекладені аналогічним способом – за допомогою транслітерації.

Суттєві відмінності є в англійському варіанті перекладу, де перекладач: 1) більшу частину запозиченої лексики з іноземних мов залишає у незмінному вигляді (*belle femme, horreur, commerage*); 2) зтирає ефект іншомовності (*манкировать* (фр. Manqué – небрежно относиться, пренебрегать) – *neglect*; *негоция* (лат. negozio – коммерческая сделка, торговля); *методы – methods* тощо); 3) вносить у текст перекладу запозичені слова у тих місцях, де вони відсутні у тексті оригіналу, наприклад: губернатору он намекнул как-то *вскользь* – to the governor he remarked, as it were *en passant; вечеринки* и обеды – *soirees* and dinners, изба в русском вкусе – *a la vieille Russie* тощо.

Використання перекладачем іноземних еквівалентів можна вважати виправданим, оскільки їх транслітерація при передачі тексту англійською мовою ускладнило б сприйняття тексту перекладу, окрім

того англійська мова та мови, з яких були запозичені слова (в основному французька, латинська, німецька), мають схожі алфавітні системи.

Необумовлені оригіналом запозичення у тексті перекладу можна пояснити намаганням перекладача слідувати стилю автора, компенсуючи таким чином ті запозичення, які були «зтерті» у тексті перекладу. Однією з причин останнього може бути наявність в англійській мові, на відміну від російської, більшої кількості запозичень, у першу чергу, з французької та латинської мови, які повністю асимілювали та відповідають всім морфологічним, фонетичним та орфографічним нормам англійської мови, а тому вже не є їй «чужими», як наприклад, з латинським словом *negozio – negotiaton* (англ.). Також, у творі зустрічаються запозичення латинського походження, до яких автор додавав російський суфікс, який у свою чергу надав їм нового значення, яке може бути не зрозумілим представникам іншої культури, наприклад, *интересанка, институтка,* тому на англійську мову такі слова були перекладені описово: *дамы были вовсе не интересанки – the ladies were not, however, after his money; она институтка; только что выпущена – she has just finished school.*

Ще одна особливість художнього тексту – наявність імпліцитної інформації, яка, як очікує автор, буде зрозумілою читачу. Щодо перекладу, складність полягає у тому, що автор, пишучи твір, у першу чергу розраховує його на представників своєї культури, а враховуючи те, що у кожної культури є своє бачення світу, закладений підтекст може залишитись невідомим чи неправильно інтерпретованим носіями іншої культури.

Одним із яскравих прикладів імпліцитної інформації у творі «Мертві душі» є власні імена. Імена поміщиків та головного героя Чічікова розкривають риси характеру персонажів, а отже мають глибокий зміст. Наприклад, імя поміщика Собакевича вказує на його грубість та недоброзичливість, Ноздрьов є уособленням пустої людини, бовтуна, пліткаря та жулика, Коробочка уособлює якості людей, що живуть дрібними інтересами, Плюшкин – жадної, скупої людини, Манілов – людина, що полюбляє балачки, Чичиков – спритний ділець тощо. Комічно також виглядають також назви селищ, імена дітей Манілова, селян.

У перекладі «Мертвих душ» Інглиша перекладач використовує прийом транслітерації та транскрибування разом з перекладацьким коментарем:

Manilov (Explanatory notes: Gogol's names usually carry some semantic baggage and these are no exception: thus, Manilov is derived from manit – «to lure», with a suggestion also of malina – «raspberry», pointing to his saccharine nature);

Samosvistov (Explanatory notes: a name suggestive of waste and idleness, from samo-, «self», and svistet, «to whistle»).

Подібний підхід є найкращим вирішенням цієї проблеми, оскільки дозволяє передати закладений внутрішній зміст та асоціації, які ці назви викликають у російського читача. Якщо у даному випадку використати лише прийом транслітерації чи транскрибування, це призведе до втрати не лише імпліцитної інформації, а й сприятиме неповному відображенню стилю М. Гоголя, оскільки буде втрачено авторську іронію.

Проведений аналіз дозволяє зробити наступний висновок. Мова поеми «Мертві душі» – унікальний феномен загальнонаціональної літературної мови, яка в першу чергу є відображенням індивідуального стилю автора. Можна виділити наступні головні особливості художнього твору притаманні поемі Гоголя «Мертві душі»: авторські прийоми образного творення, національна специфіка, наявність імпліцитної інформації, які і є причиною певних труднощів при перекладі. Чим ближче культури та мовні системи, тим менше виникає перекладацьких проблем (як у випадку з українською та російською культурою), тому переклад на українську мову є найбільш адекватним. Переклад подібних творів на англійську мову вимагає від перекладача застосування комплексного підходу, з метою збереження достатньої кількості країнознавчої інформації, необхідної для створення національно-культурного колориту, обов'язкового врахування стилю автора та особливостей світосприйняття майбутніх читачів тексту перекладу. Перспективними напрямками щодо подальшого вивчення є питання фольклорного та стилістичного аспекту перекладів.

Список використаної літератури

1. Гоголь Н.В. Мёртвые души / Н.В. Гоголь. – М.: Художественная литература, 1968 – 429 с. **2. Гоголь М.** Мертві душі / Микола Гоголь; передм. та навч.-метод. матеріали Н. Комар. – К.: Школа, 2009. – 336 с. **3. Комиссаров В.Н.** Теория перевода (лингвистические аспекты): учебник для институтов и факультетов иностранных языков / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253с. **4. Кость Г.** Від експліцитного до імпліцитного в художньому тексті / Ганна Кость // Наукові записки. – №31(2) – Режим доступу: https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache. **5. Сдобников В.В., Петрова О.В.** Теория перевода: учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностанных языков / В.В. Сдобников, О.В. Петрова. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2007. – 448 с. **6. Тер-Минасова С.Г.** Язык и межкультурная коммуникация: (Учеб. пособие) / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с. **7. Тимошенко Л.О.** Лексические заимствования в поэме Н.Гоголя «Мёртвые души» / Л.О. Телехов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2010 г.– №1. – с.321-327. – Режим доступу: *http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache. 8.* **Gogol N**. Dead souls. A new translation by Christopher English. Oxford University Press, 2009. – 448 p.

Зайцева І. П., Свиридова О. А. Національний колорит поеми М.В. Гоголя «Мертві душі» у перекладі англійською та українською мовами

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу художнього тексту на українську та англійську мови на прикладі поеми М.В. Гоголя «Мертві душі». У статті виділено головні риси, притаманні художнім текстам, показано зв'язок між національною специфікою твору і стилем автора та проблемами, що виникають при перекладі. На основі проведеного порівняльного аналізу тексту оригіналу та текстів перекладів досліджено основні шляхи вирішення труднощів, що постають перед перекладачем.

Ключові слова: художній переклад, художній образ, імпліцитна інформація, національно-культурна специфіка твору.

Зайцева И. П., Свиридова О. А. Национальный колорит поэмы Н.В. Гоголя «Мертвые души» в переводах на английский и украинский языки

Статья посвящена исследованию специфики перевода художественного текста на украинский и английский языки на примере поэмы Н.В. Гоголя «Мертвые души». В статье выделены основные особенности художественных текстов, показана связь между национально-культурным характером произведения, стилем автора и проблемами, которые возникают при переводе. На основе проведенного сравнительного анализа текста оригинала и текстов переводов показаны возможные пути решения трудностей, стоящих перед переводчиком.

Ключевые слова: художественный перевод, художественный образ, имплицитная информация, национально-культурная специфика произведения.

Zaytseva I. P., Svyrydova O. A. National Colours of the Poem «Dead Souls» by N. V. Gogol in Its English and Ukrainian Translations

The article is devoted to the problems of literary translation based on the poem «Dead Souls» by N.V.Gogol and its Ukrainian and English translations. The article points out the main features of literary texts and shows the connection between the national specificity of the literary work, author's individual style and problems that occur during translation. Comparative analysis of both source text and target texts marked out some possible solution approaches of difficulties translator is facing.

Key words: literary translation, image, implicit information, national and cultural features of the literary work.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'25

О. В. Крисало, З. В. Громова

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ КІНОФІЛЬМІВ

Питання перекладу назв кінофільмів – проблема відносно нова. За радянського режиму іноземне кіно імпортувалося мало й переклад назв регулювався ідеологічними міркуваннями. З падінням залізної завіси в країни пострадянського простору хлинули потоки іноземного кіно, і перекладачам довелося на практиці шукати відповідь на питання: «Як перекладати назви кінопродуктів?». За останні десять – п'ятнадцять років кількість зарубіжного кіно на екранах в рази перевищує кількість вітчизняних фільмів, що зумовило виділення перекладу назв фільмів в окремий складний процес.

Назва фільму – це перша інформація, яку глядач отримує про стрічку. Повідомлення, закладене в назві, – не просто заголовок, воно покликане заінтригувати глядача, змусити його піти та купити квиток у кінотеатр. Найчастіше, прочитавши назву один раз, потенційний глядач уже може вирішити для себе, чи хоче він дивитися цей фільм, чи зацікавив він його. Якщо творці вкладають у назву якесь смислове наповнення, то прокатник, вносячи свої корективи, робить його більш «комерційно вигідним», його мета – заманити глядачів у кінозали. У зв'язку з цим положення перекладача дуже непросте: він повинен не тільки адекватно перекласти назву (що само по собі дуже складно), але й врахувати побажання вітчизняних прокатників. Зазвичай прийнято говорити про всі труднощі перекладацької роботи, але це досить однобокий погляд, тому що глядач – реципієнт результатів роботи перекладача – стикається з неменшою кількістю проблем.

Мета нашого дослідження – визначити та описати труднощі, пов'язані з перекладом назв кінофільмів, що видаються за кордоном. Матеріалом дослідження став ряд оригінальних назв зарубіжних фільмів та їх перекладні аналоги, які благополучно асимілювалися й стали частиною нашої культури.

Багато дослідників, зокрема В.Н. Комісаров [6; 4; 5], Д.Льюсі [9], П. Лі [8], А. Паршин [7], В.С. Виноградов [3] і Л.С. Бархударов [1], займалися проблемами лінгвокультурології, теорії та практики перекладу, перекладу назв, теорії еквівалентності. Спираючись на матеріали їхніх робіт, ми намагатимемося відійти від загального напрямку робіт з цієї теми й розробити нові аспекти проблематики, а також намітити перспективи її розвитку.

Незважаючи на те, що методи перекладу назв кінофільмів покликані полегшувати роботу перекладача, спрямовані на вирішення практичних труднощів, пов'язаних із цією діяльністю, одночасно з тим використання певних методів і стратегій перекладу, у свою чергу, породжує нові труднощі. У цьому полягає неоднозначність природи методів перекладу назв кінофільмів. Прийнято виділяти три основні стратегії перекладу назв кінофільмів, які використовують вітчизняні перекладачі, які працюють у кіноіндустрії.

Перша стратегія полягає в *точному перекладі* оригінальної назви, вона включає калькування, транскрипцію, транслітерацію. Такий метод може використовуватися тільки в тому випадку, якщо оригінальна назва не має будь-яких специфічних лінгвокультурологічних компонентів (культурні реалії, одиниці виміру, діалектизми) і означувальне, і означуване перебувають у рівновазі (тобто означувальне кількісно відповідає означуваному): «Social network» – «Социальная сеть», «Соціальна мережа» (2010), «Killer inside me» – «Убийца внутри меня», «Вбивця всередині мене» (2010), «Leap year» – «Високосный год», «Високосний рік» (2010), «Avatar» – «Аватар», «Аватар» (2009).

Цю ж стратегію використовують, перекладаючи назви фільмів, що складаються лише з власного імені: «Jonah Hex» – «Джона Хекс», «Джона Хекс» (2010), «Forrest Gump» – «Форрест Гамп», «Форрест Гамп» (1994), «Conan the Barbarian» – «Конан-варвар», «Конан-варвар» (1982), «Ameli» – «Амели», «Амелі» (2001) [2; 10; 11].

Наступна стратегія, якою широко користуються російські перекладачі, – *повна заміна назв або добирання евфемізмів*. Цей метод є досить популярним, тому що покликаний допомагати перекладачам у вирішенні труднощів перекладу елементів, що важко перекладаються, таких як цитати, ідіоми, абревіатури, крилаті вирази. При вдалому доборі евфемізми також допомагають зберегти стилістичну єдність оригіналу й перекладеної назви та зберегти або надати назві необхідної стислості. Але в той же час, досить рідко вдається єдиним евфемізмом вирішити всі труднощі, з якими стикається перекладач. Іноді, вирішуючи одну проблему, перекладач залишає невирішеними інші. Так, наприклад, на перший погляд, відмінно дібраний, практично абсолютний аналог якої-небудь іншомовної ідіоми, стилістично й прагматично, однак, може нести глядачеві зовсім інший посил, або може статися так, що дібраний евфемізм буде неприйнятний через свою надмірну довжину.

Цю стратегію часто використовують перекладачі й тоді, коли перекласти назву виявляється досить складно або перекладений варіант не влаштовує через немилозвучність або інші причини. Недолік цього методу, з погляду порівняльного аналізу, полягає в тому, що досить важко визначити, чи обґрунтована заміна назви якими-небудь причинами, або це – незрозуміла забаганка перекладача чи низькоякісний помилковий переклад.

Цей метод використовувався при перекладі назв таких фільмів: «The fast and furious» – «Форсаж», «Форсаж» (2001), «Some like it hot» – «В джазе только девушки», «В джазі тільки дівчата» (1959), «Six feet under» – «Клиент всегда мертв», «Клієнт завжди мертвий» (2001).
Перейдемо до останнього з трьох методів перекладу назв кінокартин – *трансформації* назви. Найчастіше трансформація назви є розширеною версією первісної назви, тобто, крім оригіналу, містить також і додаткові компоненти. Найчастіше трансформовані назви мають таку конструкцію: «власна назва: пояснення» або ж «інтригуюча фраза: пояснення». Наприклад: «Norbit» – «Уловки Норбита», «Прийоми Норбіта» (2007), «Mee Shee: the water giant» – «Динозавр Ми-Ши: хозяин озера», «Динозавр Мі-Ші: господар озера» (2005), «Alfie» – «Красавчик Альф», «Красунчик Алфі: Чого хочуть мужчини» (2004).

На метод трансформації як засіб вирішення проблем перекладу назв кінофільмів можна дивитися з двох сторін. З одного боку, цей метод широко використовується перекладачами й прокатниками для отримання добре «продаваної» і привабливої назви, часто не звертаючи уваги на відсутність стилістичної і семантичної єдності оригінальної і перекладної назви. З іншого боку, локалізація назв набуває таких широких розмахів, що іноді вона буває невиправданою і непотрібною. Багато кінолюбителів і просто освічених глядачів не задоволені тенденцією „пояснювати" назви кінофільмів, бо бачать у такій позиції сумнів у розумових здібностях глядачів і вважають це певною мірою принизливим.

Відомо,що назва фільму виконує декілька важливих функцій. По-перше, назва *ідентифікує фільм*, без неї було б неможливим будь-яке спілкування про кінематограф, була б украй ускладнена робота всієї кіноіндустрії, адже позначення фільму необхідно на всіх етапах виробництва фільму: від верхнього рядка в сценарії до назви рецензії в журналі чи Інтернет-порталі. По-друге, без назви фільму неможлива *реклама* і його просування. По-третє, назви допомагають нам *розібратися* в нескінченному потоці рецензій, трейлерів, статей, новин, допомагають структурувати терабайти інформації про кінематограф і все, що з ним пов'язано. По-четверте, назва – це засіб *спрямування глядацького сприйняття* кінокартини в певному напрямку. Розставляючи акценти певним чином, виносячи в назву конкретні думки, автори фільму доносять глядачеві головну думку картини, її задум.

Усі ці функції реалізуються без будь-яких особливих проблем, якщо мова оригінальної назви (і фільму зокрема) збігається з мовою

глядача-реципієнта. Але, коли фільм виходить у прокат за кордоном, найчастіше його необхідно перекладати з мови оригіналу на ту мову, якою користується більшість глядачів у цій країні. І якщо цей переклад буде здійснено неякісно, то вищевказані функції не будуть реалізовані або будуть реалізовані неповністю. Причиною низькоякісного перекладу найчастіше є неуспішне подолання труднощів, з якими стикається перекладач у процесі роботи з назвами зарубіжних фільмів.

Список використаної літератури

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Бархударов Л. С. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с. **2. Википедия, свободная энциклопедия** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/. **3 Виноградов В.С.** Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Изд-во ин-та общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с. **4. Комиссаров В.Н.** Общая теория перевода : Проблемы переводоведения в освещении зарубежных учених / Комиссаров В. Н. – М.: Международные отношения, 2000. –134 с. **5. Комиссаров В.Н.** Общая теория перевода / Комиссаров В. Н. – М.: ЧеРо, 2000. – 136 с. **6. Комиссаров В.Н.** Теоретические основы методики обучения переводу / Комиссаров В. Н. – М.: Рема, 1997. – 111 с. **7. Паршин А.** Теория и практика перевода / А. Паршин. – М., 2001. – 287 с. **8. Haser V. Lee P.** The Whorf Theory Complex. A critical reconstruction / Haser V. Lee P. – Amsterdam / Philadelphia: Benjamins, 1996. – pp. 187-194. **9. Lucy J.A.** Language Diversity and Thought. A Reformulation of Linguistic Relativity Hypothesis. – Cambridge University Press, 1992. **10. The internet** movie database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imdb.com. **11. Wikipedia** the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://en.wikipedia.org/.

Крисало О. В., Громова З. В. Стратегії перекладу назв кінофільмів

У статті розглянуто основні методи вирішення труднощів, з якими стикається перекладач, працюючи з перекладом назв іноземних кінофільмів. Висвітлено головні функції назв кінофільмів – ідентифікувати фільм, сприяти рекламі та просуванню на ринці кінопрокату, спрямувати глядацьке сприйняття. Подано авторську класифікацію стратегій перекладу назв іноземних кінофільмів, серед яких виділено наступні: точний переклад, повна заміна назв або добирання евфемізмів, трансформація назв.

Ключові слова: метод, переклад, стратегії перекладу, назва кінофільму.

Крысало О. В., Громова З. В. Стратегии перевода названий кинофильмов

Статья рассматривает основные методы решения трудностей, с которыми сталкивается переводчик при работе с названиями иностранных кинофильмов. Дается характеристика основных функций названий кинофильмов – идентифицировать киноленту, способствовать ее рекламе и продвижению на рынке киноиндустрии, сориентировать зрительское восприятие. Предлагается авторская классификация стратегий перевода названий кинофильмов, среди который выделяются следующие: точный перевод, полная замена названий или подбор эвфемизмов, трансформация названий.

Ключевые слова: метод, перевод, стратегии перевода, название кинофильма.

Krysalo O. V., Gromova Z. V. The strategies of translation of movie titles

The article dwells on basic means of dealing with challenges translator might be faced with while working on movie titles translation. the author gives characteristics to the main functions of the movie's title: to identify the film, promote its advertising campaign, direct the audience's attention. The author's classification of the strategies of translating the movie's titles, which includes close translation, complete replacement, transformation of the titles is presented.

Key words: means, translation, translation strategy, movie title.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'255.4

О. В. Крисало, А. С. Коновалова

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЗБІРКИ АНГЛОМОВНОГО ДИТЯЧОГО ФОЛЬКЛОРУ «NURSERY RHYMES» УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Переклад – одне з найдавніших занять людини. Відмінність мов спонукала людей до цієї нелегкої, але такої необхідної праці, яка служила і служить цілям спілкування та обміну духовними цінностями між народами.

Художній переклад є проблемою, що далеко виходить за межі суто літературно-лінгвістичної техніки, оскільки кожен переклад є тією чи іншою мірою естетичним та ідеологічним освоєнням оригіналу. Лише добре озброєний лінгвістично та історико-культурно перекладач може задовільно вирішити завдання адекватного художнього перекладу, що полягає в передачі смислового змісту, емоційної виразності і словесно-структурного оформлення оригіналу.

Переклад літератури для дітей має свою специфіку, що обумовлена, в першу чергу, специфікою власне дитячої літератури – вона повинна враховувати вікові особливості читача. Таким чином, перекладач літератури для дітей повинен не тільки досконало володіти мовою оригіналу та перекладу, але й бути здатним дивитися на текст очима дитини. Також він має бути гарним психологом та знавцем дитячої душі. Потрібно вміти знайти, а можливо й вигадати засоби передачі ідей та образів. Але ці образи повинні бути не лише доступними та зрозумілими для дитини, але й близькими для неї.

Дослідження мови дитячої літератури та особливостей її перекладу завжди знаходились у центрі уваги лінгвістів. У радянській філологічній науці питаннями літератури для дітей займалися такі видатні письменники та перекладачі як К. Чуковський та С. Маршак. Значний теоретичний та практичний внесок у вивчення дитячої англійської та американської літератури зробили Н. Демурова, Б. Заходер, Г. Кружков.

Фольклорна дитяча література та її переклад мають свої особливості, які не є достатньо дослідженими на сучасному етапі літературознавства та перекладознавства. Таким чином, актуальність даної теми зумовлена зростаючим інтересом до перекладів фольклорних творів як носіїв інформації культурологічного характеру та їх використання у навчанні дітей. Мета нашого дослідження полягає в комплексному та системному виявленні та описанні лінгвокультурних особливостей перекладу англомовної дитячої фольклорної збірки «Казки матінки Гусині» українською та російською мовами.

Поетична організація художнього мовлення, тобто віршування, накладає відбиток своєї специфіки і на принципи поетичного художнього перекладу.

Відомий перекладач М. Лозинський вважає, що перекладаючи іншомовні вірші на свою мову, перекладач повинен враховувати всі його елементи у всій їх складності і живому зв'язку, і його завданням є віднайти у своїй рідній мові такий же складний і живий зв'язок, який по можливості точно відобразив би оригінал, мав би такий же емоційний ефект. Таким чином, перекладач повинен ніби перевтілитися в автора, приймаючи його манеру і мову, інтонації і ритм, зберігаючи при цьому вірність своїй мові, і в чомусь своїй поетичній індивідуальності. «Необходимо помнить, что перевод выдающегося литературного произведения сам должен являться таковым» [1, с. 45].

Перекладач повинен встановити функціональну еквівалентність між структурою оригіналу і структурою перекладу, відтворити у перекладі єдність форми і змісту, під яким розуміється художнє ціле, тобто донести до читача найтонші нюанси творчої думки автора, створених ним думок і образів, що вже знайшли своє максимально точне вираження в мові оригіналу [1].

Існує два основних способи перекладу віршів:

1. перебудова (змісту, форми);

2. відтворювання (з можливою повнотою і точністю змісту і форми) [2, с. 16].

І саме другий тип вважається майже єдиним можливим. Але зміст не може існувати до тих пір, поки для нього не знайдена потрібна форма. Форму вірша становить комплекс взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, таких, як ритм, мелодія, архітектоніка, стилістика, смисловий, образний, емоційний зміст слів та їх поєднань. Формальна структура віршованого твору служить основою для створення його ритму, який вважається найбільш глибинним, найпотужнішим організуючим початком поезії. У ритмічній організації віршованого рядка істотну роль може грати так звана цезура – обов'язковий складорозділ на певному місці всередині рядка, тобто певна пауза. Також схема рим (порядок, в якому вони розташовані) має вирішальне значення і для стилістичної, і для музичної організації строфи. «Еквівалентно важливий і характер рим: незалежно від метра вірші з різним чергуванням рим будуть мати різну стилістику, так як у віршах основою стилістики є звукопис, або мелодія вірша. У цьому ж аспекті також дуже важливий характер переносів, які виникають тоді, коли словосполучення може бути синтаксично не закінчено до кінця рядка, і його завершення переноситься на наступний рядок. Вони великою мірою визначають інтонаційний рух вірша, допомагають передати протягом поетичної думки, підкреслюють смислові наголоси» [3, с. 65-66].

«Основною своєрідністю поетичного перекладу, як це не парадоксально, є його умовно-вільний характер, і якщо є відхилення, викликані мовними відмінностями, які характерні і для прозового перекладу, то є й відхилення, характерні саме для віршованого перекладу – ті, яких вимагає форма» [4 , с. 50].

Зараз ми розглянемо яким чином те, про що кажуть усі видатні перекладачі англійської дитячої поезії, відтворюється у перекладах збірки англійських фольклорних дитячих віршів «Nursery Rhymes» на українську та російську мови, виконаних сучасними перекладачами – Віктором Маричем (на українську), та Ігорем Родіним (на російську мову).

Збірка «Nursery Rhymes» – це антологія дитячого фольклору (колискових пісень, віршів, забавлянок, закличок, прозивалок, загадок, лічилок, скоромовок, звуконаслідувань), покликаних сприяти формуванню фізичних, розумових та моральних якостей дитини та її

підготовці до суспільно-корисної діяльності в дорослому житті), що стала в англомовних країнах улюбленою книгою не одного покоління. Як писав Корній Чуковський у своїй книзі «Від двох до п'яти», «стишки эти просеивались через тысячи сит, прежде чем из них образовался единственный всенародный песенник, без которого немыслимы детские годы английских, шотландских, австралийских, канадских детей» [5].

Вірші зі збірки «Nursery Rhymes» мають різнопланові завдання – розважити діточок, долучити їх до загальнолюдських цінностей, познайомити з навколишнім світом. Мета віршу «Solomon Grundy» – допомогти дітям вивчити назву днів тижня:

«*Solomon Grundy,*
Born on Monday,
Christened on Tuesday,
Married on Wednesday,
Took ill on Thursday,
Worse on Friday,
Died on Saturday,
Buried on Sunday;
This is the end of
Solomon Grundy» [6].

Саме ця мета, на наш погляд, зумовила відносну «бідність» художніх засобів, які використовуються у вірші – у ньому відсутні будь-які стилістичні прийоми, вжито форми дієслів, притаманні усному мовленню (*«born»* замість *«was born»* та інші). Все зосереджено на досягненні головного завдання – допомогти дітям запам'ятати назву днів та їхню послідовність у тижні.

Ця мета у повній мірі зберігається в російському перекладі:

«*Жил-был старый Соломон,*
Славный путь проделал он!
В понедельник он родился,
А во вторник покрестился,
В среду свадьбу он сыграл,
А в четверг он захворал.
В пятницу был очень зол,
А в субботу отошел…
В воскресенье схоронили.
Через день о нем забыли» [7].

Український переклад здається нам дуже «обтяженим» додатковою інформацією, деталями, які відсутні в оригіналі:

«Соломон Ділок
Родивсь в понеділок;
Хрестивсь у вівторок,
Як днем змінявсь морок;
Женився у середу,
Розжившись на череду;

Промерз у четвер
І мало не вмер;
Протягом п'ятниці
Лежав у пропасниці;
Упав у дрімоту,
Вже вічну, в суботу;
Поклали в могилу
Його у неділю.
Так Соломон Ділок
Зустрів долі вирок» [8].

Також український варіант вірша є складнішим для вивчення – якщо оригінал та переклад на російську написані легким для дитячого сприйняття двостопним та чотиристопним хореєм відповідно, то українська версія написана двостопним амфібрахієм, що, звичайно, теж ускладнює запам'ятовування вірша дитиною. Таким чином, ми вважаємо російський переклад більш вдалим з точки зору прагматичного ефекту, який він має для маленького читача.

Інший приклад перекладу віршів зі збірки англійського дитячого фольклору «Nursery Rhymes» на російську та українську мови – вірш «The Queen of Hearts». В оригіналі він звучить так:

«*The Queen of Hearts she made some tarts all on a summer's day;*
The Knave of Hearts he stole the tarts and took them clean away.
The King of Hearts called for the tarts and beat the Knave full sore
The Knave of Hearts brought back the tarts and vowed he'd steal no more» [6].

Почнемо аналіз із форми вірша: рима – парна (аабб), строфа – чотиривіршова. Форма перекладів на обидві мови відрізняється від оригінальної: в українському перекладі строфа стає тривіршовою, але точна рима зберігається:

«Раз дама Пік
Спекла шулик
Із борошна всього.
А валет Пік
Украв шулик
І заховав його.
Король же Пік
Шукав шулик
Й валета тузать взявсь.
То ж валет Пік
Вернув шулик
І більш не красти клявсь» [8].

У російському варіанті рима стає більш складною (шостивіршовою: аабааб аааваав), рима – неточною (кількість приголосний після наголосу не співпадає):

«Дама крестей
Пекла карасей,
Гостей позвала на обед.
Но тех карасей
У Дамы крестей
Похитил червовый Валет.

Король крестей
Любил карасей
И вора велел изловить.
Придворный лакей
Принес карасей,
А вора решили казнить» [7].

Що стосується ритміки оригінального вірша (він написаний ямбом), вона повністю зберігається в українському перекладі. У російському ж варіанті вірша спостерігається ускладнений ритм, що, як нам здається, впливає на сприйняття літературного твору дитиною.

Але трансформації форми, на наш погляд, є менш важливими, ніж зміни у значенні, які спостерігаються у перекладі, особливо у російському. Мова у оригіналі віршу йде про крадіжку: червовий валет краде печиво, яке спекла червова королева; червовий король знаходить злодія, лупцює його і валет повертає королеві печиво і клянеться більше ніколи не красти. Як нам здається, дидактичне значення віршу очевидне – дитина на прикладі цікавого літературного твору засвоює одну з головних релігійних заповідей («красти – гріх») та соціальних законів («красти – злочин»). В українському варіанті вірша це дидактичне значення зберігається. Російський переклад нам здається занадто жорстоким, як для маленького читача – злодія вирішили стратити.

Хоча український переклад і зберігає дидактичну наповненість оригінального вірша, у ньому спостерігаються деякі стилістичні невідповідності. Перше питання у дитини може викликати слово «*шулик*». Шулики – це «*коржі, политі медом з розтертим маком*» [9]. Оскільки ця страва не є досить розповсюдженою на всій території України, дитина може не зрозуміти, про що йдеться у вірші. Також нейтральна лексема «*beat*» замінюється розмовним дієсловом «*тузати*».
Аналіз перекладів віршів «Solomon Grundy» та «The Queen of Hearts» – це лише початок роботи, метою якої є повноцінне та багатогранне дослідження перекладів збірки англійського дитячого фольклору «Nursery Rhymes» українською та російською мовами. Але навіть на цьому етапі ми можемо зробити висновок про те, що переклад дитячих англійських віршів підпорядковується загальній методологічній основі теорії художнього перекладу, на якій будується творчість перекладача – збереження істотного і еквівалентна заміна будь-яких елементів відповідно до художньої дійсності оригіналу. Як показав проведений

аналіз, переклади можуть містити умовні зміни в порівнянні з оригіналом – і ці зміни часто є необхідними і виправданими, якщо метою є створення аналогічної оригіналу єдності форми та змісту на матеріалі іншої мови, проте той же аналіз підтвердив, що еквівалентність перекладу залежить як від обсягу, так і від характеру цих змін.

Список використаної літератури

1. Лозинский М.Л. Искусство стихотворного перевода / Михаил Леонидович Лозинский // Перевод – средство взаимного сближения народов: Сб.тр. – М.: Прогресс, 1987. **2. Казакова Т.А**. Художественный перевод. Теория и практика / Т.А. Казакова. – СПб., 2006. – 535 с. **3. Маршак С.Я**. Искусство поэтического портрета / Самуил Яковлевич Маршак // Иностранная литература. – 1957. – № 3. – С. 224-226. **4. Эткинд Е.Г.** Поэзия и перевод / Ефим Григорьевич Эткинд. – М.: Советский писатель, 1963. – 429 с. **5. Чуковский К.И.** От двух до пяти // Корней Иванович Чуковский. Собр.соч.в 6 томах. Том 1. – М.: Худ.лит., 1965. **6. Nursery Rhymes** – Lyrics, Origins and History. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rhymes.org.uk/. **7. Стихи** и песенки матушки Гусыни: сборник / [пер. с англ. Родина И.О.] – М.: Эксмо, 2006. – 120 с. **8. Антологія** англомовного дитячого фольклору «Матінка Гусиня» з перекладом Віктора Марача. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://petryk.com.ua. **9. Академічний** тлумачний словник української мови. Онлайн версія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://sum.in.ua/.

Крисало О. В., Коновалова А. С. Особливості перекладу збірки англомовного дитячого фольклору «Nursery Rhymes» українською та російською мовами

Метою статті є аналіз перекладів збірки англійського дитячого фольклору «Nursery Rhymes» українською та російською мовами. Аналіз показує, що переклад фольклорних англійських дитячих віршів підпорядковується загальній методологічній основі теорії художнього перекладу, на якій будується творчість перекладача – збереження істотного і еквівалентна заміна елементів відповідно до художньої дійсності оригіналу.

Ключові слова: переклад, дитячій віршований твір, еквівалентність, фольклор.

Крысало О. В., Коновалова А. С. Особенности перевода сборника английского детского фольклора «Nursery Rhymes» на украинский и русский языки

Целью статьи является анализ переводов сборника английского детского фольклора «Nursery Rhymes» на украинский и русский языки. В

результате анализа доказано, что перевод фольклорных английских детских стихотворений подчиняется общей методологической основе теории художественного перевода, на которой базируется деятельность переводчика – сохранение существенного и эквивалентная замена элементов в соответствии с художественной реальностью оригинала.

Ключевые слова: перевод, детское стихотворение, эквивалентность, фольклор.

Krysalo O. V., Konovalova A. S. Peculiarities of translating the book of traditional English poems for young children «Nursery Rhymes» into Ukrainian and Russian

The article is aimed to analyze the translation of the book of traditional English poems for young children «Nursery Rhymes» into Ukrainian and Russian. The analysis proved that the translation of traditional English poems for children complies with the general methodology of literary translation, the basis the translator's activity – saving the point and to equivalent replacement of the elements according to the artistic reality of the original work of literature.

Key words: translation, poem for children, equivalent replacement, traditional English literature.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 81′25

О. О. Михайленко

ПРИЙОМ ПЕРЕКЛАДУ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕХНІКИ ПЕРЕКЛАДУ

Як відомо, один з основних компонентів професійної компетенції перекладача – мовна компетенція – передбачає не тільки глибоке знання вихідної та цільової мов, але й володіння технікою перекладу, тобто основними правилами перекладу, зокрема перекладацькими прийомами.

Уявлення про особливу винахідливість та творчий блиск у роботі перекладача часто пов'язане з його умінням застосовувати комплексні трансформації. Причому не мовні, зумовлені об'єктивними закономірностями, а мовленнєві, які перекладач здійснює за власної ініціативи і які потребують перекладацького рішення. Перекладач повинен бути ознайомленим з такими операціями, усвідомлювати їх як

прийоми, тоді й у практичній діяльності йому буде легше приймати рішення, він буде рідше вважати, що у нього несподівано «сяйнула думка» та частіше розуміти, що він просто володіє певним рівнем техніки перекладу [1, с. 93].

Отже, метою нашого дослідження є висвітлити важливість володіння технікою перекладу, розкрити сутність поняття прийому перекладу як одного з основних елементів техніки перекладача.

Спираючись на «Толковый переводоведческий словарь» Л.Л. Нелюбіна [2], наведемо визначення цих важливих категорій перекладу. Прийом перекладу – це «конкретні операції, викликані труднощами, що виникли у процесі перекладу» [2, с. 165]. І таке визначення є вдалим та досить прозорим. Під технікою перекладу розуміють сукупність професійних прийомів, що використовуються у процесі перекладацької діяльності [2, с. 225]. Техніка перекладу – це професійна майстерність перекладача, а також знання усіх особливостей словника та уміння працювати з ним [2, с. 225].

Отже, саме розвитку техніки перекладу слід приділяти достатню увагу у процесі підготовки (а частіше самопідготовки) майбутнього перекладача, для якого головним є правильне розуміння смислу самого поняття, адже техніка перекладу – це не тільки електронні словники та системи машинного перекладу, як спочатку вважає більшість студентів.

Як відомо, у процесі перекладу виникають лексичні, граматичні та стилістичні труднощі, зумовлені лексичними, граматичними та стилістичними невідповідностями одиниць мови оригіналу та мови перекладу. Для їх подолання необхідно знати основні прийоми та способи відтворення інформації вихідного тексту у цільовому тексті тобто знати прийоми та способи перетворення або трансформації мовленнєво-мовних одиниць на лексичному, граматичному та стилістичному рівнях [3, с. 91]. Такі невідповідності між вихідною та цільовою мовами поклали основу для теорії невідповідностей відомого перекладознавця Р.К. Міньяр-Бєлоручева [4, с. 114]. На його думку, теорія невідповідностей випливає з того, що вихідний та цільовий тексти, як правило, не збігаються за кількістю та якістю інформації.

Услід за іншим теоретиком перекладу В.А. Татаріновим, вважаємо, що свідомий підхід перекладача до розбіжностей між мовами уможливлює свідоме застосування технічних прийомів перекладу у зв’язку із певними законами невідповідностей. Без засвоєних законів перекладу у майбутнього перекладача відсутня точка опори, знання про те, коли та який прийом перекладу необхідно застосувати [5, с. 183]. Власне прийоми перекладу засвоюються досить легко та іноді навіть несвідомо. Проте знання закону невідповідності надає перекладачеві впевненості у правильності перекладу та доречності застосованої процедури перекладу.

Отже, коли ж потрібен прийом перекладу? В якій ситуації перекладу його необхідно застосовувати? Відповідь на ці запитання можна отримати, звернувшись до опису процесу перекладу взагалі.

Опис процесу перекладу за допомогою теоретичних моделей та набору перекладацьких трансформацій є значною мірою умовним [6, с. 97]. Він вказує лише на найбільш загальні лінгвістичні особливості процесу, на характер відносин між текстами оригіналу та перекладу вцілому та між окремими одиницями цих текстів. Власне лінгвістичне зображення процессу перекладу, з точки зору Т.А. Казакової, може бути доповнене його психолінгвістичним описом з позицій самого перекладача. У такому випадку кінцева мета полягає у розкритті реальної стратегії перекладача у процесі перекладу, самої техніки здійснення цього процесу з використанням сукупності технічних прийомів, що порушують формальну подібність перекладу оригіналові, забезпечуючи проте більш високий рівень еквівалентності.

Дослідивши роль визначення одиниць перекладу, Т.А. Казакова стверджує, що у процесі визначення одиниць перекладу виокремлюються два типи текстових одиниць, що підлягають перекладу: одиниці зі стандартною залежністю від контексту та одиниці з нестандартною залежністю. Переклад одиниць зі стандартною залежністю, як правило, порівняно легко здійснюється на рівні лексико-граматичних відповідників. Ці одиниці складають більшість у будь-якому звичайному тексті та визначають основу перекладу. При цьому перетворення вихідних одиниць такого типу також носять стандартний характер та зводяться до міжмовних відповідників [7, с. 23]. Одиниці з нестандартною залежністю потребують особливої перекладацької технології, оскільки їхня структура та функції можуть суттєво відрізнятися у двох мовах. Переклад таких одиниць потребує спеціальних прийомів перетворення [7, с. 24].

Відома дослідниця перекладу І.С. Алексєєва, обґрунтовуючи процедуру пошуку перекладацького рішення, прийомами називає дії перекладача у процесі перекладу, маючи на увазі прийом пошуку, а не прийом перекладу. За словами автора, адекватність перекладу досягається на основі виокремлення одиниць перекладу, для яких перекладач знаходить відповідники в арсеналі мовних засобів мови перекладу [8, с. 155]. У процедурі пошуку відповідників розмежовуються три варіанти перекладацьких дій (або, відповідно, три різних прийоми): 1) перекладач бере готовий відповідник, не маючи вибору; 2) перекладач здійснює вибір з декількох варіантів; 3) перекладач створює власний відповідник у межах закономірностей мови. Відповідники, отримані за допомогою першого прийому, І.С. Алексєєва називає однозначними еквівалентними відповідниками; результати використання другого прийому – варіантними відповідниками; а відповідники, створені самим перекладачем – трансформаціями [8, с. 155]. До групи трансформацій входять відповідники, що їх перекладач «вибудовує» сам, не

користуючись готовим арсеналом засобів. Уявлення про те, що до трансформацій перекладач вдається у крайніх випадках, виявивши, що готових відповідників немає, виявляється невірним, оскільки застосування усіх трьох наведених вище прийомів пошуку відповідників відбувається одночасно, а вірогідність успіху (що перекладач знайде раніше: потрібний еквівалент чи потрібну трансформацію) спрогнозувати досить складно [8, с. 155].

Тут вважаємо за необхідне внести термінологічне уточнення. Говорячи про трансформації у перекладі, слід мати на увазі, що вже запропоновано уточнений термін – трансформаційні операції – на позначення конкретних перекладацьких трансформуючих дій [9]. Проте більшість дослідників перекладу для зручності все ще продовжують користуватися терміном «трансформація». Але іще точнішим (та зрозумілішим) нам видається термін «прийом перекладу» тобто діяльність перекладача або конкретні операції, викликані труднощами, що виникли у процесі перекладу [2, с. 65]. Головне, щоб термін «прийом перекладу» застосовувався для позначення того ж самого, а не різних понять, і тоді термінологічної плутанини можна уникнути.

Так, для перекладу одиниць вихідного тексту, для яких стандартні відповідники непридатні, у розпорядженні перекладача є три основні групи прийомів: лексичні, стилістичні та граматичні [7].

Лексичні прийоми застосовуються, коли у вихідному тексті зустрічається нестандартна мовна одиниця на рівні слова, наприклад, власна назва, яка властива вихідній мовній культурі та відсутня у мові перекладу. Найпоширенішими прийомами перекладу нестандартних лексичних елементів вихідного тексту є транскодування, калькування, описовий переклад, коментар та ін. [7, с. 24].

Способів перекладу лексичних одиниць описано багато. З точки зору професора В.І. Карабана, перекладацькі лексичні трансформації, а, точніше, лексичні прийоми перекладу – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик з урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли відповідники слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту. Найпоширенішими прийомами перекладу лексичних одиниць є конкретизація та генералізація значення слова, додавання, вилучення, перестановки, різного роду заміни тощо [10, с. 39].

Стилістичні прийоми перекладу застосовуються тоді, коли об’єктом перекладу є стилістично марковані одиниці вихідного тексту [7, с. 24]. Деякі стилістичні одиниці взагалі не можуть бути перекладені, інші потребують суттєвих перетворень, та лише незначна частина стилістично маркованих елементів вихідного тексту отримає в перекладі стандартний відповідник. Основними прийомами стилістичного перетворення є заміна

словникового складу, заміна образу, заміна тропу, вилучення переносного значення, дослівний переклад (з коментарем та без нього).

Граматичні прийоми вживаються у випадках, коли об'єктом перекладу, обтяженого нестандартними залежностями, є граматична структура вихідного тексту, від морфеми до надфразової єдності [7, с. 24]. Граматичні проблеми перекладу мають свою специфіку та потребують застосування певних прийомів. Так, абсолютні конструкції, що досить часто вживаються в англійській мові, потребують перетворення граматичної структури речення у перекладі, оскільки не мають прямих українських відповідників:

All other things being equal, the ratio of chemical reactivity of two different isotopes of the same element is inversely proportional to the square root of the ratio of their masses. – За всіх інших рівних умов, відношення реакційної здатності двох різних ізотопів обернено пропорційно квадратному кореню відношення їхніх мас.

Так, у цьому прикладі значення ініціального абсолютного звороту «All other things being equal» передано в перекладі зі зміною синтаксичної структури – за допомогою прийменниково-іменникового словосполучення «За всіх інших рівних умов», що зробило переклад речення більш придатним для сприйняття.

Перетворення можуть торкатися будь-яких граматичних форм та конструкцій, у тому числі й тих, які можуть мати в інших контекстах прямі відповідники. Так, у перекладі з англійської на українську досить часто має місце невідповідність функцій дієслівних форм та інших граматичних одиниць, що зумовлено не стільки типологічними розбіжностями, скільки розбіжностями у культурно-мовленнєвих традиціях цього виду контексту [7, с. 24]. Наприклад, у традиції англійських кулінарних рецептів, інструкцій тощо, вживається переважно імператив як форма зображення кулінарної, технічної та іншої процедури, у той час як в українській мові таку функцію виконує, яка правило, неозначена форми дієслова на *-ся*:

Bake the buns till light golden. – Булочки випікаються до появи золотистої скоринки.

Assemble the pipes in the following order. – Труби монтуються в такому порядку

Так, у наведених прикладах спостерігаємо прийом граматичної заміни. У першому прикладі слід виокремити синтаксичний зворот «till light golden», що перетворено в перекладі на прийменниково-іменникове словосполучення з необхідним додаванням лексичних одиниць («до *появи* золотистої скоринки»), підкреслюючи тим самим комплексний – лексико-граматичний – характер перетворень.

Особливої уваги заслуговує думка В.І. Карабана про те, що обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначати граматичні труднощі перекладу й конструювати речення в перекладі

відповідно до норм мови і жанру перекладу. Перекладач повинен бути добре обізнаним з граматичними особливостями вихідної та цільової мов, основами теорії перекладу, а також з перекладними відповідниками у галузі граматики та лексики, прийомами та способами перекладу різних мовних та мовленнєвих явищ [11, с. 11]. Все це становить частину загальної компетенції перекладача, яка, звичайно, значно ширша від означеної нами.

Саме для того, щоб уникнути неадекватного буквального перекладу («граматичного буквалізму»), і потрібно застосовувати перекладацькі граматичні трансформації (в термінології В.І. Карабана), внаслідок яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу та стає адекватним [11, с. 11]. Використання граматичних трансформацій, на нашу думку, граматичних прийомів перекладу включає зміну граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі. Розрізняють п'ять основних видів граматичних трансформацій: пермутація (перестановка), субституція (заміна), додавання, вилучення та комплексна трансформація.

Оскільки граматика тісно пов'язана з лексикою та стилістикою, значна кількість перекладацьких прийомів має змішаний характер, тобто у перекладі відбуваються одночасно лексичні, граматичні та стилістичні зміни. Тому більшість перекладацьких дій – це комплекс прийомів та способів, що їх вибирає перекладач з власного арсеналу. А щоб накопичити такий арсенал перекладачеві слід постійно працювати над удосконаленням техніки перекладу, одним з головних компонентів якої є саме прийом перекладу.

Отже, володіння прийомами перекладу становить істотний компонент компетенції перекладача, і тому виробленню навичок їх правильного застосування слід надавати належної уваги при підготовці сучасних фахівців у галузі перекладу.

Список використаної літератури

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика / И.С. Алексеева. – СПб.: Союз, 2001. – 288 с. **2. Нелюбин Л.Л.** Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с. **3. Нелюбин Л.Л.** Введение в технику перевода / Л.Л. Нелюбин. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 216 с. **4. Миньяр-Белоручев Р.К.** Теория и методы перевода / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: Московский Лицей, 1996. – 208 с. **5. Татаринов В.А.** Методология научного перевода / В.А. Татаринов. – М.: Московский Лицей, 2007. – 384 с. **6. Казакова Т.А.** Теория перевода: лингвистические аспекты / Т.А. Казакова. – СПб.: Союз, 2001. – 288 с. **7. Казакова Т.А.** Практические основы перевода / Т.А. Казакова. – СПб.: Союз, 2001. – 320 с. **8. Алексеева И.С.** Введение в переводоведение / И.С. Алексеева. – СПб.: Филологический факультет СпбГУ. – М.:

Академия, 2008. – 368 с. **9. Гарбовский Н.К.** Теория перевода / Н.К. Гарбовский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с. **10. Карабан В.І.** Переклад англійської наукової і технічної літератури: В 2 ч. / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – Ч. 2. – 303 с. **11. Карабан В.І.** Переклад англійської наукової і технічної літератури: В 2 ч. / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – Ч. 1. – 272 с.

Михайленко О. О. Прийом перекладу як один з основних елементів техніки перекладу

У статті висвітлено роль перекладацького прийому як важливого компонента техніки перекладу та обґрунтовано причини його застосування. Прийомом перекладу є конкретні операції, викликані труднощами, що виникли у процесі перекладу. Під технікою перекладу розуміють професійну майстерність перекладача, сукупність професійних прийомів, що використовуються у процесі перекладацької діяльності. Виробленню навичок правильного застосування прийомів перекладу слід надавати належної уваги при підготовці сучасних перекладачів.

Ключові слова: техніка перекладу, прийом перекладу, лексичні прийоми перекладу, граматичні прийоми перекладу, стилістичні прийоми перекладу.

Михайленко Е. А. Прием перевода как один из основных элементов техники перевода

В статье показано значение переводческого приема как важного компонента техники перевода и обосновано причины его применения. Приемом перевода являются конкретные операции, вызванные трудностями в процессе перевода. Под техникой перевода понимают профессиональное мастерство переводчика, совокупность профессиональных приемов, используемых в процессе переводческой деятельности. Формированию навыков правильного использования приемов перевода следует уделять достаточно внимания при подготовке современных переводчиков.

Ключевые слова: техника перевода, прием перевода, лексические приемы перевода, грамматические приемы перевода, стилистические приемы перевода.

Mykhailenko O. O. Translation Techniques as One of the Main Elements of Translation Technology

The article highlights the importance of translation techniques as an element of translation technology, with the reasons of their correct application stated. Translation techniques are specific operations stipulated by problems in the translation process. Translation technology is considered to be translator’s

professional skills, his professional techniques used in the translation process. At present there should be paid much attention to developing the skills of proper application of translation techniques when teaching would-be translators.

Key words: translation technology, translation technique, lexical translation techniques, grammatical translation techniques, stylistic translation techniques.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК [811. 111: 811.161.2]’255.4

О. О. Михайленко, І. А. Гребеник

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі роману Ернеста Хемінгуея «За річкою, в затінку дерев» та його українського перекладу)

У сучасних умовах глобалізації переклад є одним із найважливіших чинників здійснення міжкультурної комунікації, досягнення взаєморозуміння між народами, фактором стабільності і культурного обміну на тлі різноманіття культур, мов, технологій. Продуктивний інтеркультурний діалог значною мірою стає можливим завдяки перекладу. Комунікація за допомогою перекладу, постійна міграція та рух означають, що будь-який культурний простір – це перехрестя безлічі шляхів, місце зустрічі. Той факт, що можуть взаємодіяти життєві та мовні простори і знання, які акумулює сучасна людина, і які характеризуються різними за своєю природою ідеями, стилями й образами, свідчить про настання «епохи перекладу».

Мета даної статті полягає у тому, щоб дослідити основні прийоми передачі лінгвокультурних «маркерів», які було використано перекладачем даного твору, оцінити їх доречність або, навпаки, недоцільність використання певних прийомів та обґрунтувати використання перекладачем тих чи інших варіантів їх передачі при перекладі. Для досягнення мети, зазначеної вище, було використано метод перекладознавчого аналізу у вигляді зіставлення тексту оригіналу з текстом його перекладу, а також метод суцільної вибірки.

Актуальність даної роботи полягає у необхідності проведення подальших порівняльних досліджень у сфері передачі лінгвокультурних

«маркерів» при перекладі та визначення способів адекватної передачі різноманітних мовних та культурних явищ та реалій, які несуть у собі дані «маркери». Актуальність викликана популярністю творів сучасної англомовної художньої літератури, а отже і попит на переклад цих творів на інші мови (у тому числі й українську) в умовах світової тенденції до відкритого інформаційного простору у міжкультурній комунікації.

Основоположниками лінгвокультурології був В. Фон Гумбольдт, який вважав, що «мова, то є дух народу, саме його буття. Культура ж перш за все являє себе у мові. Вона і є істинна реальність культури, вона здатна ввести людину в культуру...». Також у 30-ті роки 20-го ст. набула популярності «Теорія відносності мови» Сепіра-Уорфа, які «пов'язували структуру мови із національними та культурно обумовленими структурами мислення у свідомості носіїв та виводять когнітивні моделі та картини світу у свідомості носіїв різних мов із специфіки мов крізь призму яких носії мов оволодівають світом та членують його, тобто формують поняття та зв'язки між ними» [1, с. 47-56].

Серед інших відомих вчених, що займалися питаннями лінгвокультурології можна назвати В.А. Маслова, Н.Б. Мечковська, С.Г. Воркачова, В.И. Карасик, В.Н. Телія, В.В. Воробйова, В.Г. Костомарова, Є.М. Вєрєщагіна та інших учених. У будь-якому оригінальному художньому творі автор розміщує (свідомо чи несвідомо) певні «маркери», які вказують на те, що даний текст належить до іншої культури, яка відрізняється від культури, звичної для реципієнта.

Серед найпоширеніших лінгвокультурних «маркерів» (за класифікацією Н.Б. Мечковської) треба назвати безеквівалентну лексику, лакуни, конотативну семантику, фразеологізми, паремії, лексичний фон, внутрішню форму слова, форми існування мови (тобто стильову диференціацію) та мовленнєвий етикет [2, с. 64-81]. Далі ми на прикладах з роману Ернеста Хемінгуея побачимо, як саме перекладач передає культурні особливості оригінального твору та які перекладацькі прийоми при цьому використовує.

Безеквівалентна лексика:

*The **D.S.C.** is non-productive [1, 5].*

D.S.C. – безперечний приклад приналежності саме до американської культури, зафіксований лінгвокультурологічним словником Americana як: Distinguished Service Cross крест «За выдающиеся заслуги» Военная награда США в Сухопутных войсках и ВВС, этот крест и Военно-морской крест [Navy Cross] – вторая по значению после «Почетной медали Конгресса» [Congressional Medal of Honor] награда в США. Учреждена Конгрессом в 1918 году. Тут ми стикаємося з безеквівалентною лексикою у вигляді найменувань предметів або явищ традиційного побуту, що притаманні культурі автора оригінального твору. Перекладач використовує: Медаль «За відмінну службу» не дає ні цента [2, 5]. Даний переклад можна вважати достатньо адекватним та доцільним, однак де що адаптованим під українського читача.

Перекладач у данному випадку використовував такі перекладацькі прийоми як то прагматичний ефект на читача, калькування та додавання.

*The **Silver Star** is free [1,7].*

Silver Star – приклад приналежності саме до американської культури, зафіксований лінгвокультурологічним словником Americana як: медаль «Серебряная звезда» Вторая по значимости воинская награда после медали «За выдающиеся заслуги» [Distinguished Service Medal]. Ею награждаются военнослужащие всех родов войск за отвагу, проявленную в ходе боевых действий. Учреждалась Конгрессом [Congress, U.S.] дважды, в 1918 и 1942. Срібна Зірка також [2, с. 8]. Даний переклад можна вважати адекватним та доречним. Перекладач у данному випадку використовував такий перекладацький прийом як калькування.

Лакуни:

*I'd had more than my **fair share** of near-death experiences* – даний приклад містить економічний термін **fair share**, який трактується словником як «взнос честности (взнос в профсоюзный фонд работников, которые не являются членами профсоюза, но попадают под действие заключенного между работодателем и профсоюзом коллективного договора; поскольку использование такими работниками положительных результатов коллективных переговоров без оказания материальной поддержки профсоюзам в виде членских взносов считается «нечестным», была придумана такая форма компенсации услуг профсоюза)» та виступає у даному випадку таким лінгвокультурологічним маркером, як лакуна, оскільки притаманний американській культурі та відсутній в у культурі українській. Тут цей термін вносить у речення іронічний відтінок і передається перекладачем, як*: «Я вже достатньо постояла на краю смерті у своєму житті…»*

Що стосується **near-death experiences**, то Oxford American Dictionary (En-En) трактує дану фразу, як «an unusual experience taking place on the brink of death and recounted by a person after recovery, typically an out-of-body experience or a vision of a tunnel of light». У даному випадку ми стикаємося з тим, що поняття в українській культурі в тій чи іншій мірі присутнє, але для нього не існує такого фіксованого терміну, як в американській культурі, тобто це також є лінгвокультурологічним вузлом. У даному оригінальному реченні фраза вживається з метою посилення впливу на читача, заінтригувати його з перших рядків роману. Український переклад *«…достатньо постояла на краю смерті…»* передає суть оригіналу, але через вищезазначені причини, втрачає у впливі на читача та неповністю передає інформативне наповнення оригінальної фрази.

Внутрішня форма слова:

Sidewalk – дане слово вказує на приналежність твору до американської культури, адже є американським варіантом стандартного **pavement.** Крім того, можна простежити внутрішню форму слова: «Sidewalk – Side (сторона, бік…) + walk (йти, ходити…), що також є

лінгвокультурним вузлом даного тексту. У перекладі використано «тротуар», слово, хоча й іншомовного поодження (одже не маємо можливості прослідкувати за внутрішньою формою слова в українській мові), але досить традиційне для вживання в українській мовній культурі.

Лексичний фон:

soul mate – трактується словником, як: «родная душа, единомышленник (о человеке, характер которого столь близок чьему-либо, что этот человек кажется братом (сестрой); слово часто встречается в книгах американского писателя Ричарда Баха (особенно в романе «Иллюзии»), является одним из основополагающих понятий излагаемого Бахом взгляда на мир (в поисках «родной души» проходит, по Баху, человеческая жизнь), и придумано им)» перекладач обирає цілком адекватний варіант: «рідну душу», хоча лексичний фон в українському перекладі дещо різниться порівняно з оригіналом, адже в українського читача словосполучення «рідна душа» не визиває асоціацій із Р. Бахом та його творчістю, а отже він лишається позбавленим певної фактичної інформації.

Фразеологізми:

Call a spade a spade. – словник Oxford American Dictionary (En-En) визначає дану ідіому наступним чином: «speak plainly without avoiding unpleasant or embarrassing issues». Автор перекладу подає загальноприйнятий еквівалент даної оригінальної ідіоми: «Називай речі своїми іменами.», що є абсолютно доречним.

Конотативна семантика:

He was trying to keep me busy, distracted, so I that wouldn't badger him – дана одиниця є прикладом конотативної семантики. Словник Oxford American Dictionary (En-En) подає нам наступні основні значення даної одиниці: «1) a heavily built omnivorous nocturnal mammal of the weasel family, typically having a gray and black coat; 2) informal a native of Wisconsin; 3) ask (someone) repeatedly and annoyingly for something; pester; The verb sense (late 18th cent.) originates from the formerly popular sport of badger baiting». Нас у даному випадку цікавить 3-й варіант, тобто використання у якості дієслова, адже в українській мові слово «борсук» не має додаткового значення «дражнитися, цькувати». Автор перекладу з цієї причини обирає варіант «чіплялася», тобто передати зміст, оскільки оригінальну конотативну семантику у даному випадку зберегти не є можливим.

Проаналізувавши дані приклади, можна зробити висновок про те, що найчастіше перекладачем були використані такі перекладацькі прийоми як введення виносок, описовий переклад, калькування, заміна фразеологічних одиниць, конструкцій, найменувань предметів чи явищ побуту оригіналу одиницями, які більш притаманні для української мови та комбінацію усіх зазначених засобів, адже для вірного сприйняття перекладеного художнього твору перекладач повинен здійснювати корекцію мовної культури оригінального твору – тобто, з одного боку,

зберегти авторські культурні «маркери», а з іншого, допомогти реципієнтові ідентифікувати іншокультурні «маркери», для чого часто доводиться їх адаптувати, робити їх прийнятними для сприйняття читачем. Але, нажаль, варто зазначити, що даний переклад містить неточності, певні помилки та втрати, які є неминучими при виконанні такого складного завдання, як передача іншої культури. Оскільки, як було зазначено вище, лінгвокультурологія є молодою наукою, а в Україні її дослідженням займаються дуже мало, вона відкриває перед лінгвістами величезні перспективи її розвитку. Серед найважливіших і найперспективніших напрямків подальших досліджень, на нашу думку, є створення вченими чітко сформованого категоріального апарату та єдиної системи термінів, але найголовніше – інтеграція лінгвокультурології з перекладознавством, оскільки на сьогодні ми не маємо серйозних фундаментальних наукових праць, у яких автори розкрили б механізми взаємодії категорій та понять лінгвокультурології з перекладознавством та їх конкретний вплив на процес та результат перекладу, як засобу міжкультурної комунікації.

Список використаної літератури

1. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие / В. А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 296 с. **2. Мечковская Н.Б.** Социальная лингвистика: Пособие для студентов гуманит. вузов и учащихся лицеев / Мечковская Н. Б. – 2-е изд., испр. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 207 с. **3. Ernest Hemingway** «Across the River and into the Trees» / Ernest Hemingway . – NY: Harper Collins, 1950. – 150. **4. З книги: Ернест Хемінгуей.** «Прощавай, зброє»; «За річкою, в затінку дерев»: Романи / Ернест Хемінгуей. – Київ.: «Дніпро», 1985 р.

Михайленко О. О., Гребеник І. А. Лінгвокультурні особливості художнього перекладу (на матеріалі роману Ернеста Хемінгуея «За річкою, в затінку дерев» та його українського перекладу)

Стаття присвячена дослідженню лінгвокультурних «маркерів», що зустрічаються у романі Ернеста Хемінгуея «За річкою, в затінку дерев» та які було використано перекладачем даного твору. Було оцінено їх доречність або, навпаки, недоцільність використання певних прийомів, були проаналізовані дані лінгвокультурних «маркерів» в обох мовах та обґрунтуване використання перекладачем тих чи інших варіантів їх перекладу.

Ключові слова: лінгвокультурологія, лінгвокультурні «маркери», фразеологізми, безеквівалентна лексика, конотативна семантика.

Михайленко О. О., Гребеник И. А. Лингвокультурные особенности художественного перевода (на материале романа Эрнеста Хемингуэя «За речкой, в тени деревьев» и его украинского перевода)

Статья посвящена исследованию лигвокультурных маркеров, которые встречаются в романе Эрнеста Хемингуэя «За речкой, в тени деревьев» и которые были использованы переводчиком данного романа. Было оценено их точность или, наоборот, не точность использования определенных приемов, были проанализированы данные лигвокультурных маркеров в обоих языках и обосновано использование переводчиком тех или иных вариантов их перевода.

Ключевые слова: лигвокультурология, лигвокультурные маркеры, фразиологизмы, безеквивалентная лексика, коннотативная семантика.

Mihailenko O. O., Grebenyk I. A. Lingvocultural features of literary translation (basing on the novel by Ernest Hemingway «Across the river and into the trees» and its Ukrainian translation)

Article is devoted to research of ligvocultural features that occur in the novel Ernest Hemingway «Across the river and into the trees» and which were used by the translator of the novel. It was rated by their accuracy or, on the contrary, not accuracy of certain translation techniques were used? also there were analysed ligvocultural markers in both languages and justified the use of an interpreter of options for their translation.

Key words: linguistic culturology, lingvocultural «markers», phraseologisms, culture-specific vocabulary, connotative semantics.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'255.4

О. О. Михайленко, М. Ю. Ламаш

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІДІОМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ (на матеріалі твору Ш. Бронте «Джейн Ейр»)

Як відомо, найбільших висот кожна мовна конструкція, в тому числі фразеологічна одиниця, сягає насамперед у художньому тексті. Вивчення фразеологічної системи мови через призму художніх творів дозволяє з’ясувати активні процеси у фразеології і динаміку форм

усталених висловів у різних функціональних умовах, простежити стилістичний потенціал оказіональних трансформацій фразеологічних одиниць. Саме в цьому функціональному стилі, порівняно з науковим, діловим, розмовним, та публіцистичним виявляються усі потенційні можливості фразеологізму, уся багатоманітність його значень, уся сума прагматичних ефектів. Художній стиль поєднує в собі риси усіх інших функціональних стилів: так, у прямій мові персонажу ми можемо зустріти розмовні вирази різних регістрів, в описовому контексті – канцеляризми або термінологію в залежності від описуваного середовища та ефекту, який автор хоче справити на читача; в коментарі автора – публіцистичні, дискусійні прийоми, тощо. Всі перелічені вище риси інших функціональних стилів поєднані в художньому не механічно, а органічно й цілісно, відповідно до загальної художньої ідеї твору та за допомогою різних текстоутворюючих стратегій. Ось чому аналіз перекладу ідіоматичних одиниць саме в художніх творах становить найбільший інтерес для дослідження. Актуальність дослідження зумовлена увагою до проблем наукового вивчення функціонування фразеологізмів і фразевживань у спектрі не тільки структури, семантики, але й лінгвостилістики тексту, а до того ж і відсутністю ґрунтовних досліджень, присвячених вивченню художньої мови.

Отже, *мета* цієї оглядової статті полягає в аналізі ідіоматичних одиниць у художньому тексті, звертаючи увагу на національну своєрідність ідіом в англійській та засоби їхньої передачі українською мовою.

Ідіоматичними одиницями у свій час займалися такі вчені як Ш. Баллі, Є.Д. Поліванов, В.В. Виноградов, О.І. Смирницький, Л.Г. Авксентьєв, В.Г. Гак, Сейдл Дж., У. Макморди та багато інших. Представлені учені не виділяли фразеологію як окрему дисципліну. А такі науковці як О.В. Кунін, В.Л. Архангельський спробували виділити фразеологію як окрему ієрархічну одиницю мови.

У роботі ми окреслили свою точку зору щодо ідіоматичних одиниць. Ми вважаємо, що фразеологізми, з одного боку, характеризуються всіма основними властивостями, притаманними одиниці мови, а з другого – відрізняються від інших мовних одиниць тільки їм властивим ознакам. На думку М.Ф. Алефіренко, об’єднувати лексеми і фраземи в один мовний рівень не можна, тому що синтагматичні зв’язки фразем і лексем мають не мовний, а мовленнєвий характер [2, с. 27].

Ми акцентуємо увагу на проблемі статусу фразеологізмів з тих міркувань, що саме на основі деяких положень теорії фразеології О.В. Куніна і проводилося дане дослідження.

Так, О.В. Кунін також звертає увагу на те, що в англомовній лінгвістичній літературі фразеології присвячена невелика кількість досліджень. Однак в них немає ґрунтовного розгляду основних питань.

Таким чином, в нашому дослідженні ми спираємося на роботи вітчизняних вчених.

Звертаючись до праць О.В. Куніна, ми виявили той факт, що науковець виділяє метафоричність фразеологізмів як один з найважливіших джерел збагачення фразеології будь-якої мови. Метафоричні фразеологізми основані на різних видах схожостей, реальних або вигаданих, та можуть позначати лише істоту чи неістоту, або і те і інше [6, с. 209].

Не можна залишити поза увагою сам термін «фразеологізм» чи «ідіома». Як правило, поняття «фразеологічна одиниця» та «фразеологізм» ототожнюються. В межах стійких зворотів О.І. Смирницький, наприклад, розрізняє фразеологічні одиниці (стилістично нейтральні звороти, які позбавлені метафоричності або ж втратили її) та ідіоми (які базуються на переносі значення, на метафорі). Н.М. Амосова, наприклад, виділяє фраземи та ідіоми. Ідіоми, на її думку, характеризуються цілісним значенням, які на відміну від фразем, є одиницями постійного контексту [5, с. 34]. Тлумачення ідіоми В.В. Виноградовим дуже близьке до вищезазначеного. Він стверджує, що ідіоми, або фразеологічні зрощення, характеризуються семантичною неподільністю, абсолютною непохідністю значення цілого з компонентів. В англо-американській лінгвістиці термін «фразеологізм» не вживається взагалі. Англійський фразеолог Л.П. Сміт використовує слово idiom, яке вживає в його вузькому значенні, для визначення таких особливостей мов, які є мовленнєвими аномаліями, що порушують або правила граматики, або закони логіки. М.Ф. Алефіренко надає перевагу поняттю «фразема». В.М. Мокієнко під ФО розуміє «відносно стійке, відтворюване, експресивне сполучення лексем, яке має цілісне значення». В даному дослідженні ми будемо вживати терміни фразеологічна одиниця, фразеологізм, фразема, фразеологічний зворот як синоніми, маючи на увазі лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, які, маючи цілісне значення, відтворюються у мові за традицією, автоматично.

В нашій роботі ми спираємося на поняття фразеологізму, що дав О.В. Кунін: фразеологічна одиниця – це стійке сполучення лексем із повністю або частково переосмисленим значенням [6, с. 5]. Як бачимо, одним з найважливіших питань у теорії фразеології є питання стійкості фразеологізмів. Як зазначив далі у своїй роботі О.В. Кунін, без розробки проблеми стійкості неможливо встановити межі фразеології та становлення фразеології як лінгвістичної дисципліни в цілому [6, с.46]. Під поняттям фразеологічна стійкість О.В. Кунін розуміє об’єм інваріативності, що властива різним аспектам фразеологічних одиниць [6, с. 122].

Найяскравіше фразеологічні одиниці представлені у художньому тексті, де в центрі уваги перекладача завжди опиняються ідіоми (як і

весь фразеологічно-пареміологічний фонд взагалі), проте тактики щодо їхнього перекладу можуть бути різними. У більшості випадків перекладач намагається передати змістову складову фразеологізму, приносячи в жертву образ, на якому побудована ідіома, або надаючи інший образ, що є звичним для мови перекладу. На прикладі твору Шарлотти Бронте «Джен Ейр» ми аналізуємо ідіоматичні одиниці, порівнюючи оригінал та переклад роману. Вибір роману не є випадковим, адже, згідно з результатами досліджень британського фахівця в галузі ідіом В. Колінза, саме Ш. Бронте, на ряду з Ч. Діккенсом, Ґолсуорсі, є однією з письменниць, що вдало використовує ідіоматичні одиниці у своїх творах.

Спираючись на класифікацію О.В. Куніна, розглянемо та проаналізуємо приклади ідіоматичних одиниць. Дослідник виділяє чотири класи на ґрунті функції фразеологічних одиниць у процесі спілкування, де класи визначаються за структурно-семантичними особливостями:

1) номінативні фразеологічні одиниці – це звороти, що позначають предмет, дію, якість чи стан, в основному виглядають у виді підрядного речення [6, с. 91]. *«I hold myself supremely blest – blest beyond what language can express; because I am my husband's life as fully as he is mine. No woman was ever nearer to her mate than I am; ever more absolutely bone of his bone and flesh of his flesh»* [6, с.445]. **–** «Ось уже десять років, як я одружена. Я знаю, що таке жити з людиною і для людини, котру любиш понад усе на світі. Я вважаю себе дуже щасливою – настільки, що не знаю слів, аби розказати про своє щастя, бо ми живемо одне одним. Кожна жінка не належала більше своєму чоловікові, ніж я йому: ми – одна душа й одне тіло» [9, с. 443].

Звернемо увагу, що в українському перекладі біблійна ідіома *beyond what language can express* (з Нового Заповіту) не збережена. Це може пояснюватися прагматичною адаптацією перекладу, який робився за радянських часів, коли політична кон'юнктура не сприяла активному вжитку біблеїзмів, хіба що для викриття нечесності священників, або подібних антиклерикальних та загально атеїстичних цілей. Ідіома *bone of one's bone* та *flesh of one's flesh*, заснована на повторі елементів, також передана коротшим і менш виразнішим одна душа й одне тіло, що може зумовлюватися, з одного боку, бажанням перекладача уникнути тавтології, а, з другого боку, не вносити до українського тексту нехарактерних для нього елементів – якщо вираз «плоть від плоті» існує в українській мові (хоча й має певний старослов'янський відтінок), то «кість від кістки» прозвучало б дещо незвично, стаючи на заваді сприйняттю перекладу українським реципієнтом.

2) номінативно-комунікативні одиниці – це звороти, що має дієслово, яке при перекладі трансформується у речення [6, с. 167]. *«He thought his love slept sweetly: he finds she is stone dead»* [6, с. 419] **–**

«*Він думав, що його кохана солодко спить, а вона вже й захолола*» [9, с. 416].

Слід зазначити, що у великій розгорнутій метафорі – тиха хода Джейн, що бажає непомітно підійти якомога ближче до маєтку, а потім її шалений розпач, коли вона бачить перед собою його руїни, уподібнюється авторкою до поведінки закоханого, який бажає помилуватися красою коханої, що мирно спить, і яка насправді виявляється мертвою, - надзвичайно велику роль відіграють ідіоматичні одиниці «*to sleep sweetly*» та «*to be stone dead*». Звернемо увагу на їхню позицію – вони завершують метафору, якби увінчуючи собою цей великий і досить драматичний зворот. Вони не є лексичними антонімами, але в даному контексті протиставляються одна одній. На жаль, у перекладі, на наш погляд, не вдалося передати цю драматичну тональність, властиву оригіналу.

3) фразеологічні одиниці ні номінативного, ні комунікативного характеру – у таких зворотах антецедент виражений при перекладі одним словом вигуком чи літерально [6, с. 226]. *You shall walk up the pyramids of Egypt* - *Отакої*! [9, с. 163].

У перекладі відбувається цілісне перетворення фразеологізму, що є, на наш погляд, цілком виправданим, адже читачу важко було б зрозуміти, до чого тут єгипетські піраміди.

4) комунікативні фразеологічні одиниці – це звороти цілопредикативні, до яких відносять приказки та прислів'я [6, с. 240]. *The mountain will never be brought to Mahomet, so all you can do is to aid Mahomet to go to the mountain. – Якщо гора не йде до Магомета, тоді Магомет піде до гори.* [9, с. 79].

Це прислів'я перекладається повним еквівалентом, та є адаптованим європейським варіантом. Досліджуючи літературу про фразеологізми, ми виявили турецький еквівалент, що вважається можливим джерелом походження цього прислів'я: «Гора, гора подорожуй: якщо гора не подорожує, нехай подорожує святий».

Розглянуто також феномен «ідіоматичності» як такий, що визначає місце ідіом в системі фразеологічних одиниць мови як її ядро, або ключова складова. О.В.Кунін вважає, що ідіоматичніть – це «цілісність значення» [6, с.9]. Вона відноситься до всіх фразеологізмів, але проявлятися може в різних формах: цілісність, неподільність значення. Саме ці ознаки є одними з ключових при визначенні фразеологізму, оскільки воно може розрізнити ідіому від простого словосполучення. О.В. Кунін розглядає такі види ідіоматичності як метафоричне та метонімічне переосмислення. До першої групи можна віднести такі приклади: *a bad animal* [10, с. 11] – *вреднюче створіння* [9, с. 7], *as black as a crock* [10, с. 191] – *чорна як сажа* [9, с. 185]. Тобто, метафоричне переосмислення ідіоматичних одиниць базується на різних видах схожих рис істот або неістот.

У другій групі можна зазначити такий приклад: *to be a sort of infantine Guy Fawkes* [10, с. 28] – *вважати когось за маленького Гая Фокса* [9, с. 23] (Гай Фокс – побожний католик, учасник «Порохової змови», що мала на меті висадити в повітря парламент, члени якого переслідували католиків). Отже, метонімічне переосмислення засноване на різних видах суміжності, до якого може відноситися власні назви.

До ідіоматичних одиниць також відносяться деякі види фразових дієслів, що ми також зустріли у тексті при аналізі ідіоматичних одиниць. Характерною особливістю таких одиниць є те, що вони притаманні лише англійській мові. Тому складність полягала у виборі способу перекладу таких одиниць. Таким чином, більшість виразів було перекладено за допомогою описового перекладу (*to find out* [10, с. 95] – *виявляти* [9, с. 105], *to keep out* [10, с. 305] – *стерегтися від чогось* [9, с. 308]) та фразеологічного аналогу (*to deal with* [10, с. 139] – *мати справу з чимось* [9, с. 135], *to be on the alert* [10, с. 152] – *бути на сторожі* [9, с. 147]).

Проаналізувавши всі розглянуті фразеологізми, можна сказати, що більшість фразеологізмів перекладена за допомогою фразеологічного еквіваленту: *the mountain will never be brought to Mahomet, so all you can do is to aid Mahomet to go to the mountain – Якщо гора не йде до Магомета, тоді Магомет піде до гори.* [9, с. 79], *face to face* [10, с. 127] - обличчям до обличчя [9, с. 118]. Також є приклади фразеологічного аналогу: *to be not along in the feeling* [10, с. 86] – *і не тільки я* [9, с. 82]; контекстуальна заміна: so much better as pure ore is than foul dross [10, с.139] – настільки, наскільки чисте золото краще від багнюки [9, с. 134]. А також були приклади описового перекладу: *and was that the head and front of his offending* [10, с. 125] – *Оце й уся його провина?* [9, с. 125].

Таким чином, розглянувши в межах цієї оглядової статті особливості ідіоматичних одиниць, можна зробити такий висновок, що ідіоматичні одиниці, або фразеологічні зрощення складають ядро фразеологічного фонду будь-якої мови. Вони не тільки містять у собі історико-культурну інформацію, а й відображують динаміку розвитку мови. На матеріалах роману Ш. Бронте «Джен Ейр» ми проаналізували фразеологічні одиниці за класифікацією О.В. Куніна, що яскраво підкреслюють у творі як своєрідний характер героїв, так і естетичну систему розуміння людського ідеалу. Також, ми виявили основні способи перекладу ідіоматичних одиниць, що зустрілися у даному творі. Так, найчастіше використовувався спосіб фразеологічного еквіваленту та описовий. Це пояснюється тим, що застосування, наприклад, еквіваленту забезпечує не тільки передачу змісту, але й відтворення образності та експресивності англійського виразу, а описовий спосіб застосовується для коли аналогу в українській мові немає, а ось дослівний переклад привів би до малозрозумілого буквалізму.

Метою наших подальших досліджень є вивчення усіх типів фразеологічних одиниць у світлі розвитку фразеологічної теорії.

Результати, отримані в ході даного дослідження, можуть бути використані в теоретичних курсах лексикології, стилістики, теорії і практики перекладу, на практичних заняттях з англійської мови на різних рівнях навчання. В цьому і полягає практичне значення роботи.

Список використаної літератури

1. Авксентьєв Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування / Л.Г. Авксентьєв // Мовознавство. – 1987. – №1. С.43-46. **2. Алефиренко Н.Ф.** Фразеология в свете современных лингвистических парадигм / Н.Ф. Алефиренко. – М.: Флинта, 2009. – 272 с. **3. Амосова Н.Н.** Фраземы как разновидность фразеологических единиц английского языка / Н.Н. Амосова // Проблемы фразеологии: Исследования и материалы / Под ред. А.М. Бабкина. – Л.: Наука, 1963. – 356 с. **4. Балли Ш.** Французская стилистика / Ш. Балли; [Пер. с фр. К.А. Долинина]. – Л.: Иностранная литература, 1961. – 393 с. **5. Виноградов В.В.** Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В.В. Виноградов // Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М.: Наука, 1977. – 161 с. **6. Кунин А.В.** Основные понятия английской фразеологии как лингвистической дисциплины / А.В. Кунин / Англо-русский фразеологический словарь. – М.: Русский язык, 1967. – 1260 с. **7. Мокиенко В. М.** Славянская фразеология / В.М. Мокиенко. – М.: Высшая школа, 1980. – 207с. **8. Смирницкий А.И.** Синтаксис английского язика / А.И.Смирницкий. – М.: Издательство литературы на иностранных язика, 1957. – 284 с. **9. Бронте Ш.** Джен Ейр / Ш. Бронте; [пер. Соколовський П.]. – К.: Дніпро, 1987. – 463 с. **10. Brontë Charlotte.** Jane Eyre / Brontë Charlotte. – L.: Penguin Books, 1994. – 447 p.

Михайленко О. О., Ламаш М. Ю. Особливості перекладу ідіоматичних одиниць (на матеріалі твору Ш. Бронте «Джейн Ейр»)

У статті представлено стислий огляд ідіоматичних одиниць на матеріалі твору Шарлоти Бронте «Джейн Ейр». Також розглянуто позиції як зарубіжних, так і вітчизняних лінгвістів теоретиків щодо питання ідіоматичних одиниць та явища ідіоматичності й метафоричності в українській та англійській мовах. Особлива увага приділяється структурно-семантичній класифікації фразеологічних одиниць, яку склав О.В.Кунін, проаналізовано та наведено приклади основних способів перекладу ідіом, що зустрічаються у даному творі. Коротко охарактеризовано особливості та риси художнього тексту та частотність використання в них фразеологічних одиниць.

Ключові слова: ідіома, фразеологізм, класифікація фразеологізмів, способи перекладу, художній текст, ідіоматичність.

Михайленко О. О., Ламаш М. Ю. Особенности перевода идиоматических единиц (на материале произведения Ш. Бронте «Джейн Эйр»)

В статье представлен краткий обзор идиоматических единиц на материале произведения Шарлотты Бронте «Джейн Эйр». Также рассмотрены позиции как зарубежных, так и отечественных лингвистов теоретиков о проблемах идиоматических единиц и явления идиоматичности и метафоричности в украинском и английском языках. Особое внимание уделяется структурно-семантической классификации фразеологических единиц, которую составил О.В.Кунин, проанализированы и приведены примеры основных способов перевода идиом, которые встречаются в данном произведении. Кратко охарактеризованы основные особенности и черты художественного текста и частотность использования в них фразеологических единиц.

Ключевые слова: идиома, фразеологизм, классификация фразеологизмов, способы перевода, художественный текст, идеоматичность.

Mihailenko O. O., Lamash M. Yu. Peculiarities of Idiom Translation (based on the Novel by Charlotte Brontë «Jane Eyre»)

This article presents a brief review of idioms based on the novel by Charlotte Brontë «Jane Eyre». Also it is considered the position of both foreign and native theorists of linguistic on the issue of the idioms and phenomena of idiomatic and metaphoric nature in Ukrainian and English. A particular attention is paid to structural – semantic classification of idioms by O.V. Kunin, it is analyzed and given the examples of basic ways of idiom translation that occur in this novel. There has been highlighted the peculiarities of literary text and frequency of idiom usage in it.

Key words: idiom, classification of idioms, ways of translation, literary text, idiomatic nature.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 81’25 (045)

С. І. Сидоренко

ВНУТРІШНЬОМОВНИЙ ПЕРЕКЛАД: ВИДИ ТА ФУНКЦІЇ

Феномен внутрішньомовного перекладу до цього часу не був предметом серйозних досліджень через його маргінальне положення у царині практики та теорії перекладу, невизначеність та дискусійний характер самого терміну. Втім, явища, що знаходяться поза мейнстрімом наукових розвідок, безперечно, також заслуговують на увагу – як з метою з’ясування їхньої сутності, так і поглиблення нашого розуміння багатогранності вже, здавалося б, достатньо досліджених явищ та процесів.

Мета цієї статті – привернути увагу до теоретичного дослідження внутрішньомовного перекладу через вирішення таких основних завдань: розглянути чинники, що зумовлюють потребу у внутрішньомовному перекладі; запропонувати типологію внутрішньомовного перекладу; охарактеризувати функції та специфіку кожного із його основних видів.

Внутрішньомовний, або інтралінгвістичний, переклад був визначений Р. Якобсоном як інтерпретація певних вербальних знаків іншими в межах однієї мови [1, с. 16]. Отримавши, таким чином, своє місце у парадигмі типів інтерпретації мовних знаків (відома тріада Р. Якобсона), внутрішньомовний переклад одержав також право на дослідження його сутності та функціональних особливостей.

Об’єктивність існування особливого типу інтерпретації мовних знаків, яким є внутрішньомовний переклад, ґрунтується на двох головних чинниках. Першим є історична еволюція мови та мовної спільноти. Англійська мова є прикладом того, як внаслідок історичних змін комунікація поколінь засобами писемності стає неможливою без втручання посередника-перекладача – твори Дж. Чосера є важкими для адекватного розуміння сучасним пересічним англомовним читачем, а про «Беовульфа» годі й говорити. Сприйняття художньої літератури читачем розглядалось як історична категорія В. Віноградовим, який підкреслював, що сприйняття оригінального тексту змінюється з кожним новим поколінням [2, с. 121]. Текст художнього твору не змінюється лише зовні, його внутрішній зміст живе за своїми законами, що залежать від темпів та характеру розвитку мови та суспільства [2, с. 122]. Коли часова дистанція між оригінальним текстом та читацькою аудиторією досягає певної критичної позначки, вона ускладнює розуміння літературного тексту, спотворює авторське послання читачеві, впливає на оцінку художньої цінності твору та його місця у культурній спадщині.

Другим чинником, що об'єктивно породжує потребу у внутрішньомовному перекладі, є неоднорідність мовного соціуму, зумовлена історичними та соціокультурними факторами, яка визначає існування різних мовних форм, що в межах єдиного мовного континууму мають певні лексичні, фонетичні та граматичні відмінності. Існування національних та територіальних варіантів мови, регіональних і соціальних діалектів зумовлює можливість виникнення непорозумінь у спілкуванні, що в свою чергу вимагає нейтралізації таких комунікативних проблем.

Скептичне ставлення до терміну «внутрішньомовний переклад», бажання замінити його іншими (перефразування, адаптація, перейменування, модернізація) пов'язані, вочевидь, з усталеним вживанням терміну «переклад» по відношенню до міжмовної комунікації, а також посиланнями на те, що процес перетворення тексту у межах однієї мови не є комплексним і здебільшого торкається лише його певних компонентів. Можливо, важко всупереч традиції багатьох століть назвати перекладачем людину, для якої не обов'язково знати хоча б дві мови.

Втім, з огляду на основну місію перекладу – забезпечити адекватне розуміння мовленнєвого продукту, створеного одним комунікантом (автором), іншим комунікантом (реципієнтом) – вважаємо, що термін «внутрішньомовний переклад» має всі підстави для існування як такий, що ідентифікує процес передачі засобами тієї ж мови змісту мовленнєвого продукту, який внаслідок історичної еволюції мови, її територіальної або соціальної варіативності не може бути адекватно сприйнятий пересічним носієм сучасного мовного стандарту, а також результат цього процесу.

Два розглянутих вище чинника, що зумовлюють необхідність внутрішньомовного перекладу, визначають і його основні види. Очевидно, можна говорити про діахронний (інтертемпоральний) та синхронний внутрішньомовний переклад. У межах синхронного пропонуємо розрізняти міжваріантний та нормалізуючий переклад. Розглянемо кожний із зазначених видів більш детально.

В. Віноградов застосував термін «діахронний переклад» по відношенню до перекладу творів попередніх епох, необхідність якого спричинена значною часовою та культурологічною дистанцією між оригіналом і сучасним читачем [2, с. 139]. Потрібно зауважити, що В. Віноградов використовує цей термін переважно щодо перекладу творів більш ранніх історичних епох іншою мовою (російською). Л. Нелюбін пояснює термін «діахронічний переклад» як «переклад сучасною мовою історичного тексту, написаного мовою попередньої епохи» *(тут і далі переклад цитат наш – С.С.)* [3, с. 46]. Традиційне поняття міжмовного перекладу та поняття внутрішньомовного діахронного перекладу були співвіднесені В. Коміссаровим, який писав, що «перекладач часто має справу з оригіналом, створеним в іншу

історичну епоху, також рідною мовою перекладача, яка настільки змінилася з часом, що її попередній стан виглядає як інша мова» [4, с. 224]. У Рутледжській енциклопедії перекладознавства знаходимо термін «інтертемпоральний переклад», який позначає «переклад між двома формами однієї мови, відокремленими часом» [5, с. 114]. Зазначається, що важливим завданням інтертемпорального перекладу є не лише формальне осучаснення мови, а й приведення мовних форм у відповідність до сучасного мислення.

Надалі у цій статті ми дотримуємося терміну «діахронний переклад», вживаючи його в контексті внутрішньомовного перекладу.

Основною функцією **діахронного** перекладу є забезпечення неперервності культурного буття нації шляхом підтримки зв'язку між культурною спадщиною попередніх поколінь та сучасним мовнокультурним соціумом. Тексти, які потрібно зберегти для наступних поколінь, потребують обережного, професійного переведення у нову форму, що повинна відповідати двом головним вимогам – з одного боку, робити текст формально доступним для сучасного читача, а з іншого, донести з якомога меншими втратами той зміст, те послання, яке було закладено в оригінал автором, в усій складності його семантичних складових та прагмастилістичних характеристик. У 1939 році грецький мовознавець Маноліс Тріандафіллідіс наголосив на тому, що для всіх націй переклад своєї давньої класичної літератури є унікальним джерелом оновлення національної культури [5, с. 430].

Потреба у діахронічному перекладі виникає не лише через незрозумілість давніх текстів для сучасного читача, що є результатом історичної еволюції мови. Безперечно, мова «Беовульфа» та «Кентерберійських оповідань» потребує перекладу засобами сучасної англійської мови, яка далеко відійшла від мови цих творів. Інша ситуація спостерігається у грецькій мові. У 19 столітті у Греції виникли палки суперечки щодо доцільності і можливості перекладу Біблії з койне сучасною грецькою мовою. Пов'язані з цим теологічні та мовно-перекладацькі проблеми набули національно-культурного значення в контексті становлення нової грецької держави. Аргумент формальної зрозумілості давнього тексту Біблії для сучасних греків виявився недостатнім на фоні прагнення до забезпечення адекватного відтворення біблійного змісту в доступній загальному читачеві формі. Бажання продемонструвати неперервність грецької мови як важливого чинника національної ідентичності зумовив інтенсивну внутрішньомовну перекладацьку діяльність в Греції. Загалом, з 1526 року, коли був надрукований перший парафраз «Іліади», 450 перекладачів переклали поетичні твори 425 грецьких поетів ранніх епох. Цей процес інтенсивно продовжувався протягом останніх десятиліть [5, с. 430].

Діахронний переклад, як правило, передбачає комплексну трансформацію тексту оригіналу на всіх рівнях – лексичному, морфологічному, синтаксичному, орфографічному. Розглянемо це на

прикладі перекладу «Кентерберійських оповідань» Джеффрі Чосера (14 ст.) сучасною англійською мовою, виконаного Дж. Некастро.

Історична нестабільність лексичної системи проявляється в зміні семантичної структури, прагмафункціональних характеристик слів, їхнього статусу у лексичному складі мови. Лексику оригіналу, що замінюється в сучасному перекладі, можна поділити на декілька груп. По-перше, певна частина слів протягом шести століть, що відділяє нас від часу створення «Кентерберійських оповідань», вийшли з ужитку і повинні бути замінені сучасними еквівалентами. До таких слів належать eek «також», foreward «договір, домовленість», hethenesse «язичницькі країни», reyse(n) «їхати на війну, подорожувати», wight «жива істота», bismotered «забруднений», delyvere «вільний від перешкод; моторний, жвавий, спритний», herkne(n) «слухати», trowe(n) «вірити, вважати» тощо:

Of fustian he wered a gypon Al bismotered with his habergeon ... [6, с. 24] – *He wore a jerkin of coarse cloth all stained with rust by his coat of mail* [7] *(General Prologue 75-76)*

Друга група слів, що замінюються перекладачем, – це застарілі слова, що залишаються на периферії лексичного складу сучасної мови. Їхнє розуміння потребує певного рівня філологічної компетенції. Наприклад, слово halwe ‘святий’ в сучасній мові збереглося лише в All-Hallows. Тому перекладач абсолютно правомірно замінює його словом shrine:

... To ferne halwes, kowthe in sondry londes ... [6, с. 23] – *... to renowned shrines in various distant lands ...* [7] *(General Prologue 13-14).*

Третя група включає слова, які за своєю формою здаються знайомими сучасному читачеві. але проблема полягає в тому, що у Чосера вони можуть мати значення, відмінне від їхнього звичайного значення в сучасній мові. В таких випадках перекладач повинен демонструвати свою філологічну ерудицію і, не довіряючись знайомій формі, знаходити те значення, в якому це слово функціонувало в конкретний історичний період, і співвідносити його з контекстом. Так, дієслово defend в часи Чосера мало значення «запобігати, забороняти». Якби перекладач залишив це слово, смисл речення був би спотворений:

Wher can ye seye, in any manere age, That hye God defended mariage By expres word? [6, с. 106] – *When have you seen that in any time great God forbade marriage explicitly?* [7] *(The Wife of Bath’s Prologue 59-61).*

Слово harlot, яке в 13 столітті мало значення «бродяга, волоцюга, пройдисвіт», в час Чосера набуло значення «подорожуючий блазень; слуга; хлопець». Значення «проститутка» вперше реєструється у 15 столітті [8, с. 428]. Як бачимо, це слово зазнало комплексного функціонально-семантичного розвитку у напрямках спеціалізації значення, функціонального обмеження та зниження соціального маркування, адже в сучасних словниках воно позначається як архаїчне і

зневажливе. В наведеному нижче прикладі harlot вживається по відношенню до хлопця і замінюється перекладачем словом knave:

«Ye, false harlot», quod the millere ... [6, с. 83] – *«You – false knave!» said the miller* [7] *(The Reeve's Tale 4268)* .

В окрему групу можна виділити слова, які зберегли своє лексичне значення, але зазнали функціональної маргіналізації і в сучасній англійській мові вживаються лише в певному функціональному регістрі – поетичному, високому, зниженому, жартівливому, або в певному варіанті (діалекті) англійської мови, або лише у сталих сполученнях із іншими словами. Наприклад, дієслово wend маркується в сучасних словниках як книжне, а його вживання обмежене словосполученням to wend one's way. Перекладач замінює його нейтральним make way:

... And specially from every shires ende Of Engelond to Caunterbury they wende ... [6, с. 23] – *And especially from every shire's end in England they make their way ...* [7] *(General Prologue 15-16).*

Необхідність морфологічної адаптації чосерівського тексту для сучасного читача пов'язана з процесами у граматичній системі англійської мови, які протягом кінця середньоанглійського та ранньоновоанглійського періодів змінювали мову в напрямку аналітизму. Перекладач «модернізує» флективні форми, які не збереглися у мовній нормі. Синтетичні форми умовного способу, які у Чосера мали значно більше функціональне навантаження і були звичайними у різних типах підрядних речень, замінюються сучасними аналітичними формами або формами дійсного способу. Питальні та заперечні структури в перекладі перебудовуються за допомогою дієслова do, функціонування якого в якості допоміжного стало звичайним лише у 15 столітті. Чосерівський особовий займенник 3-ї особи множини в об'єктному відмінку hem та присвійний займенник 3-ї особи множини hir замінюються сучасними them, their. Форми займенника другої особи однини thou, thee, thyn, які є архаїчними для сучасної норми, замінюються формами you, your. Часто перекладач змушений вдаватися до уточнення значення дієслівних форм оригіналу або корекції їхнього вживання відповідно до сучасної норми. Це стосується, зокрема, форм Present Perfect, які в 14 столітті могли вживатися паралельно с формами минулого часу:

... The hooly blisful martir for to seke, That hem hath holpen whan that they were seeke [6, с. 23]. – *... to seek the holy blessed martyr who helped them when they were sick* [7] *(General Prologue 17-18).*

В наступному прикладі бачимо, як перекладач використовує форму Continuous, яка ще не була сформована в час Чосера, для уточнення характеру дії, що позначається простою формою дієслова:

... what do ye heer? [6, с. 80] – *... what are you doing here?* [7] *(The Reeve's Tale 4025).*

У площині синтаксису чосерівський текст неминуче зазнає значних трансформацій. Основними з них є трансформації структури

речень, членування та об'єднання речень, «модернізація» коннекторів, зміни у порядку слів, усунення множинного заперечення тощо. Частина цих трансформацій є обов'язковими і не залежать від вибору перекладача, оскільки спричинені змінами синтаксичних норм, як-от у наведеному нижче прикладі, де односкладне речення оригіналу несумісне із сучасними нормами:

Bifil that in that seson on a day ... [6, с. 23] – *One day in that season ... it happened that ...* [7] *(General Prologue 19).*

В інших випадках зміни синтаксису оригіналу диктуються не змінами, що відбулися у мові, а є вибором перекладача, результатом його суб'єктивної творчої діяльності як посередника між автором і сучасним читачем, який несе персональну відповідальність за адекватне відтворення оригіналу (до речі, написаного переважно в поетичній формі, яка накладає на синтаксис певні обмеження), отже завжди має право вибору.

Другим видом внутрішньомовного перекладу є **синхронний**, в межах якого пропонуємо виділяти **міжваріантний** та **нормалізуючий переклад**. Існування варіантів мови зумовлює можливість виникнення непорозумінь у спілкуванні між носіями цих варіантів, що в свою чергу породжує необхідність нейтралізації таких комунікативних проблем. Під **міжваріантним перекладом** пропонуємо розуміти переклад тексту, створеного на одному із національних або територіальних варіантів мови, мовними засобами, що є нормативними для іншого національного або територіального варіанту цієї ж мови. Міжваріантний переклад є актуальним, у першу чергу, для носіїв національних та територіальних варіантів англійської мови – британського, американського, австралійського, англійської мови в Індії тощо. Проблема перекладу з британського на американський варіант, зокрема, стала предметом суспільного обговорення у зв'язку з неоднозначною реакцією читачів на американські видання «Гаррі Поттера», в яких оригінальний текст зазнав «американізації». Проте практика перекладу з одного національного варіанту англійської мови на інший не обмежується «Гаррі Поттером». Відома британська версія роману «Великий Гетсбі» Ф.С. Фіцджеральда. Цілий ряд британських дитячих книжок зазнали різного ступеню «американізації» в Сполучених Штатах.

Критики можуть зауважити, що процес, який тут пропонується називати міжваріантним перекладом, полягає лише у заміні окремих лексичних одиниць, а не у перекладі тексту в цілому. Це зауваження є цілком слушним, проте, на нашу думку, таке обмеження не змінює сутності процесу, який відбувається, адже зрештою зміни зазнає текст у цілому, а мета текстових змін за своєю суттю не відрізняється від мети перекладу в його класичному розумінні – тобто, забезпечити адекватне розуміння. Крім того, міжваріантний переклад не обмежується заміною лексичних одиниць. Як показує практика, мають місце і різноманітні граматичні трансформації. Редактор «Гаррі Поттера» у Сполучених

Штатах Артур Левін наполягає саме на терміні «переклад». Він зазначає: «Я не намагався «американізувати» їх [книги]. Натомість я намагався здійснити переклад, що є дещо іншим. Я мушу бути впевненим, що, читаючи книгу, американська дитина матиме таке саме сприйняття літературного твору, як і британська. Дитина має бути спантеличена не через відмінності у мові, а тому, що сам автор бажав досягти такого ефекту» [9]. Важливою рисою міжваріантного перекладу є його соціокультурна вмотивованість, адже саме соціокультурні відмінності є причиною виникнення потенціальних комунікативних «збоїв» між носіями варіантів мови в різних країнах.

Цілий ряд предметів повсякденного оточення людей, їхнього побуту та одягу мають різні назви у британському та американському варіантах, що пояснює лексичні заміни в американському тексті «Гаррі Поттера». Такі слова, як dustbin, motorbike, cooker, letter-box, multi-storey car park, changing room, wellington boots функціонують переважно у межах британського варіанту, отже, можуть бути незрозумілими американській, особливо дитячій, аудиторії. В американському тексті їм відповідають trashcan, motorcycle, stove, mail slot, multilevel parking garage, locker room, rubber boots.

Деякі слова функціонально обмежені певним варіантом в одному із своїх значень, наприклад, *брит. toilet – амер. bathroom, брит. note – амер. bill, брит. trolley – амер. cart, брит. trainers – амер. sneakers, брит. wardrobe – амер. closet, брит. boot – амер. trunk, брит. torch – амер. flashlight.*

Деякі слова потребують перекладу не через те, що обмежені функціонуванням у певному варіанті англійської мови, а тому, що мають різне значення для носіїв американського та британського варіантів. Наприклад, слово jumper у американському тексті замінено на sweater, оскільки для американців це не джемпер, а сарафан, а британське tank top замінено на sweater vest, інакше американський читач сплутає жилетку з майкою.

Перекладу не уникнути у тих випадках, коли денотати не мають еквівалентів у житті носіїв іншого варіанту мови, і читачам (особливо дитячій аудиторії) може бракувати соціокультурної компетенції, щоб вірно ідентифікувати речі, про які йдеться. У таких випадках редактори американського видання вдаються до наближених відповідників. Так, назва ігри rounders, поширеної у приватних школах Британії, замінена на baseball.

Цікаво прослідкувати, як редактори американських видань «Гаррі Поттера» поводились з розмовними та сленговими словами та виразами. Будь-які заміни розмовної лексики та сленгу вимагають обережності, оскільки, з одного боку, використання автором сленгу в художньому творі завжди виконує потужну прагматичну функцію і є важливим чинником забезпечення реальності образу, з другого боку, британський і американський сленг мають значні відмінності. Під час

міжваріантного перекладу як відсутність перекладу сленгового виразу, так і його неадекватний переклад матимуть однаково негативні наслідки для забезпечення реалізації комунікативно-прагматичної мети тексту. Наведемо приклади замін, що були здійснені американськими редакторами у британському тексті «Гаррі Поттера». Слова nutter «псих, ненормальний», rubbish «поганий, негідний», to sack «звільняти», словосполучення to pop one's clogs «врізати дуба, померти» притаманні британському варіанту, тому у американському тексті замінені відповідно на *maniac, bad, to fire, to kick the bucket.* Разом з тим, деякі специфічні британські розмовні вислови залишені американськими редакторами без змін, наприклад, у реченні «*She - er - got a bit shirty with me*» слово *shirty* залишено без змін, хоча є «екзотичним» для американців. Американський редактор Артур Левін пояснює, що він обговорював це слово з Джоан Роулінг, і вони вирішили залишити його в американському виданні через яскраве сленгове звучання і зрозумілість у контексті. Левін зазначає: «shirty – це слово, на якому автор хоче, щоб ви зупинилися і прислухалися» [9].

Крім лексичних замін, американські видання «Гаррі Поттера» містять граматичні трансформації – зміни у порядку слів, структурі речень, додавання та вилучення фрагментів речень, заміна дієслова shall на will, трансформації, пов'язані з особливостями вживання артикля у американському і британському варіантах, наприклад, амер. *the next day замість брит. next day, амер. he's got the flu замість брит. he's got flu, амер. end of the term замість брит. end of term; заміни, пов'язані з функціонуванням фразових дієслів, наприклад, амер. know it замість брит. know it off, амер. dig in замість брит. tuck in, амер. learn spells by heart замість брит. learn spells off by heart; заміни прийменників, наприклад, амер. Minister of Magic замість брит. Minister for Magic, амер. on weekends замість брит. at weekends;* використання американської форми дієслова gotten тощо. Британська орфографія та пунктуація зазнають змін згідно з американськими стандартами.

Під **нормалізуючим синхронним перекладом** пропонуємо розуміти переклад субстандартного (діалектного, жаргонного, сленгового) мовлення. Метою такого перекладу є забезпечення розуміння субстандартного мовлення шляхом його «нормалізації» відповідно до загальноприйнятих норм національної літературної мови. Саме такий переклад здійснює для читача герой відомого роману Уілкі Коллінза «Місячний камінь» Бетерідж, який пише: «Nota bene. Я подаю тут слова місіс Йолланд на англійський лад, тим часом як вона розмовляла йоркшірським наріччям. Коли високоосвічений Кафф раз у раз вдавався по допомогу до мене, щоб зрозуміти її, то що робили б ви, якби я передавав її слова на її рідній мові?» (частина I, розділ XV) [10].

Об'єкт нормалізуючого перекладу знаходиться поза цариною художньої літератури, наукового, публіцистичного та інших видів формального дискурсу. Він є продуктом переважно усного,

неформального мовлення, тому не часто фіксується на письмі. Специфіка нормалізуючого внутрішньомовного перекладу полягає в тому, що він є переважно пізнавальним, науково або дидактично вмотивованим, тобто потреба в ньому зумовлюється не стільки необхідністю відтворення змісту мовленнєвого продукту, скільки інтересом до вивчення самого субстандартного мовлення, або обмеженістю мовної компетенції реципієнта (наприклад, адаптація фольклору для дитячої аудиторії або з навчальною метою, адаптація субстандартного мовлення для людей, які вивчають мову). Так, у відомому науково-популярному відеосеріалі «The Story of English» (BBC, 1986) автори вдаються до перекладу нормативною мовою мовлення носія одного з найскладніших для розуміння діалектів англійської мови – йоркширського, використовуючи для цього субтитри. Метою цього відеофрагменту є саме ілюстрація відмінностей між йоркширським діалектом та стандартною англійською мовою.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що ця стаття є спробою привернути увагу теоретиків перекладу до явища внутрішньомовного перекладу та його проблематики. Вважаємо, що накопичена практика різних видів перекладу в межах однієї мови є достатнім аргументом для вивчення сутності цього явища, його співвіднесеності з традиційними концепціями перекладу, функціональних особливостей. Визнання внутрішньомовного перекладу як повноцінного члена «перекладацької сім'ї» відкриває перспективи досліджень його типів на матеріалі різних мов, як на сучасному етапі, так і у діахронічній перспективі.

Список використаної літератури

1. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода / Р. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике: [Сб. статей: пер. с англ., нем., франц.]. – М.: Международные отношения, 1978. – С.16-24. **2. Виноградов В.С.** Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с. **3. Нелюбин Л.Л.** Толковый переводческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – М.: Флинта, Наука, 2003. – 320 с. **4. Комиссаров В.Н.** Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с. **5. Routledge** Encyclopedia of Translation Studies / [Edited by Mona Baker]. – London and New York: Routledge, 2005. – 654 p. **6. The Riverside** Chaucer [General ed. Larry D. Benson]. – Oxford University Press, 1990. – 1327 p. **7. e Chaucer**. Chaucer in the Twenty-First Century [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.umm.maine.edu/faculty/ necastro/chaucer. **8. The Oxford** Dictionary of English Etymology [ed. by C.T. Onions]. – Oxford: At the Clarendon Press, 1966. – 1025 p. **9. Radosh D.** Why American Kids Don't Consider Harry Potter an Insufferable Prig // The New Yorker. – 1999. – September 20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.radosh.net/

writing/potter.html. **10. Коллінз У.** Місячний камінь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.e-reading.org.ua/book.php?book=1002821.

Сидоренко С. І. Внутрішньомовний переклад: види та функції

Стаття присвячена внутрішньомовному перекладу як одному із видів перекладу. Автор розглядає чинники, що зумовлюють потребу у внутрішньомовному перекладі; пропонує типологію внутрішньомовного перекладу; характеризує функції та специфіку кожного із його основних видів. Виділені два основних види внутрішньомовного перекладу: діахронний (інтертемпоральний) та синхронний. У межах синхронного внутрішньомовного перекладу пропонується розрізняти міжваріантний та нормалізуючий переклад.

Ключові слова: внутрішньомовний переклад, діахронний переклад, міжваріантний синхронний переклад, нормалізуючий синхронний переклад.

Сидоренко С. И. Внутриязыковой перевод: виды и функции

Статья посвящена внутриязыковому переводу как одному из видов перевода. Автор рассматривает факторы, обусловливающие потребность во внутриязыковом переводе, предлагает типологию внутриязыкового перевода, характеризует функции и особенности его основных видов. Выделяются два основных вида внутриязыкового перевода: диахронный (интертемпоральный) и синхронный. В рамках синхронного перевода предлагается различать межвариантный и нормализующий перевод.

Ключевые слова: внутриязыковой перевод, диахронный перевод, межвариантный синхронный перевод, нормализующий синхронный перевод.

Sydorenko S. I. Intralingual translation: types and functions

The paper looks at intralingual translation, defining its essence and main types, with a focus on their aims, functions and peculiarities. The author defines the factors that underlie the need for intralingual translation and proposes its typology. Two major types of intralingual translation are singled out: diachronic (intertemporal) and synchronic translation. Synchronic intralingual translation is viewed as represented by two types: inter-variant translation (translation between different variants of the language) and normalizing translation (translation of substandard speech).

Key words: intralingual translation, diachronic (intertemporal) translation, inter-variant translation, normalizing translation.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 811.111'255.4

А. В. Трофименко, Л. О. Калиниченко

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ

Кожна людина час від часу відчуває втому від тієї реальності, яка її оточує. Саме тоді виникає нестримна жага втекти від неї, зануритись у зовсім інший, сповнений нових вражень і відчуттів світ – світ кіно.

Навіть самий вибагливий глядач обов'язково знайде щось для себе, адже кіноіндустрія пропонує величезний вибір кіножанрів: від неповторної комедії до моторошних жахів, від зворушливої мелодрами до нестримного бойовика. Головне не загубитися в цьому різноманітті.

Кінематограф мав різні призначення з початку свого створення в країнах колишнього СРСР та Великобританії або США. В останніх країнах кіно носило комерційний характер і було націлено на отримання прибутку; в країнах СРСР кінематограф був засобом пропаганди, своєрідним закликом до дії для народу.

Але часи СРСР залишились далеко позаду. Ми живемо у часи, коли ми маємо доступ майже до будь-якої інформації. Зараз є можливість дивитись кіно, яке було знято у будь-якому куточку світу, і ознайомитись з цим надбання. Єдине, що може завадити людині в цьому прагненні, – це мовний бар'єр.

Саме тут на допомогу приходять перекладачі. Саме ці спеціалісти стирають існуючі перешкоди на шляху досягнення бажаного.

Кіно має грандіозний вплив на серця та розуми молоді. До нього прикута увага соціологів, психологів, естетиків, журналістів, мистецтвознавців, теоретиків культури, лінгвістів та всіх тих, кого цікавлять проблеми художнього мистецтва і його сприйняття, динаміки настрою суспільства.

Назва фільму – це перше, що сприймає глядач; це спосіб відображення основної думки фільму. Оскільки вдалий переклад назви

художнього фільму є однією з важливих умов для сприйняття роботи в перекладі, тому його адекватність і цінність полягає у виявленні деталізації зображувального світу тієї чи іншої картини кінематографа.

Художнє, або ігрове, кіно – це витвір кіномистецтва, в основі якого лежить сюжет, який втілений в сценарії та інтерпретується режисером, який відтворюється за допомогою акторської гри, режисерського, операторського та інших мистецтв [1, с. 520].

Проблема перекладу та класифікації назв іншомовних фільмів, з точки зору лінгвістичної науки, мало вивчена. Важко сказати, що ці питання розглядались й аналізувались у багатьох наукових роботах. Дуже часто художні фільми створюються на основі художніх творів, що призводить до виникнення нових неповторних витворів мистецтва. При дослідженні перекладів назв англомовних художніх фільмів виникає можливість вивчати їх на основі досліджень, які були зроблені у сфері перекладу назв літературних творів. Серед них можна виділити роботи таких науковців як Ю.М. Лотмана, С.Д. Крижановського, А.В. Ламзина, А.М. Кожина, Л.О. Ноздрина та ін.

Ю. М. Лотман у своїй роботі «Семіотика кіно та кіномистецтва» зазначив: «Фактично уся історія кіно як мистецтва – череда відкриттів, які мали за мету зігнання автоматизму з усіх ланцюгів, які підлягають художньому вивченню. Кіно перемогло рухому фотографію, зробив її активним засобом пізнання дійсності. Відтворюваний ним світ – одночасно й сам об’єкт, і модель цього об’єкту» [2, с. 22].

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що існує необхідність розробки методів, характеристик та особливостей будови і перекладу назв іншомовних художніх фільмів. Варіанти та якість перекладів назв, котрі існують на даному етапі, свідчать про необхідність розробки методів їх інтерпретації з мови оригіналу на мову перекладу.

Об’єктом дослідження є англійські та американські художні фільми XX-XXI ст. різних жанрів, які були створені зарубіжними режисерами, такими як Роджером Камблом, Ненсі Майєрсом, Клером Кілнером, Люком Грінфілдом,Джеймсом Фоулі та ін.

Метою дослідження є встановлення та виявлення лінгвістичних особливостей перекладу назв англомовних художніх фільмів, а також виявлення ролі перекладу назв англомовних художніх фільмів в передачі змісту й цілісного образу того чи іншого фільму.

Назва фільму – це специфічний об’єкт перекладу, вона має певні функції, які впливають на її переклад. Серед цих функцій можна виділити: 1) зовнішні: репрезентативна, поєднувальна та функція організації глядацького сприйняття; 2) внутрішні: номінативна або називна, функція ізоляції і завершеності, текстоформувальна; 3) додаткові: інформативна, рекламна та естетична [3, с. 56].

У залежності від домінування зовнішніх або внутрішніх функцій, можна виділити два типи назв: зовнішньо направлені, тобто здійснюється звернення до читача й виникає вплив на його емоційний стан, і

внутрішньо направлені, котрі націлені на текст і «активізують комбінаторно – парадигматичні можливості мови і працюють на семантичному і композиційному рівнях організації тексту» [4, с. 76].

Назва фільму рідко складається з більш ніж п'яти – шести слів, але, незважаючи на це, при її перекладі дуже часто виникають труднощі. Від вдалої назви фільму в оригіналі або у перекладі часто залежить успіх усієї картини.

Характерна особливість назв художніх англомовних фільмів полягає у стилістичній різноплановості лексики. В назвах фільмів може зустрічатись книжкова лексика, широко використовується розмовні та поетичні слова і сполучення. У назвах фільму є вірогідність зустріти уривки з пісень, художніх творів, а також тут характерне широке використання імен особистих, реалій, які можуть бути незрозумілі іншомовному глядачу. Саме ці фактори стають головними проблемами при перекладі назв англомовних художніх фільмів [5, с. 8-9].

При перекладі назв англомовних художніх фільмів на українську та російську мови виникає проблема через полісемію англійської мови. У разі виникнення таких складнощів важливу роль грає контекст. У мовознавстві виділяють вузький та широкий контексти. Під час перекладу назв художніх фільмів перекладачі спираються на широкий контекст, який охоплює весь фільм у цілому [6, с.33].

Незважаючи на те, на що спирається перекладач під час перекладу назви фільму, на даному етапі можна виокремити три стратегії перекладу назв англомовних художніх фільмів: прямий переклад, трансформація назви, тобто використання перекладацьких трансформацій, та заміна назви фільму [7, с. 54].

Прямий переклад назв англомовних художніх фільмів на українську або російську мови зустрічається не особливо часто. Таким чином перекладені наступні фільми: «Don't be afraid of the Dark» – «Не бійся темряви», «Не бойся темноты» (2010); «The Big Year» – «Великий рік», «Большой год» (2011); «Mirrors» – «Дзеркала», «Зеркала» (2008).

Трансформація назви є ще однією стратегією, яка використовується при перекладі назв фільмів. У перекладацьких дослідженнях виділяють: лексичні, стилістичні та комплексні види трансформацій [8, с. 21-23]. Як відомо, під час перекладу назв фільмів найважливішим для перекладача є правильний вибір трансформації, які допоможуть йому донести до глядача певну частку інформації, якою насичена назва фільму.

Деякі назви перекладаються за допомогою заміни або додавання лексичних одиниць, вводу слів, які дещо розкривають зміст кінокартини. Прикладами цього є англомовні фільми: «The Hitch» – «Правила съема : метод Хитча», «Правила зйому: метод Хітча»; «Thursday» – «Кривавий четвер», «Кровавый четверг». Додавання лексичних одиниць у назвах фільмів зробили їх більш привабливими та інтригуючими для глядачів

перекладеного варіанту фільму. І варто зазначити, що саме такий варіант перекладу став більш цікавим для глядачів фільмів у перекладі.

Виникають випадки, коли перекладачі взагалі змінюють оригінальну назву англомовного художнього фільму і саме у цьому полягає основа третьої стратегії. Це може бути обумовлено рядом причин: не співпадіння реалій, політичні погляди або звичайний рекламний хід для збільшення попиту на кінокартину. Прикладом повної заміни назви фільму, що було викликано жорсткою цензурою у часи СРСР, є «Some Like It Hot» (1959) (Досл.: «Дехто любить погарячіше»), який вийшов у прокат під назвою «В джазе только девушки».

Отже, вибір стратегії перекладу назви англомовного художнього фільму обумовлено рядом причин: специфіка початкового тексту, розбіжності реалій мови оригіналу та мови перекладу, мета та умови перекладу назви. Це питання є дійсно важливим об’єктом дослідження, тому що кіно має грандіозний вплив на серця та розуми усіх поколінь. Воно стало світовою модою й самим популярним видом масового мистецтва.

Складність перекладу фільму та його назви полягає не лише в адекватній передачі їх смислових складових. У більшій мірі необхідно розкрити та підкреслити колорит іншомовної культури, який проявляється у назві, репліках, інтонаційному малюнку мовлення героїв, їх своєрідному гуморі, що, безумовно, відображає інтенцію режисера й автора сценарію, а також полегшує розуміння нюансів того, що відбувається на екрані.

При перекладі назви фільму перед перекладачем постає задача не лише виразити та донести до аудиторії, яка сприйматиме даний продукт на мові перекладу,культурні, національні особливості мови оригіналу, але ще й зробити цей продукт привабливим для іншомовного споживача. Адже, кожна нація має різне сприйняття та світовідчуття, і те, що користується попитом у одній країні, може бути зовсім непотрібним громадянам іншої держави.

Як висновки до даної роботи, можна сказати, що проблема перекладу назв художніх фільмів ще потребує великої уваги. Дослідження даного питання знаходиться на початковому етапі й здебільшого пропонується аналізувати переклади назв англомовних художніх фільмів по аналогії з перекладом назв художніх творів. Ця тенденція пояснюється тим, що велика кількість кінострічок базується на літературних творах.

Три стратегії, які використовуються для перекладу назв фільмів, мають право на існування. Проте, якщо звернути особливу увагу на третю стратегію, яка передбачає повну заміну назви фільму при перекладі, то навряд чи перекладач має на це право. Адже оригінальна назва фільму обирається творцем кінокартини, який, в свою чергу, вкладає в цю назву основну думку фільму, котру він має намір донести

до глядачів. Повна заміна виправдана лише у тих випадках, коли реалії, які фігурують у назві фільмів, не зрозумілі іншомовній аудиторії.

Ця тема буде дуже перспективною у майбутньому, хоча зараз вона має лише незначні розробки. Це зумовлено тим, що історія кіно не настільки довга у порівнянні з живописом, музикою або літературою. Кіноіндустрія спромоглась здобути прихильність людей усіх поколінь, тому вже дуже скоро мовознавці будуть дуже уважно досліджувати це явище.

Проблематика дослідження має суттєві перспективи, актуальне теоретичне та практичне значення для перекладознавства, з огляду на можливість вивчення труднощів у виборі стратегій для передачі реалій, засобів створення ефекту, який намагався донести творець кінокартини.

Список використаної літератури

1. Кино: Энциклопедический словарь / Гл. р. С.И. Юткевич; Редкол.: Ю.С. Афанасьев, В.Е. Баскаков, И.В. Вайсфельд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 640 с. **2. Лотман Ю.М.** Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. М. Лотман. – Таллин: Ээсти Раамат, 1973. – 122 с. **3. Домашнев А.И**. Интерпретация художественного текста / А.И. Домашнев, И. П. Шишкина, Е. А. Гончарова. – М.: Просвещение, 1983. – 192 с. **4. Кожина Н.А.** Заглавие художественного произведения: онтология, функции, параметры типологии // Проблемы структурной лингвистики / Н. А. Кожина. – М.: Наука, 1988. – 190 с. **5. Паршин А**. Теория и практика перевода / А. Паршин. – М.: Русский язык, 2000. – 203 с. **6. Комиссаров В.Н.** Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с. **7. Ламзина А.В.** Заглавие // Введение в литературоведение / А. В. Ламзина. – М.: Высшая школа, 1999. – 204 с. **8. Бархударов Л.С.** Язык и перевод (Вопросы общей и частной и общей теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.

Трофименко А. В., Калиниченко Л. О. Лінгвістичні особливості перекладу назв англомовних художніх фільмів

У статті поставлено завдання дослідити та проаналізувати лінгвістичні особливості перекладу назв англомовних художніх фільмів XX – XXI ст. на українську та російську мови, а також вивченню прийомів перекладу їх назв. У даній роботі описані три стратегії, які можуть бути використані при перекладі назв фільмів. Кожна з цих стратегій супроводжується прикладами, які допомагають розкрити їх у більш повній мірі. У кінці статті зроблені висновки, які були отримані за результатами проведених досліджень.

Ключові слова: художній фільм, функції назви фільму, контекст, трансформації.

Трофименко А. В., Калиниченко Л. А. Лингвистические особенности перевода названий англоязычных художественных фильмов

В статье поставлена задача исследовать и проанализировать лингвистические особенности перевода названий англоязычных художественных фильмов XX – XXI в. на украинский и русский язык, а также изучению приемов перевода их названий. В данной работе описаны три стратегии, которые могут быть использованы при переводе названий фильмов. Каждая из этих стратегий сопровождается примерами, которые помогают раскрыть их в более полной мере. В конце статьи сделаны выводы, которые были получены в результате проведенных исследований.

Ключевые слова: художественный фильм, функции названий фильмов, контекст, трансформации.

Trofimenko A. V., Kalinichenko L. A. Linguistic characteristics of English-speaking feature films' titles translation

The article is aimed at researching the linguistic characteristics of English-speaking feature films' titles translation. The methods of their translation are also analyzed in it. This work also describes three strategies which could be used in translation of films' titles. Examples are given to each strategy to describe them to an even greater degree. The article ends with a conclusion which are drown on basis of the researches.

Key words: feature film, functions of a film title, context, and transformations.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.112.2-3+929 Шлінк

С. А. Будурацька, М. В. Бородуля

ВЗАЄМОДІЯ ГЕНДЕРУ ТА РЕФЛЕКСІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ У КРИТИЧНОМУ АНАЛІЗІ КУЛЬТУРИ СПОГАДІВ НІМЕЦЬКОГО НАРОДУ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ Б. ШЛІНКА «ЧИТЕЦЬ»

Поняття культури спогадів, що властиве кожному народові, сприймається сьогодні у Німеччині як синонім Голокосту та загальному осмисленню трагедії Другої Світової війни. На відміну від інших країн, де культурна пам’ять, як явище єдності та самовизначення народу через систему колективних спогадів має багато столітню історію, у Німеччині цей процес набирає обертів лише з 60-х років XX ст., коли приходить усвідомлення потреби роз’яснення та спокутування наслідків соціаль-націоналістичного минулого країни. Зведення меморіалів, музеїв, місць пам’яті Голокосту, організація семінарів та конгресів [12, с. 109] засвідчує розбудову культури спогадів, усвідомлення німецьким народом свого страшного минулого. За останні роки була опублікована низка збірників присвячених темі Голокосту у культурі спогадів Німеччини, як наприклад «Das soziale Gedächtnis. Geschichte, Erinnerung, Tradierung» /«Соціальна пам’ять. Історія, спогади, перспективи» (Walzer), «Verbrechen Erinnern. Die Auseinandersetzung mit Holocaust und Völkermord»/«Пам’ятати злочин. Дебати навколо Голокосту та Геноциду» (Knigge/ Frei), «Verletztes Gedächtnis. Erinnerungskultur und Zeitgeschichte im Kontext»/«Поранена пам’ять. Культура пам’яті та новітня історія у контексті» (Jarausch/ Sabrow).

Поширення дискусій протягом останніх 20 років навколо націонал-соціалізму та його жорстоких злочинів обумовлено кількома факторами. Насамперед, як зазначає історик Ден Дінер, історично переконливе оцінення минулого можливе лише через призму відстані у часі [3, с. 181].

По-друге, Німеччина «входить» до періоду, коли покоління безпосередніх свідків та учасників цих злочинів зникає, а з ним зникають особистий досвід та автентичні спогади як жертв (Opfer), так і винуватців (Täter), які в свою чергу є основою комунікативної пам’яті за Ассман.

Цей перехід спогадів Шоа з короткотривалої комунікативної пам'яті до, хоч і негативної, але таки культурної пам'яті обумовлює їх подальшу стабільність та медійну опосередкованість. Таким чином, ще живі свідки епохи соціал-націоналізму намагаються сповідати наступному поколінню правдивий життєвий досвід і таким чином зайняти своє місце у культурній пам'яті наступних поколінь.

Який вигляд може тоді мати пам'ять про Шоа для наступних поколінь? Погляд на літературну творчість єврейських авторів так званого другого покоління засвідчує, що спогади для їх протагоністів продовжують своє живе існування. Проте голос молодих єврейських авторів має досить нестійкий характер. Натомість твори неєврейських німецьких письменників продовжують активну полеміку навколо наслідків націонал-соціалістичного минулого [9]. Одним з найяскравіших представників цього табору є Бернхард Шлінк та його роман «Читець». Тема та розробка проблематики провини німецької нації перед єврейським народом у романі вже багато років є причиною дебатів та роз'яснень на міжнародній арені.

Однією з головних цілей цієї статті є встановлення взаємозв'язку між рефлексійною функцією роману «Читець» у колективній пам'яті із гендерними особливостями роману та, по-друге, розкрити вплив цього зв'язку на культуру спогадів про Голокост сучасного покоління німців.

Література поряд із кінематографом за своїм характером спроможна до вільного інтерпретування та запису історичного матеріалу. Як один із засобів культури спогадів, література «переносить з накопичувальної пам'яті до функціональної пам'яті (живої пам'яті) лише ті події та спогади, які протягом тривалого історичного періоду приховувались, відкидались та нехтувались» [7, с. 19]. Такі спогади не архівуються, а залишаються рефлексійним матеріалом для подальших роздумів та переосмислення.

Як зазначає Астрід Ерль у своїй праці «Literatur als Medium des kollektiven Gedächtnisses» саме рефлексія пам'яті, інакше кажучи її аналіз, є однією з двох головних функцій літератури у культурі спогадів. На відміну від функції формування колективної пам'яті на тлі літератури, її рефлексіїна функція «відтворює індивідуальні та колективні процеси пам'яті і, таким чином, провокує критичний аналіз культури пам'яті» [5, с. 265-266]. Рефлексія культури спогадів німецького народу щодо злочинів нацистського режиму у романі «Читець» Б. Шлінка наводиться досить чітко та експліцитно. Наприклад, у наступному уривку автор розмірковує над процесом спогадів Шоа-минулого, викриваючи його вакуум та обмеженість:

«Schon damals, als mich diese Gemeinsamkeit des Betäubtseins beschäftigte und auch, dass die Betäubung sich nicht nur auf Täter und Opfer gelegt hatte, sondern auch auf uns legte, die wir als Richter oder Schöffen, Staatsanwälte oder Protokollanten später damit zu tun hatten, als ich dabei Täter, Opfer, Tote, Lebende, Überlebende und Nachlebende miteinander

verglich, war mir nicht wohl, und wohl ist mir auch jetzt nicht. Darf man derart vergleichen? Wenn ich in einem Gespräch Ansätze eines solchen Vergleichs machte, betonte ich zwar stets, dass der Vergleich den Unterschied, ob man in die Welt des KZ gezwungen wurde oder sich in sie begeben hatte, ob man gelitten oder Leiden zugefügt hatte, nicht relativiere, dass der Unterschied vielmehr von der allergrößten, alles entscheidenden Wichtigkeit sei. Aber ich stieß selbst dann auf Befremden oder Empörung, wenn ich dies nicht erst in Reaktion auf die Einwände der anderen ausführte, sondern noch ehe die anderen etwas einwenden konnten» [11, c. 99].

Дуже чітко автор висловлюється також щодо неспроможної медійної політики культури спогадів у післявоєнній Німеччині:

«Wenn ich heute an die Jahre damals denke, fällt mir auf, wie wenig Anschauung es eigentlich gab, wie wenig Bilder, die das Leben und Morden in den Lagern vergegenwärtigten. Wir kannten von Auschwitz das Tor mit seiner Inschrift, die mehrstöckigen Holzpritschen, die Haufen von Haar und Brillen und Koffern, von Birkenau den Eingangsbau mit Turm, Seitenflügeln und Durchfahrt für die Züge und aus Bergen-Belsen die Leichenberge, die die Alliierten bei der Befreiung vorgefunden und photographiert hatten. Wir kannten einige Berichte von Häftlingen, aber viele Berichte sind bald nach dem Krieg erschienen und dann erst wieder in den achtziger Jahren aufgelegt worden und gehörten dazwischen nicht in die Programme der Verlage. Heute sind so viele Bücher und Filme vorhanden, dass die Welt der Lager ein Teil der gemeinsamen vorgestellten Welt ist, die die gemeinsame wirkliche vervollständigt. Die Phantasie kennt sich in ihr aus, und seit der Fernsehserie »Holocaust« und Spielfilmen wie «Sophies Wahl» und besonders «Schindlers Liste» bewegt sie sich auch in ihr, nimmt nicht nur wahr, sondern ergänzt und schmückt aus. Damals hat die Phantasie sich kaum bewegt; sie hat gemeint, zu der Erschütterung, die der Welt der Lager geschuldet werde, passe die Bewegung der Phantasie nicht. Die paar Bilder, die sie alliierten Photographien und Häftlingsberichten verdankte, betrachtete sie wieder und wieder, bis sie zu Klischees erstarrten» [11, c. 142].

У цьому уривку можна також встановити ясний взаємозв'язок індивідуальної та колективної пам'яті. Той факт, що згадані вище фільми вказують одночасно і на функцію літератури щодо формування колективної пам'яті, дозволяє зробити висновок, що і другий аспект функціонування літератури у культурі спогадів також присутній у романі, але скоріше на другому плані, імпліцитно [8, с. 423-424].

Ще однією важливою стороною аналізу культури спогадів є їх гендерна спрямованість. Питання взаємозв'язку сорому, провини та статі у системі культури спогадів Німеччини спирається у науковій літературі на гендернообумовлену передачу почуття сорому та провини між поколіннями і це, тим самим, поглиблює значення категорії гендеру в опрацюванні соціал-націоналістичного минулого у Німеччині [4, с. 41-117].

Сором та провина є центральними наративними темами у аналізі злочинів Шоа [1, с. 87, 96], які презентують «багатий потенціал тлумачення німецької провини» [6, с. 9]. Ці дослідження охоплюють багатий спектр гендерного тлумачення провини та сорому, починаючи з кодування гендеру у юридичній провини наглядачок концтаборів до протистояння цим відчуттям шляхом сексуальних конструкцій.

Результати гендерних досліджень у світовій практиці засвідчують стереотипізацію гендерних ролей у колективній пам'яті: домінуючим чоловікам приписується роль злочинця або винуватця (Täter-Kategorie), жінки в свою черги трактуються як жертви (Opfer-Kategorie) [10, с. 55]. Алейда Ассман у своїх працях розширює гендерний горизонт, систематизуючи гендерне співвідношення героїчних чоловічих вчинків та жалоби як символу жіночих спогадів жахів війни та насилля [2, с. 36]. Також вона розрізняє два основні поняття – «здатність забувати», типову для чоловіків та «спогади жінок». Спогади та забуття представляють собою дві головні ланки культури спогадів [2, с. 37].

У романі «Читець» констатується зміна типових гендерних ролей в категорії винуватець-жертва. Жіночий образ Ханни Шмітц, колишньої наглядачки в концтаборі, яка не вміла ані читати, ані писати, стає втіленням злочину нацистського режиму, характерною рисою якого стає надзвичайна еротизація жіночої жорстокості. Сексуальні відношення Ханни із неповнолітнім Міхаелем Бергом трактуються як «насилля», незважаючи на позитивне ставлення самого героя до цього. У розмові із дочкою, якій разом із матір'ю вдалося вижити після пожежі в церкві і яка виступала головним свідком на суді проти Ханни та інших наглядачок концтабору, вона чітко висловлює свій осуд щодо Ханни та вказує на статус Міхаеля, як фемінізованої жертви сексуального «насилля»: *«Was ist diese Frau [Hanna] brutal gewesen. Haben Sie's verkraftet, dass sie Sie mit fünfzehn … Hatten Sie … jemals das Gefühl, dass sie wusste, was Sie Ihnen angetan hat?»* [11, с. 202]. Тим самим, вона наче залучає його до «табору Жертв».

Якщо поглянути на статус «жертви» в романі в дещо ширшому значенні, то Міхаель стає жертвою свого власного кохання до Ханни, інакше кажучи, до покоління-винуватців (Tätergeneration) і тим самим бере на себе його провину та відповідальність за скоєне: *«Ich musste eigentlich auf Hanna zeigen. Aber der Fingerzeig auf Hanna wies auf mich zurück. Ich hatte sie geliebt. Ich hatte sie nicht nur geliebt, ich hatte sie gewählt»* [11, с.162].

Героїню Ханни також можна частково віднести до категорії «жертви». Її неписемність та сором, бути у цьому викритою, робить її саму жертвою режиму. Але в той же час вона приховує цю правду від суду, а разом із тим дозволяє справжнім винуватцям (іншим наглядачкам концбору, які сиділи із нею на лаві підсудних) уникнути справедливого покарання. Її неграмотність робить із неї злочинницю (Täterin).

Фемінізація єврейської нації у романі та її статус жертви, підтверджують стереотипну категорію винуватець-жертва. Покоління-Шоа, представлене двома виживши жіночими свідками (мати та дочка), своєю чистотою та асексуальністю протиставляється сексуалізованим наглядачкам концбору.

Через фемінізацію позиції винуватця у романі проблема провини німецької нації трактується неоднозначно, вона представляється в залежності від інших факторів та навіть частково відхиляється, тому і визнання цієї провини не так і не відбувається.

Сама Ханна ніколи не каже про каяття, лише про відповідальність перед тими, «хто розуміє»: *«Auch das Gericht konnte nicht Rechenschaft von mir fordern. Aber die Toten können es. Sie verstehen. Dafür müssen sie gar nicht dabei gewesen sein, aber wenn sie es waren, verstehen sie besonders gut»* [11, с. 187].

Але що тепер повинне робити наступне покоління із почуттям вини, що дісталося у спадок від нацистського минулого? Своїм питанням: «Sollen wir nur in Entsetzen, Scham und Schuld verstummen?» [11, с. 100] головний герой наче натякає на те, що не всі можуть бути та залишатися жертвами, що минуле навпаки треба подолати та прийняти.

Підсумовуючи вище викладене, можна зазначити по-перше, що рефлексійна функція літератури, як одного із головних засобів колективної пам’яті народу, відіграє значну роль у критичному переосмисленні та оцінені культурних спогадів. Саме рефлексія літератури спонукає читача до аналізу представленого у творі. В контексті memoria-літератури роздуми про трагічне минуле німецького народу, яке стало часткою колективної пам’яті, допомагають у більш живому та наближеному до життя процесі осмислювати та аналізувати спогади очевидців. Б.Шлінк у своєму романі «Читець» сам наводить критичні зауваження щодо культури пам’яті про Голокост, чим спонукає подальші дебати навколо цього процесу.

По-друге, зміна типових гендерних ролей та фемінізація злочину нацизму у романі висловлює неоднозначне ставлення автора до проблеми провини німецького народу. Типовий для жінок образ жертви нацизму змінюється на жіночий образ винуватця та злочинця, типового для гендерної ролі чоловіків. Такий прийом дозволяє знизити ступінь тяжкості злочину проти єврейського народу та представити провину, як частину сукупності інших факторів, які не дають змогу однозначно доказати провину. У романі Шлінка такими факторами виступають не писемність Ханни та її страх бути у цьому викритою.

По-третє, взаємодія рефлексіїної функції роману Б. Шлінка та його гендерної направленості дозволяє критично осмислити культуру спогадів німецького народу з точки зору наступного покоління, критично поглянути на формування культури спогадів про Голокост, як спокутування провини націоналізму у Німеччині.

Роман Б. Шлінка відображає лише частину дискусій навколо фашистського минулого Німеччини та проблеми відображення Голокосту у світовій пам'яті людства. Перспективним напрямом роботи над цим літературним твором може стати його порівняльний аналіз із автобіографічними творами авторів-свідків епохи націонал-соціалізму.

Список використаної літератури

1. Assmann A. Geschichtsvergessenheit, Geschichtsvergessenheit. Vom Umgang mit deutschen Vergangenheiten nach 1945 / Aleida Assmann, Ute Frevert. – Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1999. – 247 S. **2. Assmann A.** Geschlecht und kulturelles Gedächtnis / Aleida Assmann // Freiburger Frauenstudien. – 2006. – №19. – S.29-46. **3. Diner D.** Ist der Nationalsozialismus Geschichte? Zu Historisierung Historikerstreit Taschenbuch / Dan Diner. – Frankfurt am Main: Fischer-TB. – 309 S. **4. Eschebach I.** Gedächtnis und Geschlecht: Deutungsmuster in Darstellungen des nazionalsozialistischen Genozids / Insa Eschebach, Sigrid Jacobeit, Silke Wenk. – Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2002. – 426 S. **5. Erll A.** Literatur als Medium des kollektiven Gedächtnisses // Gedächtniskonzepte der Literaturwissenschaft. Theoretische Grundlegung und Anwendungsperspektiven. / Astrid Erll, Ansgar Nunning. – Berlin, 2005. – 322 S. **6. Figge M**. Scham und Schuld. Geschlechter(sub)texte der Shoah / Maja Figge, Konstanze Hanitzsch, Nadine Teuber. – Bielefeld: transcript Verlag, 2010. – 324 S. **7. Gansel C.** Formen der Erinnerung in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur nach 1989 / Carsten Gansel, Pawel Zimniak // Das «Prinzip Erinnerung» in der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur nach 1989. – Göttingen, 2010. – 507 S. **8. Georgopoulou E.** Erinnerungskulturelle Funktionalisierung der Literatur / Eleni Georgopoulou, Peter Hanenberg // Kulturbau. – Frankfurt am Main, 2010. – S. 419-428. **9. Lezzi E.** Kulturelles Gedächtnis und Shoah: Erinnerungskonflikte in Deutschland / Eva Lezzi // Neue Zürcher Zeitung. – Februar 2001. – №3. Режим доступу: http://www.hagalil.com/archiv/2001/03/erinnerung.htm. **10. Nagelschmidt I.** Geschlechtergedächtnisse: Gender-Konstellationen und Erinnerungsmuster in Literatur und Film der Gegenwart / Ilse Nagelschmidt, Inga Probst, Torsten Erdbrügger. – Berlin: Frank & Timme GmbH, 2010. – 227 S. **11. Schlink B.** Der Vorleser / Bernhard Schlink. – Zürich: Diogenes Verlag, 1997. – 208 S. **12. Wiegel G.** Globalisierte Erinnerung? Die Universalisierung der NS-Erinnerung und ihre geschichtspolitische Funktion / Gerd Wiegel, Michael Klundt, Samuel Salzborn, Marc Schwietring // Erinnern, verdrängen, vergessen. Geschichtspolitische Wege ins 21. Jahrhundert. – Giessen, 2007. – 180 S. Режим доступу: http://www.nbkk.de/schriften.htm

Будурацька С. А., Бородуля М. В. Взаємодія гендеру та рефлексійної функції літературного твору у критичному аналізі культури спогадів німецького народу на прикладі твору Б. Шлінка «Читець»

У статті поставлено завданням відобразити основні моменти взаємодії гендеру та рефлексійної функції роману Б. Шлінка у формування культури спогадів німецького народу на сучасному етапі. Критичне зображення пам'яті про Голокост у романі має на меті критику післявоєнної культури спогадів у Німеччині, а взаємодія із гендерними аспектами фемінізації ролі злочинця соціалнаціоналізму спрямовано на критичне, рефлексійне переосмислення цього минулого сучасним поколінням німців.

Ключові слова: гендер, культура спогадів, рефлексійна функція, фенімізація, голокост.

Будурацька С. А., Бородуля М. В. Взаимодействие гендера и рефлексивной функции литературного произведения в критическом анализе культуры памяти немецкого народа на примере романа Б. Шлинка «Чтец»

В статье поставлена задача отобразить основные моменты взаимодействия гендера и рефлексивной функции романа Б. Шлинка в формировании культуры памяти немецкого народа на современном этапе. Критический подход к представлению памяти про Холокост имеет целью критику послевоенной культуры памяти в Германии, а взаимодействие с гендерными аспектами феминизации роли преступника фашистского режима направлено на критическое, рефлексивное переосмысление прошлого современным поколением немцев.

Ключевые слова: гендер, культура памяти, рефлексивная функция, фенимизация, голокост.

Buduratskaja S. A., Borodula M. V. The interaction of gender and reflective function of literature in the critical analysis of the cultural memory of the German people on the example of B. Schlink's novel «The Reader»

The article is aimed at depicting the main aspects of interaction between gender and reflective function of B. Schlink's novel in the formation of memory culture of the German people at the present stage. A critical approach to the representation of the memory of the Holocaust is focused on the critical representation of post-war memory culture of German and the interaction with the gender - the feminization of the role of the Nazi criminal –

leads to the critical, reflective rethinking of the past by the modern generation of the Germans.

Key words: gender, cultural memory, reflective function, fenimisation, the Holocoust.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 821.134.2-1.09+929 Мачадо

А. С. Руденко

ОБРАЗЫ ДОРОГИ И СНА В РАСКРЫТИИ ТЕМ НОСТАЛЬГИИ И ВНУТРЕННЕГО ПОИСКА ИСТИНЫ В ПОЭЗИИ А. МАЧАДО

Антонио Мачадо – великий испанский поэт, принадлежащий к литературному поколению 1898, которое так и называлось «поколение 98». Поэт обожаем на родине и любим во многих странах мира. Его творчество вызывало восхищение не только у современников, но и у последующих поколений.

Об Антонио Мачадо нередко отзываются, как о немногословном поэте, при этом усиливая значимость и ценность сказанного им: «Он был скуп на слова и поэтому в его стихах каждое слово приобретает огромную значимость» [2, с. 23]. В своем творчестве Мачадо выступает в роли созерцателя и одновременно главного лирического героя, которому свойственны открытость, внимательность, влюбленность в окружающий его мир, тонкость чувств, некая прозорливость, меланхоличность и глубокое чувство ностальгии. Именно чувство ностальгии стало основным тоном поэзии Мачадо, особенно на раннем этапе его творчества в первом поэтическом сборнике «Одиночества» (1903). Но тема ностальгии – это лишь один из оттенков морально-этического спектра поэзии Мачадо. Одной из важных тем также является тема глубокого внутреннего поиска, с помощью чего поэт пытается найти желаемые ответы, а порой поставить вопросы перед самим собой и читателем. Актуальность этих вопросов не вызывает сомнения, поскольку они направлены на личностное самоопределение, самоанализ, духовное устроение, поиск своего пути.

Особое внимание творчеству поэта уделено в работах испанских и латиноамериканских исследователей. В исследованиях Кано Хосе Луиса, Сересо Галана, Луиса Батьо Буксо-Дульсе обозначены основные

темы, особенность и место конкретных образов в поэзии Мачадо. В работах Кано Хосе Луиса, Луиса Батьо Буксо-Дульсе [5, 7] дается глубокий анализ одним из наиболее главных образов – дороги и сна (мечты), указывая на значимость и место данных образов в творчестве поэта, а также на их морально-этическую значимость в целом.

Относительно отечественной научной литературы, в основном, мы находим обобщенные характеристики поэзии Мачадо. Так, например, в работах В. Григорьева, И. Тертеряна [2, 3] мы можем наблюдать закономерные взаимосвязи личностных качеств и жизненного опыта поэта с развитием определенных тем, особенностей поэтического слога, системой образов.

Анализ научной литературы свидетельствует о том, что накоплен значительный материал по обозначенной нами теме.

Цель нашей работы – дальнейшая систематизация накопленного в литературоведческой науке материала, разработка малоизученных аспектов темы, а именно, исследование и конкретизация возможных связей образов дороги и сна в раскрытии тем ностальгии и внутреннего поиска истины в поэзии Мачадо.

Следует отметить, что такие темы, как ностальгия и внутренние поиски истины носят исключительно экзистенциальный характер, приобретая черты реальных форм, равноправно сосуществуя с миром реальности. Более того, романтическое естество преобладает в сознании Мачадо, определяя внутреннее переживание, как наиболее жизнеспособное и жизненноважное состояние.

Так, в поэзии Мачадо образ сна представляется состоянием оживленным и имеющим гораздо более реальные черты, чем сама реальность. В том, что представляет собой реальная жизнь, поэт ощущает себя малоадаптированным и осторожно относится к ней, поскольку для него реальный мир представляет собой лишь внешнее проявление бытия, иначе говоря, вселенной, в которой доминирует рациональность мысли, сознания.

Обратим внимание также на то, что Мачадо указывает на разрушительность механизма реального фактического времени, а именно, на противоестественность данного процесса, который способен вызвать ощущение тоски и грусти, одиночества и ностальгии [5].

Прибегая к образу сна, поэт как бы погружается в познание себя, уходя в безвременное пространство, заглядывая в тайны бытия:

Мы создаем во сне
над скудной землей печальной
лабиринты, тропинки, сады:
в цветенье, во тьме, в молчанье;

паденье... стремление ввысь...
надежды... воспоминанья...

Невысказанная грусть,
призрачные созданья -

фигурки нашего сна,
склоненные над дорогой;
виденья цветущей земли...
тропинки... далеко... далеко... [3, с. 56].

При этом Мачадо не теряет ощущение реальности. «Поэтический сон» не является утопической концепцией, но акцентирует внимание на важности «пробуждения» человека и, прежде всего, человеческой мысли:

Si es bueno vivir, todavía es mejor soñar, y lo mejor de todo, despertar [5].
Если жизнь дает наслаждение, то полет во снах усиливает его, а пробуждение дарует истинное счастье [переведено автором].

Однако не следует выделить также и образ дороги в поэзии Мачадо. Данный образ любим поэтом и проходит сквозь все этапы его творчества, начиная от первых поэтических работ, вошедших в сборник «Одниночества» (1903), но также и в дальнейших сборниках «Одиночества. Галереи. Другие стихотворения» (1907), «Поля Кастилии» (1912), «Новые песни» (1924) и др.

Дорога не рассматривается как самостоятельный, отдельный образ, но является логическим продолжением, дополнением образов сна и времени. Не случайно выделяют два основных значения образа дороги в поэзии Мачадо. Первое значение фактическое – опыт путешествий, опыт общения, привязанность к отдельным местам. Второе – символическое, обозначающее духовный жизненный опыт, быстротечность времени, внутреннее движение к познанию грядущего [7]. Именно духовный аспект образа дороги является основополагающим. Так, в стихотворении «Возрождение» Мачадо связывает воедино рассмотренные нами образы, усиливая раскрытие тем ностальгии и внутреннего поиска:

Галерея души... Душа у истоков!
Вокруг еще только светает:
и нет ни печали, ни лет за плечами,
и ярко и весело жизнь расцветает...
Родиться бы снова, идти той далекой
тропинкой, что после травой
зарастает!
И, снова тепло обретая,
почувствовать матери добрую руку...

И руку из рук своих не выпуская -
шагать по дороге, о счастье мечтая
[3,с. 32].

В данном случае образ дороги являет собой жизненный путь, на определенном этапе которого, поэт обращается к светлому прошлому, ностальгируя по невинным и радостным дням детства, пытаясь обрести прежнюю ясность бытия.

Например, в одном из стихотворений сборника «Одиночества» «Иду, размышляя по росным тропинкам», образ «убегающей тропинки» отождествляется с минувшими днями счастья и любви, которые также неуловимы и уже едва зримы, как и конец тропы, по которой поэт ступает:

Иду, размышляя, по росным
лугам, по тропе луговой.
Дубы пропыленные, сосны
зеленые над головой.

Куда убегает тропинка?
Не знаю. Она далека.
Ложится вечерняя дымка,
и падает песня в луга.
Ах, в сердце заноза застряла.
Однажды я вырвал ее
и чувствую - сердца не стало.
Кто скажет, где сердце мое?

И дума моя безответна,
и в тишь отдаются шаги,
и слышно в тиши, как от ветра
звенят тополя у реки.

И песня моя безутешна,
а вечер темней и темней,
и за темнотою кромешной
не видно тропинки моей.

Заноза моя золотая,
как счастлив я был бы опять,
горючие слезы глотая,
забытую боль ощущать!
[3,с.78].

Обратим также внимание на то, что образы пути и путника неразрывно связаны между собой. Одни пути избираются поэтом самостоятельно, другие ему предоставляет случай, судьба, в которых он не перестает размышлять над смыслом человеческих поступков, грешной и одновременно девственной природы человеческой натуры. Внимательно вглядываясь в лица своих попутчиков, поэт пытается провести закономерные связи между совершаемым выбором человека и его последствиями:

Платформы, пути, города...
Куда мы все едем? и приедем –
куда?..
Монахиня против меня – до чего же
красива!
На диво!
...Ты, страдая, к надежде пришла
и обрела
эту тихую ясность чела.
На тебя снизошла благодать,
ты вручила душу и тело
Господу, ибо не захотела
матерью грешников стать.
Но ты неизменно
по-матерински нежна,
так будь же благословенна,
девственная жена!
…
ты – свет, негасимый свет...
Если бы всем прекрасным девицам,
подобно тебе, захотелось укрыться
за монастырской стеной!..
А невеста моя – о, жалость! –
рассталась со мной
и с сыном цирюльника обвенчалась.
Дорога, дорога... Равномерно и четко
колеса стучат и скрипят тормоза.
У паровоза кашель – открылась
чахотка.
В небе зарницы – видно, будет гроза
[3, с.84].

Анализ взаимосвязи образов и их влияние на раскрытие основных тем можно продолжать рассматривать. Но, основываясь на вышеуказанных примерах, мы убеждаемся в том, что система образов в

поэзии Мачадо закономерна и закреплена неким личностным фактором, а именно, личностным восприятием действительности. В нашей работе мы исследовали и конкретизировали возможные связи и влияние образов дороги и сна относительно раскрытия тем ностальгии и внутреннего поиска истины в поэзии Антонио Мачадо. Итак, данные образы имеют невероятную силу и мощь в отображении вышеуказанных тем, при этом, их нельзя упрекнуть в узости и ограниченности, поскольку, вступая во взаимосвязь, они являются логическим дополнением друг друга.

Данная статья может быть использована для дальнейших исследований системы образов в поэзии Мачадо.

Список использованной литературы

1. Антонио Мачадо: Биобиблиографический указатель / Антонио Мачадо. – М., 1979. – с. 35; **2. Григорьев В.П.** Антонио Мачадо (1875–1939) / В.П. Григорьев. – М., 1971. – с. 23; **3. Мачадо А.** Избранное / Антонио Мачадо. – М., 1975. – с. 32-84 **4. Тертерян И. А.** Антонио Мачадо / И.А. Тертерян. – В кн.: Тертерян И.А. Испытание историей. – М., 1973. – с. 45; **5. Cano, José Luis.** Antonio Machado, hombre y poeta en sueños, Cuadernos Hispanoamericanos / Cano, José Luis. – Madrid, 1949. – P. 653-665. – Режим доступа к журн.: http://www.abelmartin.com/critica/abrighach.html. **6. Cerezo Galán, Pedro.** Palabra en el tiempo. Poesía y filosofía en Antonio Machado, Madrid, Gredos / Cerezo Galán, Pedro, 1975. – Режим доступа к журн.: http://www.abelmartin.com/guia/biblio_reco.html. **7. Luis Batlló Buxó-Dulce.** Qué significa «camino» para Antonio Machado / Luis Batlló Buxó-Dulce. – Режим доступа к журн.: http://www.abelmartin.com/critica/batllo.html.

Руденко А. С. Образи шляху і сну в розкритті тем ностальгії та внутрішнього пошуку істини в поезії А. Мачадо

Метою цієї статті було систематизувати накопичений матеріал у літературознавстві відносно досліджуємого питання, розробити маловивченні аспекти: простежити і конкретизувати можливі зв'язки і вплив образів шляху і сну на розкриття тем ностальгії та внутрішнього пошуку істини в поезії Антоніо Мачадо, а також вказати додаткові, допоміжні образи, які відіграють важливу роль в творчості поета, а саме, образ часу; установити особливості взаємопроникнення образів як логічних продовжень один одного.

Ключові слова: літературознавство, поезія, образи шляху і сну, теми ностальгії та внутрішніх пошуку.

Руденко А. С. Образы дороги и сна в раскрытии тем ностальгии и внутреннего поиска истины в поэзии А. Мачадо

Целью данной статьи была систематизация накопленного литературоведческого материала относительно исследуемого вопроса, разработка малоизученных аспектов: проследить и конкретизировать возможные связи и влияние образов пути и сна относительно раскрытия тем ностальгии и внутреннего поиска истины в поэзии Антонио Мачадо, а также указать дополнительные, вспомогательные образы, играющие важную роль в творчестве поэта, а именно, образ времени; установить особенности взаимопроникновения образов как логических продолжений друг друга.

Ключевые слова: литературоведение, поэзия, образы пути и сна, темы ностальгии и внутренних поисков.

Rudenko A. S. The role of the characters of road and dream in detecting of the themes of nostalgia and inner search of truth in poetry of A. Machado

The article is aimed at systematizing of existing material in the study of literature according to the investigated problem, developing of the aspects being studied less, retracing and concretizating of possible links and influence of the characters of road and dream on the themes of nostalgia and inner search of truth in poetry of Antonio Machado and also indicate additional characters, playing a very important role in Machado's works. It's especially connected with with the character of time. In addition, there was a purpose to indicate the special features of interpenetration of the characters as logically connected units.

Key words: study of literature, poetry, characters of road and dream, themes of nostalgia and inner search.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 821.134.2 – 31.09

О. Я. Шестакова

ИСТОРИЯ ОДНОЙ СЕМЬИ И ВСЕГО ОБЩЕСТВА В СОВРЕМЕННОЙ ИСПАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА БЛАНКИ БУСКЕТС «СВИТЕР»

Бланка Бускетс вошла в литературу в качестве писательницы сравнительно недавно. В двенадцатилетнем возрасте она написала свой первый рассказ, в двадцать пять начала работать на радио Каталонии. Несколько лет назад Бускетс издала свой первый роман, вслед за которым последовал роман «Свитер», принесший писательнице известность за пределами родной страны.

К сожалению, творчество Бланки Бускетс еще недостаточно изучено, поэтому автор статьи не ссылается на какие-либо критические источники.

Актуальность темы данной работы обусловлена возрастающим интересом к современным литературным произведениям, написанным на каталонском языке, что, соответственно, не позволяет обеспечить его прочтение широкой аудиторией читателей, изучающих испанский язык.

Таким образом, целью написания статьи является выявление различных и общих черт романа «Свитер» с другими произведениями испаноязычной литературы, написанных на данную тему.

«История одной семьи» – тема не из новых, особенно, если речь идет о творчестве писателей Испании и Латинской Америки. К ней обращались Габриэль Гарсия Маркес в романе «Сто лет одиночества», Исабель Альенде в романе «Дом духов». Поэтому назвать испанскую писательницу Бланку Бускетс новатором в тематическом смысле крайне сложно. Да и вряд ли она претендует на это звание. И все-таки тема семьи в очередной раз затронута в современной литературе. Чем же интересен и необычен роман «Свитер», принадлежащий перу Бускетс? Что общего у него, и чем он отличен от произведений, находящихся в упомянутой литературной нише?

Прежде всего, как и упомянутые выше романы, он обладает интригующим названием: «Свитер». Действительно, многим ли из нас, читателей, приходило в голову читать свитер, а не носить его? И, тем более, проглотить его за пару вечеров? И если «Сто лет одиночества» явно привлекает читателя эпохальностью замысла, отраженного в названии, а «Дом духов» интригует чем-то явно потусторонним, «Свитер» не спешит приоткрыть тайну, скрытую за его обложкой. Бланка Бускетс явно не прогадала с названием, воспользовавшись характерным принципом номинации художественных произведений современной

литературы: лаконичность названия автор с лихвой компенсирует сюжетными перипетиями. Невольно вспоминается детская испанская загадка: «Как трижды оказаться в панаме? – Надеть панаму и отправиться в Панаму, столицу Панамы». Так и с романом «Свитер». Читатель вполне может насладиться произведением в один из зимних вечеров, утонув в теплом шерстяном свитере и со «Свитером» в руках.

Однако не стоит полагать, что это легкая и однодневная литература. Роман посвящен проблемам современного общества, которые само общество предпочитает не затрагивать, – столь неоднозначны и сложны они для его членов. И сама автор отнюдь не морализирует и не обвиняет никого из созданных ею персонажей. Поскольку повествование ведется от лица Долорс, пожилой женщины, лишенной возможности говорить и действовать, но способной здраво мыслить и оценивать жизнь с высоты своего богатого жизненного опыта, можно предположить, что автор романа хотела занять позицию именно стороннего наблюдателя и тем самым, предоставить читателю возможность распределять симпатии и оценивать глубину проблем.

Одна из сходных черт романов «Свитер», «Сто лет одиночества» и «Дом духов» – глубина женских образов. Деятельная Урсула является стержнем семейства Буэндиа, принимая решения в самые сложные для него моменты и, соответственно, неся немалый груз ответственности за них. Клара Труэба, не осознавая того сама, фактически питает жизненной энергией всемогущего Эстебана Труэба, который после смерти жены буквально начинает уменьшаться в размерах. Долорс – сама вершительница судеб, так как ей пришлось пережить нелегкие времена, начиная с франкистской эпохи в Испании, когда роль женщины в обществе была второстепенной и марионеточной по сравнению с мужской, и в прямом смысле пережить и перерасти этих самых мужчин.

Бланка Бускетс отказывает мужским персонажам в цельности личности, лишая их тех или иных атрибутов мужественности и выражая противоположное отношение к ним главной героини. Они являются, скорее, второстепенными героями, служащими для того, чтобы подчеркнуть силу характера некоторых женских персонажей. Она играет ими, меняя местами в традиционной картине общества. Мужские и женские образы нашего времени, переплетаясь, образуют причудливый узор того социума, в котором им приходится ежедневно утверждаться в непривычно привычных ролях.

По мере того, как свитер для внучки Сандры принимает свою окончательную форму, Долорс вплетает образы в свое безмолвное повествование.

Например, о своем внуке, гомосексуалисте Марти, она говорит с искренним теплом:

«Он славный, ее внук, таких больше нет – чтобы были так же терпеливы, чтобы так смотрели на нее: не как на полоумную бабку, а как на обычного человека» [1, с. 2].

В характеристике зятя Жофре сквозит плохо скрываемое пренебрежение к нему:

«Жофре... Жофре есть Жофре. Он родился на свет для того, чтобы изменить мир при помощи заумных речей, которые никто не в состоянии понять. Чего же вы хотите от преподавателя философии?» [1, с. 2]

Окончательное разочарование в мужчинах проявляется в характеристике мужа Долорс:

«А вот Эдуард вдруг, в одночасье, превратился в самое жалкое существо на свете. ... Эдуард постепенно переместился на кухню – мыл посуду, занимался уборкой. ... Не зная, чем занять себя в долгие дневные часы, муж пытался приносить пользу – или хотя бы делать вид, что приносит пользу» [1, с. 2].

Мужские персонажи Бускетс также схематичны, как и персонажи Маркеса, и если в каждом из последних доминирует какая-то семиотичская черта характера, то герои «Свитера» кажутся намеренно неоконченными, лишенными возможности к динамическим трансформациям в сюжетных поворотах.

Однако Долорс вовсе не столь позитивна в своих оценках женской половины произведения. Каждая из многочисленных героинь романа подобна кусочку мозайки, и лишь только сама главная героиня кажется читателю самодостаточной личностью. Это вполне стественно, так как ее характер раскрывается изнутри и охватывает все хронологическое пространство романа. Образ каждой из героинь в определнный момент повествования соотносится с образом Долорс, – прием, который помогает внимательному читателю понять, как быстро изменилось общество всего лишь за каких-то полвека и во что оно превратилось.

В романе «Свитер», как и в романе «Дом духов», представлены три поколения женщин. Единство духовности героинь чилийской писательницы достигается тем, что автор дает им похожие имена с семой «свет», тем самым противопоставляя их остальному женскому миру.

Женщины в романе «Свитер» разительно отличаются друг от друга, будто они вовсе не из одной семьи, не матери, дочери и сестры, а случайно собравшиеся под крышей одного дома люди. Ни одна из них, кроме Долорс, не понимает, не видит и не стремится поинтересоваться проблемами друг друга, – так Бланка Бускетс обрисовывает вполне типичную для общества ситуацию отчужденности личности. Булимия, анероксия, физическая и моральная неудовлетворенность,

профессиональная несостоятельность, и, наконец, неумение обнаруживать в себе здоровое женское начало, – все это черты ежедневной реальности персонажей «Свитера». И, если Клара, Бланка и Альба в «Доме духов» видят мир сквозь магический хрустальный шар, то, похоже, что Сандра, Тереза и Леонор, - через кривое зеркало.

Еще одна черта, связывающая все три романа, – это тип художественного повествования. В романе «Сто лет одиночества» оно ведется от третьего лица, причем постепенно Маркес закручивает сюжет в спираль так, что создается впечатление ускоренного повествования. По своей сути роман – история всего рода человеческого, и аналогично тому, как увеличивается количество обитателей планеты, растет количественный состав системы персонажей. В этой своеобразной Библии повторение имен способствует эффекту дежавю, из-за чего читатель, проживая историю семьи Буэндия, незаметно для самого себя теряется в цепочке событий, которые, по сути, ему так знакомы.

Роман «Дом духов» делится на 14 глав, имеющих собственное название и эпилог. Повествование ведется от первого лица, при этом, в качестве рассказчика выступает целый ряд лиц. Это способствует большей достоверности и относительной объективности повествования. Диалоги в романе крайне редки. Довольно часто Исабель Альенде позволяет читателю заглянуть в прошлое персонажей, создавая таким образом незримую связь между прошлым и будущим.

В статье «Сто лет одной семьи и осень 73-го года» Виктор Андреев говорит о том, что писательница ввела в прозу магического реализма нечто новое:

«До Исабель Альенде никто из «магов» латиноамериканской литературы не рискнул ввести в свои произведения конкретные политические события с той публицистической откровенностью, как это сделала чилийская писательница» [2, с. 473].

В чем же состоит новаторство Бланки Бускетс? Ведь она не касается острых политических коллизий в той стране, о которой пишет. К слову, как и Альенде, Бускетс обходит молчанием место действия в романе. Таким образом, читатель вполне может примерить «Свитер» на ту реальность, в которой живет он сам, и без особого труда увидеть, как он приходится впору.

Новшество романа состоит в том, что события излагаются в форме непрерывного потока сознания, в котором факты переплетаются с рассуждениями Долорс. Вместе с ней мы легко путешествуем в прошлое, столь же легко и стремительно переносясь в настоящее. В ромне нет четких временных рамок, равно как и нет ни одного диалога. Писательница словно призывает нас внимательно сдедить за каждой буквой-петелькой, не потерять нить и не испортить рисунок свитера.

Главы романа имеют необычные названия: «Спинка», «Талия», «Вырез», «Швы». В совокупности с названием романа они звучат вполне гармонично, выполняя дополнительную функцию: объемные и простые

детали свитера отражают относительно спокойные и счастливые периоды жизни главной героини, сложные или трудоемкие как бы дублируют времена проблем и неурядиц.

Довольно необычен прием еще и в том, что в эпилоге каждый герой, уже на похоронах Долорс, получает возможность выразить свое мнение о женщине, которая все это время наблюдала, интриговала, критиковала, жила – одним словом, делала все то, что современные люди потихоньку отвыкают делать с удовольствием. И она уже не может возразить им, как и не может ничего изменить.

Хотя, все-таки, может. Не для того ли она вязала этот свитер? Он символ душевного тепла и надежды, которую в силах подарить своим близким каждый из нас, а значит, сделать мир чуточку лучше. В последних строках романа Сандра признается:

«Он очень красивый, твой свитер, у тебя отличный вкус, бабушка. Правда, вырез узковат. И еще он мне чуточку великоват. В обычных обстоятельствах я бы его не надела, потому что он меня полнит. Но ты не огорчайся: когда станет заметно, он будет мне как раз впору». [1, с. 2]

Главная заслуга Бланки Бускетс, наряду с поисками оригинальных форм и решений, состоит в том, что, обнажив перед нами неприглядную реальность, она дает нам, читателям, надежду на лучшее, ради чего, собственно, и создается хорошая литература. Как любимый свитер, который хочется надеть снова и снова.

Список использованной литературы

1. Альенде И. Дом Духов / И. Альенде. – СПб., 2010. – 480 с. **2. Андреев В**. Сто лет одной семьи / В. Андреев // Дом духов, 2010. – С. 465. **3. Бускетс Б**. Свитер / Б. Бускетс. – М.: Иностранка, 2008. – 320 с.

Шестакова О. Я. Історія однієї сім'ї та всього суспільства у сучасній літературі на матеріалі романа Бланки Буськетс «Светр»

У пропонованій статті авторка здійснює порівняльній аналіз роману «Светр» сучасної каталонської письменниці Бланки Бускетс з романами представників іспаномовної літератури XX-XXI століть, які мають певні спільні риси щодо тематичного аспекту (романи Габріеля Гарсіа Маркеса та Ізабель Альєнде). Стаття присвячена питанню виявлення оригінальних засобів відтворення та критики сучасного суспільства за допомогою літературних засобів.

Ключові слова: роман, персонаж, суспільство.

Шестакова О. Я. История одной семьи и всего общества в современной литературе на материале романа Бланки Бускетс «Свитер»

В предложенной статье автор осуществляет сравнительный анализ романа «Свитер» современной каталонской писательницы Бланки Бускетс с романами представителей испаноязычной литературы XX-XXI столетий, которые имеют определенные сходства в тематическом аспекте (романы Габриэля Гарсиа Маркеса и Изабель Альенде). Статья посвящается вопросу выявления оригинальных способов отражения и критики современного общества при помощи литературных средств.

Ключевые слова: роман, персонаж, общество.

Shestakova O. Ya. The history of one familie and all society in modern literature on material of the novel by Blanca Buskets «The Jersey»

In the article the author makes the comparative analysis of the novel «The Jersey» by the modern Catalan writer Blanca Busquets with the novels of the representatives of the Spanish language literature of the XX-XXI centuries, which have some thematical aspects in common (the novels by Gabriel Garcia Márquez and Isabel Allende). The article is dedicated to the problem of revealing original ways of reflection and criticizing modern society by literature means.

Key words: novel, character, society.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бледнова Ольга Григорівна, викладач кафедри романо-германської філології, аспірант кафедри англійської філології Донецького національного університету.

Бокун Ірина Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Української академії банківської справи НБУ (Суми).

Борисенко Наталія Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м.Київ).

Борисенко Петро Анатолійович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету (м. Київ).

Бородуля Марина Василівна, магістрантка спеціальності «Мова та література (німецька) кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Будурацька Світлана Анатоліївна, викладач кафедри романо-германської філології, аспірант кафедри порівняльного літературознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Бузовський Андрій Володимирович, викладач кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Галич Оксана Борисівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри зіставного мовознавства і теорії та практики перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Гнаповська Людмила Вадимівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).

Гонта Ігор Анатолійович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ).

Голубятникова Н.В., магістрантка спеціальності «Мова та література (німецька) кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Гребеник Ігор Анатольович, магістрант спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Громова Злата Володимирівна, студентка 4 курсу спеціальності «Англійська мова і китайська мова та література» ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Гудманян Артур Грантович, доктор філологічних наук, професор, директор Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ).

Дікель Вікторія Ігорівна, магістрантка спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Дорда Світлана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафери іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).

Дуднікова Анастасія Євгенівна, магістрантка спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Єнчева Галина Григорівна, кандидат філологічних наук кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ).

Зайцева Ірина Петрівна, магістр філології, викладач кафедри теорії та практики перекладу Луганського національного університету імені Тараса Шевченка,

Калиниченко Лілія Олександрівна, магістрантка спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Козяревич Ліана Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Коновалова Анастасія Сергіївна, магістрантка спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Крисало Ольга Вікторівна, кандидат філологічних наук (РФ), доцент кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Ламаш Марина Юріївна, магістрантка спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Лепьошкіна Наталя Іванівна, викладач кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Ложнікова Марина Сергіївна, викладач кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Маріна Олена Сергіївна, доцент кафедри лексикології і стилістики англійської мови імені професора О.М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету.

Мартем'янова Анна Михайлівна, викладач кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Михайленко Олена Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та лінгвокраїнознавства Білоцерківського національного аграрного університету.

Недайнова Ірина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Новікова Ганна Анвтоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Осадча Катерина Юріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Руденко Анна Сергіївна, викладач кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Сидоренко Сергій Іванович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ).

Свиридова Ольга Анатоліївна, магістрантка спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Сиром'ятников Віталій Ігорович, магістрант спеціальності «Переклад» кафедри теорії та практики перекладу ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Сітко Алла Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ).

Соколова Ірина Валентинівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).

Трофименко Анна Валеріївна, викладач кафедри теорії та практики перекладу Луганського державного інституту культури і мистецтв.

Фортуна Надія Василівна, студентка 4 курсу спеціальності «Переклад (англійська, німецька мови)» Донецького національного університету.

Хренкова Наталія Аркадіївна, магістрантка спеціальності «Мова та література (англійська)» кафедри англійської філології ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».

Харченко Олег Валентинович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Міжрегіональної академії управлінням персоналу.

Чернишенко Наталя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Донецького національного університету.

Шавва Тетяна Юріївна, старший викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шевченко Ольга Олександрівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шестакова Олена Яківна, старший викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

.

Наукове видання

ВІСНИК
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(філологічні науки)

№13 (248) липень 2012

Відповідальний за випуск:
к. ф. н., доц. І. В. Недайнова

Коректор: Ю. Г. Абрамова

Здано до склад. 27.03.2013 р. Підп. до друку 27.04.2012 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 30,46. Наклад 200 прим. Зам. № 101.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
“Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.